

ქართლის ცხოვრება,
დასაბამით-გან მკათცხრამეტე საუკუნემდის,
გამაცემული ღვაწლითა

უ. ბ რ თ ს ე,
წიგნიან რეზის სპეციალურ აკადემიას.

ნაწილი პირველი.

ძველი მითხრობა, 1469 წლამდის ქრისტეს აქეთ:

ბ. რეკელი.

კელმეორედ დაბეჭდილი
აკადემიკოს ნიკო მარრის თვალმომიდევნით
დასაწყისი ნაწივეტი

HISTOIRE DE LA GEORGIE

DEPUIS L'ANTHQUITÉ JUSQU'AU XIXe SIÈCLE,

PUBLIÉE EN GÉORGIEN

PAR

M. BROSSET,

Membre de l'Académie des Sciences de Russie,

Ire Partie.

Histoire ancienne, jusqu'en 1469 de J.-C.

Ire LIVRAISON (en partie)

RÉÉDITION FAITE

par Nicolas Marr, membre de l'Académie des Sciences de Russie.

პეტროპოლის.

1923.

სპ. ბ. რ. თ. ს. ე.
K 9194
3

PUBLIÉ PAR L'ORDRE DE L'ACADÉMIE.

Novembre 1923.

Le Secrétaire perpétuel S. d'Oldenbourg.

Издано набором в 1906 году. — Окончено печатанием в декабре 1923 года.

മ ട ണ ൾ ൾ ണ ൾ ൾ ണ ൾ
ഘ ണ ൾ ണ ൾ ണ ൾ ണ ൾ ണ ൾ

Avant-propos de la seconde édition.

Les exemplaires du texte géorgien de la 1-re partie de l'Histoire de la Géorgie, publiées par M. Brosset, étant épuisés, l'Académie a bien voulu me charger en 1896 d'en préparer une nouvelle édition. C'était à l'aurore de mon activité scientifique et naturellement ma tâche ne dépassait guère les limites d'une entreprise utile, mais modeste, celle de reproduire le texte de l'éditeur savant tel quel sans y rien modifier. Il ne s'agissait que de pourvoir aux besoins de la librairie de l'Académie des Sciences, de compléter l'édition de Brosset, devenue défectueuse par le manque susmentionné du commencement du texte géorgien. En effet, une édition nouvelle, arrangée scientifiquement, aurait exigé une révision à fond de la traduction française, des notes nombreuses et des éclaircissements circonstanciés, une confrontation de l'original avec les manuscrits qui venaient d'être découverts, maintenant accessibles dans des publications déjà parues, en un mot de refaire toute l'oeuvre. Or, la révision préparatoire de l'ouvrage du feu académicien m'a affermi dans l'opinion, acceptée de prime abord, qu'une édition nouvelle, même simple, ne pouvait se passer de toucher au texte géorgien et de rectifier les lectures les plus endommagées. Certes la confrontation du texte avec le manuscrit unique de Théimouraz¹ ne me laissa guère de doutes sur l'impossibilité de rétablir l'orthographe voulue sans refaire tout le texte géorgien. M. Brosset ne se souciait que de l'histoire. Il lui échappait l'importance des variantes qui n'influencent point la traduction. N'envisageant le texte que comme véhicule de renseignements historiques, il ne prêtait pas assez d'attention aux faits qui dépassaient sa conception d'histoire de la Géorgie. De plus, il se montrait indifférent aux détails linguistiques. Aussi j'ai été obligé, au cours même du travail si simple de réédition, d'abandonner toute tentative de mettre en accord l'orthographe de la publication avec celle des manuscrits.

Les variantes au bas du texte donnent l'impression qu'elles épuisent toutes les divergences de leçons, présentées par les manuscrits confrontés, mais ce n'est pas juste.

De la page 77 je cessai de faire des corrections orthographiques et grammaticales d'après le manuscrit T, si elles ne concernaient pas le sens du texte.

L'emploi abusif de ჭ , si particulier aux manuscrits postérieurs, d'où elle a passé dans l'édition de Brosset, est bien moins prononcé dans le manuscrit T. Du reste, la lettre ჭ est aussi malmenée dans un autre sens. Orthographié plusieurs fois comme il faut, le terme toponymique ჭქეთი pp. 186,2, 187,8 surgit d'une manière inadmissible ჭქეთ : l'orthographe ჭქეთ serait encore concevable.

¹ Musée Asiat. Manuscrit, Georg N° 1, désigné par la lettre T dans les notes de Brosset.

Quand Brosset nous prévient (p. 61, note 2) qu'il omet toujours la lettre *ჲ* au milieu des mots, il est naturel de supposer que ce n'était point le sort de la même lettre à la fin des mots, cependant il l'y retranschait souvent, ne faisant aucune attention aux cas de sa conservation dans le manuscrit T. Indépendamment de cette inconséquence, ce n'est qu'un dommage de plus de l'omettre au génitif «relatifs», comme par ex. p. 143,15; *განტყვებამ სინდოს შევის* (T გ. ს. შევისჲ). J'ai fait mon possible pour la rétablir en certains endroits, comme par ex. p. 69,4: *რამ*.

J'aurais voulu éviter l'emploi de *ჳ* au lieu de *ჲ* dans le *შვილი* etc., particularité des copies, écrites pas des illettrés, mais même le manuscrit T n'en est pas libre. En général pour les lettres *ჳ*, *ჴ*, *ჵ* Brosset ne fait aucun discernement. Il laisse imprimer sans y prendre garde le contraire de ce qu'il fallait choisir, par ex. *ხვენიბას* (p. 77,1), *ევალოს* (p. 77,3), *ქსას* (p. 74,4 et passim) au lieu de *ხვენებას*, *ევალოს*, *ქსას*, qui se trouvent bien dans le manuscrit T.

Brosset se souciait peu de l'orthographe dans l'emploi de la lettre *ჳ* et la remplaçait très souvent par *ბ*, contre le témoignage des copies, surtout celui du manuscrit T, par ex. *შოხრებულნი* (p. 32,4), *სეკოს* (p. 32,16), *ადგუბნად* (p. 32,21), *გარდასად* (34,5) *განსენი* (36,11) etc. Je m'efforçais de rétablir *ჳ* dans les verbes *გამს*, *განს* etc., comme les reproduit du reste le manuscrit T, ainsi que dans le mot *გელს* (p. 69,6).

Brosset lit *ბას-სტუმარს* (p. 95,17), qui nous choque non seulement avec son *ბ* au lieu de *ჳ* (j'ai corrigé cette faute), mais le cas nominatif au lieu du datif *გამს*, comme on est du reste obligé de lire *გას* du manuscrit T (coup. *გას* = *გუას* T).

Pas assez fidèle à la tradition orthographique des manuscrits, Brosset n'avait élaboré aucun système lui étant propre pour employer dûment le préfixe pronominal *ს-ჳ*.

Je ne restitue pas le cas échéant la forme emphatique du génitif, quoiqu'elle soit la leçon du manuscrit T, je laisse la forme qu'a préférée Brosset, la forme simple.

Brosset rattache parfois les «postpositions» aux mots par le signe *~*, mais souvent il les détache tout à fait; j'avais d'abord l'intention d'introduire l'uniformité et j'y ai renoncé dès la page 157.

Brosset se méprend, quand il dit (p. 194, n. 1) que le mot *ვრტყლად* (p. 194,4) manque au manuscrit T. En même temps il rapporte (p. 116, n. 3) la variante du manuscrit T, qui donne au contraire la leçon, reçue dans le texte.

Je garde d'autres cas et mes remarques plus substantielles, ne serait-ce que pour la continuation de cette édition ou pour une publication à part.

Ce qui est à présent nécessaire aux intérêts du moment, c'est de mettre au jour la part de la publication qui est depuis longtemps prête, de l'imprimer le plus tôt possible. Quant à mes notes, elles peuvent bien attendre leur tour quand le moment sera venu.

N. Marr.

ქ ა თ ს ბ რ ე ე ი ნ ვ ა ლ ე ბ ა ს

დ რ აჭ ნ ს კ რ ე თ ა ს ზ ე მ კ ა ი ნ ი ს ქ ე ს

უ ვ ა რ თ ე ს .

ს ა ი შ ე რ ა ტ ო რ ო მ კ ე ს ი რ ე ბ ა თ ა ა კ ა დ ე მ ი ა ს ა მ რ ე მ ა დ ე ს ტ ა

ქ ა რ თ უ ლ ი ს ს ი ტ ე მ რ ე ბ ი ს რ ო ს ე ა ს უ ს ი ს

დ ა მ ფ ე უ მ ს ე კ ე ლ ა

დ ა მ ო წ ე ლ ე კ ს მ თ ა რ გ ე ლ ა

უ მ დ ა ბ ლ ე ს დ უ მ ს წ ი რ ა ვ ს
წ ი ვ ნ ა ა მ ა ს
ვ ა მ ა მ გ ე უ ლ ა მ ა ხ ა .

PUBLIÉ PAR ORDRE DE L'ACADÉMIE.

En octobre 1849.

Le Secrétaire perpétuel P.-H. Fuss.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი .

ძკითხველთა-თუხ სიტყუა, ვითარქედ რადხსა-თუხ არს შრომა ესე :

იტუჯს ბრძენი ზღინი სტოიკი რამეთუ ეოველი ქაძი-იგი წარწემდეს, რომელნიცა სწავლასა 'სედა არა საჯმარ ვიუთ. ჭეშმარიტ არს სიტყვა ესე, ვინათ-გან ქაძი მღტოვარე არს, არ-ვის ძალ-უცს მოქცევად და წარწემდეს ჩქზნ-გან, უკეთუძცა არა მოვილოთ ნაუოფი მისი ქაძსა მისსა: და არა-თუ ქაძისა, წაძისა, და წუთისა, არამედ თოჯსა და წელიწადისაცა არღა-რა შექმლებელ ვართ გელ-უოფად: სოლო არს ქაძი ქაძიცა, კვალად დაისა-ხების დლეცა ქაძად, თთვე, წელიწადი, და საუკუნოცა. განა თუძცა მოქცე-ვის ესენი, არამედ არა იგინივე რომელნი წარსდენ ჩვენ-გან, და არა ძალ-გუცს მის წინანდელთა-ებრ ეოფად მათ მინა რა-ოდენცა წადიერ ვი-უქნეთ: და ესე ვინაფთ-გან ჭეშმარიტ არს, ამის-თუხ არა ჯერ არს რათა უქმ ვეოთ ქაძი და განუტეოთ ჩვენ-გან, და დავძეთ ურგებნი მის მიერ: არამედ რად მოგჭეცემს ნაუოფსა მისსა. თუ შევიკრიბოთ საუნჯე დიდ-ძალი, წარზალს და არა დაადგრების ერთისაცა საუკუნოსად. სოლო უკეთუ¹⁾ ვეოთ სხსელნი, და დავიზჳრათ ქვეყანანი, ვითარცა მაკედონელ-ძან

¹⁾ L'auteur écrit toujours უჭთუ, par désir d'archaïsme, car dans les plus vieux manuscrits on lit უკუჭთუ; mais de ces deux formes, la seconde est entièrement tombée en désuétude, et l'autre n'a jamais été suivie par personne.

და სსწათა, არცა ესე დაადგრეს, არამედ წარწემდეს მასვე წინათ-თქმულსავე დროს. უკეთუ აღვაძენოთ სასლანი და ვჭვოთ ქვეყანის-მოქმედებანი, და განვაძენოთ სავარდიოთა, და წაღკოტოთა, და წელითა აღმა აღმცენარითა, და წეაროებითა. წარწემდეს ივინიცა მასვე სასებთა შინა. უკეთუ განვი-სვენოთ და განვსცნოთ შვებითა, ნადირობითა, ნადიმობითა, მკოსნითა და შწეობრითა; და სასიობითა, მამანი დედათა-თანა, და დედანი მამათა-თანა, წარვიდეს ესეცა უადრევეს თოჯნა, დღისა და ჩამისა. სოლო უკეთუ მიუვილტოდეთ მყვნიერებისა მიძარო, და ესე არს ნაყოფი კეთილი, არამედ წარვალს ესეცა, და არა ვითარცა წინათ-თქმული ივინი. რამეთუ სწავლა განაბრძობს, თავის-უფალ ჭეოფს, აცნობებს დმერთსა, და შიშსა მისსა დანერგავს, აღაცურვებს წღუასა-მას შინა სრულიადსა, აღაფრენს და წინა-დაუდებს ეოგელსა ქმნულებსა ცისა და ქვეყანისასა, მკერებულად თქალთა შინა აჩვენებს ბუნებასა და ნიშატსა ვარსკჳლავთა, ცნოველთა და ნერკთა. განსდევინს ბოროტსა, შეაუწარებს მოუჭსსა, მუ-მოიუჭანს კეთილსა, მატებს ქვეყანასა, აღაძენებს და დაამშვიდებს, სულ-გრძელ ჭეოფს, იეფეთა და დიდებულთა ჰატევის-ცემს, და ერთა მოურსე ექმნების. მტერთა დაამდაბლებს და შიშირულ ჭეოფს, თჯსთა აღამაღლებს და აკადნიერებს: არამედ რაღსაგანმე არს ეს-ოდენი კეთილი, კარნა არს არა-თუ სსოვინისა-გან. არამედ სსოვინაცა ესე წარწემდეს სამისა, ანუ თთხის-სა, და უფროდს სუთისა დმდე ნათესავისა, და ამის-თჯს ვინილავი უმ-ჯობესად წერილთა რომელი გუასწავებს: სიბრძნეთა წინათ-თქმულთა, და მოგუჭანსენებს დასაბამითგანთა წამთა, ჩამთა, თთვეთა და წელიწადთა, და საუკუნითა, კვალად უმეტესთადა, და არა წარწემდების, არამედ ჭტიეს უკუნისამდე, ვითარცა ვინილავთ: რამეთუ აღწერა მოსე-მ დჳთის-შხილველ-

მან შესაქმე, შემდგომად სუთისა კსოფნისა, სულითა წმიდითა, ვინაღ-გან არღან-რა შესამლებელ იყო შემდგომად კსოფნად, და გვეუწიების დასაბა-ძისაგანა სრულიად: და უკეთუ არა მით, წარწედა ვოველი ქმნულება-ნი, ვითარცა წარწეძენ მრავალნი დიდ-შემდენი: სოლო წერილნი ესე მოგუტყენ ნაყოფსა ქაძისასა, და არა-თუ სოლო ქაძისასა, არამედ სრუ-ლიადსა მოსსენებასა, რომელი აღაფრენს გოძიებასა ღმერთისა ძიძართ, და მოგუტყენს ვოველთა წინა-თქმულთა ცნობასა, კელაგნებასა და გა-მოცდილებასა, ვითარცა იტევის იგივე ზღისი სტოაკი. „არა არს არცა ერთი ეგრეთა წიგნი, რომლისა რამეჲ მის-გან ნაწილი სარგებლისა არა მსაგოდოთ.“ და უკეთუ ესრეთ, და რა-ადენიე სამღრთინი წერილნი, რომელი მოგუტყენს მადლსა სეცისასა, და მოგუტყეძენ სოფლისა კეთ-ლობასა, და შემდგომად აღგუტყეძენ წინაჲ ქრისტეს ღმერთისა ჩვენისა:

სოლო კვალად წიგნნი ფილასოფოსთა მიერ ქმნილნი, აღგუტყეძენ სიბრძნითა, კელაგნებითა და სოტევიერებითა. გუტყეძენ თავსა, და გუტყეძენ ვითარ ჯერ არს ცხოვრებად, და მილტოლვილ გუტყეძენ ღმ-რთისა ძიძართ: კვალად მატანე მოგუტყეძენს ქმნულებასა და ეოფათა მუ-ფეთა, შიდავართა და დიდებულთა, ვიდრე მცირედიდე, ვითარებათა მათთა, განგუტყეძენ ბორტსა, და შეგუტყეძენს კეთილსა: სოლო წიგნი დედა-ბერებული სდაზართა, განა-თუ არა არს მისასსენებელ, არამედ იგიცა აღსინებს თდესმე, და უთხიერი მოსსლობს მის-განცა ნაყოფსა: ვითარ-ცა იტევის დამსკელი ითანე, წიგნსა და თავსა სტ. „ამის-თჳს ჯერ არს რათა ვიკითხვიდეო წიგნთა, რამეთუ მის მიერ მოვისლობოთ სულთა ნაყოფსა: და უკეთუცა ვერ შევიტხოთ, კვალადცა ჯერ არს კითხვად და არა უკულებელს ვოფად. რამეთუ ვსცნობთ მის მიერვე, და არა-თუ

სადღოთა, არამედ გარეშენიცა არა არიან განსაგდებელნი. რათა უძჯობესნი მისნიცა შევიკრიბოთ, სოლო უჯერონი ძაღლთა მიუპყრათ:“

განა თუცა არს ეს-ოდენ კეთილობანი მის მიერ, არამედ უგულულებლს იქმნებიან და საგმიობელ ვიეთთა-განძი. განა ესრეთთა არა ჯერ არს რიცხუად, არამედ მეცნიერთა-განცა დატევებულ იქმნებიან, მისეხითა უცალოებისათა. და არა-თუ უცალოებითა, არამედ უტროფილობითა წერიდისათა, და კინლა საზოგნელ ძნად არს ტროფიალი ათასთა-შინანი ერთ: რომლისათუც მკითხველთა მიუგებდა სოკრატ ბრძენი, ოდეს ჰკითხვიდეს. „რასათუც არა რადჲე სიბრძნისა წარსწერე.“ მიუგო სოკრატ. „ამის-თუც ვინათ-გან ვსყდავ რამეთუ ქალაღდი უძვირეს არს ვიდრედა წერიდი:“ სოლო უკეთუ ქალაღდი უძვირეს არს, აწცა რადღა სასმარ არს შრომა და წერა, ვინათ-გან ჩანს მის-გამო რამეთუ არს წიგნი უბატო:

არამედ ჩვენ ვისძინოთ დამსკეღლისა თქმული, და ჰლინი სტოიკის სიტყუა, ვინათ-გან არა განსაგდებელ არს გარეშენიცა წიგნნი, და ვითარისა უჯეროსა-განცა მოვიგებთ სარგებელსა. რადენით უძჯობეს არს რომელნიცა წარმოვსთქვით მათნი კითხუანი, და რა-ოდენ სასარგებლო და შესაწუნარებელ არს წიგნი მატანიეთა: რომლისათუც იტყუც ბრძენი ციცერონი. „უკეთუცა ეოგედი დრუთის-მეტყველება, ფილასოფია, ფისიკა და რიტორებანი შევიკრიბალოთ, და არა მატანიენი ბუნებისანი, ნერგთა და ცხოველთა, ვერა რადჲე შევიკრიბნათ:“ რამეთუ მატანიე მოგუბსხსენებს დასიბამითგანსა ჟამსა. წელსა და საუკუნოსა. მატანიე განარჩევს კეთილსა და ბოროტსა. მატანიე აღმადლებს კეთილის ქმნულებსა, და ჰკმობს უკეთურთ ქმნულებსა. მატანიე მეტყველებს ჭეშმარიტსა, და არა სცბის, და მოწიობს სსუათა და სსუათა. მატანიე განამკნობს კაცსა, და ერთ-გულ

ჭყოფს ქვეყნისად. მატრიანე აცნობებს ნათესავთ მთამომავლობასა, და დასდებს თავსა სარწმუნოებისათჳს, და მოეუაროელ ჭყოფს მოეუასსა მოეუისისა მიმართ:

აზამედ ესე მატრიანე განიყოფების ოთხ წილად. ადგილის აღწერად, ნათესავთ მეტეველებად, წლის მრიცხველობად და მოქმედებისა აღწერად: და ესეცა განიყოფების ორად. საეკლესიოდ, და სამოქალაქოდ: საეკლესიო არს წმიდათა ცხოვრება, და ქმნულებანი. სოლო სამოქალაქო, ქმნულება სოფელსაშინათა¹⁾, დიდთა და მცირეთა. აზამედ ვინათჳს ესენი კეთილობანი მას შინა მოიპოებიან. არა არს განსაგდებელი, არათუ უმეცართა მიერ, გარნა სურვილით შეტებობა: სოლო უკეთუ ჩვენ ქართველთა მატრიანე შემოიპოვრობს სამსაჲსა წილსა მატრიანისასა, აზამედ წლის მრიცხველობასა და ნათესავ-მეტეველებასა მცირეთ, სოლო მოქმედების აღწერასა განავრცელებს. განა ამასაც ეკლესიის მატრიანეს შეამოკლებს, და სამოქალაქოსა მოგვითხრობს შესხმით და ვრცლად, ადგილით-ადგილად, და ოდესმე შემოკლებით, სოედამ ვიდრე ბრწყინვალის მეუის გიორგისამდე. სოლო შრომა ჩვენი აძინათჳს არს, ვინათჳს ორნი წილნი იგინი გამოუხსნელ არიან. რათა გამოვაცხადოთ, და მესამისა განვრცელებული შევამოვლოთ, რათა მკითხველთა არა საწყინოდ და ადრე საცნობელი იყოს:

სოლო მოქმედი ვევედრებით, უკეთუ ვისმე სთნდეს კითხვად, რათა არა შემოვიდეს მრისხანებით და მურითა. რამეთუ მრისხანება განსდევნის სასჯელსა, და მური დაუტევებს კეთილობასა. აზამედ აღიმაღლოს გონებისა თჳალი სიწრფეებით; ვითარცა ორბამან, რომელი ტრფიალებით

¹⁾ L'auteur écrit შინათა.

აღვალს, რათა განისილოს სრულიადი ქვეყნის შეენიერება, და ესოდენს სიძაღლესა ზედა, რომელ ყოველსა სოფელსა გუგათა შინა შემოიკრეფს, არამედ ამისი მოქმედი და უგონებელი განასლდებოს, და კვალად განჭაბუკდებისცა. ეგრეთვე უსაკველი მკითხველი ჰსცნობს შრომასა ჩვესსა და არა საგომებელ ჰყოფს, და მიიღებს მისდსა წადიერებისას: ესე-ვითარცა ვამცნებთ მოქმედნი, რათა გონიერად ისმინოს თქმული სვენი. რამეთუ ვინათ-გან დავსასენით ქარტა ანუ რუკანი საქართველოსა ანუ ივერიისანი, რომელსა საზვიდნენ მცირედ და არა ჯეროვნად, და სვენ სრულიადი წინა-დავდევით: განა ამისდა ჯერ იყო სამჭირნოთ რათა აქენდეს დეოდრაფიის აღწერისაცა დადება, რომელ არს ქვეყნისა მსასველობა, რომელი იგიცა ვქმენით: და კვალად მისდაცა ჯერ იყო მოკლე მატანიე, რათა მკითხველთა სცნას ვის-გან ქმნულ არიან ქმნულეხანი, და მეფენი და მთავარნი, და მათშინანი კეთილნი და ბოროტნი, არა-თუ დატყეებულ იქმნას მატანიე-იგი. არამედ იგივე უმჯობეს სივრცელე, და ამის განმარტლებისა-თჳს. სოლო ესე სიმოკლისა და რომლისად აღვსწერეთ სასმარად მისდა:

განა უწეება ჯერ არს, უკეთუ ცხოვრებისა სვენისა ქორონიკონნი არიან იმვით. არამედ ნოქდამ მირიანისამდე რა-ოდენსი მოაბოებან, უმეტეს მოწმობენ რომაულსა, სოლო მირიანსადამ ბავრატოვანსამდე, ბერძნულსა. და მას ქვეითნი, თამარ მეფისამდე, არიან სუთასიანნი, რომელსა სვენ უწოდებთ ქართულსა, და სვენცა ეგრეთვე შემოწმებულ სვენთა ცხოვრებათა ზედა ვქმენით. სოლო თამარით-გან ბრწეინვალის გიორგისამდე კვალად უწინო: არამედ ვინათ-გან მცირედად და უწინო არს, სეითი და ქვეითი ქორონიკონნი, სვენ ვითარ ვაოვეთ წარმოვანინოთ,

ამათა ურწმუნოთა-თჳს: რამეთუ ნოედამ ნებროთის განმეფებადჲ სანინო არს დაბადებისა-გან. სოლო ნებროთ რა-ოდენი წელი იმეფა და მოკჳდა, იხილუკების სსუათა მატანეთა-გან, რომელნი მოწმობენ ჩვენთა მატანეთა: სოლო მას ქვეითნი, კერძთა-თაუგანის-ცემა და მოსენ ზღვის გამოსლვა, დაბადებისა-განჲ. სსუანი, სჳარსთა მეფეთა, და ნაბუქოდორწო-სუსა, და ალექსანდრე მაკედონელისათი ვპოვეთ: სოლო ვინათ-გან ალექსანდრეს მოსლვა ქართლსა შინა მოვიპოვეთ, ამით ადვილ გვექმნა განმეფება ფარნაოზ ჰირველისა მეფისა, ვინათ-გან მოსლვასა ალექსანდრესასა, რა-ოდენის წლისა იყო, და რა-ოდენისა განმეფდა, და რა-ოდენ წელ იმეფა მუნგე წერილ არს: და მის შემდგომად მეფენი, ასურულთა მეფეთა მოწმობითა, ვითარცა მოიხსენიებს მუნაგე სასყლებთა, ვიდრე ადერკის მეფობადმდე: სოლო ადერკის მეფობა იქმნა ჰირველსა წელსა შობისა ქრისტესსა, და მეფობაცა მისი ცხად არს. არამედ მას ქვეითნი მეფენი, მირიანისადმდე კეისართა, სჳარსთა და სომეხთა მეფეთა-გან მოწმობითა დავსენით: სოლო მირიანის მეფობისა ჰირველი ქრისტეს მიერ მოქცევისა, და შემდგომად მოქცევის წელნი, ვინათ-გან წერილ არს მის-თჳს დღე მოქცევისა, კ ივლისის დღე, შაბათი, ეს ვპოვეთ, რომელი არს. ერთი, ქრისტესით ტვ. ქართული ნწ. მეორე, ქრისტესით ტვი, ქართული მთ. და მესამე, ტად. ქართული ოვ. რომელნი შეეტყუებიან მას: არამედ ჰირველი-იგი არა არს დღე-იგი მოქცევისა. რამეთუ კოსტანტინე დიდი ჯერეთ არა იყო მოქცეულ ქრისტეს მიმართ, და არცა დაეპურა რომი და სრულიადი მეფობა: რამეთუ წერილ არს მირიან ესრასა ოთხთა წარწინებულთა თჳსთა კერძთ-მისხურებისა-თჳს. „უკეთუ არა დაუტეოთ ნანა დედოფალ-მანცა სჯული რომთა, ვსტანჯო იგიცა.“ რამე-

თუ უკეთუ მოუქცევდეს იყო კონსტანტინე, არა ახსენებდა სჯულსა რომათასა. ვინათ-გან სჯული რომათა კერძივე იყო, და ნინო ქრისტეს ჰქადაგებდა: კვლად მესაიყვა არა არს, რამეთუ ერთის წლის შემდგომად იყო კრება ნიკიური პირველი: არამედ ნიკიის კრებისა-გან უწინარეს იყო მიქცევა ძირიანისა, ვითარცა ვინილავთ ცხოვრებისა შინა სასიხით: სოლო მკორე-იგი ჭეშმარიტებს, ამის-თჳს რამეთუ კონსტანტინეს სუთის წლის წინარე დაეპირა რომა და სრულიადი მეფობა, და ქრისტეანეცა ქმნულ იყო. ვინათ-გან ძირიან რომისაჲ¹⁾ მეუობასა შინა მოუვლინა მისოგული ეპისკოპოსისა და ძღუდლისა: რამეთუ არა დაწებულ იყო ბინანტია აღსამყნებლად, ვითარცა ვინილავთ წყრილებთა შინა ჩვენთა, და მას ჟამსა სილივისტროცა სცოცსლებდა, რომელ-მან მოავლინა დავაონი თჳსი:

სოლო ნინოს სიკუდილის ქორონიკონი არა არს ურთიერთის მოწმობილი, ვითარცა თამარ მეუისა, რომელი წარმოვანით თჳსსა ადგილსა-რამეთუ უკეთესა ქრისტეს-აქათი ქორონიკონი ქრისტეს ჯუარ-ცმიდამ იყო ტლწ, ჯერ იყო დასაბამითგანი ეოყილ იყო ჭედ, და უკეთუ დასაბამითგანი იყო ჭედწ, ჯერ იყო ქრისტეს-აქათი ჯუარ-ცმიდამ ეოყილ იყო ტლ. არამედ არცაღა ჟამსა ამას კონსტანტინე სცოცსლებდა, არამედ მეცათომილ არს მწერალთა-გან: სოლო ჩვენ ვინათ-გან ეპოვეთ ძირიანის მოქცევისა იგი დღე, აღმოჩენითა-მით, ამას სედა აღვრიცხვეთ მოსლეა ნინასა მცხეთას, რომელ-მან დაჭყო წელი იდ, ამის-გან საში წელი უწი-

¹⁾ წელთა ქრისტესსა 306, მოკუდა კონსტ, შამ კონსტანტინესი, და იქმსა კონსტანტინე კეისარი. 307, მოკუდა მაქსიმინ-ღერგული, იქმსა კონსტანტინე აგგუსტი. 311, მოკუდა მაქსიმინ-ღაღერიცა, და 312, რომსი მიხაელსა კონსტანტინეს გამოუხსნდა ჯვარი ცაში, და იქმსა ქრისტესსი, სოლო და მოჭელა მაქსენტი, დაიპირა ჭროში და სრულიად კეისრობა ვითარცა ჭსვერს ბარონია:

ნარკს მოქცევისა თუ მცხეთას ქალაქსა შინა. რომლისაგან დაშობის ია წელი: ეს მირიანის მოქცევის წელს დავადევით, რომელი იქმნების ქორონიკონი ჩვენ მიერ აღწერილი: არამედ საკლუდევანებს მუნ წერილისაგან ესე დასაბამიდანსა ორის წლითა. სოლო ქრისტესაქათსა, ი წლითა, და სსჯანი მირიანის მეფობის წელნი მითვე რიცხვეულ ვეგნით და აღვსწერენით:

სოლო ბაქარიდამ ვარსაბაქარისამდე. ეგრეთვე კეისართა და სომეხთა მეფეთა შემოწმებით ვეგნით: არამედ ვარსაბაქარ მცირე თეოდოსის ეამსა არა არს, რამეთუ ვარსაბაქარ დიდის თეოდოსის ეამს იყო, და მე მისი მურვანოს მცირე თეოდოსის ეამსა: ესე იცნობის ესრეთ. ვინათგან ერბა წარიევანეს მურვანოს, და მუნ აღისარდა მოღვაწეობით და შემდგომად განივლყო და მონასონ იქმნა: კვალად უკეთუძცა ესრეთ არ იუოს, წელნი მირიანიდამ მეორეს ფარსმანისამდე წერილი არა მისწუდეობის, და არცა ვასტანგ ლუჟს კეისრის ეამსა იქმნების ესრეთ უსწორთ არს: სოლო ესე განასწორებს და რიგოვან ჰყოფს რიცხუსა წელთასა მოწმობულებითა:

კვალად ვასტანგისამდე მეფენი რომელნი მუნ წერილ არიან, რამეთუ ვასტანგისამდე მირიანიდამ გარდახდენო წელნი რსხ. ესე არა მდე¹⁾ არს, არამედ სიკჭდიდმდე ვასტანგისა, და ამა-სედ შეგასწორეთ. რამეთუ დაღაცათუ გარდაცვალებადმდე არა იუოს, ეოველნი სსჯანი უსწორთ იქმნებიან, და არცა იგი წელი მეორეს ფარსმანისამდე სწორე იქმნების, ვინათგან ვასტანგის შემდგომთა მეფეთა მეფობის წელნი წერილ არიან: არამედ ჩვენის

¹⁾ მდე n'est pas un mot grecque, mais une finale inséparable, signifiant jusqu'à; je le laisse pourtant, parce qu'on devine l'intention de l'auteur, qui a bien pu faire exprès ce barbarisme pour plus de brièveté.

რიცხვით, რათა ჭეშმარიტი იყოს ს წელი, მირიანიდამ ვასტანგის გარდა-
ცუბლებამდე, წელნი იგივე არიან, რს: ესრეთ ჭეშმარიტ სსუბათა მემ-
ტიანეთა მოწმობითა და მუნ წერილთა რიცხვითა, და მეფენიცა ამას
სედა განვასწორენით, კეისართა და სპარსთა მეფეთა შეთანასწორებითა
ვასტანგისამდე:

არამედ ლეონ კეისრისას ვინაშენი მემბტიანენი სწერენ, მ წელს
მეფობასა მისსა, და ჩვენიცა მათ ემოწმების. რომლისა-თჳს ჩვენცა ეგ-
რეთვე ვევენით და შეთანავასწორეთ ვასტანგის და ლეონის მეფობა: სო-
ლო სსუბანი ათ-შვიდ-მეტსა წელსა ამტკიცებენ ლეონის მეფობასა, რო-
მელი არცა ესე არს წინააღმდეგომ მისსა: დღაცათუ არა იყო ლეონ
დიდი, არამედ მეორე ლეონცა იგივე აღწერა ჩვენამან ცხოვრება-მან, და
სენონცა იგივე. და შემდგომად სპარსთა მეფისა ბრძოლასა სედა სენო-
ნად წარმოახინა სიუჯარულის-თჳს: გარსა სსუბას ქართლის ცხოვრება-
ში უსახელოდ კეისარი სწერია. ამითი იქმნება ანასტასი კეისარი, ვი-
თარცა ვიუწეებთ: სოლო ვასტანგის შემდგომნი მეფენი რა-ადენთა წელ-
თა მეფობდენ ცხად არიან ვიდრე მეორის ფარსმანისამდე, და ქმნული
ესე ჩვენი ჭეშმარიტ არს, ს წელნი შესრულებულნი მირიანიდამ ფარ-
სმანისამდე:

კვალად ბაკურ მეფიდაჲ, გურამ კურატაბატისამდე საჩინო არს კე-
ისრის მავრიკისა-გან, და სპარსთ მეფის ურმუსისა, და მისა მისისა
კოსროსა-გან: სოლო დავით წინასწარმეტყველის ნათესავის გურამის
მოსლვა, ცხოვრება და გამეფება მათი აღვსწერეთ თჳსს ადგილს,
მით იუწეების: სოლო სტეფანოსის გურამ კურატაბატის მისა, ერე-
კლეოს კეისრისა გამო, და დარსასე კოსროვიანისა ეგრეთვე: განა ვი-

ნათ-გან ქაშის ადარნასესასა და ერეკლეოს კეისრისასა გამოხნდა ძაჭმად, მოძღუარი სარკინოხთა, ჩვენ იგი ძაჭმადის ქორონიკონი ვაოვეთ, რა-ოდენი ქრისტესაქათა ეოფილ არს. ამის მიერ და წლის მრიცხველობით ვიდრე მოწამის არხილ მეუის სიკუდილისამდე, და ძეთა მისთა იოვა-ნეს და ჯუნხმერის სიკუდილისამდე, და ვიდრე აშოტ კურატალატიის მისა ბაგრატისამდე, რომლის გამეფება წერილ არს, რამეთუ ძაჭმადის გამოხინებიდამ ბაგრატის გამეფებამდე, გარდასრულ იუქუნენ წელნი სით. ამას შედა შევასწორენით ადარნასეადამ ბაგრატისამდე გარდამსდარნი წელნი სით:

სოლო აშოტ კურატალატიდამ ვიდრე თამარის მეფობამდე, წერილ არს ეოველთა ქართულნი ქორონიკონნი, და ამით გამოვრიცხეთ ქრისტესაქეთნიცა: არამედ დავით აღმაშენებელისა წერილ არს, ივ წლისა მეფე იქმნა, და ლვ წელი იმეფა, რომელი იქმნების სბ წელი. განა მუნავე წერილ არს, ივ წლისა გაძეფდა და სს-სა მოკუდა. ამ რიცხვით იქმნების მეფობისა მისისა წელი ძა. და ჩვენც ესევე აღვსწერეთ, ვინათ-გან სსკათა მეფეთა ქორონიკონნი ამას უმეტეს მოწმობენ: და სიკუდილის დღე შაბათი, იანვარი კდ, ეს ქორონიკონი იქმნების რომელი დავსდევით:

კვალად თამარის გამეფების ქორონიკონი არა არს შეთქმული. რამეთუ წერილ არს, დასაბამითგანი იყო სქჳ, ქრისტესი ჩრნვ: სოლო უკეთუ დასაბამითგანი იგი იყო, ვერ იყო რათა ქრისტესი ეოფილიმცა იყო ჩროლ. და თუცა ქრისტესი ჩრნვ იყო, დასაბამითგანი ვერ იყო ეოფად სქდდ. ესრეთ არა ჭეშმარიტებს: სოლო ჩვენ აღექსი ანგა-არისა, და ფრანგთა-გან კოსტანტინოპოლის აღების ქორონიკონი ვაო-ვეთ, მით მათ სკითი და მას ქვეითი მუნვე წერილის წლის რიცხვე-

ულებით ვევენით, რომელსა სწერს, იმ წელს ლაშას გამეფებას, და თამარის კდ წლის მეფობის აღმავლობას, და მისი სიკუდილის ქორონიკონსა შედა, რომელი ვზოვეთ, ვვავეთ:

სოლო მისა თამარის ლაშას სიკუდილი იქმნა იანვარს: იმ, დღესა ოთხშაბათსა, ესე ვზოვეთ, რომელია. ჰირველი, ქრისტესაქათი, ჩსია. ქართული, ულა. მეორე ქრისტესი ჩსივ, ქართული, ულავ; არამედ ვინათ-გან ჩინვის-ეყენ-მან დაიპყრა სრულიად დიდი თათარი ქორონიკონსა ქრისტესით ჩსბ, და ამ კამებთა შინა წარმოავლისა სჰანი განმსტრობად, და დავით მცირე ერმა დაძთა ლაშას, და რუსუდანის მეფობის წელი მუნავე წერილითა აღვრიცხეთ. ამის-თჯს ჰირველი უმეტეს მოწმობილი არს, და არცა შეძირნებულ ჰყოფს მას ქვეითთა მეფეთა წელსა, ჩვენცა იგივე აღვსწერეთ, განმართლებისათჯს წერილთასა:

კვალად ლაშადამ, დიმიტრი თავ-დადებულისამდე, აღრიცხვითა წელთა და მეფეთა, კეისართა მუნ წერილთათა, გვიქმნიეს: სოლო დიმიტრი თავ-დადებულისა დაღათუ არა წერილ არს წელი, არამედ წერილ არს თთვის რიცხვი, და დღე შაბათი, მარსვისა მესამე, ამით ვზოვეთ წელიცა იგი, რომელი ეოფილ არს ქრისტესი ჩსპთ, ქართული ფთ: სოლო მეორე, ქრისტესი ჩსტ, ქართული ფტ. და თვინიერ ამისსა, არა არს სსჰა: არამედ ჩვენ ვზოვეთ ბრწეინვალე გიორგისა და მის მისა მისისა ბაგრატის ქორონიკონი ძველთა ქორონიკებთა შინა, და ამით გულ-დებულ ვიქმენით ლანქთემურის და ჯონთქრებთა-გან, და რიცხვეულ ვვავეთ ვასტანგისა და დავითისა, ვასტანგისა და გიორგის, დავითის მის, მეფობანი. ამის-თვის იგივე ჰირველი გვეჩქმნარიტა და დავსდევით: სოლო მეორე ესე ფრიად შეაძირვეებს მათ მეფეთა წელსა, და არა სწორ-რიცხვეულ ჰყოფს: სო-

ლა კვალად ვახტანგ, ნარინ-დავითის ძის, დავით მეფისა, და ვახტანგ, შიისა ძისისა, წელიწადღვინით მათთა მეფობათათა და მით წარმოვანინებით: არამედ ვახტანგის აღსასრული დაღაცათუ არა სანინო არს, გაწნა იცნობის ესრეთ, რომელნი აღგვიწვირა:

ხოლო გიორგისა და ბრწეინვალი გიორგი, რომელიცა წარმოვანინეთ სცნობს გონიერა მკენ წერილსა შედაქვეთა, რამეთუ ესრეთ არიან: ვინათ-გან სწერს, დაუტევა დავით მეფემან მე უხვი გიორგი, წლისა ორისა მეფე ქმნილი: და მცირე გიორგის, რომელსა მოისსენებს, თუცა ზირვედ მეფობასა მცირე იყო, არამედ აწ არღა-რა, წელთა რიცხვისა წარმოხენითა. ამის გამო გიორგი დავითის მე სწვა არს, და დიმიტრის მე სწვა: არამედ სიგრძე წელიწადებთა ოღჯათ-ყეენის გამო, რამეთუ მან ოღჯათ-ყეენ-მან იგი წელი ეყენა, და ამ წელთა აღრიცხვითა იქმნიბიან ესე ორნი გიორგი ესრეთ: ხოლო შემდგომად ბრწეინვალი გიორგისა მოვიხსენათ თუხსა აღვილსა ჯეროვანად:

განა სცნობს შემომსვლელნი ამას შინა კითხვისად უსაკველობით, რამეთუ არა რადმე თხიბისა, ანუ თუდალთ-ღებით წარგვიწვირეს, არამედ შემღება სვენი ეს-ოდენ იყო, და ესრეთ მიწდომილ ვიქმნენით: ხოლო უკეთუ უმჯობესი ვინმე მალ-გიცსთ, სვენი ესე თქმული არა დამაყენებელ არიან, ვინათ-გან დედანი იგი მატანისა შეურეკველად ჰტიეს, არა ერთი, არამედ მრავალი: განა შრომა სვენი არა მცირე იყო, რომელსა შედა ვიპრომეთ ვინიდა წელიწადი სამნი, მარადის წერიათა, გამოძიებითა მატანებთა, და ცხოვრებათა მივებთა, რამეთუ არა დაუტევეთ სრონოღრბაყნი ბერძნისა, არა-თუ ერთისა ვირწმუნენით, არამედ სწვათა და სწვათა შემოწმებითა: ეგრეთვე განუწილობისა შემდგომად, რომაულთა კეისართა-

გან, მეფეთა ევროპიელთა, აწინდელთა სულტნებთა სტამბოლისათა, სპარს-
თა მეფეთა შინათა გამოვიპოვეთ, შემოწმებულად ვქმენით, რომელნი
მოწმობენ ჩვენთა მატანიეთა და ქორონიკონებთა. ამის-თჳს სარწმუ-
ნო ვართ, რომელმან იხილოს შრომანი ჩვენნი არა სავგობელ გტეოს,
არამედ მადრიელ იქმნეს, და მისცეს ლოცუა მისდისა მოქმედსა: დაღა-
თუ არა იქმნას ესე, ჩვენ სურვიელ ვართ აღსრულებად წმიდისა დამასკე-
ლის თქმულისა, და ზღინი სტოიკის სიტყვისა, რათა არა განვლოთ
ქაბი უქმობით, რომელ არღა მოვილოთ ნაყოფნი სარგონი მისმიერნი,
და თქვენდაცა წინამდებარედ გვიქმნიეს. უკეთუ ვის გინდესთ მიიღოთ:
უკეთუ არა, არა არს ძალი, არამედ უძვობესისა ჩვენება, და რომელ-
მანცა აღიწიოს იგი ჰეოს, მადლითა და კაცთ-მოუწარებითა ღმერთი-
სათა, მამისა, და ძისა, და სულისა წმიდისათა. ამინ:

ხოლო სრულ იქმნა შრომა ესე ქრისტესქეთსა ქორონიკონსა წლისსა ჩამე; ქართულ-
სა უღგ, ოკდოსებრსა კ, მეფის შვილის ვახუშტის მიერ, სამეუფოსა ქალაქის მოსკოვის
პრესნას:

ქ ა რ თ ლ ი ს ც ხ ო ვ რ ე ბ ა :

ზატოისანსო და დიდებულსო ქართველსო, ქამთა ვითარებისა-გან ქართლის ცხოვრება განრევილ იყო, რომელიმე მწერალთა მიერ და რომელიმე ქამთა ვითარებისა-გან, არღარა წერებულ იყო: სილო მესუთემან ვახტანგ, მემან ლეონისამან და ძმის წულამან სასელოვანის გიორგისამან, შეკრიბნა მეცნიერნი კაცნი და მოიგვნა, საც რამ ქართლის ცხოვრებაები ჰოვნა, და კჳაღად გუჯარნბ მცხეთისანი, გელათისანი და მრავალთა ეკკლესიათა და დიდებულთანი, და შეამოწმეს, და რომელი განრევილ იყო განმართეს, და სსჳაჯა წერილნი მოიხრეს, რომელიმე სომეხთა და სჳარსთა ცხოვრებისა-გან გამოხვნეს, და ესრეთ აღაწერინეს: ¹⁾

პირუჭლად ვაცხენოთ ესრეთ, რამეთუ სომეხთა და ქართუჭლთა, რანთა და მოგაკენელთა, ტერთა 1 და ლეკთა, შერეულთა და კავკასიანთა, ამით ეოგველთ ერთი იყო მამა, სასელით თარგამოს²⁾: ესე თარგამოს იყო ძე თარშისა, ძისა აფანანისა³⁾, ძისა იაფეოისა, ძისა ნოესა: და იყო ესე თარგამოს კაცი გმირი: და შემდგომად განყოფისა ენაიასა, ოდეს აღაშენა⁴⁾ ნებროთ ზაბილონს გადაღვი და

1) Cette espèce d'introduction se trouve dans toutes les copies que j'ai vues, et même dans le M-it du Tsarévitch Thémouraz, qui servira de base à notre texte; mais ici tout le premier feuillet est d'une autre main que le reste, ce qui permet d'en nier l'antiquité. — Les notes géorgiennes que l'on verra au bas du texte font également partie du M-it; quand j'en insérerai d'autres, j'en ferai connaître l'origine.

2) აღმას აქეთ, მამ წელს უკან, იმჳე სიე. და შესდგომად ქ წელს იყო წელით. რდღს. «Noé naquit 1240 ans après Adam; 600 ans après eut lieu le déluge.»

3) Autres M-its, აჳანისა.

4) აჳამს აქეთ ზღვრ წელსაჳის უკან იყო ნებროთ. «Nébroth parut 1798 ans après Adam.»

განეუენეს მუნ ენანი, და განიბისეს მუნთ ეოველს ქუტყანას. წარვიდა ესე თარგამოს საოქ-
სავითურთ მისით, და დაემევიდრს ორთაშთ შთაბა შორის კაცთა შეუალის, არარატის¹⁾ და
მასისის²⁾. და იყო სათესავი მისი დიდი და ურიცხვი, რამეთუ ესისეს ცოლამრავალ, ძენი და
ასულნი, შვილი და შვილი-შვილი ძეთა და ასულთა მისთანი. რამეთუ ცხონდა იგი ექუესას წელ,
და ვერლარა იტევდა ქუტყანას³⁾ არარატისა და მასისისა: ქუტყანას-იგი რომელი წილით სდომო-
და, ესე არს საზღუარი ქუტყანისა მისისა. აღმოსავლით, ზღუა გურგანისა, რომელსა აწ გიდასის
სიღუბად სსქელსდებენ. დასავლით, ზღუა ზონტოსი, რომელსა აწ შავ-სიღუბად სსქელსდებენ.
სამერთ, შთა ორეთისა, რომელ არს ქურთათა ქუტყანასა, პირისპირ მიდიის⁴⁾. სრდილოთ, შთა
კავკასია, რომელსა სზარსნი იაღბუეს უწოდეს:

ხოლო შვილი-აგან თარგამოსითა, გამონდეს კაცი რქანი, გმირნი ძლიერნი, და სსქელ-
ვანნი, რომელთა სსქელები ესე არს. პირუტლეს ერქუა ჭაოს. მეორესა, ქართლოს. მესამესა, ზარ-
დოს. მეოთხესა, მოვკანს: მესუთესა, ლეკოს. მეექუესესა, ტეროს. მეშვიდესა, კავკასს. მერვესა,
ეგროს: ესე რქანი იუენეს გმირნი, ხოლო ჭაოს უმეტესი გმირი იყო ეოველითა. რამეთუ ეკო-
ვითარი არაოდეს ეოყილ იყო არცა წყლის-რდუნის წინათ, არცა შემდგომად, ტანითა, ძალითა
2 და სიმქითა: ხოლო ვერლარა იტევდა ქუტყანას არარატისა და მასისისა. განუყო თარგამოს ქუტ-
ყანა და სათესავი თესი რქათა ამათ გმირთა. სახევარი სათესავისა მისისა⁵⁾, და სახევარი და
უმჯობესი ქუტყანისა მისისა, მისცა ჭაოს. ხოლო შვილი ამათ მისცა ხვედრი მათი, არძანგების-
ებრ მათისა, წარმოიჭუნსა შვიდნი იგი სრდილოთ კერძო და განუუენსა ქუტყანანი ღირსებისა-
ებრ მათისა: მისცა ქართლოსს, და უსინა სასიღუარი. აღმოსავლით, ტერეთი და მდინარე ბერდუ-
ვისა⁶⁾. დასავლით, ზღუა ზონტოსი. სამერთ, შთა რომელი მიჭუეების ბერდუვის მდინარის თავს,
და შთა რომელი მიჭუეების დასავლით კერძო, რომლისა წყალი გარდმოდის სრდილოთ კერძო, და
მეორეთის მტუენსა, რომელი მიჭუეების შთა შორის გადარქეთსა და ტაოს, ვიდრე სიღუბადის,
და სრდილოთ სასიღვარი ღადომია⁷⁾, რომელსა აწ ჭქვიან ღისი. და ამათ სსქელურთა სსქელ-
მისცა ეოველი ქართლოსს:

1) არარატი ლეკოსია. «L'Ararat est l'Arghv».

2) Le M-it T porto მასისის, au génitif, comme venant du nominatif მასი Masi; mais la grammaire demande le datif, venant de მასის, Masis.

3) ქუტყანას.

4) შიდა თურქეთი არს. — ექუესით ედბუქისა; «la Médie est l'awrez, ou Tauriz; le Caucase est l'Elbronz».

5) Les autres M-its portent habituellement, dans les phrases de ce genre, le possessif «-ის», qui est plus régulier.

6) ბერდუვისა მდინარე დებუდა; «la rivière Berdoudj est la Dêbedu».

7) სრდილოთ სსქელარი ღადომია; ici mes manuscrits ajoutent რამელი ემისილით შორის კავკასიასა, და მიჭუეების წინათ ღისა. სრდილოთ ღადომია, phrase bizarre, traduite dans la note du texte français.

ხოლო ბარდოს მისცა მტკუერის სამკრით, ბერდუჯის მდინარით-გან ვიდრე სცა მკერბე-
ზის მტკუერი და რაგსი¹⁾. ამან ბარდოს აღაშენა ქალაქი ბარდავი, და ექნა მუნ:

და მოვაგანს²⁾ მისცა მტკუერისა სრდილო, მცირის აღაშენის შესართავით-გან ვიდრე
სელჟადმდე, და ამან აღაშენა ქალაქი მოვაგანეთი, და დაემკვიდრა მუნ:

ხოლო ჭეროს მისცა ქუჭყანა მტკუერისა სრდილო, მცირისა აღაშენის შესართავით-გან
ვიდრე ტყუატბადმდე, რომელს აწ ჰქვიან გუღუღა. და ამან ჭეროს აღაშენა პირველად ქალაქი
შესაკრებელთა შორის ორთავე აღაშენთასა, და უწოდა სსხელი თვისი ჭერეთი³⁾, და მის გამო
ჰქვიან ჭერეთი, და აწ მის ადგილს ჰქვიან ხორანთა⁴⁾:

ეგროს მისცა ქუჭყანა სღვს ყურისა და უხინა სსღვჭარი. აღმოსავლით, მთა მცირე რა-
მელსა აწ ჰქვან ღისი. დასავლით, სღვჲ, მდინარე მცირისა ხაზარეთისა, სცა წარსწუთების წვერი
გაგასისა. ხოლო ამან ეგროს აღაშენა ქალაქი და უწოდა სსხელი თვისი ეგროსი. აწ მას ადგილს
ჰქვიან ბედაი: ხოლო გაგასიათა სრდილოთა არა იყო ხვედრი თარგამოსისა, არამედ არც იყო გა-
ცი გაგასიათა სრდილოთ⁵⁾, და უმკვდრო იყო ქუჭყანა-თი გაგასით-გან ვიდრე მდინარემდე
დიდად, რომელი შესდის სღვჭარს დარუბანდისსა. ამის-თუხ მთაქუჩანს მრავალთა გმირთა-გან
ორნი გმირნი, ლეკან და გაგასი, და მისცა ლეკანს. სღვით-გან დარუბანდისთა, ვიდრე მდინა-
რემდე ლომეკისა. სრდილოთ, ვიდრე მდინარემდე დიდად ხაზარეთისად⁶⁾. და მისცა გაგასის,
ლომეკის მდინარით-გან ვიდრე დასასრულამდე გაგასისა, დასავლით:

ხოლო ჰქალ დაემკვიდრა სყოფელთა მამისა თჳსისა თარგამოსისთა, და დაიშენა ქუჭყანა
სრდილოთა, ვითა დაგვიწერა. სსმრით, მითთ ორეთისით-გან. აღმოსავლით, ვიდრე სელჟადმდე
გურგანისა, და დასავლით ვიდრე სელჟადმდე შონტოსა. და ამთ შვიდთავე გმირთა სედას იყო
გამტკებელ და უფელ ჰქალ, და ესე ყოფელნი იუქნეს შორილ ჰქალისა⁷⁾. და ესე რვანივე ერთო-
ბით ჰქმანებდეს სებროთ გმირსა, რომელი იყო პირველი მეფე ყოფლის ქუჭყანისა:

1) რაგსი არაგსი; «le Rakhs est l'Arax, ou Araxo».

2) მოვაგანი არს მცირის აღაშენის შესართავის ქვემო სღვჭარამდე. შვირე აღაშენი თარა; «le Mowam est le pays depuis la jonction
du petit Alazan jusqu'à la mer; le petit Alazan est l'Iror».

3) ჭერეთი არს მცირის აღაშენის მოსახლთა ვაღრე ველდულამდე ცუჭს იქით და ვიდრე მასმუჭამდე და მტკუერამდე. «Le Héréth est le
pays situé sur le haut du petit Alazan, jusqu'à Goulgoula, ou-deçà du mont Tzir, jusqu'à Azanbour et
au Mtcouar». Azanbour n'est pas connu, dans la géographie moderne de ces contrées. Je remarque que les
noms ჭეროს, ჭერეთი, sont écrits archaïquement შროს, შროთი, parceque la lettre ᄀ est à elle seule un e aspiré;
mais ce genre d'orthographe n'est plus suivi; et même notre M-it porte souvent, dans la suite, ჭერეთი.

4) Fin du 1-er f-o. du M-it 'l, qui a été recopié par une main moderne.

5) Quoique tous les M-its portent კუჭყანთა «au N. des Caucasiens», je propose de lire, et je lis et traduis
კუჭყანთა «des Caucases, ou plutôt du Caucase».

6) 'l. სსხელითისა.

7) Ici les M-ss ajoutent: და ამთ ყოფელთა იყო ერთი ენა, სსმყოფი; v. la traduction française, p. 19, note et cf. p. 9.

3 შემდგომად ამის მცირედთა წელიწადთა, მოუწოდა ჭაოს შვიდთა-მათ გმირთა, შემოკრიბნა და ჭრქჭა მათ. „მოგვცა დმერთ-მანს მადლამან ძალი და სიმრავლე ნათესავისა ჩქჭ-ნისა. აწ შეწვენითა ღუთისა დამბადებელისათა ვიუწნეთ არა-ვისა მონა და არა-ვის ვმისა-გროთ, თვინიერ ღუთისა დამბადებელისათა“: ეწამნეს შვიდნი-იგი გმირნი, და დაუმტკიცეს განზრახვა-იგი, და განუდგეს ნებროთს, და არღარა მისცეს ხარკი. და ეზრახნეს სხუათა ვიეთმე ნათესავთა, და დაუორგუდდეს სხუანიცა ნათესავნი: მაშინ გაუწურა ნებროთ და შემოკრიბნა გმირნი მისნი, და ყოველნი რომელნი ერხდეს სჰანი მისნი, და მომართა თარგამოსიანთა: ხოლო ჭაოს მოუწოდა შედთავე გმირთა და ნათესავსა თარგამოსისა, და შეეწივნეს სხუანიცა ვინმე ნათესავნი დასაკლეთისანი: შეკრიბნა ჭაოს ესე ყოველნი და დადგა ძირსა მასისისას: და ვითარ მოადგა ნებროთი ქუჭყანასა ადარბადანისას¹⁾ და დადგა მუნ, წარავლისა გმირნი სამეოცნი, და მათთანა სჰანი ძლიერნი²⁾ წყობად თარგამოსიანთა: ხოლო ვითარცა მოაწივნეს სჰანი ნებროთისანი, მაშინ მიეკებეს შვიდნი-იგი გმირნი ჭაოსისანი, სჰითა ძლიერითა: ხოლო ჭაოს სჰითა უძლიერესითა დაუდგა უკანით, ზურგით: იქმნა მათ შორის ბრძოლა სასტიკი, რომელი ემსგავსებოდა სასტიკებსა ჭაერისას. რამეთუ მტკვერი ფერკისა მათისა ვითარცა ღრუბელი სქელი, ელვად აზურისა მათისა ვითარცა ელვად ცისა, კმა პირისა მათისა ვითარცა კმა ქუხილისა, სიმრავლე ისართა და ტყორცნა ქვისა მათისა ვითარცა სეტყვა გშირი, და დათხევა სისხლისა მათისა ვითარცა ღვარი სეტყვათა: გასკრძელდა ბრძოლა მათ შორის, და მოსწყდეს ორგნითვე ურიცხვი:

ხოლო ჭაოს უდგა ზურგად გმირთა მისთა, ძალსტემდა, ნუგეშინის-ცემად, კმითა სანარე-ლითა, რომელი მსგავსი იყო მესის-ტენისა: მაშინ სძლეს თარგამოსიანთა და მოსრჩეს სამეოცნი-იგი გმირნი ნებროთისნი და სჰანი მათნი: ხოლო შვიდნი ესე გმირნი თარგამოსიანნი. ქართლოს, ბარდოს, მოვაკან, ტეროს, ლეკან, კავკასან³⁾, კეროს, ესენი დარჩეს ცოცხლებით, თვნიერ წყლუ-ლებისა, და ძლევა-სიმოსილნი მადლობდეს დმერთსა: ხოლო ვითარცა ესმა ნებროთს, განწერა და წარმოემართა მათ კერძო, ყოველითა ძალითა მისითა: ხოლო ჭაოსს არა ჰყვეს სჰანი ნებრო-თის სჰითა ოდენი: გამაგრდა იგი ღირღლთა⁴⁾ შინა მასისისათა. მიუდგა ქუჭყე კერძო ნებროთ, და იყო იგი ჭურვილი რკინითა და რვალითა, ტერფით-ტან ვიდრე ოსემამდე: აგდა ერთსა გორასა ზედა ზრახუნად ჭაოსისა, და ეტყოდა დამორჩილებასავე მისსა, რათა მიქცევა სთნდეს მისდავე⁵⁾: ხოლო ჭაოს ჭრქჭა ძმათა მისთა. „განმიმარეთ ზურგიო კერძი ჩემი, და მივესლეთ ნებროთს“.

¹⁾ ადარბადანის, ადარბადანის არს, თვინიერნი ჰქვია; «l'Adarbadagan ou Adribéjan, qui est le pays de Tauris» note des M-ss.

²⁾ M-ss. ურბიციანი.

³⁾ Je laisse cette forme insolite, Caucasian, qui se trouve dans trois M-ss, mais qui devrait être remplacée par კავკასიანი ou კავკასიანი.

⁴⁾ T. ღირღლთა.

⁵⁾ T. ჰსო.

და წარვიდა და მივიდა¹⁾ პირის-პირ მანდობელად ნებროთისა, სტეორცა ისარი და ჭკერა მკერდსა ნებროთისასა, თეინარსა ზედა რვალისასა, და განავლო ზურგით: მაშინ დაეცა ნებროთ, და იოტა ბანაკი მისი, და ჭაოს ჭყო თავი თვისი მეფედ ძმათა თვისთა ზედა, და სხუთაცა ნათესავთა ზედა მანდობელთა საზღვართა მისთასა: ხოლო შვიდნივე ესე ძმანი წარვიდეს თვს თვსად ქუჩქანად, და იუჟენეს მოწინელ ჭაოსისა: ხოლო აქამოდის დავწერეთ ჭამბავი ესე რვათავე ძმათა:

ხოლო აქათ-გან ვიწყოთ და წარმოვთქუათ ჭამბავი ქართლისა და ნათესავისა მათისა, და ცხოვრება მათი ვიდრე დღეთა ჩუქნთამდე: და ვითარბი განუყო ქუჩქანა თარგამოს ნათესავსა მისდა, რუთავე შჯლთა მისთა, და მისცა ქუჩქანს ქართლოსს რომელი ზემო აღვწერეთ: და ესე ქართლოსს მოვიდა პირველად ადგილსა-მას სდა შეერთვის არაგვი მტკეჭარსა, და განვიდა მთასა მას ზედა რომელსა ეწოდების არმაზი, და პირველად შექმნა სიმაგრენი მას ზედა, და იშენა მუნ ზედა სახლი²⁾, და უწოდა მთასა-მას სახელი თავისა თვისისა ქართლი, და ვიდრე აღმართებდმდე მუნ ზედა კერპი არმაზისი ერქვა მთასა-მას ქართლი. და მის გამო ეწოდა უოველსა ქართლსა ქართლი, ხუნანიზოგან ვიდრე ზღუადმდე სვერისა: შემდგომად ამისსა ამანვე ქართლოსს აღაშენა ციხე ორბისა, რომელსა აწ ჭქვიანს სამშვილდე. და ევალად აღაშენა მტკეჭრის-ციხე, რომელსა აწ ჭქვიანს ხუნანი³⁾: ცხონდა იგი მრავალთა წელთა და გამრავლდა ნათესავი მისი: ხოლო შვილთა შორის მისთა გამოჩნდეს ხუთნი გმირნი, რომელთა სახელები ესე არს. პირველსა, მცხეთოს. მეორესა, გარდაბოს. მესამესა. კახოს. მეოთხესა, გუბოს. მესუთესა, გაჩიოს: ესე ხუთნივე იუჟენეს გმირნი, არამედ მცხეთოს უგმირე⁴⁾ იყო სხვათა-მათ⁵⁾: მოკუდა ქართლოსს, და დაფლეს იგი თავისა ზედა ქართლისასა, რომელსა აწ ეწოდების არმაზი: და შემდგომად ამისსა ცოლ-მან მის-მან აღამენა დედაციხე, და მანვე აღაშენა ბოსტან-ქალაქი, რომელსა აწ ჭქვიანს რუსთავი: და განყვნა ცოლ-მან ქართლოსისა-მან ხუთნივე იგი გმირნი, შვილნი მისნი: მისცა გარდაბოს⁶⁾ სუნანს, და უჩინა საზღვარი. აღმოსავლით, მდინარე ბერდუჯისი. დასავლით, ქალაქი გაჩიანს, და სამხრით მთა პირქუჩქან-ქსენებული, და ჩრდილოთ მტკეჭარი:

1) T: წარვიდე მევიდე. « Je partirai, j'irai près de Nébroth ».

2) Ce petit membre de phrase est rejeté un peu plus loin dans les autres M-ss.

3) ხუნანი ვტკეჭრისაჲ კილის ციხეჲ, « Khounan est la citadelle du Pont-Brisé » aujourd'hui, le Pont-Rouge, sur la Kham, ou Ktzia, non loin de son confluent dans le Kour. Le M-it T porte, ainsi que le mien, მტკეჭრის ციხე, « le fort de la Poussière ». Pourtant cette même variante se retrouve dans mes trois M-ss, p. 6, 10. J'ignore quelle en est la valeur, d'autant plus que Wakhoucht, Descript. de la Gé., p. 169, a adopté la lecture *Micoris-Tzikhé*: je suivrai donc l'orthographe du savant prince géorgien.

4) Pour უგმირე.

5) M-ss. სუთთავე მით.

6) გარდაბანი ჭავჭავის ქვეით ნაკედურსა და ცაჯანავითაჲ ქვეით ვიდრე მტკეჭამდე აწოდებაჲ: « On appelle Gardaban le pays au-dessous de Dchapala, de Nakhidour et de Tagniagétha, jusqu'au Mtcour ». N. des M-ss.

სოლო განიოს მისცა ორბისტისე, და სვენიტისა¹⁾ მდინარითგან თავადმდე ახორცისა. და ამან განიოს აღაშენა ქალაქი განიანი, რომელსა მამინ ერქვა სანადროაქალაქი:

სოლო გუხასის მისცა ზოსტანქალაქი, რომელსა აწ ჰქვიან რუსთავი: მისცა არაგვითგან ვიდრე ტყრეთამდე, თავადმდე მთასა კახეთისასა და მტკეპრს შუა:

სოლო კახოსს მისცა კავკასიასა და კახეთის მთასა შორის, არაგვითგან ვიდრე ტყე-ტბად-
5 მდე, რომელი არს საზღვარი ტყრეთისა. და ამან კახოს აღაშენა ხელეთი, და კუხოს შექნა შე-
ნუბას ხელეთისასა, რამეთუ დედაცხენე კახოსის ხვედრი იყო, და მისცა კახოს შექვიანსათვის,
და შექნა შენუბას ხელეთისასა, რომელსა ბერ ერქვა, პირველ შენუბულსა კახეთისასა²⁾: სოლო
მცხეთოს, რომელი უცმირე იყო ძმათა მისთა, ესე დარსა საყოფელთა მამისა მათისა ქართლასისა-
თა, რომელსა აწ ჰქვიან არმაზი. და მანვე აღაშენა ქალაქი შესაკრებელსა შორის მტკეპრისა და არაგვი-
სასა, და უწოდა სახელი თაში. მცხეთა, და დაიპირა ქუჭყანა, ტფილისითგან და არაგვითგან, დასავ-
ლით ვიდრე ზღვამდე სპერისა: და ესე იყო განსე და უფალ მათ ოთხთავე ძმათა სედა, და ესე ოთხ-
ნივე იყვნეს მორხილ მისსა: ესე არიან გაყოფანი ქართლსის ძეოანი და რომელი განუფუნა დედა
მან მათამან შედგომად სიკუდილისა ქართლსისა: სოლო მრავალთა წელთა და მრავალთა უამთა ცხონ-
და ქე ქართლსისი, და განმრავლდა სათესავი მისი, და მათ უოფელთა განმრავლდა სათესავი მათი:

სოლო შჯლთა შორის მცხეთოსისათა გამოხნდეს სამი გემინი სახელავსნი, რომელითა
სახელები ესე არს. პირველსა, უფლოს. მეორესა, ოძრგოს. მესამესა, ჯვანოს: განუყო მათ
ქუჭყანსა და სათესავი მათი, უოფელი: ოძრგოსს მისცა ტასისკარითგან ვიდრე ზღვამდე სპერისა,
ქვეყანა კლდოვანი. ამან ოძრგოს აღაშენა ორნი ციხე-ქალაქნი, ოძრგე და თუხარისი: სოლო ჯვ-
ანოსს მისცა უანაგროთგან ვიდრე თავადმდე მტკეპრისა. და ამან ჯვანოსს აღაშენა ორნი ციხე-
ქალაქნი, წუნდა და ქალაქი არტანისა, რომელსა მამინ ერქვა ქავთაქალაქი, სოლო აწ ჰქვიან
ჭურნი: სოლო უფლოს დარსა საყოფელთა მამისა მათისა მცხეთოსისა, მცხეთოს, დაიპირა ქუჭყანსა
არაგვითგან ვიდრე ტასისკარამდე, და უანაგარამდე. და ამან აღაშენა უფლისციხე, ურბნისი,
კასპი. არაგვითგან და არმაზითგან ვიდრე ტასისკარამდე უწოდა ამან ქუჭყანსა სენასსო-
ფლისა³⁾, რომელსა აწ ჰქვიან შიდაქართლი⁴⁾:

¹⁾ სვენიტის მდინარე შემოვიდა: «Le rivièro de Sewiroth est la Maehawer». M-ss.

²⁾ ამჟამად არს თურქობს კივს სეთი თამაშთი, ვიდრე კივსურეთამდე; კუჭეთი არს სინა-წმინდის სეთი სამცხრთი, და ამან სეთი ერქოს შიდაციხე და არაგვამდს: «Le Cakhoth est le Thiamoth, au-dessus de la vallee de Thourlo, jusqu'au Khewsooroth; le Coukhoth est Sam - Gor; au-dessus de Nino - Tsminda, et plus haut que le Sam - Gor jusqu'à la montagne d'Ertso et à l'Aragwi»; N. de mon M-it.

³⁾ M-ss. სედა-ხოველი; ces deux formes se retrouvent dans les livres postérieurs.

⁴⁾ შიდა-ქართლი არს ტასისკარს ქვეთა; სენა-ქართლი არს ტასისკარს ზემო, სამცხე და კლარჯეთი. «Le Chida-Karthli est le pays au-dessus de Tasis - Car; le Zémo - Karthli est le Santzkhé et le Clardjotly au-dessus de Tasis - Car». N. de mon M-it.

ხოლო ვიდრე სიკუდილამდე მცხეთოსისა, ესე ყოველნი ნათესავნი თარგამოსისნი იუჟნეს სიუჟარულსა ზედა ერთმანკერთისასა, და შიში აქუნდათ ნებროთიანთა, და ჭგონებდენ იგინი ნებროთიანთაგან ძებნასა სისხლისა ნებროთისასა, და ისწრაფდეს იგინი მადრებასა¹⁾ ციხე-ქალაქათასა შიშისათჳს ნებროთიანთასა. ხოლო ვითარცა მცხეთოს მკაჭდა, ძე ქართლოსისი, შთავარდა შური შორის შულთა ქართლოსისთა. იწყეს ბრძოლად და კდომად ურთიერთარს²⁾. რამეთუ უფლოსს, ძესა მცხეთოსისასა, არა ერნდეს, არცა ხადოდეს უფლად, რომელი დატყეებულ იყო საყდართა³⁾ ქართლოსისათა, მამისა⁴⁾ მისისაგან მიცემულ⁵⁾ იყო უფლობა ქართლოსიანთა: იწყეს ბრძოლად და კდომად ურთიერთარს, და განაგრძელეს მათ შორის ბრძოლა, რომელ ჟამსა⁶⁾ აღდგინ ამთიანნი ორნი ნათესავნი ერთსა ზედა და სხუანი შეეწეოდინ რომელნიმე მას. და რომელნიმე კვალად სხუანი აღდგინ ერთმანკერთსა ზედა, და სხუანი შეეწეოდინ. რომელსამე ჟამსა იქმნის მშვიდობა მათ შორის, და შეიშალნან და ებრძოდინ: და განგრძელდა მათ შორის ესევეითარი საქმე, და არაყინ იყო მათ შორის უწარხინებულეს და უსახელოვანეს, არამედ ადგილითი-ადგილად თავადნი იხინინ: ხოლო რომელიცა იყვნის მცხეთოს რეცა თავადი იგი იყვნის ყოველთა მათ სხუთა ზედა, და არცა სახელუებოდათ შეევედ, არცა ერისთავად, არამედ მამასხლისი ეწოდებოდათ, და იგი იყვის მასვეებელ და ბჴე სხუთა ქართლოსიანთა, რამეთუ ქალაქი მცხეთა განდიდებულ იყო უმეტეს ყოველთასა, და უწოდდეს დედა-ქალაქად: და მას ჟამსა დაივიწყეს ღმერთი დამბადებელი მათი, და იქმნეს მსახურ მისისა და შთოვარისა, და ვარსკვლავთა სუთთა, და მტკიცე და უფროსი საფიცარი მათი იყო საფლავი ქართლოსისა:

ც ა მ ო ს ლ ვ ა ს ა ს რ თ ა : 7)

მას ჟამსა შინა განსლიერდეს ხსენრნი და დაუწყეს ბრძოლა. ნათესავსა ლეკისათა და კავკა-

1) მადრებას, M-ss.
 2) Jusqu'à la fin du \$, on lit ce qui suit, dans le M-it. R: და არადა მოწოდებდეს უფლოსს, არამედ თვითუფლად. კდომას სრულად საქართველოს შინა აღმოსავლეთი თავადნი კაცნი მათ შორის და უწოდეს მამასხლისად ე. ი. მამა ხსელთა (ანუ მამად მოასხლეთა) და მართოდეს მათ მამასხლისნი: და შედგომად განგრძობდნარ მათ შორის მმართებლანა მამასხლისთა, დამუდგენ კვლად ქართლოსისნი, და აქუნდათ ურთიერთისადმი მუდობა და ერთობა, და მამასხლისნი განაგრძელეს მათა მას ჟამსა შინა ქალაქი მცხეთა უმეტეს განდიდნა, და საღბი უმრავლეს იქმნა: და შედგომად დავითის ღმერთი დამბადებელი თჳსი და იქმნეს მსახურ შინისა და შთოვარისა, და ვარსკვლავთა სუთთა, და დაიდგადენ იგინი საფლავი ქართლოსისისა.
 3) M-ss ajoutent ici ზედა.
 4) M-ss ajoutent რამეთუ, avant ce mot.
 5) M-ss სრულ.
 6) M-ss ემსახურ.
 7) ხსენარი რუსეთთა, «Khazar, c'est la Russie»; n. de mou M-it.

სიოსთა¹⁾: ესე თარგამოსიანნი ყოველნი მას კამსა იყუნეს მშვიდობით, სიუჭარულსა ერთმანა ერთისსა. ხოლო შვილთა ზედა კავკასიოსთა იყო უფალ ღურძუკი, ქე ტირეთისი: ესრანხეს ესე ქქუსთავე ნათესავთა თარგამოსიანთა და ითხოვეს შველა ხასართა ზედა. ხოლო შეკრბეს ყოველნი ნათესავნი თარგამოსიანნი, და გარდავლეს მთა კავკასია, და მოსტყუბნეს ყოველნი საზღურნი ხაზარეთისანი, და აღაშენეს²⁾ ქალაქნი ჰირსა ხაზარეთისსა, და წარმოვიდეს: ამისსა შემდგომად, ხასართა იხინეს მეფე და დაემოწინდეს ყოველნი ხაზარნი მეფესამს ჩინებულს მათსა, და წარმოიდუბნეს იგი³⁾, და გამოვლეს წღვისკარი, რომელსა აწ ჰქვიან დარუბანდი: ვერ წინააღუდგეს თარგამოსიანნი, რამეთუ იყო სიმრავლე ურიცხვი ხასართა: წარტყვეს ქქუსთაყანანი თარგამოსიანთანი და შეჰმუსრნეს ყოველნი ქალაქნი არარატისანი და მასისისანი, და ჩრდილოეთისანი. ხოლო დაურნეს ციხე-ქალაქნი თუხარისისა, სამშვილდე და მტკვრის-ციხე, რომელ არს სუნანი, შიდა-ქართლი და ეგრისი: და ისწავეს ხასართა ორნივე ესე გზანი, რომელ არს წღვისკარი, დარუბანდი, და არაგუს⁴⁾ კარი, რომელ არს დარიალ⁵⁾. და განამრავლეს ხასართა გამოვლუბა და ტყვეება მათი, და ვერღარა წინააღუდგეს, და მიერთი-გან იქმნეს ყოველნი თარგამოსიანნი მოხარეუ ხასართა: ხოლო ოდეს ჰირველ გამოვიდა ხასართა მეფე და მოსტყვეს ქქუსთაყანანი რომელნი ზემოთ დაგვიწერია, და გარდავლო მთა კავკასია, და იყო ქე მისი სასჯელით უბოხს, და მისცა ქეს მისსა ტყვე სომხითისა და ქართლისა. და მისცა ქქუსთაყანა, კავკასის ნაწილი, ლომეკის მდინარის დასავლეთით, დასავლეთადმდე მთისა, და დაქუბნა უბოხს და მათნი ნათესავნი არიან ოგისნი, და იგი არს ოგეთი, რომელ ნაწილი იყო კავკასისა: და ღურძუკი, რომელი 7 უწარჩინებულეს იყო შვილთა შორის: კავკასიოსთა, მივიდა და დაჰდა ნაზრატს შინა მთისსა, უწოდა-სასელი თუხი ღურძუკეთი, და მისცემდა ხარკსა მეფესა ხასართას:

ხოლო მასვე გზობასა მისცა მამის ძმისწულს მისსა ხაზართა მეფემან ნაწილი ლეკანისა,

¹⁾ Précédemment, p. 1, ce personnage est nommé simplement *Caucas*, et non *Caucasios*; mais je laisse subsister cette variante, parce que les M-ss donnent ici celle, plus défectueuse encore კავკასიოსთა, qui va se retrouver plus bas.

²⁾ M-ss. დააშენეს თილ პირენთა ვილს.

³⁾ იგინი.

⁴⁾ M R. და მეორე გზა დარუბანდი რომელი გარდავლეს კავკასიას. დარუბანდი გზით, ათ la seconde, celle de Dariéla, qui franchit le Caucase en suivant l'Arax. Mes M-ss portent ici არაგუსკარი, «la porte de l'Arabe».

⁵⁾ Le M-it porte très lisiblement la leçon *Darghala*, et les autres დარიალსა, *Dariéla*; or si, dans les M-ss khoutzouri en lettres minuscules, le *ʿ* i et le *ʿi* gh s'écrivent de même et peuvent se confondre, et si, dans notre M-it T, le *ʿ* est souvent écrit comme *ʿi*, il n'en est pas de même dans ceux en lettres capitales, comme j'en ai vu un au Comptoir synodal de Tiflis, que je crois être du IXe ou du Xe siècle. Là ce mot se lit clairement, dans la Vie de S. Abo, **ԾՆԺԻՆԻՆԻ**, *Darialani*, et non **ԾՆԺԻՆԻՆԻ** *Darghalani*, d'où je suis très porté à conclure que le vrai nom est le premier des deux ici indiqués, *Darialani*, d'où s'est formé *Darial*, *Dariéla*, *Dariel*.

აღმოსავლით, სლვიით-გან დარუბანდისით, მდინარემდე ლომეკისა, და მისცა ტყვე რანისა და მოვანისა, და ეშენა იგი მუნ, რომელ ნაწილი იყო ლეკანისი: ხოზანის¹⁾, რომელი უწარბინებულეს იყო ნათესავთა შორის ლეკანისათა, მივიდა და დაჯდა ნაპრალსა შინა მთისასა, აღაშენა ქალაქი და უწოდა სახელი თჳსი ხოზანხეთი²⁾: და გარდახდეს მას შინა ყამნი მრავალნი³⁾, და ესე ყოველნი ნათესავნი იუქნეს მოხარვე ხსართა:

მიერთი-გან განძლიერდეს სპარსნი, მისისა აღმოსავლით-გან, ნათესავნი ნებროთისნი, და კამოუხნდა ნათესავთა შორის ნებროთისთა კაცი ერთი გმირი, აფრიდონ. „რომელ-მან შეკრა ჭაჭვი-თა ბუერასი, გველთა უფალიო, და დაბა მთასა ზედა რომელ არს კაცო-შეუადლოა“⁴⁾ ესე-ვითარი წერილ არს ცხოვრებასა სპარსთასა: აფრიდონ ეუფელა ყოველსა ქუჩქასასა სპარსთასა, ხოლო რომელთაჲ ქვეყანათა შეკზავნსა ერის-თავნი, გელადნი მისნი, და რომელიმე ქუჩქასა მოხარვე ყო-ამან წარმოგზავნა ერის-თავი თჳსი, სპითა დიდითა, რომელსა ერქვა არდამ, შვილი ნებროთის⁵⁾ ნათესავთა. მოვიდა ქართლად და შემუსრნა ყოველნი ქალაქნი და ციხენი ქართლისანი, და მოსრნა ყოველნი რა-ოდენნი ხსარნი ზოგნსა ქართლსა შინა: ამან არდამ ერის-თავმან აღაშენა ქალაქი სლვის-კარს, და უწოდა სახელი დარუბანდი, რომელი ითარგმნებდის „დაკმა კარი“. და მანვე მო-სლულა მტერთა ქალაქი ქვითა-ვირითა. და აქამომდე არს იყო ქართლს შინა საქმე ქვითა-ვირისა. ამის გამო დაისწავლეს ქვითა-ვირი: ამანვე არდამ⁶⁾ მოჰკიდა კირით სლულე ციხესა არმაზისასა, და აქით მტკვარამდის და წარმოსლულა ცხვირი არმაზისი, ვიდრე მტკვარამდე: და ერისთავობდა აგადონ მრავლთა წელთა. ხოლო ოდეს განუყო აფრიდონ ყოველი ქუჩქასა სამთა ძეთა მისთა, მაშინ რომელსაცა ძეს მისცა სახლად სპარსეთი, მასვე ხელა წილად ქართლი, რომელსა სახელად ერქვა იარედ: ხოლო შემდგომად აღარმა⁷⁾ ერის-თავის: გარდაიცვალეს დ ერის-თავნი, მიერთი-გან უცალო იქმნეს ძენი აფრიდონისნი, რამეთუ იწყეს ბრძოლად ურთიერთარს, და მოკლეს ორთა ძმათა იარედ, ძმა მათი. მაშინ ზოგეს ყამი მარჯვე ქართლისანთა⁸⁾,... ბერძენთასა. ხოლო ეგრის-

1) Il est impossible de lire autrement ce nom, dont Wakhoucht, dans sa Géogr. de la Gé., p. 227, fait *Khozonis*; M-it R; ხოზანის, cf. Chron. arm.

2) Quoique le M-it porte ხოზანხეთი, je n'hésite pas à ajouter le premier „ qui me paraît nécessaire pour la régularité de la dérivation. Corrigez dans ce sens la n. p. 223, Wakhoucht, Géogr. de la Géorgie.

3) Dans le M. R. on lit au lieu de ce qui suit, jusqu'à მიერთი-გან და იხმოდეს მრავლი ხსარნი და ქალაქი ხსარნი ურთიერთარს; « et les Khazars et les Karthlosides étaient perpétuellement en guerre.

4) Les „ qui terminent plusieurs mots de cette phrase indiquent que c'est une citation.

5) T ნებროთისი.

6) T. აღარს. v. infra აღარს, et Chron. arm.

7) Lis. არდამ, comme plus haut.

8) Il est évident qu'après ce mot, il manque quelque chose, qui servait de transition au suivant, et à la phrase où il est encore question des Grecs. D'ailleurs, après le mot შემდგომად, on lit dans le M-it T: „ქა მთავრ კალდა დერებს,“ ici les originaux avaient une lacune dans l'histoire. Cette même lacune existait dans le

წელის ქვემოთ დარჩა ბერძენთა. რამეთუ მიკვდრთა მის ადგილისათა ესრასნეს ოგსთა, კარდმო-
 8 ეფანეს ოგსნი და ჭპოეს ერისთავი სპარსთა ველს გარე, და კინსობად, და მოკლეს იგი. და
 რამელ ჭპოეს სპარსი, ყოველი მოსწყვიდეს ოგსთა და ქართუჭლთა, და განათავისუფლდეს ქარ-
 თუჭლნი. სოლო რანი და ტურეთი დარჩა სპარსთა: და შემდგომად ამისა, მრავალთა წელიწადთა,
 კვალად განსლიერდეს სპარსნი, და¹⁾ განდიდნა მეფე სპარსთა რომელსა ერქვა ქეკავოს: იყო კა-
 ცი ვისმე მას უამსა ლეკეთს, მგრძობელი, ნათესავი ზანისიზისი²⁾, და მან გრძნებთა თვისითა
 დაბრმო ქეკავოს მეფე და სპა მისი, და ვერ შევიდა ლეკეთს: უკამოიქცა, და მაშინდა განუხს-
 თლდათ თვადები. მან ქეკავოს მეფემ კვალად მოხარეე უწა ქართუჭლნი და წარვიდა:

შემდგომად ამისა რაოდენთამე წელიწადთა, მოვიდა ჭამბავი ვითარმედ მოსე განხვლო ზღვა
 ისრაელთა, და ისრდებთან ივანი უდაბნოსა მანასათა. განკვირდეს ყოველნი და მათ ყოველთა წარ-
 მართთა აქეს ღმერთი ისრაელთა:

და შემდგომად ამისა რაოდენთამე წელიწადთა, უცალო იქმნა ქეკავოს მეფე სპარსთა, რა-
 მეთუ იყო ბრძოლა თურქთა. ზოეს უამი მარჯუჭ სომიქთა და ქართუჭლთა და განუდეს სპარსთა,
 და განამკრნეს ციხენი და ქალაქნი მათნი, და შეიერთეს ყოველნი ნათესავნი თარგამოსიანნი:
 შემდგომად ამისა რაოდენთამე წელიწადთა, გამოგზავნა ქეკავოს, სპარსთა მეფემან, ძე მისი რა-
 მელს ერქვა ფარშორატ, სპითა დიდითა, სომიქთა და ქართუჭლთა და ყოველთა თარგამოსიანთა
 ზედა: სოლო შეკრბეს ესე ყოველნი თარგამოსიანნი, მიეკუბეს და ეწყუნეს ადრბადაკანს. სძლეს,
 და იოტეს ფარშორატ, და მოსეს სპა მისი: შემდგომად ამისა მცირედთა წელიწადთა, კვალად
 მოგზავნა მანვე ქეკავოს ძის-წულე მისი, ძე შიომ ბედნიერისა, რომელი მოიკლა თურქეთს, ვი-
 თარცა წერილ არს წიგნთა სპარსთა ცროყრებისასა, არა ყოველი მართალი, არამედ უმრავლესი
 ტურქული: წარემართა ესე ძე შიომისი, სხელოთ ქახოსრო: ვერ წინააღმდეგეს მას სომიქნი და

M-it tout Klapproth a fait usage, et est indiquée dans le commencement de la traduction russe des Annales, existant au Musée asiatique; v. S.-Martin, Mém. t. II. p. 190. Faut-il conclure de-là que la mention des Grecs, venue-là si subitement, soit exacte? on pourrait le croire, en voyant comment le M-it R remplit cette lacune: და შეიჭრნ ბერძენთა, და მოკლეს ერისთავი მისისა, და ყოველთა მხედრობა მათი გარდაწყვიტეს და კინიკობულად მარსთა, ეს სპარსთაგან, და მანდით მართლედ და მამაბილით თხზეს, და ყოველთა შემოხუთი ყოველს განსრავნა და სპიქეს მანა: მან ზის, ვან, ვლად რაოდენთამე ვამთა, და კავადნ... Suiv. p. 8. Les Grecs les ayant secourus, ayant tué Périsselux perse et massacré son armée, la Géorgie fut affranchie des Perses. Sous le gouvernement de leurs rois géorgiens, ils furent d'accord dans tous leurs projets et actions. Cependant, quand il se fut écoulé de la sorte bien des années un roi de Perse, nommé Kéapoth, devint puissant... Ici, toute mention des Omès ni des possessions des Grecs dans les pays géorgiens. J'ajoute que dans le M-it T, il y avait réellement un vide, commençant ici au milieu d'un vers, et se prolongeant durant deux pages et demie, jusqu'à l'endroit indiqué plus bas, vide qui a été comblé par un autre écrivain, et dont le contenu est entièrement semblable à celui de mon M-it. L'abrégé de la Chron. arm. et celui de Wakhoucht sont rédigés dans le même sens.

1) Ici finit la variante du M-it R.
 2) Il faudrait, je crois, lire ici მანასათა, i. e. le nom du personnage nommé déjà de მანასათა მანასათა, p. 7.

ქართულნი, რამეთუ დიდი იყო ძადი მისი: მოგლო ყოველი სომხითი და ქართლი, მოტყვევნა ყოველივე და იგარ ფენა ყოველნი ციხენი და ქალაქი, და დაუტყვნა კრის-თაფნი, და აღაშენა ადრანდატასს სახლი საღვთავი სვეულისა მათისა, და წარვიდა:

და შემდგომად ამისსა რაოდენთამე წელიწადთა, უცალო იქმნა ქაიხოსრო, და იყო ბრძოლად თურქთა, ეკებდა სისხლს მამისა მათისასა. და იპოეს ჟამი სომეხთა და ქართველთა, განუდგეს სპარსთა, და მოსრხეს კრის-თაფნი სპარსთანი და განთავისუფლდენ: მასვე ჟამსა მოვიდეს თურქნი, ოტებულნი მისვე ქაიხოსროსაგან. განმოგდეს ზღვა გურჯანისი, აღმოგდეს მტკვარსა და მოვიდეს მცხეთას, სახლად ოც და რვა¹⁾: და ეწინაწინა მამასხლისისა მცხეთისასა, აღუოქმეჭს შეწვენა სპარსთა ზედა. ხოლო მამასხლისიდან მცხეთელადან აუწუა ყოველთა ქართველთა. ინებეს დამეკობრება მათი თურქთა, რამეთუ აქქნდა შიში სპარსთა, და შემწეობისათვის დამეკობრეს თურქნი იგი გამოსხმულნი, და განიფენეს ყოველს²⁾ ქალაქთა შინა:

ხოლო უმრავლესნი მათგანნი მოვიდეს და ჰოეს ადგილი ერთი, მცხეთას დასავადით კერძო, კლდეთა შორის გამოგვეთილი, ღრმა. და მოითხოეს ადგილი იგი მცხეთელის მამასხლისისაგან. მისცა და აღაშენეს იგი, მოსდელდეს მტკიცედ, და ეწოდა მას ადგილსა სარგინე: და იუწინეს ესე თურქნი და ქართველნი ნების შეყოფად ერთმანაერთისა, მოედოდეს მოსდევას სპარსთასა, და ამბერებდეს ციხეთა და ქალაქთა: მას ჟამსა შინა სადაც ვინ მოვიდის, ოტებულნი საბერძნეთით, გინა ასურეთით, გინა ხსარეთით, ყოველივე დამეკობრისა ქართველთა, შემწეობისათვის სპარსთა ზედა: და გამოვიდეს ამას შინა ჟამნი მრავალნი:

ამაშინ საბუქოდანსა მეთევამან წარმოცტყვენა იელუსალიმი, და მუნით ოტებულნი ჭურინანი მოვიდეს ქართლს, მათითხოეს მცხეთელ მამასხლისისაგან ქვეყნსა ხარკითა. ხოლო მცხეთელადან მამასხლისიდან მისცა და დასხნა არაგვის ზედა, წყაროსა რომე ქვან ზასავი. და რომელი ქვეყანა აქქნდა მათ ხარკითა აწ ქვან ხერკ, ხარკისამის-თხს:

ასამომდის ქართლსანთა ენა სომხური³⁾ იყო, რომელას ყრახედეს. ხოლო ოდეს შემოკრბეს ესე ურიცხენი ნათესავნი ქართლსა შინა, მაშინ ქართველთაგა დაუტყვენეს ენა სომხური, და მათ ყოველთა ნათესავთაგან შეიქმნა ენა ქართული⁴⁾: დაიბერეს სველი უბოროტესი ყოველთა ნათესავთასა. რამეთუ ცალადქმრობის-თხს არ უხნდათ ნათესაობა და ყოველს სულიერსა ჭამდეს. საფლავი არა იყო, მკვდარსა შესჭამდეს:

შემდგომად ამისსა რაოდენთამე წელიწადთა, აღმოვიდა იქ სპარსთა მეფისა გაშტაშისა,

1) M. R. ოც და რვა სახი, «28,000 familles».

2) Au lieu de ყოველთა, «dans les divers M-ss».

3) M-ss «ხოლო ქართული იყო»: «leur langue était uniquement la géorgienne».

4) M-ss «არაგვის ენა თხს», და მათ ყოველთა ნათესავთაგან შეიქმნა ენა ქართული: «Les Géorgiens n'ont ayant altéré leur langue, il y eut chez toutes ces races une grande diversité d'idiomes».

სახელით სპანდიატარვალი, გოლიათი და სახელოვანი: ხოლო ვერ წინააღმდეგეს სომეხნი და ქართველნი, არამედ განამკრეს ციხენი და ქალაქნი და მოკლდნენ მოსლვას მისსა: ხოლო მოვიდარა იგი აღრანბადგანს, ეწია ამბავი ვითარმედ შევიდეს თურქნი სპანსკეთად და მოკლეს მამის მამამ მისი. მამის დაუტყვა სპანდიატ, ბრძოლა სომეხთა და ქართველთა, შეიქცა თურქთა ზედა, ძებნად სისხლის მამის მამის მისისა, და განთავისუფლდეს¹⁾ სომეხნი და ქართველნი:

შემდგომად ამისა რაოდენთამე წელიწადთა, მეფე იქმნა სპანსკეთს ძე სპანდიატარვალისა, რომელსა ერქვა სახელად ბაჰანს, რომელი იტრობების არადაშირობით: ესე განდიდნა უფროს ყოველთა მეფეთა სპანსთასა; ამან დაიპყრა ბაბილოვანი და ასურეთი, მოსარკე ყუნა ბერძენნი და ჰრომნი, და მამის ქართველნი მოსარკე იყუნეს მისდავე: და იყუნეს ქართლს ესრეთ აღრეულ ესე²⁾ ყოველნი ნათესავნი, და იხრახებოდა ქართლს შინა ექქესი ენა. სომხური, ქართული, ხარხრული, ასურული, ებრეული და ბერძნული. ესე ენანი იყუნეს და იტოდეს ყოველთა ქართველთა³⁾, მამათა და დედათა:

— * * * —

შემოსლვა ალექსანდრე მაკედონელითა:

ესე ალექსანდრე გამოხნდა ქუჭყანასა საბერძნეთისასა, ქუჭყანასამან რომელსა ჰქვია მაკედონია, ძე ფილიპესი კაცობისა⁴⁾ მეკვპტელისა, ვითარცა წერილ არს ამბავი მისი წიგნსა ბერძენთასა: ამან ალექსანდრემ დაიპყრა ყოველნი კიდენი ქუჭყანისანი: ესე გამოვიდა დასავლით, და შევიდა სამხრით, შემოვიდა ჩრდილოთ, გარდმოვლო კავკასნი და მოვიდა ქართლად: და ჰპოვნა ყოველნი ქართველნი უბოროტეს ყოველთა ნათესავთა, სჯულითა. რამეთუ ცოლქმრობისა და სიძვისათჳს არა უხნდათ ნათესაობა, ყოველსა სულსა ჰსამდეს, მეჭუდარს შესჰსამდეს⁵⁾: იხილარაჲ ესე ნათესავნი, სასტიკნი წარმართნი, რომელთაიგი ხვეწ ბუნთურქად და ყიფხაყად უწოდოთ, მსხდომარენი მდინარესა ზედა მტკურისასა მისევეთ, დაუკვრდა ესე ალექსანდრეს, რამეთუ არა რომელნი ნათესავნი იქმოდეს ამას:

და პოვნა ციხე-ქალაქნი ძლიერნი შუაქართლ. წუნდა, ხერთვისი მტკურისა. ოძრკე, მოკიდებული კლდესა ღადოსსა. თუხარისი, მდინარესა ზედა სპურისასა, რომელსა ქვიან ჰქვარობნი. ურბისი, კასპი და უფლისციხე. ქალაქი დიდი მცხეთა, და უბანნი მისნი, სარკინე, ციხე-დიდი.

1) T. განთავისუფლდა, «il affranchit les Arméniens».

2) T. კსრეთ.

3) M-SS ყოველთა მეფეთა ქართლისათა: « tous les rois de Géorgie ».

4) M-SS მესი კაცობისი.

5) M-SS ვითარცა მეჭუდნი და უბრუნდნი, რომელთა ქვევისა წამოთქმა უფ არს: v. la traduction de ceci, en note du texte français.

და სხანავი, უბანი ურიათა. და რუსთავი, და დედაცხიე. სამშუდე¹⁾ და მტკვრისცხიე, რომელ არს ზუნანი, და კახეთის ქალაქნი: ამთ ყოველთა ცხიეთა და ქალაქთა შინა ჰოვანა კაცნი სსსტიკად მბრძოლნი, და განუყოფა ლაშქარი მისი, და ყოველთა ამთ ცხიე-ქალაქთა ვარე მოადგინა: და თვთ დადგა მცხეთას, და დაუდგინა ლაშქარნი იმიერ და ამიერ, ზემოთ და ქუჩქმოთ, და თვთ დადგა ქსანს ზედა, ადგილს რომელს ქვიან ნასტაკისი: მტკვრის-ცხიეს²⁾ და თუხარისის არა ბრძოდა, რამეთუ ვერ შეუძლებდა დაპყრობად. ხოლო სხუანი ესე ცხიენი და ქალაქნი დაიპყრნა ექუხ თთჳს: ხოლო სარკინელთა ბუნთურქთავანთა აგინეს მეფეს. განუწერა ალექსანდრე და არღარა იხება სავი, და ვედრება მათი არა შეიწყენარა, და რქვა მათ. „ვიანთავან მაგინეთ მე, ესე არს ნაწილი თქუნი, რათა დაგვოცნე ყოველნი.“ და მოიგვა ქალაქი სარკინე, და ვერასადით განერა ერთიცა კაცი. ხოლო სარკინელთა შესჭირდა, რამეთუ ბრძოდა თერთმეტ თთჳს. იყეს ფარულად კლდესა კაფა, და განკურბიტეს კლდე იგი, რომელი რბილ იყო და ადრულად საკურბიტელი, და განკურბეს კურბელსამს სარკინელნი, დამე, და შეიფლტოდეს კაფა- 11 სად, და დაუტევეს ცალიერადი ქალაქი, დაიპყრნა ალექსანდრე ყოველი ქართლი: და ამ ალექსანდრემ მოსრნა ყოველი-იგი ნათესავნი აღრეულნი, ქართლს მყოფნი, და უცხონი-იგი ნათესავნი მოსრნა, და დატყვევნა, და დედანი და ყრმანი უცუბნი, თსუთმეტის წლისა უმცირესნი, და დაუტევნა ნათესავნი ქართლსიანნი, და დაუტევა მათ ზედა ჰატრიკად, სსხელით აზონ, ქე იარდლისი, ნათესავი მისი, ქუჩქანიო მაკედონით. და მისცა ასი ათასი კაცი ქუჩქანით რომით, რომელსა ჰქვიან ფროტათოს: ესე ფროტათოსელნი იუჟნეს კაცნი ძლიერნი და მგნენი, ეკირთუბოდეს ქუჩქანსა რომისას, და მოიყვანნა ქართლად, მისცა აზონს ჰატრიკას: და დაუტევა ქართლს ერისთავად აზონ ჰატრიკას, და ამის თანა სპანი-იგი მპყრობლად ქართლის:

და უბრძანა ალექსანდრემ აზონს, რათა ჰატრიკ-სცემდენ მსეს და მთოვარეს, და ვარსკჳლავთა ხუთთა, და მსახურებდეს ღმერთსა უხილავსა, დამბადებელსა ყოვლისასა. რამეთუ მას ყამს არა იყო წინასწარმეტყველი და მოძღვარი სჯულისა ჰქუშარიტისა, რომელსამანცა ასწავა და ამხილა, არამედ მოიგონა სჯუელი ესე ალექსანდრე, მეფობასა შინა მისსა, ყოველსა ქუჩქანასა სჯუელი ესე დაუდგა. და წარვიდა ალექსანდრე:

ხოლო ამან აზონმან მოარღვივნა ზღუდენი ქალაქის მცხეთას, საფუძველითურთ, და დაუტევნა ოთხნი-იგი ცხიენი, რომელნი მოსდგმიდეს ჰირსა ქართლისასა. თავადი ცხიე რომელ არს არმაზი, და ერთი ცხიე დასასრულს არმაზის. ცხვირისას, და ერთი თავსა ზედა მცხეთისას. მეოთხე ცხიე, დასავლით, მცხეთა მტკვარსა ზედა: და ესენი მომტკიცნა და განავსნა იგინი ლაშქრითა, და

1) Ici finit l'addition signalée plus haut, dans le M-it T.
 2) Ici, comme p. 4, 6, le M-it T porte მტკვრისცხიე, fott de la poussière, bien qu'on lise plus haut მტკვრისცხიე, dont le sens n'est pas clair, et qui paraît être une faute de copiste.

ყოველთა ქართლისა 'ქალქთა') მოარღვივნა ზღუდენი, და დაიპურნა ყოველნი საზღუდენნი ქართლისანი, ბერდუჟის მდინარით-გან, ვიდრე ზღუდემდე სპერისა. დაიპურნა ქართლსა ზედა ეგრი-სიცხა, და მოხარვე ეუვნა ოსნი, ლეკნი და სპარსნი:

და ვითარ წარვიდა ალექსანდრე ეგვიპტედ, და ვითარ აღაშენა ქალაქი ალექსანდრია, და თორმეტ წლამდის მოგლო ყოველი ქვეყანა, თორმეტს წელსა შინა დაუპურნეს ყოველი კიდენი ქრისტეანისანი, და მეთორმეტესა) წელსა შინა ალექსანდრიას შინა მოკუდა იგი უსწორო დიდი კელმწიფე: და ვითარ მოკუდებოდა იგი, მისსავე სიცოცხლესა შინა განუტყუნა მოავანი იგი რომელნი შეპურებოდ და დამონებულ იუვნენ მის-გან და იგინი წარვიდეს თჳს თჳსად ქალაქად, ვითარცა ბრძანებულ იყო: მეტვე მასინი მოიყვანს ოთხნი კაცნი, ტომნი მისნი, რომელნი იუვნეს სახელით ანტიოქოს, რომოს, ბიზინტოს და პლატონ. და მისცა ანტიოქოსს ასურსტანი და სომხითი, და კერძო აღმოსავლეთისა უჩინა მას, და მან აღაშენა ქალაქი ანტიოქია. ხოლო ჭრომოსს მისცა თრინიკოზი, და უჩინა კერძო დასავლეთისა, და მან ¹⁾ აღაშენა ქალაქი ჭრომი: და ბიზინტოსს მისცა საბერძნეთი და ქართლი, და უჩინა კერძო ჩრდილოსა: და მოუწერა წიგნი ანდერძი აზონ ჰატრიკ-
12 სს, ერის-თავსა ქართლისასა, რათა მსახურებდეს იგი ბიზინტოსს ²⁾. და მან აღაშენა ბიზინტია, რომელსა აწ ჰქვიან გოსტანციზოლი: ხოლო პლატონ დაუტევს ალექსანდრიას, და მოკუდა ალექსანდრე: მან აზონ დაუტევს სვეული ალექსანდრეს მოცემული, იყუო კერძო-მსახურებად, და შექმნს ორნი კერძნი ვეცხლისანი, გაცი და გაიშ. და მოხებდა იგი ბიზინტოსს, მეფესა საბერძნეთისასა: იყო კაცი ძნელი და მრისხანე: ესე დააწერა და ამცნო სპათა მისთა, ვითარედ „ყოველთა ქართველთაგანამან რომელმან პოგოსს საჭურველი, მოკალთ იგი“: და ყოფდეს ჭრომნი-იგი ესრეთ, ქართველთა ზედა. და ვინცა-ვის განმარხნდის ქართველთაგანი ქმნილ კეთილ ჭასკოვანი, მოკლიან იგი: და იყო ჭირი დიდი ქარღველთა ზედა: და ესე აზონ მათ ჭრომატა ზედა იყო მესისხლე, და მოქსრეს მრავლნი მათგანნი:

ბ. ცსოვრებუბ ფარნავაზისინი რომელი იყო პირველი მეფე ქართლისა:

მას ჟამსა იყო ქაბუჯი ერთი მცხეთას ქალაქსა შინა, რომელსა ერქვა ფარნავაზ: ესე ფარნავაზ იყო მამულად ქართველი, ნათესავი უფლასი, მცხეთოსის ძისა, და დედულად სპარსი, სპა-

1) Il y a ici la conjonction და, que je crois devoir effacer, comme inutile; de même, plus bas ayant le mot ბერდუჟის.

2) T. მეოთხმეტესა, «dans la 14-e année».

3) T. აღმსს აქეთ სპა მთას ორას ოცდა ცამეტს წელწადს უკან; «en l'année 3238 depuis Adam». Le M-it T. insère ceci dans le texte même, après le mot შს. Je n'ai pas besoin d'insister sur la fausseté de cette date, qui se trouve en marge dans mes M-ss.

4) Ici, plus haut et plus bas, les trois M-ss portent ბიზინტოს; il faudrait du moins ბიზინტოსს.

სელი: და იყო იგი ძმის-წული სამარისი, რომელი მოსლვასამს ალექსანდრესსა, მცხეთელ მამასხლისი ეოვილ იყო: ესე სამარ¹⁾ და ძმა მისი, მამა ფარნავაზისი, მოკლულ იყო ალექსანდრესგან: ხოლო დედას ფარნავაზისსა წარჩეუანს ფარნავაზს, სამისა წლისა ერმა, და შეღტოლვილ იყო კავკასიად, და მუნ აღზრდილ იყო: და მოსრულ იყო მცხეთას, მამულსა თვისსა: ხოლო ესე ფარნავაზს იყო კაცი გონიერი, მკედარი და შემმართებელი, და მონადირე კელოვანი: და იმაღვიდა იგი სიკეთესა თვისსა, აზონის შიშისაგან: ხოლო მონადირობითა მისითა იქმნა მეცნიერ აზონისსა, და შეიუწარა იგი აზონამან მონადირობისათვის: ეკედრებოდა ფარნავაზს დედა მისი. „შვილო ჩემო, ეკრძალე აზონს, და ნურარას იხინებ სიკეთესა თავისა შენისსა, სუ-ჟუჟუწ მოგკლან შენ“. და იყო შიში და ძრწოლა მას ზედა: და ვითარ განმრავლდა შიში აზონისი მათ ზედა, ჭრქვა ფარნავაზს. „შვილო ჩემო, დაუტყვე საყოფელი მამათა შენთა, და წარმიყვანე მამულსა ჩემსა, ახჰანს, ძმათა ჩემთა თანა, და გასერე შენ ცოცხალი კელისაგან აზონისა“: და დაამტკიცეს განსრახჭა ესე, წარსვლა ახჰანისა: ჭირ-უხნდა ფარნავაზს დატყვება საყოფელისა მამათა მისთასა, არამედ შიშისაგან დედისა დაამტკიცა წარსლვა: მაშინ იხილა სიზმარი ფარნავაზს, რეცა იყო იგი სხლსა შინა უგაცურსა და ეგულგებოდა განსვლა, და ვერ განვიდა: მაშინ შემოვიდა სარგუმელსა მისსა შუქი მისისა და მოერტვა წელთა მისთა, და განიზიდნა, და განიყვანა სარგუმელსა-მას: და ვითარ განვიდა ველად, იხილა მსე ქუჩმდებარედ, მიჭყო კელი მისი, მოკოცა ცვარი ჰირისა მისისა, და იცხო ჰირისა მისისა: განიღვიძა ფარნავაზს და განუვირდა სიზმარი იგი. „ესე არს, მე წარვლა ახჰანს და მუნ სიკეთესა მივეტემი“:

ხოლო მას დღესა შინა განვიდა და ნადირობდა მარტო, და დევნა უყო ირემთა, ველსა 18 დილომისისა: და იელტოდეს ირემნი ღრილაღთა შინა ტფილისისათა: მისდევდა ფარნავაზს, სტეორცა ისარი და ჭკრა ირემისა, და მცირედ წარგლო ირემამან, და დაეცა ძირსა კვლისისა: მივიდა ფარნავაზს ირემისა ზედა, და დღე-იგი იყო მწუხრი. გარდაკა და დაჯდა ირემსამას²⁾ თანა, რათამცა დაყო მუნ ღამე იგი, და დილუღმცა წარვიდა: ხოლო კვლისა-მის ძირსა იყო ქვაბი, რომლითსა კარი აღმოქმნულ იყო ქვითა ძველად, და სიძველითა შექქმნოდა დარღუჭვა შესებულსამას: მაშინ დაასს³⁾ წვმა მძაფრი: ხოლო ფარნავაზს აღმოალო ჩუგლევი და გამოარღვია კარი ქვაბისა-მის, რათამცა მუნ შიგა დამშრალა წვმისა-მისგან: და შევიდა ქვაბსამას და იხილა მუნ შინა განძი მიუწდომელი, ოქრო და ვეცხლი, და სამსახურებელი ოქროსა და ვეცხლისა მიუწდომელი: მაშინ ფარნავაზს გასურდა და აღივსო სიხარულითა, და მოგოცა სიზმარი-იგი, და დაკრძალა კარი ქვაბისა ეგრეთვე: მსწრაფლ წარმოვიდა და უთხრა დედას თვისსა და ორთა დათა მისთა: მასვე ღამესა წარმოვიდეს სამსიევი-იგი, საკედრებითა და ჭურჭლეებითა,

1) Plus bas, p. 18, on trouvera: სამარ Samara.

2) Mes trois M-ss portent შს, ce qui prouve qu'ils ont une origine commune.

3) T. დასს.

და იწყის გამოღობად განძისამის და დაფლავად სიმაგრეებს თვსსა: ვითარ განთენდებოდის, კვალად კერეთვე აღმოქმნიან კარი ქვაბისამის, და კერეთ გამოკრიბეს იგი ხუთ ღამე, და დაიგულეს სიმაგრეებს მათსა:

მაშინ ფარნავაზ წარგზავნა მონა თვსი ქუჯისთანა და ჰრქვა. „მე ვარ ნათესავი უფლოსისი, მცხეთოსისი¹⁾ ძისა, და ძმის-წული სამარა²⁾ მამასხლისისა, და არს ჩემთანა ხუასტაგი დიდ-ძალი: აწ ინებო რათა მით ხვასტაგითა მოვიდე შენთანა და ვიუწინო ჩუქნი ძმა, და ვიკმაროთ ჩუქნი ხვასტაგიოი ორთავე: გამოუნდეთ ჩუქნი მტერად აზონ ერისთავსა, და სუქმან ჩვენ-მან გვცეს ჩუქნი ძლევა კითლი“: მაშინ განისარა ქუჯი სისხრულითა დიდითა, და ჰრქვა. „აღდგებ და მოვედ ჩემთანა, და ნუ შერობ ხვასტაგსა შესსა, და ხვასტაგითა შენითა განგიმრავლებ სპანი შენნი, ვიდრე გამოგინდეთ მტერად აზონისა: მაშინ განისარონ ყოველთა ქართველთა, აწყუჭდილთა მისგან, და მიწყუდებულთა, და ვგონებ რომელ ჰრომთა-მათგანისიცა გამოგვეოთნენ, რამეთუ ურიცხვანი აწყუჭდილ არიან მათგანისცა აზონისაგან“: მაშინ ფარნავაზ ფარულად წარვიდა, სისხრულით, და რომელი შესძლებულ იყო განძისამის-გან წარიტანი თანა, დედა და დანი მისნი მის-თანა: და მივიდა ქუჯის თანა, და ჰრქვა მას ქუჯი. „შენ ხარ შული თავთა მათთა ქართლისათა და შენ გმართებს უფლობა ჩუქნი: აწ ნუ შერობ ხვასტაგსა შესსა, რათა განვიმრავლებ სპანი. და უკეთუ მოგეცეს ძლევა, შენ ხარ უფალი ჩუქნი, და მე ვარ მონა შენი“:

მაშინ შეიერთნეს და ეზრახნეს ოვსთა და ლეკთა: ხოლო მათ განიხარეს, რამეთუ არა სთნდა ხარკისა მიცემა აზონისა, და გამოჰქუჭეს ოვსნი და ლეკნი, და განიმრავლეს სპანი: კერისით შეკრბეს ურიცხვანი სპანი, და მომართეს აზონსა: ხოლო აზონ-მან მოუწოდა სპათა თვსთა და 14 შემოჰკრიბნა მაშინ ათასი მკედარი რჩეული ჰრომთა-მათგანი, რომელთა ბორბოტი წაჰკიდებოდა აზონის-გან, განუდგეს აზონს, და მოვიდეს წინაშე ფარნავაზისსა: მაშინ ყოველნი ქართუჭლნი განუდგეს აზონს: ხოლო სპანი რომელ დარხოშილ იუხნეს ვერღარა მიენდო მათ, რამეთუ ყოველთა ზედა ბორბოტის მოქმედ იყო: წარვიდა აზონ და მივიდა კლარჯეთს, და გამაგრდა იგი სიმაგრეთა შინა კლარჯეთისათა: ხოლო მოვიდა ფარნავაზ მცხეთას და დაიპყრნა ოთხნიოიგი ტიხენი მცხეთისანი, და მასვე წელიწადსა შინა დაიპყრა ყოველი ქართლი, თვნიერ კლარჯეთისა: ამან ფარნავაზ წარვიდინა მოციქული წინაშე მეფისა ანტიოქოს ასურსტანისა, და წარსცა ძღუჭნი დიდ-ძალი, და აღუთქვა მას მსახურებაჲ, და ითხოვა მისგან შეწყვენა ბერძენთა ზედა: ხოლო ანტიოქოს შეიწყნარა ძღუჭნი მისი, და უწოდა შულად თვსად, და წარმოსცა გვრგვანი, და უბრძანა ერისთავთა სომხითისათა, რათა შეეწყოდენ ფარნავაზს:

ხოლო წელსა მეორესა აზონ მოირთნა სპანი საბერძნეთით, განძლიერდა ფრიალ და მომართა ფარნავაზს: ხოლო ფარნავაზს განვიმრავლეს მკედარნი ქართლისანი: მოუწოდა მათ და უემო ქუჯის

¹⁾ Dans les trois M-ss, უფლოს, მცხეთოს.

²⁾ Tous les M-ss portent cette leçon, cf. p. 12.

და ოვსთა, და შეკრბეს ესე ეოვგელნი, და მოკრთეს ერის-თავანი ანტიოქოზისნი, სომხითით: და ესე ეოვგელნი შეკრბნს ფარნავაზ, და მიეგებნა ნაქალაქევს თანა არტანისსა, რომელსა ერქვა მაშინ ქავთა-ქალაქი, რომელ არს ჰური, და ეწეუნეს მუნ: და იქმნა ბრძოლა დიდ-ძალი, და მოსწუჯეს ორგნითვე ურიცხჳნი: ხოლო იძლივნეს ბერძენნი ფარნავაზის-გან: იფლტოდა ბანაკი მათი, და მოკლეს აზონ, და ურიცხჳნი სჳანი მათნი მოსრნეს და ტყუჭ ქმნეს: და წარვიდა ფარნავაზ, და მოტყუჭნსა საზღუარი საბერძნეთისა, ანძანძორისა. და ეკლევით შემოიქცა, მოვიდა კლარჯეთს და დაიპყრა კლარჯეთი, და წარმოვიდა მცხეთად, სინარულითა დიდითა: ხოლო სიმდიდრესა მისსა ზედა დაერთო ხვასტაგი აზონისაგა, და იქმნა სიმდიდრე გარდარეული:

ხოლო ეგრისის წყალს ქუჭმით დაწნა ბერძენთა. რამეთუ მკვდრთა მის ადგილისათა არა ინებეს განდგომა ბერძენთა: მაშინ ფარნავაზ მისცა დაჲ თჳნი ოვსთა შეეცა ცოლად, და მეორე დაჲ თჳნი მისცა ქუჯის ცოლად, და მისცა ქუჯის ეგრისის წყალსა და რიონს შუა, სღუთავან მოამდე, რომელსა შინა არს ეგრისი და სვანეთი, და დამტკიცა იგი ერის-თავად მუნ, და მან ქუჯი-მ აღაშენა ციხე-გოჯი: მაშინ ფარნავაზ უშიშ-იქმნა ეოვგელთა ბტერთა თჳსთა-გან, და მეფე იქმნა ეოვგელსა ქართლსა და ეგურსა ზედა: და განამრავლნა ეოვგელნი მკედარნი ქართლორისანი, განაწესნა ერის-თავანი რვანი და სჳსპეტი:

ერთი გავსავნა მარგვს ერის-თავად, და მისცა მცირით მთითგან, რომელ არს ღიხი, ვიდრე ზღუამდე, რიონს ზემოთ. და მანვე ფარნავაზ აღუშენა ორნი ციხენი, შორაზანი და ღიმიხ:

და გავსავნა მეორე კახეთისა ერის-თავად, და მისცა არაგვთ-გან ვიდრე ჭერეთამდე, რომელ არს კახეთი და კუხეთი:

მესამე გავსავნა ხუნანისა ერის-თავად, და მისცა ბერდუჯის მდინარით-გან ვიდრე ტფილისამდე და განიანთამდის, რომელ არს გარდაბანი:

მეოთხე გავსავნეს სამშუღლეს ერის-თავად, და მისცა სკვრეთისა მდინარით-გან ვიდრე 15 მთამდე, რომელ არს ტაშირი და აზოცი:

მესუთე გავსავნა წუნდას ერის-თავად, და მისცა ფანავარით-გან ვიდრე თავადმდე მტკურისა, რომელ არს ჯავახეთი, კოლაჲ და არტანის:

მექუჩესე გავსავნა ოძრხის ერის-თავად, და მისცა ტასის-კართ-გან ვიდრე არსიანთამდის, ნოსტის თავით-გან ზღუამდის, რომელ არს სამცხე და აჭარა:

მეშვიდე გავსავნა კლარჯეთის ერის-თავად, და მისცა არსიანით-გან ვიდრე ზღუამდე: და ქუჯა იყო ერის-თავი ეგრისისა:

მერვე დაადგინა სჳსპეტად და მისცა ტფილისით-გან და არაგვით-გან ვიდრე ტასის-კარამდე და ფანავარამდე, რომელ არს შიდა-ქართლი: და ესე სჳსპეტი იყო ერვლადვე წინამე მეფისა მთავრობით, განაგებდის ეოვგელთა ერის-თავთა ზედა: ხოლო ამით ერის-თავთა ქუჭმე, ადგილთა და

ადგილთა განაწილისა სხვისლარნი და ათასისა თავნი, და მათ ყოველთაგან მოვიდა ხარკი სამეფოა და სარისთაგო: ესრეთ განაწილდა ესე ყოველი ფარნავაჲს, მიმსჯავსებულად სამეფოსა სხარსთასა:

და მოიუქნა ცოლი დურძეკელთა, ნათესავი კავკასიისი: ამან ფარნავაჲს მოაღიჯა ქალაქი მცხეთა მტკიცედ, და ყოველნი ქალაქნი და ციხენი ქართლისაჲნი, მოახრებულნი აღექვასდრეს-გან: და ამან აღაშენა იგინი, და ვერლარა იძიეს შუნი ბერძენთა ფარნავაჲსსა ზედა, რამეთუ უცალო იუქნეს იგინი უფლისაგან ჭრომისას: და ამანვე ფარნავაჲს შექმნა კერზი დიდი, სახელსა ზედა თვისსა. ესევე არს არმაზი, და ფარნავაჲსს სხარსულად არმაზ ერქვა: ამართა კერზი იგი არმაზი თავისა ზედა ქართლისასა, რომელსა მიერთებან ეწოდა არმაზი, კერზისაჲმის-თხს: და ქმნა სატყუურება დიდი კერზისაჲმის-თხს აღმართებულის: ოცდაათადი წლისა მეფე იქმნა, და სავითრ და ხეთს წელს მეფობდა ნებეირად, და მსახურება იგი ანტიოქოსს, მეფესა ასურასტანისას: და ყოველნი დღენი მისნი, რაჲ დაჟდა, მშვიდობით დაექნა. და აღაშენა და განავითარა ქართლი: ხოლო თჳსნი გასაფხულისანი და სათულისა არისანი დაეუქნა მცხეთას, სამეფოსა, და თჳსნი სამთავროსანი დაეუქნა განიანთა. ხოლო თვენი საფხულისანი წუნდას: და უამთავრობად მივიდის ეგრისს და კლარჯეთს, და მოიკითხნის მეგრულნი და კლარჯნი, და განავითარა ყოველი საქმი და შილილი: ხოლო რომნი იგი ათასნი მეგრანი, რომელნი აზოხისაგან მოერთნეს ფარნავაჲსს, რომელი წყნით ვახსენებო, იგინი განაქუჩნა ზევთა და ქვეყანათა შინა, იხურნა იგინი კეთილად, რამეთუ ბრძოლასა მას აზოხისა მგნედ იუქნეს, და უწოდა მათ სახელად არმაზურნი:

რადგან წარვიდა აღექვასდრე, არღარა სჭამდეს კაცსა, თანიერ რომელ შესწირიან კერზსა მსჭრებულად: იყო განსვენება და სისარული ყოველსა ქართლსა ზედა, მეფობისათჳს ფარნავაჲსისა, და იტყუადეს ამან ყოველნი. „გმაღლობთ სუქსა ჩუქსსა, რამეთუ მოგუქცა ჩუქსი მეფე ნათესავისაგან მამათა ჩვენთასა, და აღუქცადა ხარკი და ჭირი უცხოთა ნათესავთაგან: და ესე ყოველი აღასრულა ფარნავაჲს, სიბრძნითა და სიქუჭლითა, სიმკნითა და სიმდიდრითა“. ეს-ჲა ძე 16 და უწოდა სიხელი საურმაგ: და ესე ფარნავაჲს იყო ჰირველი მეფე ქართლსა შინა, ქართლოსისა ნათესავთაგანი: ამან განავრცო ესა ქართული, და არღარა იხრახებოდა სხუა ესა ქართლსა შინა, თხნიერ ქართულისა: ამანვე შექმნა მწიგნობრობა ქართული: და მოკუდა ფარნავაჲს, და დაფლეს იგი წინაჲ კერზისა არმაზისა:

ბ. მეორე მეფე, ს ა უ რ მ ა გ :

და¹⁾ ამისწილ მეფე იქმნა ძე მისი საურმაგ: მას უამსა შინა ზრახუა ეუქსი ერისთავთა ქართლისათა და თქუქსი. „არა კეთილ არს ჩუქსდა, რათამცა ვმსახურებდეთ ნათესავსა ჩუქსსა. არაა

¹⁾ Ce commencement prouve que le texte était autrefois sans division.

მედ ვიყოთ ერთად, და მოგვლათ ჩუქს სურმაგ, და ვიუქნით ჩუქს თავის-უფალ, ვითარცა ვი-
უქსნიით ჰირველ, და მოვსტყმდეთ ხარკს ვინცა-ვის გამოხსნდეს მძლე, რამეთუ ესრეთ ყოფითა
უფროს განვისვენებოთ: განამტკიცეს განსრახვა ესე¹⁾ და მოკჳლა სურმაგისი: ხოლო იგრძნა
სურმაგ, წარგლიდა ფარულად და ივლტოდა, წარიტანა თანა დედა თვისი, მივიდა ქუჭქანასა²⁾
დურძუკთასა, დედის ძმთა მისთათანა: მაშინ რომოაიგი აზნაურნი წარვიდეს და მივიდეს დურძუ-
კეთსავე, და რქუქს სურმაგს. ,,დიდი კეთილი დგას ჩუქს-სედა მამისა შენისა. ამის-თავს ვართ
ჩუქს მტკიცე ერთგულბასა შესისა: მაშინ სურმაგ ეხრახა ოვსთა შეთვისა, მამის დის წულსა
თვისსა, და ითხოვა შეწევნა: ხოლო იგი სიხარულით წარვიდა, შველად მისსა: და სურმაგ შე-
იკრიბა დურძუკეთიცა, და წარმოემართა ქართველთა სედა, და ვერ-ვის წინა-აღუღვა მას: და და-
იპერა ქართლი, და მოსრნა განდგომილნი თვისნი, და რომელთაჲ შეუნდო, ხოლო დამდაბლა
ქართლდინისნი, და წარხინებულ ექნა აზნაურნი, და განსმრავლეს დურძუკისი, ნათესავნი კავკასისნი,
რომელნიცა ტუქსწავსა-მას ხაზრთასა ყოველნივე მშვიდობით დარჩომილ იუქნეს, სიმაგრისა-გან
ქუჭქანისა, და ვერღარა იტევდა დურძუკეთი:

მაშინ ამან სურმაგ წარმოიუქანსა ყოველთა კავკასიისსა ნათესავთა ნახევარნი, და რომელნი-
მე მათგანნი წარხინებულ ექნა, და სხვანი დასხნა მთიულეთს, დიდოეთით-გან ვიდრე ეგრისამდე,
რომელ არს სუანეთი: და ესენი დაიპერნა მისანდობელად თვისად, დედულნი: და დასჯდა სურმაგ
მცხეთას შევედ: და უმატა ყოველთა სიმაგრეთა მცხეთისათა და ქართლისათა: და მან შექმნა ორნი
კერპნი, აინისა და დანანა, და ამართნა გზასა სედა მცხეთისასა: და ჰმსახურებდა იგი შევეს ასუ-
რას-ტანისასა, და მოიუქნა ცოლი სპარსი, ასული ბარდაველის ერის-თვისა, და ესხნეს მის-თასა
ორნი ასულნი, და არა ესვა ძე: მაშინ მოიუქნა სპარსეთით შვილი ნებროთისი, ნათესავისა-გან
ცოლისა მისისა, დედის დის წული, და დაიჭირა იგი შვილად, რომელსა სასელი ერქვა მირვან:
და მისცა ასული თვისი ცოლად, ქალაქი განიასი, და საერისთფო სამშვილდისა: და ერთი ასული
მისცა ძესა ქუჭისასა, მამის დის წულსა მისსა: შეეობდა სურმაგ ბედნიერად, მრავალთა წელთა: 17
და მოკვდა სურმაგ, და შეეე იქმნა მის-წილ შვილობილი მისი მირვან:

ვ. მესამე მეფე, მირვანოს, ნებროთიანნი:

ესე მირვან იყო ტანითა სრული, შუქსნიერი, ძლიერი, მკნე და ქუჭლი: ამისსა მეეობასა
დურძუკთა დივიწყეს სიუქარული იარსაყვისისი და სურმაგისი, და გარდამოვიდეს დურძუკეთს
მყოფნი, და გაერთნეს თანა წართაღეთსა მსხდომნი კავკასიანნი, მოტუქსწეს კახეთი და ბაზა-

1) Ce mot manque, T.

2) Ce mot manque, T.

ლეთი: მასინ მირვან მეფემან მოუწოდა ყოველთა ერისთავთა ქართლისათა, და შემოკრიბნა ყოველნი სპანი, მკედარი და ქვეითი, და ყოველნი კავკასიანნი იუქნეს სარწმუნოდ მორწილებასა ზედა მირვანისასა, რომელნი გარდამოვლინებულ იუქნეს საურმაგ მეფისაგან, თხნიერ ჭართალთასა: შემოკრიბნა ესე ყოველნი, წარემართა დურძუკეთს. შეკრბეს დურძუკნიცა¹⁾, და დაუდგეს სიმაგრეთა ზედა გარდასაფლთა გვასა: მასინ მირვან გარდახდა ცხენისა-გან, მივიდა ქუჭვითთა თანა თვსთა, და წარუძღუა წინა²⁾. ზურგით შემოადგინსა მკედარნი, და მოვიდა კართა-მათ შინა, ვითარცა ვიქი სიფიცხითა, ვითარცა ვეფხი სიმკნითა, ვითარცა ლომი წახილითა: იქმნა მათ შორის ბრძოლა ძლიერი. სოლო მირვანს ვერ კეჭოდა მახვილი დურძუკეთა, ვითარცა კლდეს სიძსა. და დადგა უძრავად, ვითარცა კოშკი მტკიცე: და განგრძობდა მათ შორის ბრძოლა, და მოსწყდა ორგნითვე ურიცხვ. სოლო უკანასკნელ იძლიენეს დურძუკნი, და ივლტოდეს: მიუდგეს უკან ქართველნი, მოსრნეს და ტუჭებ ქქმეს. და შევიდა მირვან დურძუკეთს, და მოაოხრად დურძუკეთი და ჭართალი. და შესახან კარნი ქვეთავირითა, და უწოდა სახელად დარუბალ: და დაჟდა მირვან მცხეთას, შეიფობდა ნებიერად, უშიშრად:

იყო კაცი უხვად მიმნიჭებული კეთილძია. შეიყვარეს იგი ყოველთა მკვდრთა ქართლისათა, და მსახურებდა იგი მეფეს ასურასტანელთასა: ამისაჲ მიიცვალა ანტიოქიისა მეფეობა ხაზილონს: და მას ჟამსა შინა მეფე იქმნა სომხითს რომელსა ერქვა არშაკ. ეზრახა მირვან არშაკს, და მისცა ასული თვისი ძესა არშაკისსა, არშაკს: და მოკუდა მირვან, და მეფე იქმნა მისწოდ ძე მისი ფარნაჯრომ:

დ. პეოთსე მეფე, ფარნაჯრომ, ნებროთიანი:

ამან უმატა ყოველთა ციხე-ქალაქთა შენებაჲ, და ამან ადაშენა ციხე ზადენი, და შექმნა კერძი სახელით ზადენ, და იწყო შენებად კახეთს ქალაქსა ნელქარისსა, რომელ არს ნეკრესი: ამისა შემდგომად შეიუქარა სჯული სპარსთა, ცეცხლისა მსახურება, მოიყვანნა სპარსეთით ცეცხლისა მსახურნი და მოტუნნი, და დასსნეს იგინი მცხეთას, ადგილსა-მას რომელსა აწ ქქვიან მოგუთა, და იწყო ცხადად გმობად კერპთა. ამის-თვს მოიძულეს იგი მკვდრთა ქართლისათა, რამეთუ

18 დიდი სასოება აქუნდა კერპთა მიმართ: მასინ შეითქმნეს ერისთავნი ქართლისანი უმრავლესნი, და წარავლინეს მოციქული წინაშე სომეხთა მეფისა, და ჰქრქმეს. „მეფე ნუჭნი გარდახდა სჯულსა მამათა ნუჭნთასა, არღარა ჰმსახურებს ღმერთთა მპყრობელთა ქართლისათა. შემოიღო³⁾ სჯული

1) დურძუკნი. T.

2) T. წინა ქვეითთა.

3) T. შემოადგეს.

მამული და დაუტყვა სჯული დედული: აწ არღარა ღირს არს იგი მეფედ ჩუქნდა: მოგუქტუ ქე შენი არშაკ, რომელსა უსის¹⁾ ცოლად ნათესავი ფარნავაზიანთა მეფეთა ჩუქნთა. გვაშეველ ძალი შენი, და ვაოტოთ ფარნავომ, შემომღებელი ახლისა სჯულისა, და იუარს მეფედ ჩუქნდა ქე შენი არშაკ, და დედოფლად ჩუქნდა ცოლი მისა, შვილი მეფეთა ჩუქნთა“.

მასინ სთნდა სომეხთა მეფესა განზრახვა ესე. გაგზავნა მოციქული მათი ჰასუხითა კეთილითა, და ჭრქუა მათა. „უკეთუ ჭეშმარიტად, უბიწოათა გულითა, გნებავსთ მეფედ თქუქნდა ქე ჩემი, თქუქნს ყოველთა ერისთავთა მომეტით მე მძევალი, და მიგცე ქე ჩემი მეფედ თქუქნდა, და ყოველითავე ნიჭითა აღვაგსუქ“: მასინ ერისთავთა ქართლისათა უმრავლესთა მისცეს მძევლები, განაცხადეს განდგომა ფარნავომისი: მასინ სომეხთა მეფე, ყოველითა ძალითა მისითა, წარმოემართა ქართლს. ხოლო ფარნავომ მეფე-მან მოუწოდა სპარსთა, და მოიუჟანნა სპარსნი²⁾ ძლიერნი, და რომელნიმე დარბაზადეს. შემოკრებნა ქართველნიცა: ხოლო ერისთავნი ქართლისანი განდგომილნი მიეგებნეს სომეხთა მეფესა, ტაშირს, და მუნ შეკრბა სიმრავლე სომეხთა და ქართველთა: ხოლო ფარნავომ მოეკება მუნსვე, ტაშირს. იქმნა მათ შორის ბრძოლა ძლიერი, მოსწყდა ორგინითვე ურიცხვი: ხოლო³⁾ იძლია ფარნავომ, სომეხთა და ქართველთა-გან, და მოიკლა ფარნავომ⁴⁾, და მოსრნეს⁵⁾ სპა მისი: ხოლო ქე ფარნავომისი მიწვან, წელიწდისა⁶⁾ ერთისა ყრმაჲ, წარმოუჭანა მამამძემკემან მისამან, და ივლტოდა სპარსეთს. ხოლო სომეხთა მეფე-მან მოსცა ქე თვისი არშაკ:

ე. მეხუთე მეფე, არშაკ, არშაკუნიანი:⁷⁾

და⁸⁾ დაიპყრა ყოველი ქართლი, და მეფობდა ნებიერად, და უმატა ყოველთა სიმაგრეთა ქართლისათა, და უმეტეს მოამტკიცნა ზღუდენი ჯავახეთს, ქალაქსა წუნდას: მოკუჭდა არშაკ, და მეფე იქმნა ქე მისი არტავ:

1) M-ss უსის.
 2) M-ss იგინი.
 3) T. რაპეოთუ.
 4) M-ss იგი.
 5) M-ss მოისრნა.
 6) M-ss წლისა.
 7) M-ss მე სომეხთა მეფისა.
 8) M-ss მან.

ვ. მეექვსე მეფე, არტაგ, არშაკუნიანი:

და ორწელ ოდენ შეფობდა, და მეორეს წელს შეფობის მისისას მოვიდეს ერისთავნი სპარსთანი, სპითა დიდითა, ძიებად სისხლსა ფარნაჯომისა და სპისა-მის სპარსთასა, რომელნი აწექმდოდნენ იუქნეს ფარნაჯომის თას: ვერ წინა-აღუდა მათ არტაგ, მეფე ქართველთა, რამეთუ დიდი ძალი იყო სპარსთა, არამედ განამაგრნა ციხენი და ქალაქნი: და მოვლეს სპარსთა უოველი ქართლი, და მოაოხრნეს ველნი, არამედ ციხე-ქალაქნი ვერა-რომელი წარიღეს, და წარვიდეს: მოკედა არტაგ, და დაჯდა მის-წილ ძე მისი ბარტონ:

19

ს. მეშვიდე მეფე, ბარტონ, არშაკუნიანი:

ამან უმატა ზღუდე მცხეთისა და უოველთა სიმაგრეთა ქართლისათა: ხოლო აღზარდეს სპარსთა ძე ფარნაჯომისი, შირვან, რომელი სიკუდილისამან ფარნაჯომისსა წარუეგნა მამა-მძუძუსა მისსა, რომელი¹⁾ ვახსენეთ პირველ: ესე შირვან იყო კაცი ქუჭლი, მკნე, მეკადრი, და მრავალ-გზის გამოცდილი ბრძოლასა თურქთა და არაბთასა: ამან შეკრიბნა სპანი ძლიერნი სპარსეთს, მოუტყუანა მოციქული ერისთავთა ქართლისათა, და ჰტყუა მათ. „მოიხსენეთ სიყვარული მამისა-მის ჩემის შირვანისი, და კეთილი მისი თქუენდა მომართ: დაღცათუ მამა-მან ჩემ-მან შემოიღო სჯული უცხო თქვენ შორის, სამართლად მოიკლა მამა ჩემი, რამეთუ ვერ კეთილად იპურა ჰსჯული მამათა თქუენთა, რომლისა-გან გაქმნეთ კეთილი: აწ ნუ არს შიში და საურაფი გულსა თქუენსა, სიკუდილისათვის მამის ჩემისა. რამეთუ სჯულისა დატეგებისათვის მოკლევნ მამანი შვილთა და ძმანი ძმთა. არა იძიების სისხლი სჯულისა დატეგებისათვის მოკლულთა: მე ვარ შჯლი მეფეთა თქუენთა ფარნაჯანიანი: დაღცათუ აღზრდილ ვარ სპარსთა თანა, არამედ ვარ მე სჯულსა ზედა მამათა თქუენთასა, და ვესაგ მე დამერთათ მამათა თქუენთასა: სასოებთა მათითა მოვალ ძიებად მამულისა ჩემისა. აწ მიიღეთ ჩემ-გან დიდება და კეთილი“:

ხოლო ერისთავთა ქართლისათა არა შეიწინარეს ბრძანებული შირვანისი, არამედ უოველნი მივიდეს წინაშე ბარტომ²⁾ მეფისა. ხოლო მფირედნი ვინმე ქართველნი, არა წარჩინებულთაგანნი, წარვიდეს და მიერთნეს შირვანს: ხოლო მეფე-მან ბარტომ შემოკრიბნა უოველნი სპანი ქართლისანი, მოირთო ძალი სომხითით, და მიეგება იგი ხუნანს. იპურა ზურგად ქალაქი ხუნანი: მოვიდა შირვან და დადგა მდინარესა ზედა ბერდუჭისასა, და იწყეს ბრძოლად, და გამოხნდეს ორთაგანვე³⁾ შორის ბუმბერაზნი. იუქნეს თქმსა ერთსა, უოველსა დღესა, ბუმბერაზთა ბრძოლანი. ოდეს

1) M-SS კაიორჯი.

2) M-SS ბარტონი.

3) M-SS ბარტონი.

მათ სძლიან, და რდესმე ამათ სძლიან: ხოლო ამა თუცა კრთისა შინა ამან მირვან თაჲს-თაჲთა მოკლა ცამეტო ბუმბურაზი ქართველთა და სომეხთაგანი¹⁾, და არა-ვინ გამოხინდა ქართველთა და სომეხთა შორის მძლე მირვანისი, და ვერცა თვთ შეფე ბარტამ ჭბრძოდა მას²⁾, რამეთუ არა იყო მის თასა³⁾ ძალი გოლიათობისა: მაშინ ბარტამ შეფე-მან განაწყენა სპანი მისნი⁴⁾ და მომართა ყოველითა სპითა, და მუნით მირვან მოკეცა სპითა ყოველითა, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, მათ შორის, მოსწყდა ორთაგანეუ⁵⁾ ურიცხუ. იძლიენეს სომეხნი და ქართველნი სპარსთაგან, და მოჭკლეს ბარტამ შეფე ქართველთა: ხოლო ამან ბარტამ შეფეს არა ესუა ძე, არამედ⁶⁾ ასული ერთი, და სიცოცხლესავე მისსა მოეყვანა ეგრისით ძის-წული ქუჯისი, სხელით ქართამ, რომელსა შესდგმიდა ფარნავაზიანობა, ფარნავაზის დის ქუჯის ცოლისაგან და დედისა მისისა²⁰ საურმაგის ასულისა ქუჯის ძის ცოლისაგან: და ამის ქართამის და ეგრისით მიეცა ასული ცოლად ბარტამ შეფესა, და აღელდა ესე შვილად. ქართველთა სათნაობისათჳს ექმნა ფარნავაზიანთ მიმართ: რამეთუ არა უნდა ქართველთა სხვსა ნათესავისა მეფობა, რომელსამცა არა შესდგმიდა ფარნავაზიანობაჲ: ესე ქართამ, ძე შვილობილი ბარტამ შეფისა, მასვე წუობასა შინა მოიკლა, ბარტამის თანა: ხოლო ცოლი მისი, ასული ბარტამისი, უძლევი დაჩნა. ივლტოდა და წარვიდა სომხითის: მუნ⁷⁾ ჭშუა ყრმა, უწოდეს სხელი ადერგი, და იზრდებოდა იგი მუნ:

ვითარცა⁸⁾ მოკლა იგი ბარტამ, შემოვიდა მირვან ქართლად, დაიპყრა ქართლი⁹⁾, და რომელნი დაშთომილ იყუნეს ერისთავნი ქართლისანი ციხეთა და სიმაგრეთა შინა, მისცა მათ ფიცი და ადთქუმს, და გამოიყენას ყოველნი, და მძღავრებით გამოიყენას ცოლი ბარტამისი სამშუღლით, და შეირთო ცოლად, რომელი შვილი იყო არშაკუნიანთავე. დაჟდა მცხეთას:

ც. მ ე რ ვ ე მ ე ფ ე, მ ი რ ვ ა ნ :

და¹⁰⁾ ნებიერად ჭმეფობდა¹¹⁾ მცირედ-ყსამ, და მოკეულა¹²⁾.

1) M-ss ქართველთაგან და სომეხთა.

2) M-ss მათ.

3) M-ss შორის.

4) M-ss თასა.

5) M-ss ორთაგანეუ.

6) Ce mot manque, T.

7) M-ss ხადცა.

8) M-ss ajoutent ხოლო, avant ce mot.

9) M-ss aj. ყოველი, avant ce mot.

10) M-ss aj. იგი დავდა მცხეთას, და.

11) T. ნეფობდა.

12) M-ss aj. და შეფე იქმნა მასწული მე მისი არშაკ.

თ. მეცხრე მეფე, მეორე¹⁾ არშაკ, ძე მირვანისი, ნებროთიანი:

ესე არშაკ მეფე იყო დედით არშაკუნიანი და მამით ნებროთიანი, ფარსაყაზიანი. ამან გან-
აშუქნა ნენქარ ქალაქი კახეთისა, რომელ არს ნეკრესი, და ჭმატა სიმაგრესა უფლის-ცისისასა,
და იყო ესე ძლიერი ძალითა, დიდი გოლიათი: ხოლო ესე ადერკი, ძე ქართამ, ძისა საურმაგისა,
ასულის წული ბარტომ მეფისა, რომელი ვახსენეთ ზემო, აღსაზრდეს სომხითს: იყო კაცი ჭასაკი-
თა შუქნიერი, ტანითა დიდი და გოლიათი: მრავალ-გზის გამოცდილ იყო იგი ბრძოლათა შორის
სომეხთა და ასურთათა, და ამას მოეკლა მრავალი ბუმბერაზნი, და სახელოვან ქმნილ იყო: ამან
მოითხოვნა სპანსი სომეხთა მეფისა-გან. მოსცა მან²⁾ და წარმოემართა არშაკს, ქართველთა მეფე-
სა ზედა, დედის: ძმასა მისსა: ხოლო არშაკ შემოკრიბნა ყოველნი ერის-თავნი ქართლისანი, მო-
ერთო ძალი სპარსეთით და მიეკება წინა: შეკრბეს ორნივე სპანსი თრიალეთსა, და დაიხანაკეს მა-
ხლოზლად ერთმან-ერთისა: სთხოვა ბრძოლა თავის-თავ არშაკ ადერკის. ხოლო ადერკი სიხარტ-
ლით აღიჭურვა საჭურველითა შუქნიერთა, ადვიდა ტაიჭსა და ჭრქვა სპათა მისთა. „განმიმაგრეთ
ზურგით კერძი ჩემი, და ნუ შესსრწუნდებით“. და განვიდა ეგრეთვე არშაკ, აღიჭურვა და განვიდა
განწყობილთა შორის:

აღიხანეს ორთავე ხმითა სასტიკითა, და მიეტევენეს ურთიერთსა³⁾, და იწყეს ორთავე
გურემად ორდლითა, და ვერ ჰკუჭნდეს საჭურველთა ერთმან-ერთისასა, და ბრძოლისა სიგრძესა შინა
გაუტყდებთ ორდლები. აღმოიღეს ჩუგლეუბები, და იწყეს ბრძოლა ჩუგლეუბებითა: ოდეს უხეთქიანს
21 ჩუგლეუგი-იგი საჭურველსა მათსა ზედა, მზგავს იყვს სმასა უროსასა, რომელ იცემის მტკედლი-
სა-გან გურდემდის ზედა, და სმას სახილისა მათისა მგზავს⁴⁾ იყო ქუხილსა: მაშინ ვერა სძლიეს
ერთმან-ერთსა, და შურეს და გუგუდეს ამიერ და იმიერ. შეღამდა დღე-იგი და განისრწნეს ორთა-
ვე, და დილეულ კვლად გამოვიდეს, აღიღეს მშულდები, იწყეს რბეჯად და სისრად ერთმან-ერთი-
სა: ჰერა ისარი ადერკი მეკრდეს არშაკისასა, და ვერა უფარა სიმაგრე-მან საჭურველისა-მან. გან-
ვლო ზურგით, და ჩამოვარდა არშაკ ცხენისა-გან: შეიქცა ადერკი მსწრაფლ, მივიდა სპათა
თანა სომხითისათა, და ჭრქვა მათ. „გაფუცებ დემრთა თქუჭნთა, ნუ განმარტებთ მახლთა
თქუჭნთა ქართველთა ზედა, რამეთუ მამულნია ჩქუჭნისი⁵⁾, და აწ მე ვარ მეფე მათი, ძალითა და
შეწევნითა თქუჭნითა:“ ისმინეს სომეხთა ვედრება მისი და დადგრეს ადგილსა ზედა: შემოიქცა
და მოვიდა მახლოზლად ქართველთა სპანსა, და სმას ყო ხმითა მადლითა. „მე ვარ შული მეფეთა

1) Omis dans les M-ss.

2) M-ss რომელიც მადლი მს.გან.

3) M-ss ურთიერთს.

4) La forme მგავს. dans les M-ss est plus régulière, mais les autres sont plus usitées.

5) M-ss მამულნია სმას; leçon plus correcte.

თქვენთა, და სწებს ჩემს მოუტევიან შეფობა ხემდა. აწ მიიღეთ ჩემ-გან კეთილი და სისხარული: აჭა ესე-რს სჰანი სომხითისანი არა მოუტევენ თქვენს ზედა:“ მჰინ მიუგეს ქართველთა. „შენ გამოსჩნდი უმჯობესი ყოველთა-გან ნათესავთა ფარნაფანისათა. რამეთუ-გან მოგუდა შეფი ჩვენნი, შენ ხარ მეფე ჩვენნი, და ვმადლობთ სწებს ჩვენსა, რამეთუ მოგუტეც საზღურად შეფისა ჩვენისა ზღვიე შეფეთა ჩვენთა, გოლითი და სხელოვანი:“ გარდახდეს ყოველნი ქართველნი, და სწვეეს ჰირსა ზედა თჳსსა, და თაუწანის-ცეს ადერკის, და მშუდაბით შეკრბეს ერთად სომეხნი, და ქართველნი, და სჰარსნი რანისანი, და მოიღეს ქართველთა გვრგვინი არშაკისი, და დახდეს ადერკის, და წარმოიქმნეს:

ი. მებათე მეფე, ადერკი, ძე ბარკომისი, არშაკუნიანი: 1)

და ამან ადერკიამ დაიპყრა ყოველი ქუჭყანსა ქართლისა და ეგრისი, და მოსცა სომეხთა მე-
ფე-მან ასული თჳსი ცოლად, და დაჰდა მცხეთას, და მეფობდა კეთილად. ოც და ათისა წლისა მე-
ფე იქმნა, და ორ-მეოც და ათ-შვიდ-მეტე წელ მეფობდა: ხოლო პირველსა წელსა მეფობისა მისისასა
იშუა უფალი ჩვენნი იესო ქრისტე, ზეთელემს ჰურიასტანისასა: მოვიდეს მისსა მოგუნი, ძღუნისა
შეწირვად, და მოგუთა შესლვისა იელუსალიმს მოვიდა ჰამაზი მცხეთას, ვითარმედ „სჰარსთა იელუ-
სალიმი წარტყუტნესო.“ და ჰურიათი, რომელნი მცხეთას იქმნეს, იქმნა მათ შორის გლგოფა და
ტირილი: და შემდგომად მეორესა წელსა სხუა მოვიდა ჰამაზი, ვითარმედ „სჰარსნი არა წარტყუ-
ტნვად მოვიდეს იელუსალიმს, არამედ აქწნდათ ძღუნნი ყრმისა ვისმე შობილისა-თჳს:“ განიხარეს
ჰურიათა მცხეთელთა: შემდგომად ამისსა, ვითარცა გარდახდეს წელნი ოც და ათნი, მოვიდა მოცი-
ქელი 2) ანნა მღუღლისა ჰურიათა, იელუსალიმით, ჰურიათა თანა მცხეთელთა, ვითარმედ „რომლისა-
თჳს იგი მოვიდეს მოგუნი და შეწირეს ძღუნნი, აღზრდილ არს იგი და იტყჳს თავსა თჳსსა ძედ 22
დმერთისა, და სწესს რასმე ახალსა სჯულსა გუქადაგებს. და აწ წარმოგუვლენია მოციქულნი ყო-
ველთა თანა ჰურიათა, რათა მოვიდეს მეცნიერნი სჯულისანი. მოვედით უკვე ყოველნივე მოსეს
სჯულისა თანა-მდებნი 3), 4) და განვაბჭოთ მას ზედა 5). აწ თქვესკანსინა წარმოვიდეს მეცნიერნი
სჯულისანი მანდეთ, რათა სჯული მამათა ჩვენთა შეუცვალებულ ვოთ და დავამტკიცოთ, და მცნე-
ბაჲ მოსესი ადვასრულოთ, რათა ახლითა-მით სჯულითჲ, რომელ რასმე გუქადაგებს, არა შეადოუნ-
ეს უმადრეველნი ვინმე სჯულისა ჩვენისანი, ხოლო სიკუდილითაცა მისითა შური ვიპოთ: 6)

1) Ce mot est habituellement écrit არშაკუნიანი, dans le M-it T: du reste il faut lire ქართლისანი, ici et dans les rubriques suivantes.

2) T. მოციქულნი.
3) Omis dans R, depuis მოცილით, jusqu'ici.
4) M-ss აქ. და განვიკითხოთ.
5) Après ce mot, M-ss aj. depuis აწ jusqu'à მანდეთ.
6) Manque à R, depuis რათა სჯულით, jusqu'ici.

მამის უგვე წარვიდა ელიოზ, კაცი მოხუცებული: ხოლო ესა მას დედა ტომისა-ტან ელი
 მღვდლის, და გვადად ერთი დაჰ: ხოლო წარსაფაღის-მას ევედრებოდა დედა ძეს თვისს, ვითარ-
 შედ. „წარვიდა უგვე, შევილო სიუჭარველო, წოდებისა-მას შეუფისსა და წკისს სიუჭარველისსა, გარნს,
 ესე ხოლო რომელსა გაბნებ შენ დამარხეს, სე უგვე შეერთუნ ცნობა შენი განსზრახვისა-მას
 მათს ბორბოსს, და სეუტა ვიდრეუე ერიარები დათხევესა სისხლისა-მის მისისსა. სე, შედო ჩე-
 მო, გვედრები, სე. რამეთუ უგვედოდა უწყოდო, ვითარმედ იგი არს სიტუეა წანასწარმეტუეწლოთ,
 რომელსა პირველით-განვი მოქსევებოდა:“ და ვითარცა წარვიდა¹⁾ ელიოზს მტხოველი და ღლანგი-
 ნოზს კარსნკლი, და მუნ დახედას ვიწარცმასა უფლისსა: ხოლო რა-კამს-იგი იელუსალიშს და-
 მსქეწლოდეს უფაღს, ცემას-მას გუჭრისსა სმსქეწლოთ წედა, მვის მებრ მასეე უამს მტხოვას
 ხმა ესმა დედას ელიოზისსა: ხოლო მან სმსიქელით კრწნაღებოთა დაწახსნა. და თქვა. „მშვი-
 დობოთ, მეფობაო ისრეალოთ, რამეთუ უტუსურებოთ მოკალო, უბადრუქო და წარწემედილო,
 უფალი და მტხოვარი უოფლოთ, და იქმანიო ბორბოტად მველე შემოქმედის თქქნისს: გაჰ
 თქვენდა, უბადრუქო. ვინმცა უგვი იზოგა ეტე-ვითარი გლოგა, რომელსა თქვენ დირს ხართ. ხო-
 ლო უფროსდა გაჰ ჩემდა, რომელ პირველ სიკუდილის ჩემისა მსმენელ იქმეს უფრნი სემნი ეო-
 ფლისა მწუხარებისა სსმქენელს:“ და მვის, ამას სიტუეას წედა, შეეწიქულად უგვი შეისვენს დედა-
 გაც-მან მან მწუხარებას და გლოგას შისა ფრიაღსა და მიუთხრობელსა: ხოლო ოდეს²⁾ კუართისა-
 მან წედა უფლისსა წილ-იღდეს უღმერთოთა ურიათა ვიწარცმას-მას უფლისსა, განკებულება-მან
 დმერთისა-მან მისეწდრო მტხოველოთა ურიათა. და წარმოვიდა იელუსალიშით ელიოზს და ღლანგი-
 ნოზს, და წარმოიღო კუართო-იგი წმიდაჰ: ვითარცა მოიღო ელიოზს მტხოვას, მვის წინა უგვე
 მიიგება დაჰ-იგი მისი, გოადებოთ და ტირილითა სმსიქელითა, ცრემლითა მსქეწლოდ, და მოკ-
 ხვია ეულსა სსურველისა-მის მმისსა: ხოლო ვითარცა იხილა უსარ-ურველი-იგი უოფლოთა სსურ-
 ველოთა კუართი მისსიქლისა ჩუჭნისა, მვის წადიერებოთ უგვი და სურვილით შეიტკებო მკერდსა
 23 თვისსა და შეეწიქულად სულნი წარხდეს ჩეტარსა-მას დედა-კაცისა, სამ-სახეთა მათ მიწესთაოთს. პირ-
 ველ უგვე, უფლისა სიკუდილისა და ვსებისა მისისა-თრის. მეორედ, რამეთუ ესარა მან მისი სის-
 ხელსა უფლისსა. ხოლო მკისმე, ვინათ-გან მოქსენსა დედისა-ტა თვისს იგი მწუხარებოთ სიკუდილი:
 ვინათ-გან უგვე უოფელივი მწუხარება ერთბამად შემო-უკრინბა, ამის-თავსა ძეუელ იქმნა ბუნებ-
 სა-გან კატობრიფისა, და სიკუდილი დაესაჰ, ღმობიღისა მწუხარებათა-გან ფრიაღთა: მამის უგვე
 სკვრეველი სსქე-იგი დიდი განისმ³⁾ უოფელსა-მას ქაღაქს შისა⁴⁾. და ვითარცა საცნაურ იქმნა

1) M-სს წარვიდა.

2) T. omet ce mot.

3) T. აქ. გვ. omet უ. préélément.

4) M-სს ჰეხოთ.

შეფიქრება და უფიქრობა მთავრითა, და უფიქროსა კრისა, და უფიქროსა ერთობადა, და უფიქროსა სიქმე იგი სანსინელი: ხალხი ვითარცა იხილა ადრევე შეფიქრებულად (1) გუბროთიანი, სინდა უფიქროსად, შეჭმნიერებინათვის თვის მისისა, და ჩინება შემოსა მისი შეჭმნიერებულსა მისი გუბროს თვისა (2), ხალხი სიკვრულად მისამისათვის, და მისი მისამისათვის რომელია იქმნა, არაღარა უფიქროსად განმარტება და შეჭმნიერებისა მისამისათვის: ხალხი ედითოს და მისისა და მისი მისი სინატირულითა და მისისათვის. რამეთუ ერთობადა (3), ვითარცა აქმნიდა შეჭმნიერება თვისა სიკვრულად განმარტება (4), ეტრეფი და მისისა. ხალხი წმიდა იგი ვითარცა წმიდადვე უფიქროსად, და წმიდადვე იგივე, ვითარცა ზირ-გულად, ვითარცა წმიდად არს ესე განმარტებად მოქცევისა ქართლისათვის:

და (5) შეჭმნიერებად ამაღლების უფლისა, რომლის წმიდადვე მოციქულთა, მასის უფიქროსად წმიდადსა დემეტრისამისადაცა წმიდად ხიდა მოქცევისა ქმნიერება სიკვრულად, და ქმნიერება მისი ესე მისი უფიქროსად, და ქმნიერება. ,,ხი, დედაო ჩემო, არა უფიქროსად ვიყო ერთიანი სიკვრულად უფიქროსად უფიქროსად სათქმელთა, მოციქულთა შენითა მათათვის. ხალხი შენ წარმოდინე ზირგულად-წმიდადული ანდრია სიწმიდასა მისი და ხედავრებულსა, და თანა წარმოდინე ხატი შენი, ვითარცა ზირსა შენსა და დემეტრისა განმარტებისა, და შენ-წმიდა ხატიანი შენი მკვდრობადვე მტკიცებად მათდა უფიქროსად ქმნიერება“: მასის ქმნიერება უფიქროსად-წმიდასა მოციქულთა ანდრია. ,,შედაო ანდრია, დედად უფიქროსად სიკვრულად ჩემსა, რომელ ქმნიერებასა-მის სიწმიდასა ჩემსა არა ქადაგებულ არს სიხელი მისა ჩემისა. თედვე წარმოდინე ქადაგებად მისა ჩემისა ქმნიერებასა-მის წმიდად ჩემდა ხედავრებულსა, მასის განმარტებად სიხელითა ესე მემი და დემეტრისა, რათა შენ წარმოდინე და წარმოდინე სიხელი ჩემი და სიხელითა მისა ჩემისა ჩემდა წმიდა-ხალხისა, რათა მე ვიყო განმარტებულ ცხიერებისა მათისა, ხელი ადემეტრისა და შეჭმნიერება მათ“: და ქმნიერება მის მოციქულ-მის. ,,უფიქროსად-წმიდად, სიხელი სიხელითა მისა შენისა და შენი იუფიერე უფიქროსად უფიქროსად“: მასის უფიქროსად წმიდასა მათითხევა ფიქროსად, და მისისა ზირი, და დაიდება ზირსა სიკვრულად თვისა, და განმარტება ხატი ესე-ვითარცა, რომელ წმიდად თვისთა ეტრეფითა განმარტებულად სიხელი, უფიქროსად სიხელი სიკვრულად დემეტრისა, რომელ აწ უფიქროსად მიერ სიხელითა არს ხატი უფიქროსად-წმიდასა, წმიდადული აწ ქმნიერებისა დემეტრის-მისობისა, და მისი იგი მოციქულთა ანდრია, და ქმნიერება. ,,მადლი და შეჭმნიერება ჩემსა-მის მობიდასა უფლისა თანა-შემწე გუბროს შენ, სიხელი ხალხად, და მისა თანა-შემწე ვარ ქადაგებისა მასისა, და დედად შეჭმნიერება მის-სიწმიდასა-მის ჩემდა ხედავრებულსა“: მასის დაგონდა მოციქული ქმნიერება, და მადლი შეჭმნიერებისა იგი უფიქროსად-წმიდასა, და განმარტება მიერ სიხელითა, და წარმოდინება ქადაგებად სიხელითა:

24

1) Manquo à T.
 2) T. შემოსა სიხელითა
 3) T. M-ის ერთობადა წმიდასა მოციქულთა.
 4) M-ის au lieu de ces quatre mots: და ვითარცა თვის სიკვრულად.
 5) Co qui suit, jusqu'à fin du §, manquo à R et à T.

ამან აღერკი¹⁾ უმეტა სიმაგრეთა ქართლისათა, ქალაქთა და ციხეთა, და უმეტეს მომტკიცნა ზღუდენი ქალაქისა მცხეთისანი, წყალს აშიერ და იშიერ: ამისევე აღერკის მეფობასა შინა მოვიდა ათორბეტთა წმიდათა მოციქულთაგანი ანდრია ქალაქად ტრაპიზონად²⁾, რომელ არს სოფელი მეგრელთა, სდა-იგი დაყო ესმი მცირედი, და იხილა უგუნურებაჲ პირუტყუჭბრივი მკვდრთა შორის მის ქალაქისათა, განვიდა მიერ და შევიდა ქუჭყანასა ქართლისასა, რომელსა დიდაჴარა ეწოდების, და იწყო ქადაგებად სასარებისა: ხოლო მუნ კაცნი პირუტყუთა უგუნურეს იუჭნეს, რამეთუ არა იცნობდეს შემოქმედსა ღმერთსა, და ყოველსა საძაგელსა, და არაწმიდასა წესსა აღასრულებდეს, რომელი საოქმელადცა უჭერო არს: და მრავალნი ჭირნი, და განსაცდელნი დაითმინნა ურწმუნოთაგან, და შეწყენითა ღვთისათა და წმიდისა-მის სატისათა ყოველივე მადლობით მოითმინნა, ვიდრემდის ყოველივე მოაქცივნა, და მოიუქნნა სარწმუნოებად: რამეთუ ადგილსა რომელსა დასვენა ხატი ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობლისა აღმოკცნა წყარო ფრიად შუჭნიერი და დიდი, რომელი-იგი ვიდრე დღესცა დაუწყვედელად აღმოსდის: და შემოკრბეს ყოველივე ყოველით კერძო მკვდრნი მის ქუჭყანისანი, და სათელსცა ყოველთა სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა-წმიდისათა, და დაადგინნა მღვდელნი და დიაკონნი, და დაუდგა წესი, და სასლუგარი სარწმუნოებისა: და აღაშენა ეკლესიისა შუჭნიერი, სახელსა ზედა ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობლისასა. და ვითარცა ესება წმიდასა მოციქულსა მიერ წარსლუა, ევედრებოდეს, და არა უტკეპდეს წარსლუად: არამედ ეტყოდეს. „უკეთუ შენ წარსლად, ხატი-ეგე ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობლისა აქა დაგვსვენე, სასოდ და მტუჭლად ჩუჭნა“: ხოლო წმიდა-მან მოციქულ-მან ანდრია შექმნა ფიცარი მსგავსი ზომისა, და დასდუა ხატისამას ზედა, და მიუქსეულად გამოისახა სახე უცუალებელი ხატისა-მის და მისცა იგი მათ: ხოლო მათ სინარულით შეიწყნარეს და დასვენეს ეკლესიისა შინა თვისსა პატრიოთ, რომელი-იგი დღეს აქამომედ გიეს. ხოლო წმიდასა მოციქულსა მისცეს მშვიდობა და მოწლედ მოიკითხეს, ამბობრს უევეს და წარმოგზავნეს:

ხოლო იგი წარმოემართა, გარდამოვლო მთა რომელსა ეწოდების რკინის-ჭუჭერი, და თქმულად არს, ვითარმედ ვფარი-იგი იოთ ნეტარისა ანდრიას მიერ აღმართებულ არს: ხოლო ვითარცა შთავლეს ხევი ოძრხისა, და მოვიდა სამსლუგართა სამცხისათა, და იფანა სოფელსა რომელსა ეწოდების ზადუნგორა: მიხედნა მოციქულ-მან და იხილა, რამეთუ კაცნი მის ადგილისანი უსორვიდეს კერპთა ყრუთა, და ილოცა წმიდისა-მის ხატისა მიმართ, და ყოველი-იგი კერპნი დაემხუნეს და შემოქმედეს: ხოლო წმიდა მოციქული წარმოემართა და მოიწია აწყვერს, რომელსა პირველად ეწო-

1) M-ss aj. მეუე.მან.

2) Ce qui suit manque à R, jusqu'à სარბების, p. 28; dans T, on trouve ce texte jusqu'à ქართლისათა, deux lignes plus bas. Mais aussi, après le nom ანდრია, le M-it R ajoute: სამოს კანსკლოთურთა აფხმეოს და კერპთა, და მუნ აღსრულდა წმიდა ზემოს კანსკლო, ქალაქისა სოფლისათა, სახელსა ზედა წმიდისათა. ხოლო ანდრია მოაქცივნა მეგრელნი, და წარუდა ესაჲ ვადანჯეთისას. Suivre p. 28: ხოლო ვითარცა ესება... Le reste manque, jusqu'à სკვირად, p. 29.

დებოდა სოსანგეთი, და პირისპირ საქრისი, და დაწვანა ადგილსა ერთსა, სადაიგი იყო ტაძარი საკერძო, რომელსა აწ ძველკეკელისა ეწოდების, და მას შინა იმსახურებოდა ეს კერძნი მათნა: ხოლო მთავრობდა მასინ დედაკაცი ვინმე ქრთივი, სამიწარი, რომელსა ერთი ოდენ ძე ესვა და ყოველი სასოება მისი მისსა მიმართ ჰოდრავობდა, და მას ოდენ ეამსა მომუქდარ იყო, და იყო ვაჟაჲ ტირილისა, და შოთაი ფრიად მრავალი. და ღამესამას იხილეს ცინითაგან ნათელი დიდი, სადა ესკენს ხატი ყოვლადწმიდისა, განკვირდეს ფრიად გინაობასა მათსა. და რა განთუნდა, მსწრაფელ წარმოგზავნესკა კანნი, რათამცა იხილონ, თუ ვინ არიან, ანუ რამსა: და ვითარცა ახილეს კიტთამათ წმიდა მოციქული და ხატი ყოვლადწმიდისა, მსწრაფელ წარვიდეს და აუწყეს ქრთივსამას დედაკაცსა, ვითარმედ „უცხონი ვინმე კანნი არიან, და უცხოთა ღმერთსა ქადაგებენ შემოქმედად და დამბადებულად, და სიცოცხლესა კაცთასა მომინიჭებულად, და მკურნართა აღმადგინებულად, და ჭყავს მათ ხატი შუჭნიერი, და მას ჰატივსცემენ“:

ვითარცა ესმას სიტყუა ესე მკურნართა აღდგომისა დედაკაცსამას, განკვრდა და მტირედ რამე ნუგეშინისეცა გულისა მისსა. წარავლინნა მონანბ თჳსნი მოწოდებად მოციქულისა, რომელი ვითარცა მოვიდა, ჰრქვა დედაკაცამან. „ვინ ხართ, ანუ სადა მოხუალთ, ანუ რა არს უცხო ეგე მოძღვრება თქუნი, რომელსა იტყუთ, რამეთუ არსადა სმენილ არს ეგევითარი თხრობა“: მიუგო წმიდამან მოციქულმან, და ჰრქვა. „მოვალ წმიდით ქადაკით იელესალიმით, სადა დასდგეს ფერგნი უფლისანი, გოლგოთას და ბეთლემს, ცათა მობაძავთა, და მონა ვარ უფლისა ჩუჭნისა იესო ქრისტესი, რომელი წამის-ყოფით აღადგენს მკურნართა, და მას ვჰქადაგებ ღმერთად და უფლად, და მპყრობულად დაბადებულთა ყოველთა, და რომელსა ჰრწმენეს იგი და ნათელსაიღოს სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისაწმიდისათა, ყოველი რა-ოდენი ითხოვოს სარწმუნოებით მიეცემის, და ყოველთა სენთაგან განიკურნების: „ხოლო ვითარცა ესმას ესე დედაკაცსა, დაფარდა ქუჭყანად, და ჰრქვა ცრემლით მოციქულსა. „შეიწყალე სიქრთივე ესე ჩუჭნი და უბადრუკებაჲ, ვინათგან მონაჲ ხარ მკურნართა აღმადგინებელისა. ილოცე ღმერთისა შენისა შიმართ, და მიანიჭე შვილსა ამას ჩემსა სიცოცხლე, და ყოველი რა-ოდენი მიბრძანო, გისმინო, და არა ურჩ გექმე, უკეთუ ძე ჩემი აღდგომილი ვიხილო. რამეთუ მხოლოდ ესე მივის, და სხვა არა“: ხოლო წმიდამან მოციქულმან მიუგო და ჰრქვა. „უკეთუ გრწმენინ იესო ქრისტე ძე ღმერთისა ჭეშმარიტი 26 ღმერთი, რომელი იქადაგების ჩუჭნი მიერ, რა-ოდენიცა-რ ითხოვო სარწმუნოებით, ყოველივე მოგეცემის მისგან“: ხოლო დედაკაცსამას ვითარცა ესმას ესე, აღივსო სიხარულითა, და ცრემლით ჰრქვა მოციქულსა. „ჰ, მონაო ჭეშმარიტისა ღვთისაო, ჭეშმარიტად მრწამს და აღვიარებ იესო ქრისტე, რომელსა შენ ქადაგებ, არამედ შეეწიე ურწმუნოებასა ჩემსა“. ხოლო მოციქულმან გამოასხა ყოველი-იგი ერი და მგოსნები, და არა-ვინ უტყუა მუნ, გარნა ქრთივი-იგი და მტირანი საკუთარნი მისნი, და მიიქვა კელთა ხატი ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობელისა, და დასყენს ცხე-

ღარსამას ზედა, სადა იღუა ერმადაიგი. და იწყო ლოცუად და ვედრებად ღვთისა მიმართ კელადურობით, და შემდგომად ლოცვას, უპურს კელი ერმასამას, და ვითარცა ძილისაგან, ეგრეთ აღადგინა იგი, და მისცა დედას თვისა: და ვითარცა იხილეს ეოველთა უცხო ესე სასწაული, განკურდეს ფრიად, და თქმად რასამე უღონო იუენეს: ხოლო დედაკაცმან, ვითარცა იხილა ძე თვისი განცოცხლებული, სინარულით აღსდგა და დაფარდა ფერკთა თანა მოციქულისათა, ცრემლით თაყვანისცა და მადლი შესწირა, და ჰრწმენა უფალი იესო ქრისტე, და ნათელსილო დედაკაცმან ძითურთ და ეოვლით სასლუელით თვისით, და მსწრაფელ წარაყლისა მონანი თვისნი, და წარსცა წიგნები სამცხისა მთავართა მიმართ, და მისწერა: „ მე ქრტივი გახარებ, ძმანო, სინარულსა დიდსა, ეოველთა ერთა. მოვინმევიდა კაცი ერთი უცხოთა ქრტიენისაგან, რომელი უცხოთა ღმერთსა ქადაგებს, და ჰყავს მას ხატი ზეცისა, რომელმან ძე ჩემი მომკვდარი აღადგინა. აწ უგვე მსწრაფელ მოვედით, რათა უმჯობესი წესი და სჯული გამოვანრიოთ და ვსცნათ, თუ რაა ჟერ არს:

და ვითარცა ესმა მესხთა ამბავი ესე საჯრველი, მსწრაფელ შეკრებს ეოვლითა კერძო, და იქმნა სიმრავლე ერისა ფრიადი, ვიდრემდის აღიესო ველიიგი საქრისისა, და განსუკურდა ეოველთა, იხილესრა ძეიგი ქრტივისა აღდგომილი მკურნეთით: ხოლო იყო ქალაქსამას შინა ბომონი საკერძო, რომელსა შინა იმსახურებოდადეს ბილწნი ღმერთნი მათნი, არტეპი და აპოლონი. და ვითარცა იხილეს საქმე ესე მღუდელთა მათთა, აღიესნეს შურითა და იწვეს ცილობად და წინააღმდეგომად მოციქულისა, ეგრეთვე ერიიგი რომელნიმე იტყოდეს. „ ჟერ არს თაყვანისცემად რომელმან ესე-ვითარი სასწაული აღასრულა“. რომელნიმე იტყოდეს, ვითარმედ „ აპოლონი და არტეპი არიან დიდნი ღმერთნი“. და იყო ცილობა და შეფოთი მათ შორის, ვიდრემდის ესე-ვითარი საქმე და ბჭობა დაამტკიცეს, თანამოწამებთა ეოვლისა ერისათა, და ჰსთქმეს: „ განადგოვარი საკერძო-მასაგის ტაძრისა, და შევასვენოთ ჩუენ ხატი ესე შუა კერძო კერძოთა. თქუენთა და დაგბეჭდოთ ზოგად ორთავე კარსა ზედა, და მცველნი დაადგინენით, და ილოცეთ თქუენ და-
 27 მესა ამას ღმერთთა მიმართ თქვენთა. ხოლო ჩუენ ვილოცეთ იესო ქრისტეს ჭეშმარიტისა ღვთისა ჩუენისა მიმართ, და ვიხილოთ ჩუენ განითად: უკეთუ სძლოს ღმერთმან თქუენმან, მისი ჟერ იყო თაყვანისცემა. ხოლო უკეთუ სძლოს ღმერთმან ჩუენმან, მას თაყვანისცემეთ ეოველთა“:

და დასკუნეს ესე ესრეთ: შესვენეს ხატი ეოვლად-წმიდისა ღვთისამშობლისა შუა კერძთა მათთა და დაბეჭდეს კარსა ზედა, და მცუენნი დაადგინეს, და იწვეს ლოცუად მღუდელთამათ სიგრუვისათ: ხოლო წმიდა-მან ილოცა ქრისტეს მიმართ ჭეშმარიტისა ღვთისა ჩუენისა. და ვითარცა განთენდა და განადგოვარი საკერძო-მასა, იხილეს ეოველნი კერძნი მათნი ქრტიენსად დათხუენნი, და სახედ მტუენრისა შემუსრვილნი, ხოლო ხატი ეოვლად-წმიდისა ღვთისამშობლისა

ბრწეინვიდა, ვითარცა მზე, დიდებითა და ჰატივითა: მაშინ მღწეულნი იგი კერპთან ადივსენ სირცხვლითა, და უმეტრებისა მათისათჳს შენდობას ითხოვედეს მოციქულისაგან, და ყოველ-მან ერმან მადლობისა ხმა აღუტყვეს, სთქმნეს ვითარმედ „დიდ არს ღმერთი ქრისტესათჳს, რომელსა მოციქული ანდრია ქადაგებს“. და ჰქმენა ყოველთა უფალი ჩუბნი ესე ქრისტე, და სინარულით ნათელსადეს ყოველთა, სხელითა მამისთა, და ძისთა, და სულისაწმიდისთა. და იქმნა სინარული დიდი მას დღესა შინა ყოვლისა-მის ერისა, და ადიდებდეს ღმერთსა, რომელმან იხსნა იგინი ხელთაგან ეშმაკისთა:

ხოლო წმიდა მოციქულსა ენება კვალად წარსლტა სხუათაცა ქალაქთა და სოფელთა, ქადაგებდა სხარებას ქრისტესი. გარნა დედაკაცი იგი და ყოველი ერთი ეკუდრებოდას, რათა არა განეშოროს მათგან, არამედ დღითი-დღე ასწავებდეს წესსა სჯულისსა, და მოციქულიცა ერნდა მათ და ჟამ რაოდენმე დადგრა მათ თანა, და ასწავა მათ ყოველი წესი სჯულისა და სარწმუნოებისა, დაუდგინა ეპისკოპოსი, მღწეულნი და დიაკონნი: და კვალად განემზადა ქადაგებდა სხარებისა. და კვალადცა ეგდრნეს ქერივი იგი დედაკაცი და სუდიად მესხნი, რათა არა განეშოროს მათგან: ხოლო წმიდა-მან ანდრია მიუტო და ჰქმნა. „სხუათაცა ქალაქთა და სოფელთა ჟერ არს ჩემდა ქადაგებდა სხარებაჲ უფლისა.“ და მათ ჰქმნეს. „უკეთო წარსლტად შენ, ხატი ეგე ყოვლადწმიდისა აქა დაგუკვენი, სასოად და მტრულად ჩუბნდა:“ მიუტო მოციქულმან და ჰქმნა ვითარმედ „ხატი ესე თუთ ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობლისა ჰირსა ზედადადებით გამოსახულ არს.“ და მიუთხრა ყოველივე შემდგომითი-შემდგომად, ვითარი იგი შემდგომად ამაღლებისა უფლისა, წილი-იგდეს წმიდათა მოციქულთა ყოველი ქმნენა მოსაქცევლად, და ვითარი იგი ყოვლადწმიდასა ღვთის-მშობელსა წილ-ხუდა ქმნენა ესე სამცხისა, და მის მიერ წარმოგზავნილ არს აქა ხატი იგი, სასოად და მტრულად წილ-ხდომილთათჳს და ჟერეთცა ეგრეთ არს, აქა დაესკნოს მკვდრად უკუნისამდე ჟამთა: და ვითარცა ესმა ესე მოციქულისაგან ქერივისამას და მესხთა, უმეტესითა სინარულითა ადივსენ წილ-ხდომისათჳს ყოვლადწმიდისა ღვთის-მშობლისა, მადლი შესწირეს ქრისტესა, და უბიწოდ მშობელსა მისსა, და უმეტესი სიუწარული და სურვილი სურვილსა ზე-24 და შესძინეს წმიდისა ამის ხატისა მიმართ, და ცრემლითა სინარულითურთ ადიდებდეს მას, და დასვენეს ყოვლად დიდებულისა აწუვერის ღვთის-მშობლისა მცირესამას ეკუდრესა, რომელსა აწ ძველ-ეკლესიად სხელსადებენ:

ხოლო წმიდა-მან მოციქულმან ანდრია მოიკითხნა ყოველნი სიმდაბლით და სინარულით 1), მისცა მშვიდობა და წარემართა სხუათაცა ადგილთა, ქადაგებდა სხარებისა 2), ნიკლასს 3).

1) Il faudrait, ce semble, სიუწარულით.

2) Fin de la lacune de T, indiquée p. 24.

3) Je lis ნიკლას et traduis en conséquence.

კლარჯეთს და არტაჭანაკოლას¹⁾, სხვადაგი დაჭეო უამი ფრიად²⁾ მრავალნი, და განსაზღვრა სიტყვით მოძღვრების მისისათა, და შესწირნა უფალსა წმიდისა ნათლისღების მიერ. მიერ წარვლნა გზანი კლარჯეთისანი, ქიჭქუანანი ჰართისანი, რომელარს სომხითი, და აღვიდა იელუსალიმად, აღსრულებდა შესქიას:

ხოლო ვითარცა ესმა მეფეს აღვრგის ქართველთა და მეგრელთაგან სჯულის დატყვება, განუწერა და წარავლინა კრის-თავნი მისნი, გვალად იაულებით მიაქცივნა³⁾ ქართველნი და მეგრელნი, და⁴⁾ დამალეს ხატნი და ჭრანნი, და შეკრისხსა აღვრგი კრისათავსა კლარჯეთისასა, რომელ ვიშვიდობით განუტევა ანდრია: ხოლო ვითარცა აღესრულა დღესასწაული მარტვილისა, წარმოვიდა მუხით დიდებული ანდრია, სხუათაამათ თანა მიციქულთა⁵⁾, მოვიდოდეს ქალაქითი ქალაქად და სოფლითი-სოფლად, ასწავებდეს ერთა, და იქმოდეს სასწაულთა, და ესრეთ მიეწივნეს ქიჭქუანასა ქართლისასა, და მეგრე წარვლეს ტარს კერძი ქიჭქუანა და ვიდრე მდინარედ ჭოროხად-მდე, ეოვრელიოგი სოფლები მის კერძის მოვლეს, და დაუტადებულად ქადაგებდეს სასკესა ღვთისასა, და ესრეთ ქადაგებითა მიიწივნეს სვანეთისა ქიჭქუანასა: ხოლო მას ქვეყანასა⁶⁾ მოავრობდა დღეთა-მათ დედაკაცი ვინმე მთავარი, რომელსა ჭრწმენა ქადაგება მოციქულთა. და მატათა სსუათათა მათ თანა მოწამეთა დამათ მათ კერძოთა: ხოლო დიდი ანდრია სიშინელითურთ შევიდა ქიჭქუანასა ოგნეთისასა, და მიიწია ქალაქად, რომელსა ეწოდებოდა ფოსტაფორი და ბოსფორი⁷⁾, სხვა-იგი დიდი სასწაული ქმნეს და მრავალნი კრნი მიაქცივნეს და განსაზღვრეს: მიერ წარვიდეს და შევიდა ეს ქიჭქუანასა აფანკოთისასა, და მივიდეს სევასტო ქალაქად, რომელსა აწ ეწოდების ცხემი, და უქადაგეს სიტყვა ღვთისა, და მრავალთა შეიწინარეს: და მუნ დაუტევა ნეტარმან ანდრია სიმონ კახანელი, სხუათა თანა მოწამეთა, და თავადი ჭიქეთისა ქიჭქუანად აღვიდა: ხოლო კაცნი მის ქვეყნისანი ჭიქნი იუჟნეს ფიტხელნი გუდიოთ და საქმეთა შინა ბოროტთა განფრდილნი, ურწმუნონნი და უღმრთნი, რომელთა⁸⁾ არა შეიწინარეს ქადაგება მოციქულთა, არამედ ენება⁹⁾ მოკლეს მისი: ხოლო მადლმან ღვთის-მან დაიტყა, და იხილარა მიუდრეკილობა მათი, და შირუტუქუჭბრიოვი 29 გონება, დაუტევა და წარვიდა, ამის-თვსცა ვიდრე აქამომდე ურწმუნოებასა შინა არიან: ხოლო

1) M-ss portent ძღვან ბანკადს, variante très facile à expliquer dans l'écriture khontzori.

2) Ce mot manque dans les M-ss.

3) M-ss რომელიც ვალად მიქცივნეს.

4) M-ss ხოლო მით.

5) Omis dans les M-ss.

6) M-ss სკოტა.

7) Ce mots est le précédent manquant à l.

8) M-ss იქ: არათუ ოდენ.

9) M-ss ენება.

სვმონ განანელი საფლავი არს ნიკოზს ქალაქსა, შორის აფხაზეთისა და ჯიქეთისა¹⁾. რამეთუ მუნ აღესრულა წმიდა სვმონ განანელი: ხოლო კვალად განმტკიცნა წმიდაჲს ანდრია მეგრელი და აფხაზნი, და წარვიდა სკვთოდ:

ამისვე ადერკის შეფობასა გამოხნდა კვალად შეფობა სპარსეთისა. რამეთუ რათაგან შესრულ იყო აღქესანდრე და განერეუნა სპარსეთი, აქა უამავედ არღა დაჯდომილ იყო მეფე სპარსეთს, რამეთუ ადგილთა და ადგილთა იუენეს ერისთავნი სპარსეთს. ხოლო მამის შეკრბეს ფოფელსი ერისთავნი სპარსეთისანი, და დასრულს მეფედ ავღლან ბრძენი. მამის სომეხნი და ქართველნი იყენეს მორწილ ავღლანისი: და ვიდრე ადერკისა შეფობამდე ქართლს ერთი დაჯდის ქართველთა მეფედ, რაზომცა მრავალნი იუენიან შვილნი შეფეთანი. ხოლო ამას²⁾ ადერკის ესხნეს ორნი ძენი, რომელთა³⁾ განუყო ქალაქი მცხეთა და ქუჭუანს მტკეპარსა: შიდაქართლი, მუხნარით კერძი ქალაქი და ფოფელი ქართლი, მტკეპარსა წრდილოეთით, ჭერეთითაგან ვიდრე თავადმდე ქართლისა და ეკრისისა, ესე მისცა ბარტომს უსუტესსა⁴⁾ ძეს თვსსა. ხოლო არმაზით კერძი ქალაქი, მტკეპარსა სამხრით ქართლი, ხუსანიოთაგან ვიდრე თავადმდე მტკეპარსა, და კლარჯეთი მისცა ქართამს ძეს თვსსა უმრწემესსა⁵⁾. და მოკრდა ადერკი:

იან. მეათერთმეტე მესკენი, მეორე ბარტამ⁶⁾ და ქართამ, ძენი ადერკი სომეხთა მეფის ძისანი⁷⁾ არშაკუნთანი: ⁸⁾

და⁹⁾ შეფობდეს ძენი მისნი: ხოლო ამათსა შეფობასა უკანასიანის ჰრომთა კეისარმან წარმოტეუწნა იელუსალიში, და მუნით ოტეზელნი ჭურბანი მოვიდეს მცხეთას და დასდეს ძეგლადვე მოსრულთა ჭურბათა თასა, რომელთა თასა ერთნეს შვილნი ბარაბასნი, რომელი ჭურბამასა უფლისსა განუტევეს ჭურბათა, უფლისა წყენისა იესო ქრისტესწილ: და მოკრდეს ადერკის ძენი ბარტო და ქართამ, და მეფე იქმნეს შვილნი მათნი. არმაზს დაჟდა ფარსმან, და შიდაქალაქსა¹⁰⁾ კაოს:

1) M-ss ქვეთისი, — აქ. სასტუმროს ბერძენთას, სადაც...
2) M-ss აქ. განათკან.
3) Oms, M-ss.
4) Manque à T.
5) Manque T. R.
6) M-ss ბარტ...
7) T. ადრე: სამეფო მეფისა.
8) Ici se dans toutes les rubriques suivantes, j' porte მსკეპარსა, au singulier.
9) Au lieu du mot და, qui indique la liaison de ce texte aux précédents, on lit dans les M-ss: შემდეგ.
საქველას ადერკისა.
10) M-ss შიდაქართლს.

იბ. მკათარმეტე მკოეპნი, ფარსმან და კაოხ, მენი ბარტოლი და ქართა-
მისა, არშაკუნიანნი:

სოფო აფერკისით-გან ესე მკოეპნი იუქნეს მარწილუბასა შინა სომეხთა მკოეპისა, ამეტეკს
არმასუელნი მკოეპნი შექწოადეს სომეხთა, ყოველთა მტკერთა მათთა სუდა: მაშინ მკოეპ იქმნა სომ-
ხითს დიდი-იგი მკოეპ იარგანდ, და¹⁾ დაივიწყა მას კეთილი ქართეულითა, უმღაფრა ფარსმანს არმა-
სუელსა, და მიუღო სარდლქარი ქართლისა, ქალაქი წუნდა, და არტან მტკეჭრამდე, და დასენსა
წუნდას შინა კაცნი მსეცნი, ნათესაენი დეგოანი, და უწადა წუნდას სსეულად ქაჯატუნი, რამელი
ითარგმანებთს დეგოთასხელი: და გერ იუქნეს მკოეპთა ქართლისთა სარდლქარი, და მოკრედექს მწუ-
50 ხარებასა შინა დიდსა ფარსმან და კაოხ: დასდეს მკოეპდ შემდგომად მათსა შვილნი მათნი,
არმასის ახორკ, და შიდა-ქალაქსა²⁾ არმასუელ:

ივ. მკცამეტე მკოეპნი, ახორკ და არმასუელ, მენი ფარსმანისა და
კაოხისა, არშაკუნიანნი:

ესე იუქნეს კაცნი მსხეინი და შემართებულნი, შეათქუნეს ესენი და განიზმანეს იქებად
სარდლქართა ქართლისთა: მაშინ მოკლეს სუმბატ ბიეროტიან-მან იარგანდ, მკოეპ სომეხთა, და და-
სუა მკოეპდ მშაფ იარგანდისი არტაშან: მაშინ ამთ მკოეპთა ქართლისთა, ახორკ და არმასუელ,
მოუწოდეს თვისთა და დეკოთა, და გარდამოიქუნეს თვისთა მკოეპნი, მხანი თრნი გოლიათისი, ბა-
სუკ და აბასუკ, სპითა აცხეოსითა, და მთ გარდამოიქუნეს³⁾ თანა შაჰნაიკი და ჟიქნი. და
გარდამოვიდა მკოეპ დეკოთა, და მან გარდამოიტანსა დურმუქნი და დიდონი: და ამთ მკოეპთა⁴⁾
ქართლისთა შემოკრბეს სპანი თჯისი, და შეკრბა ესე ყოველი სიმრავლე ურიტსჯ. და სიმარ-
ჯით ფარულად შეკრბეს: ვიდრე შეკრბებოდას სპანი სომეხთანი⁵⁾, შევიდეს ესენი სომხითს,
და უგრძნულად წარმოტეუნეს სირაკუნსი და ვანანდი ბარეგანამდე და ბსიანადმდე, და შეიქცეს,
და სატეუნეს დამტი ვიდრე სასჭეუანამდე, და აღიღეს ტეუნ⁶⁾ და სატეუნსაგი ურიტსჯა, და
აღიესეს ყოველითაჟი სყასტაგითა, და განიღეს გესა ფარსიოლისი: მაშინ სუმბატ ბიეროტიან-

1) M-სი რომელ-მნი.
2) M-სი შუა-ქართლს.
3) Non M-ის porto გარდამოიქუნეს, იქნი თბი certainment plus correes, l'autre legon se voit dans R et T.
4) M-სი სოფო მკოეპთა.
5) M-სი ვიდრე შეკრბამდე სომეხთა მხისა.

მან მოუწოდა სძათა სომხითისათა, და შეკრბეს მსწრთელ სომეხნი, და ღვიხს უეჭს: სოლო
 ესე უოგელნი წრდილონი 1) განსრულ იუენეს მტკაბარსა და მისრულ იუენეს კანბეოსანს და და-
 ებანაკათ იორის სედა, და განიოთფდეს ტუჭსა და სატუჭსნაცხს: მამის სეშმატ წარაგლისა მთ-
 ციქელი და ჭრქა. „რომელი აღვილიათ სატუჭსნაცი სომხითთ, პირ-უტუჯ, თქრო, ყეცხლი და
 საქსოცი, უოგელი მიშინიჭებეს თქვენდა. და რომელი დასხუელ არს სისელი სომეხთა თქვენ მიერ,
 იგიცა უსიბუღ იეოს თქვენ სედა. არამედ რომელი გუკოს გაცხი ტუჭსდ განუტეგოთ, და წარგუ-
 დით მიშედიბით, განმდიდრებულნი და აღსაყესნი უოგელითაყე:“ სოლო მათ მას-ქს-უტეს. „არად
 სწად შემოგედით სომხითს, არამედ ძიებად შენდა, და ყერ გპოგოთ შენ. და აწ მოგედ ხყენდა,
 და მიიდე საწილი შენი, თუ-არა მოგიდეთ შენდა, სიდაცა იყო, და არა განიქე კელთა-გან ჩეჭს-
 თა ცოცხალი:“ მამის სეშმატ ბიერიტინამან განგლო მტკაბარი: და ბასოკ 2), იესთა შეგე-მან,
 სთხოვა შექარა, მიუკსაცხსა მოციქული და ითხოვა თავისთავ ბრძოლა:

სოლო სეშმატ აღიჭურა და აღიჯდა ყარსამატსა თვისსა, და განვიდა განწიბილთა შო-
 რის, და მუნით გამოსდა ბარსოკ. და აღიხსნეს ორთაყე, და მიეტეგეს: დასცა სეშმატ ოროლნი
 სარტეველსა სედა, და განგლოა სერგოთ წეროთ ერთი, აღილა ცხენისა-გან და დასცა ქვეყანას
 სედა: მამის მიეტეგა ანბასოკ, შეედად მისსა თვისსა, და მოსწყდას სეშმატ ოროლნი, და მი-
 ებება, ეგრეთეე მსცა სცა და განგლო, და აღილა, დასცა ქვეყანას, და ჭითქა. ესე სომეხთა
 დედათა და მამათა, ერმათა ჩხელთა-თქრ, რომელნი იქვენ აღსწუჯდენით:“ მამის სძათა-მით უო-
 გელთა ოგისთა და ღვიკოთ, და ქართველთა, და უოგელთა წრდილოთა სატეკოთა, ვითარცა ერთითა
 პირითა აღიხსნეს და სიქქს. „ივინთა-გან მოიგდეს ორნი-იგი მშენი თავნი გოლათობისა
 უოგლისანი 3), სიკუდილი ხყენი არა-რად შესრაცხელ არს:“ უფროსად განბოროტეს და შეკრბეს
 უოგელნი, სძასაღარობასა ქეჭსე არსოკ და არმასელისა, ქართველთ შეეკათას, და უოგელნი მი-
 ეტეგეს სეშმატს და სძათა მისთა: მამის იქმნა ბრძოლა დიდ-მალე მათ შორის, სან ვამით-გან
 ვიდრე ცხრავამადე. და მოსწყდა ორთა-განვე ურცხვ, აღიდა მტუჭსნი, და დღე სათელი იქმნა,
 ვითარცა ღამე ზნელი: აღრეულ იუენეს ერთ-გან, და ყერ იტინობდეს ერთმან-ერთსა მტუჭსრისა-
 გან: მამის იღლია ბანაკი წრდილოსა სომეხთა-გან, შეკოტ იქმნეს და დაიფარტეს უოგელნივე:
 მიუდგა სეშმატ, მრავალთა-გან მოსწალელი, და სდევსა ღამემადე, და მოსრისა უოგელნი ოგისნი და
 ღვიხსი. მტერედნი დაურსეს: სოლო ქართუზლნი უფროა დარჩეს, სემეოტოთა გვითა შეტნიერობი-
 თა: და შემოხიჭსწეს ორნივე შეყენი ქართლისანი მტეკთას, მოსწელელნი:

1) Au lieu de ce mot on lit dans mon M.-ss, წრდილოა კენის, qui ne vaut guère mieux que le Japon 2)
 ou tout cas c'est une expression elliptique.
 2) Cette variante est dans tous les M.-ss, ainsi que plus bas, სძასოკ.
 3) M.-ss ხეჭსენი.

მასინ სუმბატ გამარჯულებული შემოვიდა ქართლად, მოახიზრა ქართლი, რომელ ჰპოვა ცი-
სეთა და ქალაქთა გარე: არამედ ციხე-ქალაქთა არა ჰბრძოდა, რამეთუ არა მზა იყო, მსწრაფელ გა-
მოსლჯსა-გან, არამედ აღაშენა ციხე ერთი ოძრისისა, რომელსა ეწოდების სამცხე, ადგილსა რო-
მელსა ჰერქვიანს დემოთი, მოკიდებულად მთასა ღადოჯისასა, და დაუტყვნა შიგან ლაშქარი, შემწედ
წუნდელთა, რამეთუ ბრძოლად ოძრისელთა წარვიდა: ხოლო მეფესი ესე ქართლისანი, აზორკ და
არმაზელ, სიფიცხლათა გულისა მათისათა, არა შეუშინდეს, არამედ განამაგრეს ციხე-ქალაქნი
თჯსნი, და განწირეს ყოველნი ველნი ქართლისანი, და არა დასცხრეს კირთებისა-გან სომეხთა
სედა: იწუეს ოგსთა სისხლისა მათისა ძიებად სომეხთა სედა, გარდამოვიდეს ქართლად და დაემე-
გობრნეს ქართველთა, და აღირიეს ერთ-გან ოგსნი და ქართველნი, და მარადის ბრძოდეს სო-
მეხთა: და იყო ერისთავი ოძრის ქალაქსა შინა, მეფისა არმაზელისი, ახსნაურთაგანი. იგი და-
დგრომილ იყო საწმინდოებით ერთგულებასა სედა არმაზელისასა, და მას შეეწოდეს მეგრელნი:
ხოლო წუნდელნი და დემოთელნი შეეწოდეს ერთმანაერთსა, და დაუცხრომელად იბრძოდეს. და
უფროსი ბრძოლა იყუ მდინარეს სედა რომელსა ჰქვიან ნოსტე: და იყო გლარჯეთს ერისთავო
აზორკ მეფისა, ახსნაურთაგანივე. იგი აფიქბდის საზღუართა სომეხთისასა, ქუჭყანასა ჰარისისასა,
რომელ არს ტაოს, და ვერვის სევიდოდა მანე კლარჯეთს. რამეთუ შეუადი და მაგარი იყო ტვი-
32 თა და კვლითა, და მკვდრნი კლარჯეთისანი იუქნეს კაცნი მკვრცხლნი და მკედარნიცა: ხოლო
თუთ შეუენი ქართლისანი მცხეთით გაქმართვოდან სომეხთს, გზასა აზოცისასა, და მარადის
ესრეთ ჰკირთებოდეს ¹⁾ ქართველნი: მასინ წარმოემართა ძალითა თჯსითა ყოველითა არტაშანს,
სომეხთა მეფე, და სპასპეტი მისი სუმბატ ბივრიტიანი: ხოლო ქართველთა განამაგრეს ციხენი
და ქალაქნი, და მოირთეს ძალი ოგსეთითი, და განავსეს ციხენი და ქალაქნი: მოვიდეს სომეხნი
და დაბგეს მცხეთას, და ჰბრძოდეს სუთ თქმ, და დღეთა ყოველთა იყუ ბრძოლა ბუმბერასთა:
მასინ შესჭირდათ ქართველთა და ოგსთა, ითხოვეს მშვიდობაჲ, არა ძებნად სისხლისა და ზღვრი-
სა: ისმინა სომეხთა შეუეჟმან ვედრებაჲ მათი, და იქმნა საფიცი და აღთქმა, და დამოსინა ქარ-
თველნი და ოგსნი სომეხთა შეუეჟმან, და წარვიდა:

ხოლო გარდახდეს ამას შინა წელნი რა-ოჯენნიმე, აღაშენდა ქართლი მოხსრებული სო-
მეხთა-გან. მასინ უცალო იქმნეს სომეხნი, რამეთუ იწუეს ბრძოლა სპარსთა და ბერძენთა. მასინ
ჰპოვეს ჟამი მარჯვე ქართველთა და ოგსთა, იწუეს კირთებად სომეხთა, რამეთუ სპანი სომეხთანი
ყოველნი და ორნი ძენი მეფისანი სუმბატითურთ იუქნეს ბრძოლად სპარსთა. და ვითარ განამარ-
ჯდნეს ქართველთა და ოგსთა ბრძოლა და ენება სომეხთა, მასინ არტაშან შეუეჟმან შეკრიბნა
სპანი, რომელნი შინა დაწრომოდეს, და მისცა ძესა თჯსსა ღარენს, და წარმოჰკვანასა ქართველთა
სედა. ხოლო შეკრბეს ქართველნი და ოგსნი და მიეცბეს ქუჭყანასა ჟავახეთისასა, და ეწუქნეს,

¹⁾ M-SS ქრონოლოგი.

და სიძვეს წარენს და აოტეს იგი, და მოსრეს სჰამ მისი ყოველი, და ჭსდევნეს საზღუჭრადმდე სომხითისა. მიეწიფნეს წარენს, ძესა მეფისასა, და შეიპურეს იგი ტბისა-მის პირსა, რომელსა ჰქვამის ტელი, და უკმოიფუჭნეს: სოლო ოფსთა ჭნუბედა მოკლუა მისი, სისხლისა-წილ შეფეთა მათთასა. არამედ ქართველთა დაცვეს ცოცხლებით, ძიებისათჳს საზღუჭროთა მათთასა, დასუჭს პერობილად ცნესა დარიალსისასა 1): ვერ ძეხნეს სომეხთა, რამეთუ უცალო იყვნეს სჰარსთა-გან: მასინ წელსა შესამესა მოვიდა სუმბატ ბიგრიტიანი და ორნი ძენი მეფისანი, არტავაზ და ტიგრან, ყოველითა სპითა სომხითისათა. მასინ შეფეთა ქართლისათა უბრძანეს ქუჭყანასა მათსა შელტოლუა ციხე-ქალაქთა, და მოიუღელთა განამარნეს ციხენი და ქალაქნი: მოვიდეს სომეხნი და დადგეს თრიალეთს. დასდგეს მათ შორის მოციქულნი, და დანიხენეს: მისცეს ქართველთა ძე მეფისა შეპერობილი, და აღუთქუჭს შეწევნა ესრეთ. „უბეთუ ვინმე აღდგეს მტერი და მოღმართ გზობადეს, ჩუჭნ ორნივე შეფენი თავითა ჩვენითა და სპითა ჩუჭნითა თასა დაგიდგეთ და გიშეალოთ. და თუ ვინმე მიღმართ ჰბრძოდეთ, ათასათასითა მკედრითა ტურფილითა შეკეწოალით:“ და ესეცა აღუთქუჭს ქართველთა, ვითარმედ „ქალაქსა ჩუჭნსა დრამა არტავას მეფისა ხატითა დასცეთო:“ სო-მსლო ამისათჳს სომეხთა უკმოსცეს საზღუჭარი ქართლისა, ქალაქი წუნდა, და ციხე დემოთისა, ჳავახეთი და არტანი, და მიერით-გან ჩქმნეს მოფუჭარე სომეხნი, და ქართველნი და ოფსნი, სამნივე ერთ-გან ჰბრძოდეს მტერთა მათთა: აღესრულნეს აზორე და არმასაელ, სუგეშინისცემულნი დიდად, რამეთუ სიმსითა მათითა უკუმოიჩენეს საზღუჭრნი ქართლისანი. და შემდგომად მათსა მეფობადეს შვილნი მათნი, არმავს ამვასჰ და შიდა-ქართლს 2) დეროკ:

იდ. მეხათათსმეტე მეფენი, ამვასჰ და დეროკ, ძენი აზორე და არმასელინი, არმავუნიანი:

ესენი შეფობადეს და აღესრულნეს 3): სოლო შემდგომად მათსა მეფობადეს 4) შვილნი მათნი, არმავს ფარსმას-ქუჭლი, და შიდა-ქართლს 5) მირდატ:

1) R დარიალისას; T se prête à la même lecture, mais il faut lire დარიალისას; cf. p. 6, n. 5.
 2) T. შიდა-ქალაქს.
 3) Toute cette phrase manque au M-it T.
 4) M-ss მეფე იქმნეს.
 5) T. შიდა-ქალაქს.

იე. მეათსუთმეტე მეფენი, ფარსიან-ქველი და მირდატ. მენი ამსახპისა და დეროკისი, არშაკუნისანი:

აქამოდე ესე ყოველნი მეფენი ორორნი 1) იუჟეს მოუჟარებასა სედა, ერთგან მოუჟარენი ვისნივე, და ერთგან მტერნი ვისნივე. მამის ამან მირდატ ქართველმან მოიუჟანა ცოლი სპარსი, ნათესავი მეფეთა, და წუჭვითა სპარსთათა მტერ ქემსეს ფარსმან-ქუჭლესა არმასელსა, და განიზრახეს მუხთლად სიეჭდილი ფარსმან-ქველისა 2): და მოხდა მირდატ ფარსმან-ქუჭლესა, სახლსა თვსსა, რეცა მეჯლისად და განცხრომად, რომელი ესე უთხრა ვისნე ფარსმანს და განაკრძალა, და არა მივიდა: მიერთგან იქმნეს 3) მტერ ურთიერთარს, და მირდატს შეეწოდეს სპარსნი, ხოლო ფარსმანს სომეხნი: ესე მირდატ იყო კაცი ურვილი და მოსისხლე, ხოლო ფარსმან-ქუჭლი იყო კაცი კეთილი და უჭუად მიმსიკებელი, და შემედობელი, ჭასავითა შუჭნიერი, ტანითა ღიდი და ძლიერი, მხნე, მკვლარი და შემართებული ბრძოლისა, უშიში ვითარცა უკორცო, და ყოვლითავე უმჯობესი ყოველთა მეფეთა ქართლისთა 4) რომელნი გარდაცულებულ იუჟეს უწინარეს მისსა: ესე უუჭარდათ მირდატის კერძატა ქართველთა, და სძულდათ მირდატ მესიხლოებისათვს, და მედგრობის მისისათვს, და გამოჟმართეს უმრავლესნი მირდატისაცა კერძნი. კმძაფრა ფარსმან-ქუჭლი, აოტა, და წარვიდა მირდატ სპარსეთად:

ხოლო იყო მამის სპასპეტი ფარსმან-ქუჭლისა, კერეთვე ქუჭლი და გოლიათი; სახელით ფარსავას. ესე ფარსავას ძუძუს-მტე იყო ფარსმანისი, სარწმუნო, ერთგული და მისანდობელი: იგი დაადგინა შიდაქალაქსა, ადგილსა მირდატისასა, და ყოვლადვე იევის 5) ფარსავას სპასპეტი ქალაქს შინა: ხოლო მეფე ფარსმან ქუჭლი იარებოდის და განაგებდის სამეფოსა მისსა: მამის მირდატ გამოიუჟანას სპარსნი, სპანი ძლიერნი, მიმართა ფარსმანს: ხოლო ფარსმან შემოკრიბნა 34 სპანი ქართლისანი და მოიერთა ძალი სომხითით, და მიეკება იწროთა რკინის-ხევისათა. იწყეს ბრძოლად ბუმბერაზთა დღეთა მრავალთა, და რომელი 6) გამოჩნდის ბუმბერაზნი სპარსთა შორის, რომელსა ვერ ებრძოდინ ბუმბერაზნი ქართლისანი და სომხითისანი, მას-სეჟანს განვიდის თვთ მეფე ფარსმან, და ანუ სპასპეტი მისი ფარსავას, აჯობინ და სძლიან. და მას ბრძოლას შინა მოკლა ფარსმან ათვიდმეტნი ბუმბერაზნი სპარსთანი, ხოლო სპასპეტ-მან მისამან ფარსავას მოკლა ოტ და სამი: მამის იყო სპარსთა შორის კაცი ერთი გოლიათი, სახელით ჟუნაშერ, რო-

1) M-ss აქამოდე ყოველნივე ხეკებულნი; le mot suivant manque à T.
2) M-ss: le nom propre est remplacé par le pronom 3.
3) Mon M-it aj. ცხადად.
4) M-ss aj. არშაკუნისთა.
5) Manque à T.
6) M-ss უკოტ.

მელი ღომის კელითა შეიპურობდა: მან სთხოვა ბრძოლა თავის-თავ მეფეს ფარსმანს. ხოლო ფარსმან-ქექელი სიხარულით აღიჭურა და განვიდა. აღისახნეს ორნივე ხმითა სსსტიკითა, და მიეტევნეს ურთიერთარს, და იწყეს ბრძოლად კრმლითა, და საჭმი ბრძოლისა მათისა ემსჯავსა საჭმისა 1) ქუხილისა და ტუხისასა: აჯობა ფარსმანს, სამოავდო და მოკლა, მოიქცა სპისა მისისა კერძო, ხმა-ყო ხმითა მაღალი 2). „აჲ ღომნო მძვინვარენო, ცხოვარნი დასეტყუენი:“ მასინ მიეტევნეს ქართველნი და სომეხნი სპარსთა ზედა, აოტნეს და მოსწყუდნეს, და ტუქტ-უყუნეს ურიცხენი, და წარვიდა მირდატ მეოტი სპარსეთადვე.

და წელსა შერჩეს კვალად მოვიდა მირდატ სპითა მეტად ჰქდლიერესითა. ხოლო ფარსმანს ქექელ-მან შემოკრიბნა მკელარნი და ქექლთნი და დადგა მცხეთას ქალაქსა შინა, რამეთუ არა ჰქუნეს სპანი მირდატის სპათა ოდენი: მოვიდა მირდატ და დადგა ჯაჭქს, და ყოველთა დღეთა იბრძოდინ ბუმბერაზნი. და ამის ბრძოლასა შინა შეეცამან ფარსმანს მოკლა თავის-თავითა თორმეტი ბუმბერაზი, ხოლო სპასვეტ-მან ფარსავაზ მოკლა ათექუს-მეტი ბუმბერაზი: მასინ ფარსმანს მეფემან სიფიციხითა გულისა მისისათა არღარა განახა სიმრავლე სპარსთა, არამედ განვიდა ყმისა განთადისასა, სპითა მისითა, და დაესხა, და მოსცა სექტ-მან მისმან ძღვევა, აოტა ბანაკი მათი და მოსწყვიდნა ურიცხენი, და წარვიდა მირდატ მეოტი სპარსეთადვე: მიერთო-გან განითქუა სახელი ფარსმან-ქექლისა, და სპასვეტისა მისისა ფარსავაზისი, და წინამძღვარ ექმნა იგი სპათა ქართლისა და სომხითისათა, და უწყო ბრძოლად სპარსთა, და შესულად სპარსეთს, და ვერლარა-ოდეს ვინ წინააღუდგა ფარსმან-ქექლსა: მასინ სპარსთა გება-უქტს, სიმარჯვით მოიუჟანეს მსარეული ერთი, და აღუქექს მას კეთილი დიდი, და ჰსთქექს ესრეთ, ვითარმედ „წარვედ და შეეწყინარე ფარსმანს, და წარიტანე თანა წამალი სასიკუდიანე, ჩაურთე საჭმელსა მისსა და შეაჭამე.“ ხოლო წარმოვიდა მსარეული-იგი და ყო ეგრე, ვითარცა უთხრეს სპარსთა, და მოკლა ფარსმან: მასინ იქმნა გლოვა და ტირილი, და ტუება ყოველთა ზედა ქართველთა, წარჩინებულთა-გან ვიდრე გლახკათამდე: იტყებდეს თავთა მათთა ყოველნი, და ყოველთა ქალაქთა და დაბნებთა დასხდინ მგოსანნი გლოვისანი, შეკრბიან ყოველნი და ასხენებდინ სიმხნესა და სიქექლესა, სიშექნიერესა და სახიერებასა ფარსმან-ქექლისასა, და იტყოდინ. „ვამ ჩქტნდა, რამეთუ მოგქმინა სსსტ მან ბოროტ-მან, და მევე ჩვენი, რომლისა-გან ხსნილ ვიუქტნით მონებისა-გან მტკროთასა, მოიკლა კაცთა მგრძნებულთა-გან, და აწ მივეცით ჩვენ წარტუქტნუად ნათესავთა უცხოთა:“

მასინ გამოვიდეს სპარსნი, და გამოიტანეს თანა მირდატ, და დანიყრეს ქართლი, და მისცეს მირდატს ნაწილი მისი, ხოლო ნაწილი ფარსმანისი თვთ დიჭირეს, და დაუტევეს ერის-თავი არმავს: ხოლო სპასვეტ-მან ფარსავაზ წარიუჟანა ცოლი და ძე ფარსმან-ქექლისა და ივლტოდა,

1) R. ვაზ. . . ვაზს.

2) M-ss მკლათა, qui me parait plus correct; mais la leçon T peut se défendre, comme archaïque.

და მივიდა სომხითს, რამეთუ სომეხთა მეფისა ასული იყო ცოლი ფარსმანისი, და დაიპყრეს ქართლი მირდატ და ერისთავამან სპარსთამანს. სოლო მეგრელნი დადგეს ერთგულებასა ფარსმანის ძისასა:

მას ჟამსა მოეყარე იქმნეს სომეხნი და ბერძენნი, სოლო სომეხთა მეფემან მოირბოთ ქალი სპერსიკით, და წარემართა ბრძოლად სპარსთა და ქართველთა, მიერთნეს მეგრელნიცა და შეჭკებეს სპანი ურიტუნნი: მამის მირდატ და ერისთავამან სპარსთამანს მოირთეს ქალი სპარსიკით, სოლო სომეხნი და ბერძენნი, და მეგრელნი, ჩაგიდეს შიდაქართლს, და მუნ მოეკებნეს სპარსნი და ქართველნი, მდინარეს ზედა რომელსა ჭრქვიან ლიხვი, და მუნ იქმნა ბრძოლა მათ შორის, ადგილსა რომელსა ჭრქვიან რესი: მოჭსწედა ორთაგანეუ ურიტსუ, იძლივნეს სპარსნი და ქართველნი, მოკლეს მირდატ და ერისთავი სპარსეთისა და მოსრნეს სპანი მათნი:

ივ. მეფე, ადამი, ქე ფარსმან-ქუჭლისა, არშაკუნიანნი.

და დაიჭმეს ქე ფარსმან-ქუჭლისა, რომელსა ერქვა ადამი, და სამ წელ მეფობდა და მოკრწდა და დასნა ქე მისი, წელიწადის ერთისა ერმაჲ. და ვიდრე აღიზრდებოდა შეყობდა მამის დედა მისი, ცოლი ფარსმან-ქუჭლისა, რომელსა ერქვა დადასა:

ის. მეფე, ფარსმან, ქე ადამისი, არშაკუნიანი.

და ვითარ აღიზარდა მისწული ფარსმან-ქუჭლისა, სახელით ფარსმანეუ, მეფობდა იგი: სოლო შემდგომად მისისა მეფე იქმნა ქე მისი ამისას:

იჭ. მეფე და მეორე ამისას, ქე ფარსმანისი, არშაკუნიანი.

ქე ამისას იყო კაცი ძლიერი და დიდი-გოლიათი, მისგან ფარსმან-ქუჭლისა: ამისის მეფობასა გარდამოვიდეს ოფსნი, სპანი დიდნი, გუსსა დეაღეთისასა. ვერ იგრძნა ამისას მეფემან მოსლუა მათი, ვიდრე გარდმოვლამდე მათისა: მოვიდეს ოფსნი, დადგეს ლიხვისა ზედა რუა დლე განსიჭსიკებად, და არსად განვიდა მარბიელი, რამეთუ ქალაქისა მტყეთისა შემუხრუად გარდამოსრულ იყუნეს: მამის ამისას მოუწოდა ყოველთა ერისთავთა, მოვიდეს ერისთავნი აღმოსავლელისანი. ერისთავი კახეთისა, ერისთავი სუხანისა, ერისთავი სამშვილდისა, და შემოკრებნეს მკედარნი სპასუკუ ტისანი: და ვიდრე მოვიდოდეს ერისთავნი, მოვიდეს ოფსნი, ჩრდილსა კართა ¹⁾ ქალაქისათა,

¹⁾ M-88 კვბოთ.

რომელადაც მუხსნარი: მაშინ ამხასპ მეფეჲმან განაგესნა ციხენი და კარნი ქალაქისანი დაშქრითა, და იყო სიმრავლე ქუჩებითა მტკეთელთა, რომელნი კართა და სვლუდეთა სტვადეს, მათაჲს გიდე გარე გამავალი ქუჩითი მეომარი იყო ოც და ათი ათასი ყოფილადე, და მაშინ რომელ ჭეჭანდა მსყდარი ათი ათასი. და განვიდა მკედარი და ამხასპ. და განაწყისნა ქუჩითნი იგი არაგუქსა იმიერ და ამიერ, სიმაგრეთა შინა კართას: ხოლო მკედრითა ¹⁾ დაშქრითა განვიდა, ადგილსა რომელსა ჭრქვიანს საფურცლუ. იპერს ზურგად ქალაქი და ქუჩითნი იგი, რომელ დაჟიჟინეს კართა შინა:

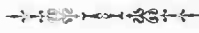
ხოლო იყო ბუმბურაზთა ბრძოლა ²⁾, განვიდა ამხასპ, მშვიდდითა, და იწყო სროლად გულისთა ფიცხლითა და მკლავითა ძლიერითა. უსომოდ შორს ისროლა, რომელ დამართებითა ოფთასა გან არა შეეცუქებოდა, არცა იხანგოდა სოშორით, ყოფილად თუ აქუჩს მშვიდელი. და მუხსნარის ისარი, რომელსა არა დაუდგინს სიმაგრეთა საჭურველისამან. და მას დღეს შინა ამხასპ თავისთავითა მოკლად ბუმბურაზი ათსუთამეტი და ცხელი მრავალი: სსუათა-გან ბუმბურაზთა ამხასპისათა მოკლეს ბუმბურაზნი ოფთასანი, და დასდრებ წელულება დიდი ოფთასა წყად: მას დღეს შინა შემოვიდა ამხასპ ქალაქად, მკედრითა სპითა, ხოლო ქუჩითნი იგი დგეს ადგილსავე წყად, კართა შინა: და დასესაგუქსა მთავრატეს მსყდარნი რომელნი მოკლასნეს თანა ერისთავთაჲთა, სისწრაფითა:

და ვითარ განიქნა განვიდა კვალად მუხსნარს ამხასპ, და აღიხსნა ჭორბლნი, და გამოვიდა ოფთასაჲს გაცი ერთი, სახელით ხუჩანხუა, რომელი გამორჩეულ იყო სპათა შორის ოფთასას: აღიხსნეს ორთავე და მიეცუენეს ურთიერთს, და პირველსავე მისდრეს სცა ორბლნი, და განავლო ზურგით, და მოკლად იგი. და აღმოიხდა კრმადი, და მიეცუვა სსუათა ბუმბურაზთა, და მოკლას ორნი სსუანინა ³⁾: შეიქცა და შევიდა ქალაქად მკედრებითურთ. დადგეს ქუჩითნი მუხსნარ კართა შინა, და მას დაქვას კვალად მოკლასნეს მკედარნი: ხოლო განიხრასნეს დასსმა ოფთასა, და განვიდა და დაესა ესმს განითადისას, მკედრითა და ქუჩითითა ყოფილთა ძლითა, აოცა ბასაკი მათი, და მოკლად მეფე ოფთასა, და მოსრა ყოველი სიმრავლე მათი:

და წელის მეორესა მომართა ძალი სომხითით, და შეკრიბნა სპანი მისნი ყოველნი, და გარდავიდა ოფთასი, და გერგის წინადაღადგა. და მოტუქსნა ოფთასი, და მოვიდა შინა გამარჯვებული: და შემდგომად ამისსა შეექმნა სილაღე, და იწყო მკისისლეობად, და მოსწყვანს მრავალნი წარჩინებულნი. და ამისთაჲს მოიძულეს იგი კრმანს ქართლისამან, და მტერეუქმნა იგი სომეხთა, და შეიქნარნა სპარსნი: მაშინ განუდგეს ერისთავნი დასვლეთისანი ხუთნი. ორნი ერისთავნი ეგრისისანი, ერთი ოძრისანი, ერთი კლარჯეთისანი, ერთი წუნდისანი: კისრასნეს ⁴⁾ სომეხთა მეფესა, და ითხოვეს ძე მისი მეფედ, რამეთუ დისწული იყო ამხასპისი: მაშინ სომეხთა მეფე ქალი:

1) M-მს მკედრითა.
 2) T ბრძოლა.
 3) M-მს აქ. ბუმბურაზნი.
 4) M-მს რომელი კისრასნეს სომეხთა.

თა მრავლითა წარმოემართა ქართლად, და მოირთნა ძალნი საბერძნეთითაცა, და ეზრახნეს ოკოსტაცა; 37 რომელნი სსახრულით წარმოვიდეს, რამეთუ მესისსლე იყო ამჴასჴ მათი, და გარდამოვიდეს გჴა თა-
 ვვერისა ¹⁾, და მოვიდეს ერისთავთა თანა მეგრელისთა: მჴშინ ამჴასჴ მოუწოდა სჴარსთა, და
 მოვიდეს სჴარსნი ძლიერნი, და შეკრიბნა ქართველნიცა, რომელნი დარჩომოდეს: მჴშინ ოკოსთა და
 მეგრელთა გარდამოვიდეს მთა მცირე, და შეკრბეს იგინი და ერისთავნი ქართლისანი განდგომილ-
 ნი, და მოვიდეს ესე ყოველნი წინაჴე სომეხთა მეფისა: ხოლო წარმოემართა ამჴასჴ და მოკუება
 იგი გუთის-ხევეს, და არა-ვინ იზოჯა ეგ-ოდენთა-მათ სჴათა შინა ბერძენთა, და სომეხთა, ოკოსთა და
 მეგრელთა, და ქართველთა შორის, მარტო-დ-მბრძოლი ამჴასჴისი, არამედ ეწუწუნეს ურთიერთანს
 სჴანი-იგი, და იქმნა ბრძოლა მათ შორის: იძლია ამჴასჴ, და იელტოდა სჴა მისი, და დაიპყრეს
 ქართლი. და მოკლეს ამჴასჴ, და მოსრეს სჴა მისი, და დაუტყვა სომეხთა მეფე-მან ძე თჴსი მე-
 იკედ ქართლსა, დის-წული ამჴასჴისი, სსხელით რევ:

ით, მეფე, რევ, ძე სომეხთა მეფისა ²⁾, არშაკუნიანი.

და ამან რევ მოიუჭანა ცოლი საბერძნეთით. ასული ლოლოთეთისა, სსხელით სეფელია,
 მოისრენა თანა კერპი, სსხელით აფროდიტოს ³⁾, და აღმართა თაჴსა ჴედა მცხეთისასა: ესე რევ მეფე,
 დადაცათუ იყო წარმართი, არამედ იყო მოწყალე და შიშყე ყოველთა ჴირვეკულთა. რამეთუ სმენილ
 იყო მისდა მცირედ რამე სსახრება უფელის სჴეინის იესო ქრისტესი, და აქუნდა რამე სიუჭარული
 ქრისტესი. და მეფობასა შინა მისსა არლა-რა-ვის უტყვა ქართლსა შინა ყრმთა კლჴა, რომელსა-
 იგი ამისსა უწინარეს და პირველ კერპთა მიმართ შესწირვიდეს მსხჴწრზლად ყრმთა, და ვიდრე
 იგი იყო მეფედ, არლა-რა-ვინ კლვიდა ყრმთა კერპთა-თჴს. ხოლო ცხჴრისა და სროხისა შეწირვა
 განუწყეს, და ამის-თჴს ეწოდა რევ მართალი. და მეფობდა იგი კეთილად: და მოკუდა ⁴⁾ რევ, მე-
 ფე იქმნა ძე მისი ფანე:

კ. მეფე, ვახე, ძე რევისა, არშაკუნიანი.

და შემდგომად ამისსა მეფე იქმნა ძე ვახესი ბაკურ:

1) M-ss თჴვერისა.
 2) Tout ce membre de phrase manque à T.
 3) Dans mon M-it აფროდიტა.
 4) M-ss aj. რა.

კა. მეფე, ბაკურ, ძე ვახესი, არშაკუნიანი.

და შემდგომად ბაკურის მეფობდა ძე მისი მირდატ:

კბ. მეფე, მეორე, მირდატ, ძე ბაკურისი, არშაკუნიანი:

და შემდგომად მირდატისი მეფობდა ძე მისი ასფაგურ:

კკ. მეფე, ასფაგურ, ძე მირდატისა, არშაკუნიანი:

და ამან ასფაგურ აღაშენა ციხე-ქალაქი უჯარმა:

ხოლო აღექსანდრეს მეფობითაგან ესე უოჯუღნი მეფენი მეფობდეს ქართლს, და იუვნეს კერპთ-მისახურ. და ესე ასფაგურ იყო უგანსკენელი მეფე ფარნავაზიანთა ნათესავისა. და ამის-წყე მეფე იქმნა სპარსეთს ქასრე ანუშირვან სასანიანი, რომელმან მოსრნა მეფენი აჯუღიანნი, რომელ იტნობების არდაშირობით, ვითარცა წერილ არს ცხოვრებასა სპარსთასა:

ხოლო სომხთის მეფე იქმნა კოსაროს, და ამან კოსაროს, სომეხთა მეფემან, უწყო ბრძოლად ქასრე, მეფეს სპარსთასა, და შეეწეოდა მას ასფაგურ, მეფე ქართველთა. და ამან ასფაგურ განუხუნის კარნი კავკასიანთანი და გამოიუხანის ოფსნი, ლკინი და ხაზარნი, და მივიდის კუსარე მეფესა თანა სომეხთასა, ბრძოლად სპარსთა, და ჰირველსავე შესლუასა სპარსეთად ეწყო ქასრე, მეფე სპარსთა, და აოტეს იგი და მოსრეს სპა მისი, და მიერთი-გან ვერღარა წინა-აღუდგა ამათ მეფე-იგი სპარსთა, და განამრავლეს შესლუა სპარსეთად და ტყუწნვა სპარსეთისა: ხოლო დაესრულნეს მეფენი ქართლისანი ფარნავაზიანნი და სომეხთ მეფის ძენი: ¹⁾

შემოსლუა სპარსთა ქართლს და მეფობა მირონიანისი:

ვითარ აოტეს სომეხთა და ქართველთა და ჩრდილოს ნათესავი მეფე სპარსთა, და განამრავლეს შესლუა სპარსეთს და ოსრება სპარსეთისა, და ვერღარა-ოდეს წინა-აღუდგა მეფე სპარსთა, მაშინ მეფე-მან სპარსთა-მან, მწესარებითა შეპყრობილ-მან, მოუწოდა შთავართა სოფლებსათა, ჰატიახშთა და ერის-თავთა, და ყო განზრახუა, და ეძიებდა ღონესა ბოროტისა-მის მოწყვნილ-სასა, და აღუთქმიდა ნიჭსა დიდსა და ჰატივსა, რომელმან უძიოს ღონე შერის-გებისა: ხოლო

¹⁾ M-ss ავ. მეფენი არშაკუნიანი.

კრებულსამს შორის იყო წარჩინებული მთავარი, სახელით ანაკ, ნათესავისაგან კოსაროს, სომეხთა მეფის: ადღა იგი, წარმოადგა, და ჰქოქა. „ოტებულ არს სპამ ჩვენი კოსაროს, სომეხთა მეფისაგან, აღწეულად არიან შეკადრნი სვენი, და დასდებია შიში და ძრწოლა მათი სპარსთა ზედა, და განსლიერებულ არიან იგინი, და ვერ ძალგვიძს წინა-ადღეობა მათიდა¹⁾: აწ ესე არს განსრახნება ჩემი, რათა მშვიდობითა და ვადრებითა, და ხარკის მიცემითა დაგამშვიდოთ კოსარო მეფე:“ ესე რამ თქვა ანაკ, არა გულობთ თქუბ, არამედ სიმრავლესამს უფარვიდა გულის მისისა განსრახნებას: მიკალა მეფეს და ჰქოქა ოჯახაგან. „უწყოდე, არა ესრეთ არს განსრახნება ჩემი, რომელი ვთქუ, არამედ დირს მეგ მართლად შენ წინაშე ზრახნებად, და ვაუწყო მეფობასა შენსა გულის განსრახნება ჩემი:“ სოლო წარჩინებულთამათ იზრახეს ოჯახთაგან წინაშე მეფის და წარვიდეს: მამის ფარულად მოეწოდა მეფე-მან ანაკს, და თქვა ანაკ. „ცხონდი, მეფე, უგულისმადე. მე გიძიო ღონე შერის-გების კოსაროს ზედა, ესრეთ რათა წარვიდე მე მისთანა დედაწულით ჩემითურთ, და მე მომკიდობის იგი ნათესავობისათჳს, და სუბ-მან შენ-მან მოავლისოს კეთილად, მოგვლა მეფე-იგი, და დაფლუბ თავი ჩემი შენ-თჳს:“

სოხდა განსრახნება ესე მეფეს, და მოკლეთა დღეთა წარმოვიდა ანაკ და მამის დედაწულითურთ, რცხ განდგომილად სპარსთა მეფისაგან: და მოვიდა საზღვარის სომხითისა, ქალაქ-მას რამელსა ჰქოქიან ხილხალა, სასამართლათა ადგილთა სომეხთა მეფეთას: იხილარა კოსაროს მეფე-მან, დიდითა პატივითა შეიწყნარა, რამეთუ უფელირავე სიმარჯუთა მოსდრჳს მისსა ანაკ-ნებად სარწმუნოდ, და ხედდა მეფე, რამეთუ უფელითა სახლეულითა მისითა მისდა მოკმართა: მამის მისცა მას მეფე-მან პატივი, მეორედად მისსა საყდარსა აღიქმანა, სიხარულით და განსრუბ-ნებით: და დაუქმეს დღენი სამთრისანი, მოიწინეს დღენი სამთრისანი არისანი, და განდიდნეს მდინარენი. წარვიდა მეფე მუნით, და მოვიდა არარატს ქალაქს, და განსრუდებულ იყო კოსარო მეფე კვალად შესდრჳს სპარსეთს: მამის დღეს ერთსა გახვიდა მეფე ნადირობად, და გაჭეუქმეს თანა ანაკ და მამისი, და იბერნეს მახვლნი ღესეულნი ფარულად, სავზმარსა ქმნეს სტოკადს, და პოეს დარი, მოკლეს მეფე და იგლტოდას: სოლო დღეს უქმნეს მთავართა სომხითისათა, და მოუწრეს ყოთმე ხილხა ზედა, და რომელთამე მოუწრეს ფონს ზედა, და სწეუდნეს იწრის შინა, და გერდარ წარვიდეს, მოკლნეს იგინი და მოსრეს ყოველი ნათესავი მათი, თჳსიერ და-შეთეს ორნი შვილნი მათნი, რომელნიცა აღიქმეს მამამ-შოქეთა მათთა²⁾: ერთი შეივლტოდა საზღვართა საბერსეთისათა, და მეორე სასდრჳს სპარსეთისათა:

გითარცა ესმ სპარსთა მეფეს ქსრეს სსსსსსსს, აღივსა სიხარულითა და წარმოკმართა უფელითა ძალითა მისითა. მოვიდა შირეულად სომხითს და დაიპურა სომხითი, მოსრა და ტყუქ-ჭყო

¹⁾ M. მ. მ. მ.

²⁾ Ce mot signifie le T.

ყოველი ნათესავი სომეხთა მეფისა: ხოლო ერთი ძე კოსაროს მეფისა, მტირე ერმა, შეივლტოდა სსლქართა საბერძნეთისათა¹⁾, და მუნ იხრდებოდა, რომელსა ერქვა ორდატ: მასინ ვითარცა დაიპურა სომხითი სპარსთა მეფე-მას და შემოვიდა ქართლად, წარვიდა ასეგურ ქართველთა მეფე ოფსეთს, რათამცა მოამატნა სპასი ოფსეთით და განამაგრნა ციხე-ქალაქნი: ხოლო რაჟამს შევიდა ოფსეთს, ეწა სიკუდილი, და მუნ აღესრულა:

ამას ასეგურს არა ერქა ძე, არამედ ასული ერთი: მასინ შეკრბეს ყოველნი ერის-თავნი ქართლისანი მცხეთას ქალაქს, სპასუტისა თასა, რომელსა ერქვა მაიან²⁾: ზრახუა ექს, საფსეთს მწუხარებითა, და თქს. „არა ვაჟულთ გულთა ხეწნთა სედა მწუხარება, რათა არა მიგველოს ვარსება, გარნა ვიძიოთ დონე ჭირთა და განსაცდელთა ხეწნათაოჯ:“ მასინ სოქვა მაიან სპასუტ-მან. „უკეთუმცა იყო ხეწნათანა ძალი ერე-სომი³⁾, ხეწმცა შესედთა სპარსთა შევეწორებოდით, და მცხვრცნით თავნი ხეწნი სიკუდილად და წინააღმდეგით მათ. და თუმცა დარბომილ იყო მკვდრი მეფობისა ხეწისა, ანუ ნათესავი მეფეთა ხეწნთა, რომელიმცა ღირს იყო მეფობასა, და ვეგითმცა ციხე-ქალაქთა შინა, და დამცხვრცნით თავნი ხეწნი სიკუდილად, და ვსამეთმცა გორცი კაცისა, ვითარცა პირველ მამათა ხეწნთა. არამედ ჟამთა მოწქენადისა ესრეთ მოუფლენსა, რამეთუ მოიკლა 40 სპარსთა-გან დიდბიგი მეფე სომხითისა, წადებულ არს სომხითი, რომელსა ევიდა სმეფო ხეწი, და ადულია პირი თვისი სპარსთა მეფესა შთანთქმად ყოველისა ქვეყანისა ხეწისა. არა-ვის არს ხეწნათანა წინააღმდეგობი მისი, და დარბომილა კრი ხეწნი ობლად, ვითარცა ცხოვარნი უმწქემოსნი: აწ ესე არს განზრახუა ხეწი, რათა მივაგებოთ წინა მეფესა სპარსთასა მორჩილებამ. და ვითხოვოთ მის-გან⁴⁾ ძე მისი მეხედ ხეწნდა, და ვევედრნეთ, რათა შერთოს ცოლად ძეს მისსა ასული ასეგურისი, მეფისა ხეწისა. ვაჟყვით ქალისა ამის ნათესავობა სებროთიანთა, და დიდებულთა არშაკუნანთა, და მეფეთა ხეწნთა ფარსაციზიანთა, და ვითხოვოთ მის-გან დამჭირება სჯულსა-სედა მამათა ხეწისათა, და არა აღრევა ხეწნათანა სპარსთა, და წარსინებულად პერობამ ხეწი. ნუ უტმტ შეიწქენარს ვეღრებამ ესე ხეწი, და ეოს ესე ყოველი ხეწნ-სედა: და უკეთუ სჯულსა მამათა ხეწისათა მიტვლებეს, და ხეწნ-სედა სპარსთა წარსინებულ ყოფედეს, და ნათესავსა მეფეთა ხეწისათა მოსწქმტდეს, სიკუდილი უმჯობეს არს თავთა ხეწნათაოჯ, ვიდრე მოხანუა ესე-ვითარისამ. და ვესხნეთ თავნი ხეწნი ციხეთა და ქალაქთა, და მოვსწქედეთ ყოველნი:“

მასინ დაემოწმეს ყოველნი ერის-თავნი ზრახუასა მაიან სპასუტისასა, და წარცხანეს მობიქული წინაშე სპარსთა მეფისა, და მოახსენეს ესე ყოველი, რომელი განცხრახნა: ხოლო გამოიკითხა სპარსთა მეფე-მა პირველად ქალაქისა მცხეთისა, და უთხრეს სივრცე და სივრძე მისი,

1) M-88 მწ. ხმელთა ორდატ.
2) M-88 მწ. in même locum ad trouvant et a été corrigé par le copiste, dans le M-88 T.
3) M-88 მწ. რათა.
4) M-88 მწ. წადებულა, რათა მოვედეს.

და მახლობლობა ხაზართა და ოგსთა: და გვალად გამოიკითხა ტუპარი ასფაგურის ასულისა, და უთხრეს ნათესავობა ნებროთიანთა და არშაკონიანთა, და ფარნაფაზიანთა: კეთილად სთნდა სწარსთა შეუყვას, და შეიწყნარა ვედრება ქართველთა, და თუთც უგვე გამოარჩია მცხეთას დასწამად ძისა თვისისა შეუყვად. რამეთუ ყოველთა ქალაქთა სომხითისა და ქართლისა, და რანისა და მის კერძისა, უფროდსად და უმატრეს გამოარჩია, და მახლობლად ჩრდილოთა მტერთა, რათა ჭებრძოდეს მათ მუნით, და იპყრობდეს ყოველთა კავკასიათა¹⁾: აღუსრულა ყოველი-იგი სათხოველი ქართულთა, და მისცა ყოველსა ზედა ფიცი და აღთქმად, და მოვიდა მცხეთას, და მიეკება მიაკან სწასპეტი, და ყოველნი ერის-თავნი ქართლისანი: მაშინ მოიუქნეს ასული ასფაგურ შეფისა, რომელსა ერქვა აბეშურა, და შეჭრთო სწარსთა შეფემან ძეს თვისსა, რომელი მუნ-თანა ჭეჭა, შვიდის წლისა, ნაშობი მკველისა, რომელსა ერქვა სწარსულად მიჭრან, და ქართულად მირიან: ესე მირიან იგი არს, რომელმან ჟამსა სიბერისა თვისისასა იცნა დემროი დამბადებელი, შეიწყნარა სახარება მოციქულთა, წმიდისა ნინოს მიერ, იქმნა აღმსარებელ სამებისა, და თავუჩანის-მცემელ ჟუჭრისა პატრიოსნისა:

კდ. მეოცდაოთხე²⁾ მეფე, მირიან, მე სწარსთა მეფისა, სოხროიანი:

აწ ვახსენო³⁾, ცხოვრება მირიანისი, ძისა ქასრე არდშირისი, სასახელისა.

§ 1.

11 ვითარცა შეიწყნარა შეფემან ქასრე ვედრება ქართულთა, შეჭრთო ძეს მისსა მიჭრანს ასული ქართულთა მეფისა, და მისცა შეუყვად, და დასწა მცხეთას; მისცა ქართლი, სომხითი, რანი, მოყვანი და ჭერეთი: და იყო მირიან მაშინ წლისა შვიდისა, და თანა-ჭეჭა დედა. მირიანისი, და არა დაუტყვა იგი მირიანის თანა, რამეთუ უუყარდა იგი, ვითარცა თავი თვისი, არამედ დაუტყვა მამამსუქედ და გასმტებელად წარჩინებული ერთი, რომელსა ერქვა მირვანოზ, და დაუტყვა ორმოცი ათასი მკედარი სწარსი, რჩეული, და არა დასცნა ქართლისა საზღვართა სწარსნი-იგი, ფიცისა მის-თავს, რომელ ფუცებულ იყო ქართველთად, არამედ დასცნა ჭერეთს და მოყვანს, და სომხითს: ხოლო უბრძანა მირვანოზს რათა სწარსთა-მათეანსი შეიდი ათასი რჩეული მკედარი ყოველად ქალაქსა შინა იპყრან მკველად ძისა მისისა: და ესრეთ დაეზავა ქართველთა, რათა კარნი და ციხენი და ქალაქნი ყოველნი იპყრეს ლაშქრითა სწარსითა, და სსწა სიმრავლე სწარსთა არა იყო: ქვეყანასა შინა ქართლისასა აღრეულად, ,,და იყოს შვილი ესე ჩემი ორსავე სველსა-ზედა, მამათა ჩვენთა ცეცხლის-მსახურებასა, და თქუწნთა კერზთასა“. რამეთუ შირველვე ამისცა ზედა მოეცა ფიცი:

¹⁾ M-88 კავკასიათა.

²⁾ M-88 ოც და შე-ათხე.

³⁾ M-88 კახსენოთ.

და წარვიდა ქასრე მეფე, წარუხუნა და დაიმორჩილნა ყოველნი ზევნი კავკასიანთანი, და დასსნა ყოველგან მთავარნი, და უბრძანა მათ ყოველთა, რათა იუვნეს მორჩილ ძისა მისისა მირიანისა: და უბრძანა მირიანს, ძეს თვისსა, და მამა-მძუძუს მისსა მირვანაროს, რათა ბრძოლან ხსნართა, და წარვიდა თუთ სპარსეთად: ხოლო ამან მირვანარო ჭმატა ყოველთა სიმაგრეთა ქართლისთა და უმეტეს ყოველთა მოამტკიცნა ზღუდენი ნეკრესისა ქალაქისანი: აღიზარდა მირიან მსახურებას შინა შვიდთა-მათ გერბთასა და ცეცხლისსა. ხოლო შეიყურნა ქართველნი და დივიწყა ენა სპარსული, ხოლო დაისწავლა ენა ქართული. და ჭმატა. შემკობა გერბთა და ბომონთა, კეთილად იპურნა ქურუმნი!) გერბთანი, და ყოველთა მეფეთა ქართლისთა უმეტეს აღზრულებდა მსახურებასამს გერბთასა, და შეამკო საფლავი ფარნავაზისი: ესე ყოველი ქართველთა სათნობისათვის ქმნა. კეთილად იპურნა ქართველნი, ნიჭითა და ყოვლითავე დიდებითა, და შეიყურნეს იგი ყოველთა ქართველთა უმეტეს ყოველთა მეფეთასა. და მეფობდა ესრეთ მირიან, მცხეთით-გან ქართლს, სომხთს, რანს, ჭქრეთს, მოვკაგანს და ეგრისს:

ვითარ იქმნა მირიან ათხუთ-მეტისა წლისა, მოუკუნა ცოლი, ასული ქართველთა მეფისაჲ, და ამას-ზედა დაესრულა ქართლს შინა მეფობა და დედოფლობა ფარნავაზისანთა მეფეთა: შეწუნდა ესე ყოველნი ქართველნი სიკუდილსა-ზედა დედოფლის მათისა, არამედ დადგრეს ერთ-გულეებასა ზედა მირიანისსა: არცა ძალუდღა და არცადა-ვის იყო ფარნავაზისანთა ნათესავი, რომელიმცა ღირს ქმნილ იყო მეფობასა ქართველთასა, და ესრეთ შეიტკბეს ამის მიზეზისათვის მეფობაჲ მირიანისი: ხოლო მირიან მეფე-მან უმეტეს ჭმატა კეთილსა ქართველთასა, და მოიუვნა ცოლი საბერძნეთით, მონტრამთ, ასული ულიოტრარისი, სსხელით სანა: იწყო ბრძოლად ხსნართა, და მარადის ჭბრძოლის. ოდესმე გადაგან?) მირიანს ლეკნი, და მათ გამოიუვნან ხსნარნი. მიეკების ჭქრეთს ანუ 12 მოვკაგანს, და მუნ ეწეუს. ოდესმე გამოიუვნან დურძუკეთა და დილოთა, მამის ეწეუს და ვეროდეს სძლეოს ხსნართა, არამედ ყოვლადვე მირიან სძლის, და ესრე მრავალ-გზის გარდაიხდა ბრძოლა ხსნართა:

და უფრონი ღაშქრობა მისი იუვის დარუბანდს, რამეთუ მოვიდინ ხსნარნი, და მოადგან დარუბანდსა, რათამცა წარიდეს და გასაღეს კარი ფართო, და მუნთიმცა იწეოს გასლჭა სპარსთა ზედა. ხოლო ოდეს მოვიდინ ხსნარნი დარუბანდს, მამის წარვიდის მირიან შველად დარუბანდისა: ოდესმე უჭამროდ მიჭრიდინ ხსნართა, და ოდესმე ბრძოლით აოტნის: ხოლო ვითარ იქმნა მირიან წლისა ორ-მოცისა, მამის მოუკუნა მამა მისი, სპარსთა მეფე, და დაჟდა მეფედ სპარსეთს ძმა მირიანისი უმწეუესი, რომელსა ერქვა ბარტამ: ვითარცა ესმა მირიანს, მოუწოდა ყოველთა სპათა მისთა, შეიკრიბნა და წარემართა ზადადს, რათამცა დაჟდა საყდრთა მამისა მი-

1) De l'arménien *Կուրմ*, prêtre des idoles.

2) M-ss კანუღიანი, T გადაგან, j'ai toujours fait disparaître ce λ médial, comme dans *გადადგება*, précédemment, parceque ce λ est complètement inutile.

სისია: მასინ ძმამსნცა¹⁾ მის-მან შეკერბისა სძანი ურბისჩინი, და მიკეება ბრძოლად, ზეესა-მას ნასობისასა; და გითარტა იხილეს მისუტეობულთა და მარსაპანთა სძარსეთისათა, გითარმედ მახვლი დაეცემის ურთიერთსა, აღდგეს მათ შორის მორციქულად და ჰჭედ, და დასჯერდეს ორნივე მეფეინი ბჭოაასა მათსა და დასხდეს ბჭედ:

მირიან იტყუადა საძაჩლად. „პირ-მშო შვილი ვარ მე მამის ჩემისა, და საუფელისწულად ებრძნეს²⁾ ჭეჭრანისი ურჩიანი მკლავითა წარხმულნი, და მუნ დღენი ჩემნი ეოჯელნი დამიყოფიან ბრძოლასა შინა ხაზართას, და მზაფაღ-გვისი სისხლითა ჩემითა დამიკავს სძარსეთი ხაზართა-გან. ამის-ოჯს ჩემი არს საუღარი მამისა ჩემისა“; ხოლო ბარტამ იტყუადა ამას-სეჟა³⁾ „ოთუმდა პირ-მშო არს იგი, არამედ საშობი არს მსეფლისა. და ნაშობსა მკეფლისასა ეუოფის სეჭედ, რომელ მას მიხრჭდრია სმეფიანი: ხოლო მე ნაშობი ვარ ჭინდოთა მეფისა ასულისა, სძარითა დელოფ-ლისა, და მოგისმენია ანდრედი მამისა ჩემისა, და მოგინახავს რომელ კელითა მისითა დამადგა გვრტენი თავსა ჩემსა“; ხოლო მათ განბჭეს და მისცეს მეფობა სძარსეთისა ბარტამს. ხოლო მი-რიანს ტულის-სეფელად მისცეს ბარტამოს-გან ჟახირეთი და მამისა ნახევარი და ადარბადაგანი, ესე უფელი ქართლსა, სომხითსა, რანსა, ჭერეთს და მოყაგანსა სეჟა მოურთოეს: და წარმოვიდა მირიან, ხოლო მირიან ვიდრედ ჟურეთ იყო მუნ, კარდმოვლეს ოგისთა ფეროშ და კაყცა და გან-ჭრეუქნეს ქართლი: ხოლო მირიან გარეს-გარე გარდავიდა ოგისთის, მოტეუქნა ოგისთი და მოწეა ხაზარეთამდე, და გარდამოვლა ესა დეაღეთისა, და მოვიდა შინა:

და შემდგომად ამისსა რა-ადენითამე წელიწადთა, ჩეჭელუხისა-ებრ მოფიქვს ხაზარნი ბრძო-ლად დარუბანდის: ხოლო მირიან წარვიდა შუჭლად დარუბანდისა, და ვიდრე იგი მუნ იყო წეობად ხაზართა, მასინ უეჭნე მკეფე გუთთა, სძოთა ურბისხუთა, შევიდა სძებრძეთს: ხოლო მეფე მირიან ბერძენთა შეკრბა სძათა მისთა და წინა-აღუდგა. მასინ მეფე-მან გუთთა-მან სთხრავა თავის-თავ ბრძოლა კეისარსა. ვერ ძაღლიდნა კეისარს⁴⁾ ბრძოლა მისი: ხოლო იფა ძე კოსაროს სომეხთა მეფისა, სხელით ორდატ, რამელი ვახსენეთ სეჟა, აღწოდო იფა სძებრძეთს, და იფა იგი გოლიათი. მას ჟამსა შინა იფა იგი სძათა-თანა ბერძენთასა: იგი ვამოარჩიეს ეოჯელთა სძათა ბერძენთა, და შემოსეს იგი შესამოსლითა და საჭურჭელითა კეისარისთა, და კეისარის სხედ ც-უღ წავიქმ ბრძოლად გუთთა მეფეს: კამოვიდა მუნითი გუთთა მეფე⁵⁾, და მიკეევენეს ურთი-

1) T მ. მ.

2) M-ის შესახებ.

3) T მ. მ. ს.

4) Au lieu de répéter ce mot, les M-ss mettent au commencement de la phrase le mot *დავით*, ce qui est une tournure plus recherchée; des variantes de ce genre avaient lieu précédemment, dans les endroits où le M-ss T répète *დავით*, *დავით* j'ai préféré, comme indices d'une signification antique, ce système de répétitions à l'exemple du pronom *ვინ*.

5) Cette répétition est remplacée en T, par *დავით*.

ეროსა¹⁾ ბრძოლად. სძლო თრდატ და კელად შეიპურა, და იოტეს ბანაკი გუთოა: ხოლო კეისარ-
მან მისცნა სპანი თრდატს, და გამოაცხანა სომხითს, მამულს მისსა: ვამოვიდეს სომხითს და გა-
მოასხენეს სპანი ერის-თავნი მირიანისნი: მაშინ მიწიან შეიქცა წყობისა-გან ხა'სართასა, და მოი-
ეუნა სპარსეთით თვისი მისი, ნათესავი მეფეთაჲ, სახელით ფეროზ. მან მოიტანა თანა²⁾ სპაჲ
დიდი. და ამას ფეროზის მისცა მირიან ასული თვისი ცოლად, და ქვეყანა ხუნანით-გან ბარდავამდე,
მტკვარისა ორივე კერძი, და ღაღდგინა იგი მუნ ერის-თავად. და სხუდა ძალი მოიართო სპარსე-
თით, უწყო ბრძოლად თრდატს: ხოლო ოდეს მოიართის ძალი თრდატ საბერძნეთით და მომართის
მირიანს, და მას ვერ ძალ-ეფვის წინა-დადგომად, განამატრის ციხეი და ქადაქნი, და მოვლის
თრდატ ქვეყანაჲ მისი. და ოდესმე განსლიერდის მირიან სპარსეთით, ვერ წინა-აღუდგის თრდატ,
მოვლის სომხითი: ესრეთ დაესცნრომულად იუვის შოთათი მათ შორის წელთა მრავლთა, და არა-
ვის იპოვა ოდეს სპარსთა შორის მარტო-დ-მბრძოლი თრდატისი, და სახელავან იქმან იგი უა-
ველსა ქუჩუქანსა, და სძლო უოვლადვე მბრძოლითა მისთა, ვითარცა წერილ არს ჭამბაგი მისი ცხო-
ვრებასა სომეხთასა:

შემდგომად ამისა მეფე იქმან სპარსეთს ძმის-წული მირიანისი, ძე ბარტუამისი. ³⁾ მოუგლი-
ნა მირიანს მოციქული და ჭრქება, „რათა შეეკრებოთ და გარდავლით სომხითი, და შევიდეთ
საბერძნეთად“: მაშინ გამოვიდა სპარსთა მეფე, და მიუტება მირიან და შეკრება სიმრავლე ურიცხვ,
ვითარცა თიფანი გელთანი და ფურცელნი ხეთანი სიმრავლითა: გარდავლეს სომხითი, ვერ წინა-
აღუდგა თრდატ, არამედ განამატრნა ციხე-ქადაქნი და წარტყუნეს სომხითი, და შევიდეს საბერ-
ძნეთად, და ვერ წინა-აღუდგა მათ ბერძენთა მეფე კოსტანტინე. შთაგარდა მწუხარებასა დიდსა.
იწვეს ტუჩუნსად საბერძნეთისა: მაშინ არწმუნეს მეფეს კოსტანტინეს კაცთა ღვთის-მსახურთა
და ჭრქუნს. „იხილე საჯრველება ქრისტესი და ძლევაჲ მტერთაჲ. მოსაგეთა მისთა-გან, ვითარ
უოველი მოსავნი ქრისტესნი, წარმღესნიითა ვურისითა, სძლევეს მტერთა მათთა“: ხოლო კოს-
ტანტინე მეფე-მან ირწმუნა მათი, ვითარცა წერილ არს ესე განცხადებულად ცხოვრებასა ბერძენ-
თასა, ნათელს-აღო კოსტანტინე და წარმოიმღვნა სახე ვურისისა, და ეწყო მტერთა სპარსთა-
მათ ურიცხეთა, სპითა მტერთა, და ძალითა ქრისტესითა აოტა ბანაკი მათი, და მოსრნა სიმრავლე
მათი: იფლტოაჲს ორნი-იგი ძმანი, მირიანითაჲ მეფითა, და მიუდგა უკანა კოსტანტინე, და
შევიდა სასწრაფოთა მათთა: სპარსთა მეფე შევიდა სპარსეთად, მეოტი. ხოლო მირიან დადგა ქართლად ⁴⁾
და განამატრნა ციხე-ქადაქნი. უღონო იქმან მირიან და შეეშინა შემდგომად ოტებისა ქართლით,
რამეთუ აღწუნებლი იფუნეს წვობასა შინა უოველი წარჩინებულნი მისნი, სპარსნი და ქართუნდნი:
წარვისავნნა მოციქულნი წინაშე კოსტანტინე მეფისა და ითხოვა მისი-გან მშვიდობა, და აღუ-

1) *გუბიანისის მ.* 28; *la mot. saurait est curie, ibid.*

2) *მ.* 28 *აღს.* 10.

3) *მ.* 28 *აქ.* *სამგლ.* 28.

იქნა მას მისაწერებამ და მოწვეუბნად. სხარითა : სთინდა კორუპციონის, რამეთუ შიში აქუნდა კვა-
ლად სხარითა შეუვის-ტან, და შეწევადობის-ათვის დაეწავა მირიანს. აღიღო შველი მირიანისი მძე-
ვლად, რომელის ერქნა ბაქარ, და დაამოყურნა თრდატ და მირიანს, და ამისხელსა. მოსცა თრდატ
ასული მისი, რომელის ერქნა სალამე, ძეს მირიანისის ცოლად, რომელის ერქნა რეგ : უნინა
სასლდუარი ესრეთ. რომელთა ქრწყანათა მდინარენი დიანს სმხრით, მიერთვიან რასისს, ესე ქრწყა-
ნანი თრდატის გერძად დაყარნა, და რომლის ქვეყანის მდინარენი სრდილოთ დიანს, და მიერთვიან
მტკუნარს, მირიანის გერძად დაყარნა, და შუამდგომელ კქმის მათ და წარვიდა : მიუფობდა მი-
რიანს ქართლს, რანს, ჭერეთს და მოგაკანს, და აქუნდა ეგრიონცა, ეგრიონ-წულამდე, და მისცა ძეს
მისის რეგს საუფლისწულოდ გახეთი და კუეთი, და დასრეა იგი უფარმოს, რეგ და ცოლი მისი
სალამე, ასული თრდატისი, და ცხოვრებოდეს უფარმოს : სიღლო უფარმოს, სიძეს მირიანისის,
აქუნდა ქრწყანა რომელი ზემოთ ვახსენეთ მიტეულად მირიანის-ტანს, და იყო მეს ერისთავად :
მას ჟამის შინა მამარულ იყო წმიდაა და სეტარი დედა და ემბახი სეკი ნინო, და დაეყო მსტე-
თას შინა სმი წელი, და განაღხადა ქადაგება ქრისტეს სჯულისა, და იქმოდა გერსეზას ოზნიერ
წამლის, და ხმაამაღლად იწყო ქადაგებად ქრისტეს სჯულისა ჭეშმარიტის, ქრისტეს დმერთისა
სეკისისა : (ოღეს ქართლი მოაქცია წმიდაპას ნინო ქრისტეს ამაღლებით-ტან გარდასრულ-იყუნეს
წელნი სმი სს ოც და ათურთამეტნი ¹⁾ :

§ 2.

მოქცევად მირიანს მეფისად და ყოვლისა ქართლისად, წმიდისა და
სეტარისა დედისა სულსისა ნინო მოციქულისა მიერ :

შირეულად ვახსენოთ ცხოვრებამ. წმიდისა და სეტარის დედისა სეკისისა და ყოვლისა
ქართლისა განმანათლებელისა ნინო მოციქულისა, რომლისათვის მსწვე სეტარმან მოგვიითნა,
ჟამს აღსრულების მისისს. რომელი აღწერა მარწმუნეჟმან დედოფალმან სალამე, უფარმო-
ელმან ²⁾, ძის ცოლმან მირიანს მეფისამან, ასულმან თრდატ სიმქით მეფისამან :

და იყო მათ ჟამთა შინა ოღეს წმიდა გიორგი კაბადეკელი იწამა ქრისტეს-ათვის, იყო კაბა-
დეკიამთ ქადაკით კაცი ყინვე მოყარი, შესაბამი მონა ღუთისა, სასკლოთ სხაილონ : და ესე წარ-
ვიდა ჭრომელ წინაშე მეფისა მამქიმიანისა, მახურებად და სიჭისა მოღებად მის-ტან : და მათვე

¹⁾ M. R. აგრძელებს.

²⁾ უფარმოს, მანს ცოლმან M-it. portd plurieurs fois უფარმოს, la loyon ყინე ქუძოთა ეს. plus régu-
lière.

დღეობა შინა კაცი გინშე იყო კლასატრას შინა, და ესრეს მას ორ შვილ, ძე და ასული. და სს-
 სკელი ძის შინისა იბაძენადი, სოლო ასულისამის სოსანა¹⁾: ადესრულეს ქმარი და ცოლი-იგი, 15
 და დარსეს²⁾ დაძმანს ობლად: ადღეს და წარედეს ქალქად წმიდად იერუსალიმად. იმედ ჭეჭეს
 იმედლიგი ყოველთა ქრისტესანთა წმიდად ადღესამა³⁾, და მიეკედრეს მუნ: ესე ძმა იბაძენადი
 მიქსიხია დეცლარობას, სოლო დააიგი მისი სოსანა ჭმისურებად სიაფრის სარა ბეთლემელს:

სოლო ესე ჭაბუკი გაბადეკელი, სსელი საბულონ, რომელი გასსენეთ, მიწია ჭრომელ,
 წინაშე შეყის, და ადღესამდ იეუნეს მას უამს ბრანუნს ბრძოლად ჭრომთა, გელს ზედა პატა-
 ლანისსა. მისცა უფალმან ძლი საბილონს, ჭაბუკსამს გაბადეკელს, და ქმნა წინააღდგამად
 მტკრთამათ უსამამ, და იატნ ბრანუნს და შიბურა შეფე ბრანუნთა, და ყოველი-იგი მთა-
 ყარის მათსი, და მიეუნს იგინი წინაშე შეყის. სოლო შეფემან გასწეს სიკედელი მთი: მს-
 შინ იწეს ტირილად ბრანუნთა, და ევედრებოდეს საბილონს. „მოგვეც პირველად სეული
 შენი, და შეგვიუწესეს ტაძრს ღვთისა თქუნიისსა. მამის იყავს სიკედელი ხეხი, რამეთუ შენ
 მიერ შეპურბოდ ვართ და შენეე ჭეფ ესე ხეხ-სედა, და უბრადო იქსენ სისილის ხეხისაგან,
 ასოგანს“: სოლო საბილონს გითარცა ესმ ესე, მწრად მთიდა იდუმად პატრიაქის, ფარულად
 შეყის, აუწეს ყოველი: სოლო პატრიაქამან მისცა ნათელი კელს ქუჭსე საბილონისსა, და შე-
 იეუნეს ტაძრს ღვთისსა, ასიარეს სიადუმლოს გორცს და სისილს ქრისტესისა და უბუნ-
 ნეს დიდებანი-იგი მოციქულთანი. და დილეულ ადრე ადღეს ბრანუნ-იგი და შიმიამეს სამისე-
 ლი სსემდრო, განიდაეს ადგილსამს კატის სკლავის სსისილეს, ლოცვდეს და ჭმადლობდეს
 დმერთს, ნათლისღებისათხ, და ატეოდეს. „ხეხ სიკედელს შინა უკედანი ვართ. რამეთუ
 დირს გეუნს დმერთამან ესეფითარს დიდებას, მიღებად სეცხლსამს დაუღეესელს, გორცს
 და სისილს ქრისტეს ძის ღვთის უკედანისსა, რომელ უმადლეს არს ყოველთა მათთა, და
 უქეცხელეს ყოველთა უესრულთა, რომელი არს გურთხელ უკუნისამდე⁴⁾: სოლო ეს (გა.მ?)
 მშობელთა ხეხთა, ნყოფთა სიმწარისათა და შევიდრთა ბნელისათა“: და სმობდეს. „მოგედის
 შესრმდე და აღსუნს თაყნსი ხეხისი ხეხისგან“.

ამასრამ იტეოდეს იგინი, სედვიდა საბილონ, აღიძრა გარეხითა და სტიროდა მწარედ.
 რამეთუ გითარცა ცხოვრთა თაყნი მათნი კლუბად წარბურეს, და გითარცა კრავთა შვლთა მათთა
 სწელობდეს: მამის მოწედე ქსული საბილონ მათ-სედა შევიდა შეყის და გამითხიხენს შეფი-
 საგან სსემდროდ შეკასხეფისი, და⁵⁾ მისადღეს შეფემან და ჭრქუბა. „მიმინიჭებია იგინი შენდა,

1) M-88 მისის სოსანა.
 2) M-88 დარსეს.
 3) M-88, eo mol. et la précédent moultot.
 4) უ: უჭეს.
 5) M-88 რომელისა:

და რა.მ.ც. გუბაგუ უყავ მათ: მამის საბილან განუტყუნა. ხოლო იგინი უგუდრებოდეს საბილანს, რათა წარუტყოს ქვეყანასა მათსა, და მისტყის სჯული ქრისტესი, სათლისლება წელითა, ყოველსა კრსა მათსა: ხოლო მან ისინისა გუდრება. მათი, და მითხოვსა მღერქელი პატრიაქისაგან: და ბრძანება მოიღო¹⁾, სხვათა მიხედვითა რომელითაჲ, შეესისაგან, და წარვიდა მათთანა: და ვითარ მიკანდეს დღისა ერთისა სავალსა, მოვიდა წინა ჭამაგი, ვითარმჲედ შეეუ ცოცხალი მცვალს, და ყოველნი მთავარნი მისთანა: შეიძინეს ათნი სკერისთონი. სოზამაჲ, სოზამა, გასალაჲ²⁾, სოკებაჲ, სინტირაჲ³⁾, სავაჲ, სავაჲ, სარდაჲ, სამრაჲ და თომანი, და სამეყოჲ: მიკეპებოდეს კერე ყოველნი მდინარესა სქელა დიდსა და ღრმსა. დაჲყენა შეეუ-მან კერი იგი წყალსა ისიერ და ამიერ და აკურთსკერ წყალი-იგი, და შთანდა ყოველი-იგი კერი, და განიბანეს, და აღმოხდეს აღმოსავალსა ერთსა, და დასდებდა მღერქელი ყოველსამან კრსა კედლსა, და იყო მუცნ ათ დღე, და ავიანდა საიდუმლოთა ქრისტესისა კერი ყოველი, დაუტყუნა მღერქელნი, განუწესა წესი ყოველი: და ამისსა შემდგომად მისცა მშვიდობა ყოველსა და წარვიდა, ნიჭითა დიდითა, ჭრამედ, და განიზრდას ტანკებას თვისსა. ,,წარვიდა იერუსალიმად, და ყმასხერო. ნიჭი ესე ჩემი⁴⁾ ადგილითა ღვთისითა: წარვიდა საბილანს, და განუყო ყოველი-იგი მანსაგუბი გლასკოთა: და პირველ სსესებუდი-იგი დეგტადარი პატრიაქ ქმნულ იყო, და იერად დაიპეტობრეს ურთიერთსა⁵⁾ საბილანს და პატრიაქი: ჭრქება სარა ნიფორამან პატრიაქსა⁶⁾. ,,ესე საბილანს მამაჲ და ემასა⁷⁾ ბრანეთაჲ, კერი სრული ღვთისმომეშობითა და სიბრძნითა. მიერ უტყუნა დაჲ შენი სოლისა ცოლად მისსა: და სონდა წმიდასა პატრიაქსა, და მისცა სოლისა ცოლად, და წარვიდა თვისად ქალაქად კოლასტრად ესე წმიდაჲ სინო, მოძღვრარი ქარილისა, მათგანი იმჲსა თდეს მხოლოდ, თხნიერ სხვსა შევილისა, და აღსარდა დედამან მის მან სოლისა მსახურებასა შინა გლასკოთასა: და ვითარ იქმნა სინო ათ-არამეტრისა წლისა, მშობელთა მისთა განვიდეს ყოველი მანსაგუბი მათი, და წარვიდეს იერუსალიმად:

მამის საბილანს დაწერა ვერად პატრიაქისაგან და იემისა ცოლისაგან მისისა, შეიტკბო მკერდსა თვისსა ასეელი თხნი წმიდაჲ სინო, და დაღუბრდა ვითარცა წყაროსი ცრემლნი თქალთაგან პირსა მისსა⁸⁾, და ჭრქება. ,,შენ მხოლოდ ასეელი ჩემო, ესე-რად დაგიტკობ რბლად ჩემგან,

1) უ მოდეს.
 2) Mon M-ის გუდრება.
 3) Ibid. სინტირაგო.
 4) M-ის სჯულითა მათი, qui est plus correct.
 5) M-ის ურთიერთად; უ ბრეს habituellement ურთიერთად, qui vaux unoux; je laisse l'autre lacon, comme marquant la transition entre les deux.
 6) Mes M-ის ბრვიენთაჲ toujours ბრვარე.
 7) უ ესე, qui est tout-à-fait inadmissible et insignifiant.
 8) უ ბრდას მისსა.

და მივითქვალე შენ მამას 'ხე-ცათას, ეოგელთა შსრდელსა ღმერთისა, რამეთუ იგი არს მამა.ე. თ-
 ბოლთა და მსაჯულთ ქუჭრეთა. და სოუკეშინის შენ, შჯლო ხემა: შენ ხოლო მარამ მსგდ-
 ღინქელისა შური აღილე, ქრისტეს სიუწარულისა-ოჯს, და დათამათ და'ხარქისთ. და თუ ეგრეთ
 შეიუწარო იგი, ვითარცა მათ, მან ეგრეთეუ მოკტეს შენ ეოგელიე რამცა სთსაყო''. დაგტევა
 ამბორინ-ეოფა.ე. საუქუნო.ე. და წარვიდა წილ იორდანესა, კაცთა-მათონს ეგელურთა, სდა ეო-
 ფა.ე. მისი უწუის ეოფლისა დამსადგებელ-მან ღმერთ-მან: ხოლო დედა მისი მისცა ჰატრიაქ-მან მსა-
 ხურებად გლახკია დედათა: და წმიდა.ე. ნინო მსახურებად სთსაქარსა, სომეხსა დეისელსა, ორ წელ,
 და ჰკითხვდა ეოფლად ვსუბათამათ ქრისტესთა, ვუწარცმისა, დაყვლესა და აღდგომისა ძალსა, და
 სმხორღისა მისისა, ტილოთა და სუადრისსა, მიწუებით ეოგელსა: რამეთუ არაფის ეო- 47
 ფილ ეო, და არცა იყო შორის ეელუსაღმის სწორ მისის მეტნიერებითა სჯულისა, ძეგლსა და
 ასლსა ეოგელსა'ეუ 'ხელ-მიწუენით: ხოლო იწუო მან¹⁾ უწუებად მისსა და ჰტქება: აგხვალე, შეგლო
 ხემა, ძალსა ღოამისა ძუისასა, რომელი ი'ხასქენ²⁾ ეოგელთა-სქუდა ოთს-ფურკთა, გინა ვი-
 თარცა არწვი დედალი, რომელი დევიდის სიმღელესა ჰკურთასა უფროს მამლისა, და ეოფელი სქელეთი
 გუგას თქალისა მისისასა, მცირისა მარგალიტისა სწორად შეიქენის, კანისიღის და კანცადის სს-
 ტქელი მისი ტეტლქებრ, და რა.ე. ინახს, მიუტენის ფრთქნი და მიეტქვის მსა-სქუდა. ეგრეთ იეოს
 ცხთერება შენი: აწ ვიწუო და გიიხრა ეოგელიე: რდეს იხილეს ღმერთი-იგი უგუდავი კაცთა
 მოკუდავთა ქვექასასა 'ხელა, რომელი მოსრულ ეო მოწოდებად წარმართთა, ვითარცა თვით იხება
 ხსნა.ე. სოგელისა, იწუო კეთილის ეოფად ჰურთათა, მეტუდროთა აღდგინებად, ბრმთა აღილეად,
 სხუელთა განკურნებად: ესე შეიშურგეს და შეიხრახსეს, და წარაუღისეს სტრატოტონი ეოგელსა
 ქრსტქანასა, სწრავითა მოსლუად ჰურთათა, და ჰტქენს, რამეთუ აქსუარა წარვსწემდებით. მოველით
 და შემოგვრბეთ ეოგელნი: მოიწინეს ეოფლით ქრსტქანით კაცნი მრავალ³⁾ რიცხუნი, სწაგელენი
 სჯულისა მოსქენს, რომელნი-იგი ანტაკრად⁴⁾ წინააღულეს სულისა წმიდას ანტაკრად, რამ-იგი
 ვურთიყო ეოფად ქრსტქანასა, მათ აღასრულეს, ვურთს-ადვეს და სმოსელს სქუდა მისსა წილაივკს,
 და სქუდა წილითა მრდილოელთა მტქეთელთა მოქალაქეთა კურთთი-იგი უკურავი: ხოლო დაფლეს⁵⁾
 იესო და დაჭკრადეს საყლაყი მისი, არამედ იგი აღდგა, ვითარცა სთქება ჰირველად, და ტილონი-
 იგი ჰმთაქნეს საფლავის მინა და შემდგომად მათადენთა-სქუდა მათა, მსვიდეს სელთა ღუკა მსახრე-
 ბლისათა, და დასსნა ივინი სდაცა თვით ივის: ხოლო სქუადრე არა იზოფა, არამედ სთქქენს ვიეთმე

1) Ἰ ὀμοί οὐ μοί.
 2) Ἰ ἰσχυρῶς.
 3) Ἰ ὀμοί οὐ μοί.
 4) C'est le grec ἀνταρξ, ἀνταρξων, à l'opposite. Soukhian-Suba explique ce mot par l'arménien სტრატონი-
 სტრატონი, ἰσχυρῶς, qui ou est l'adjectif imparfait,
 5) M-ss aj. 4.

პეტრეს-თვს ვითარმედ, „ხელ-ეწიფა აღხუმაღო და აქნს მისო“. არამედ განცხადებულად არა გუთხრის: ხოლო ვუბრძინი ამასვე ქალაქს შინა დამარხულ არიან, არამედ ადგილი მათი არა-ვის იცის: ოდეს იხებოს ღმერთ-მანს, გამომხდეს იგინიცა“: ვითარცა ესმა ესე ეგვიპელი წმიდას ნინოან. ნიაფორის-გან, მისცა კუროსეგად და მადლი ღმერთსა, და კვალად ჭკითხა. „სადა არს ჩრდილონსა იგი ქრესტიანსა სდა არს სამოსელდიგი უფლისა ჩველისა“; ჭრქუა ნიაფორ-მან. „ქალაქი მცხეთა, ქრესტიანსა ქართლისაჲ, სიამნითის მთიულეთი, არს სსწარმართოჲ, რამეთუ ესმის ამას უეციკთა საგელმწიფოთ შუქმნილ არს იგი“:

ხოლო მათ დღეთა შინა მოვიდა დედა-გატი ვინმე ეუყროთ¹⁾, თაჟუანის-ცემად წმიდას. აღგომისა, და ჭკითხვდა დედა-გატის-მან ნიაფორი ვითარმედ „ეღვი დედაოფალი ვერეთცა ეგვი ვითარსა ცოთამსა და ხნელს შინა არსა“: ხოლო მან ჭრქუა ესრეთ, ვითარმედ „ვარ მკეფელი მათი, და მახლობელი განზრახუას მათსა უოგელსა, ცხადსა და დაფარულსა, და უქუი²⁾ მე მისი, რამე-
48 თუ აქნს მას დიდი წადიერებაჲ ქრისტეს სეულისა და ნათლის-ღებისა-თვს“: ხოლო ესმარა ესე დედა-გატისა მის-გან წმიდას ნინოან, ჭრქუა ნიაფორსა ესრეთ, ვითარმედ „წარმტვინაგნე მე და მივიდე დედაოფლისა ელენესსა, ნუ-უკუბ³⁾ მივახლო სიტყვს-გებად ქრისტეს-თვს წინაშე მისისა“: ხოლო ნიაფორ-მან აუწუა პატრიარქსა წადიერებაჲ ესე და სსქმე ნინოანი. მამის პატრიარქ-მან, დედის ძმამან მისამან⁴⁾, მოუწოდა წმიდას ამას ნინოან, დის-წულსა თვსსა, და დაადგინა იგი აღსავალსა წმიდას სკუროსეველისსა, და დასხნა კელნი მისნი წმიდანი მხართა სუდა მისთა, სულთით-ქუნა ცაღ მიმართ, სიღრმით გულისა მისისათა, და ჭსოქუა: „უფალო ღმერთო საუკუნეთაო, კელთა შენთა შევერდებ ობოლსა ამას შულსა დისა ჩემისსა, და წარფაღინეს ქადაგებად ღუთაების შენისა, რათა ახროს აღგომამა შენი: სადაცა სათნო იოსი სრბამ მისი, ექმნეს, ქრისტე ღმერთო, ამას თანამოგზაურ, ნაფთს-ადგურ, მოძღუარ, ენამეცნიერ, ვითარცა უწინარეს ამისა მოშიშთა სსქელისა შენისა“:

და უჭმნს დედის-გან თვისის ამბორის-ყოფითა განსორებისათა, და განიასისა⁴⁾ მას-ზე-და სსწაული ვუბრძინსა, და ესრეთ ღოცვთა ღვთისა მიმართ და კურთხევითა განუტევა: და წარემართა წმიდაჲ ნინო დედა-გატის-ამის-თანა ეუყროთა მოხრეულისა, და ვითარ მიიწიენეს სსქე-ფოსა ჭრთმის სსხიდ დედა-გატისა, რომელსაიგი თანამოგზაურ ექმნა, იხილეს მუნ დედაოფალი ვინმე და ტომი მუფეთა, სსხელით რიფსიმე, და დედა-ამძუქე მისი გაიასე, რომელსაიყუ იოანე-ფეს მოხარს-ტერს შინა ქალ-წულთასა, და ჭსუროდათ⁵⁾ ქრისტეს-თვს, და მოძლოდე იეჟნეს

1) T ეუკზოდ.

2) M-ss გუწუ.

3) T ხოლო დედის ძმამან.

4) T გამაახს.

5) ქსუროდ.

იელუსალიმით ნათლის-ღებას: მაშინ დედა-კაცმან მან წარუდგინა წმიდაა ნინო, და აუწყა-საქმე მისი დედოფალს რიფსიმეს, რომელიაიგი იხილარაჲ ქრისტეს მოაქმარემან რიფსიმე, სიხარულით შეიტკბო და შეიწინარა სხილ თვსად, წინაჲ მისსა, წმიდაა ნინო გულისაჲს მის დედა-კაცისა თანა-მოგ-საურისა: და ესრეთ იყოფადარაჲ მისათანა წმიდაა ნინო, მასვე შინა წელიწადსა ნათელილო რიფსიმე, რომლისათჳს იგი სურვიელ იყო, მისთანა განიეტა დედა-მძუქმან და სხუთა-მით სსხლეულთა მისთა, რიცხუთა ორ-მოც და ათთა სულთა, გელსა შინა წმიდისა ნინოსსა. და იყოფადეს მონასტერსა შინა თვსსა, და მათთანა წმიდაა ნინო, ორ წელ:

მათ დღეთა შინა წარადგინსა გეისარმან ძიებად ქალისა ქმნულ-კეთილისა და შუწნიერისა, რათამცა უბოვეს ღირსი ცოლად მისსა. და ვითარ მოიწივნეს შეკებულნი-იგი მონასტერსა ქალ-წულთასა და იხილეს, და განიტადნეს რიფსიმე, და გამოაკითხეს გუბრი მისი, და სცნეს შეფეთა ნათესავობად მისი, რომლისა სსხე ფრად სთნდა შეგნიერებაჲ მისი, რომლისა ვერსადა ესილგა მსგავსი ხილვითა და შუწნიერებითა. და გამოასხეს სსხე შუწნიერებისაჲ და ხატისა მისისა, ფიცარსა ზედა, და წარჰკვსავსეს წინაჲ გეისარისა. რომელი იხილარა გეისარმან ფრად სთნდა და სიხარულით აღვიცო, და განაწესა აღსრულებად ქორწილისა მრავლითა სიხარულითა, რომლისათჳს მსწრაფელ წარადგინსა მოციქულნი და განმკებულნი ყოველთა შინა სბრძანებულთა მისთა, 47 რათა ყოველნი დიდითა სიხარულითა მოვიდენ ბრძანებითა ამსდა¹⁾ ქორწილსა სამეფოსა: ხოლო იხილესარაჲ ყოვლადწმიდათა-მით დაფარული-იგი მანქანებაჲ მტრისა, და ისარნი მისინი განკურნებულნი, რომლითაიგი ისწრაფდა სისრათ წმიდათა ქრისტესთა, იურფოდეს, რამეთუ ჭყრი რისსჯსა იპოვა შეივე, ვითარცა გველი სსმოთხეს შინა მსრასველ ექმნა, ეგროფე აქ მსგავსად მისსა უსჯულო ესე, რომელსა აქნდა შეგნიებული თაუქანისცემად ბილწთა და შეგნიებულთა კერზთა:

ხოლო იხილესარაჲ ნეტარმან რიფსიმე, განიკ და სხუთა-მით წმიდათა დედათა განსცადელი ესე მათ ზედა მოწვესულად, მაშინ მოიხსენეს მათ უბიწო იგი აღთქმად და ღირსი ქების მარტოებითი ცხოვრებაჲ, რომელსაიგი იუწინეს განსწავლულ, და გოადებით ტირიადეს გამოხატვით შესწავებისა-მისათჳს წინაჲ შეფისა უსჯულოსა შუწნიერებისა წმიდისა რიფსიმეს, რომელიაიგი გამოხატვით და წარგვსავსეს. და მისცნეს თავნი თვსნი ფიცხელისა მოღუქებისა განოსსა, ლოცუთა და გვადრებითა ღვთისათა, დაუცვადებელითა, და ერთობით განსწახუთა ურთიერთარს, ყოველთაჲ დაუტოვეს ქუწიანაიგი ფარულად, ორ-მოც და ათცამეტამან სულმან, და მოიწივნეს ლტოლვილნი არეთა და სსახებთა სომხითისათა, ადგილსა რომელსა ჰრქვიან ახალქალაქი, უადრეს შენებულსა, რომელ არს დგინი, საყოფელი სომხითა შეფისა, და შევიდეს მუნ ტაფავართა-მით შინა სსწახელთასა, რომელნი იგი იუწინეს შენებულ ჩრდილოთაჲკერძ, და აღმოსავა-

1) M-ss 118.

ლით, და იზრდებოდაც მუხ. შინა გელთსაქმისა თვისის განვაჭრებითა: ხოლო იხილა-რამა კვიასრო მან, რამეთუ განერსეს გელთსაგან მისთა და ტრფიალებისაგან მისისა ბორატისა წმიდა რიფსიმი და სხუანი-იგი მისთანსი, აღივსო უნუგეშინისცემოათა მწუხარებითა, და წარაფლისა კანნი ყოველთა ადგილთა, მოძიებდა მათდა:

მაშინ მოიწივნეს მოციქულნი-იგი კვირისისნი წინაჲ თრდატ, სომეხთა მეფისა, და მო-
 ართვეს წიგნი კვირისისა, რომელსა წერილ იყო ესრეთ: „თუთმუხრობული კვირისი, საუწარველსა
 ძმასა და მეტობარსა და თანა-მოხადრესა სემსა თრდატ), გიკითხავ: უწყებულ იყავნ ძმობაჲ შე-
 ნი და თანა-სემწობა, რომლისა-თუხ-იგი პირველად გუგუნების შეტომილისა-მის ქრისტესაქმითა
 ნათესავისა. რამეთუ ყოვლადგე შეურაცხ იქმნების სვენი უფლებაჲ მათისაგან კრებულისა, და სა-
 წუნილ არს სვენი გელმწიფებაჲ მათაგან. რამეთუ იგინი ჟურცემულსა გისმე მომეჭდარსა ჭმის-
 ხურებენ და ძელსა თაყუანის-ცემენ, და თავისა მათისა სიკუდილსა უფლისა მათისა-თუხ დიდებად
 შერაცხებენ. და არა ეშინის ჭურათა-გან, და მოკლელისა-მისაგან ჭურათა-გან და ჟურცემული-
 სა ეშინის და შეტომილ არიან: მიყეთა ატისებენ. ღმერთთა შეურაცხ-ჭელოფენ, და ძალსაგა მზი-
 სისა, მთვარისისა და ფარსეულათა ნათლისაგან არად შეჭრატისან, არამედ შექმნულად იტყვიან მათ
 ჟურცემულისა-მის მიერ, და ესრეთ მიაქციენ²⁾ ქუჭუანსა ვიდრემდის მამანი დედათა-გან, და
 18 დედანი მამათა-გან ცოცხალგე განაშორეს: დაღატათ დიდითა ქადაგებითა და ფრადითა სატანა
 ჟველითა მოესწივედნით, არამედ გვალადცა უფროსად განმრავლეს: ხოლო აწ შემემთხვია მე
 ხრელაჲ ნათესავისა მათისაგანისა, ქალისა ერთისა ჭაბუკისა, და განვიზრახე მოეყვანება მისი
 ცოლად სემდა, ხოლო მას არცაღათუ ვითარცა მეფისა უთქუე გულ-მან სურვილად სემდა³⁾, არაჲ
 შედ საძულელად და არაჲ-წმიდად შემრაცხეს მე, რომლითაცა მეოტ იქმნეს თვარულად სემგან
 და გერძითა ქუჭუანისა შენისათა წარმოსრულ არიან: უწყებულ-იყავნ შესდა, ძმაო სემო, და მთ-
 იიენ იგინი და ჭაბუკურაჲ მისთანსი-იგი, სიკუდილითა მოაგუდისენ: ხოლო რომელი-იგი მათ
 შეატონეს, შეწნიიერი-იგი ხსტითა და სანკლით რიფსიმი, წემდავე წარმოავლისე: და უკეთუ შეს
 ტონდაც იგი, თავისა შენისა-თუხ იგულე, რამეთუ არაჲ იზოგო სხუაჲ მისგანისი მისი იოსთა
 სოფელსა შინა, და ცოცხლებითმცა იყოფები შეს მსახურებას შინა ღმერთთასა:“⁴⁾

ხოლო აღმოაქითს-არაჲ თრდატ ბრძანებე ესე კვირისისა, მეის იწყო მოსწრაფებით
 ძიებაჲ მათი, და ჭაბუკურაჲ საწინახელთა-მათ შინა პირველ-სესიკებულთა, და იხილა-რამა რიფსი-
 მი, აღივსო ტრფიალებითა გულის-თქმისათა და სიხარულითა დიდითა, და დამტკიცა მიუწანებაჲ
 მისი ცოლად მისდა: ხოლო ურს ექმნა-რამა თარდატს საქმისა ამის-თუხ წმიდაჲ რიფსიმი, მაშინ

1) T écrit souvent თრდატ.

2) T მოძიებ.

3) M-ss სემდა.

4) T ცოცხ.

იწამა იგი მის მიერ წამების ღმწაწლითა, მისათანა განხეცა, დედა-მძეპე-იგი მისი და სხუნან მრავალნი მათთანანი, ვითარცა-იგი წერილ არს წიგნსა-მას წამების მათისსა, მოქცევასა შინსა სომეხთასა, რამეთუ თრდატ მეფე, განტეებით ღვთისათა, ეშეად შეიცვალა: ხოლო რომელნიმე მათგანნი წმიდანნი დაიმალეს და იგლტოდეს, რომელთათანავე მამის ესე წმიდაა. ნინო დამალულ იქმნა ეკალთა შორის ვარდისათა, რომელი-იგი ვერეთ არღარა გამომღებულ ქმნილ იყო ევაგილისა ჟამსა, და ესრეთ დამალულ რაჲ იქმნა წმიდაა ნინო, და იხილა მუხით-გამო, სახითა მთავარ-ღვთაუნისათა შთამომავალი სე-ციოთ, ნათლის ოლარითა მოსილი, და მშეობელი სსსკეუმეღლისა კელთა მისთა, რომლისა გუმღისასსე სუნსიღებდა. დაჭფარგიდა ცათა. და კვლავ იყო მისთანა სომრავლე ერთა სე-ციისთა, რამეთუ მას ჟამსა განიქცვადეს¹⁾ გორცთა-გან სულსი წმიდათა მათ მოწამეთანი, რომელნი-იგი შეიერთეს ბრწყინ-წაღეთათა სე-ციისა ძალთა, და ესრეთ ცად მიმართი აღიწოდეს: რომელი ესე იხილა-რაჲ ესრეთ წმიდა-მას ნინო, დაღა-ჭყო ესრეთ. „უფალო უფალო. რად დამიტევეს მე შორის ასპიტთა და იქედნეთა:“ მამის გამა ესმა სეკარდამო, რომელი იტყოდა, ვითარმედ „ესრეთე იყო სენიდა წარუქანებდა სსსკეუმეღლად: წინაშე ღვთისა. ჟამსა-იგი ეკალი, რომელ არს გარემოს სენსა, ყოველივე იქმნეს ვარდის ფურცელი სურსელი²⁾, არამედ აღჭირდეს და ვიდოდეს³⁾“ ჩრდილოთ კერძო, სადა-იგი ფრინად არს სსსკელი, ხოლო მუშაკე უფულად არს:“

ამისის შემდგომად წარმოვიდა მუხით წმიდაა ნინო, და მოიწია არბანთად, სასლწართავე სომხითისათა, და მუხი დანიხმითრ ჭირთა შინს მრავალთა, და თთვიას მყოხისსა მარტიოზგან რომელთარს იგნისი, წარმოჰმართა და მოიწია მითა ვაფსკეთისათა, სადა-იგი მიემთხვია ტბასა⁴⁾ დიდსა გარდამოდინარეს, რომელსა ეწოდებოდა ფარაუნა: ხოლო მისედნა რაჲ მუხით და იხილნა მთანი ჩრდილოთანი, დღეთა-მათ საფსკელისათა საფსკენი თოვლითა და ჭკერითა სსსტიკისათა, შესრწუნსა წმიდაა ნინო და თქვა. „უფალო, უფალო, მიიღე სული ჩემი ჩემგან:“ და დაეო მუხი არ დღე, და ითხოვა სასრდელი მყოფსურთა-გან, ტბასამას შინს მოხადირეთას: და რამოქს მწკმსინიდა იუქნეს ადგილსა-მასე და გმიღვიდეს-რაჲ საემილავსა დამისასა სამწკსოსს. ზედნ მათსა, ხადოდეს იგინი შემწედ და მფარველად მათდა დემრითა მათთა, არმაზს და სადესს, და აღუთქმიდეს მათ შესწირავთა, „ოდეს მოვიდეთ წინაშე თქვენსისა მშვიდობითა:“ და ამას იტყოდეს იგინი ესითა სომხურითა, რომელი-ესე ესწავლა მცირედ რამე ნინოსტა ჰირველვე ნიაფორისა-გან, და ჭპოვა მწკმითა-მათ შორის მხრსაველი სომხურისა ერთი, და ჭკითხა მას და ჭრქვა ესითა სომხურითა, ვითარმედ „რომლისა სოფლისანი ხართ:“ ხოლო მან მიუგო და ჭრქვა, ვითარმედ „ერთ სეგნ დაბით ელარბინით და საფურცლით, და ქინსარელსი, რაბატელნი, და დიდის

1) M-ss განველტოდეს.

2) M-ss სუნსელი.

3) T აღღვა და ვიდოდეს.

ქალაქის მცხოვრებნი, სადა ღმერთნი ღმერთობენ და მეფენი მეფეობენ“: და ჭკითს. „სადაი არს მცხეთა:“ ხოლო მან მიუგო და ჭრქუა, ვითარმედ „გარდამდინარე ესე ტბის თანაწარგლის ქალაქსამს მცხეთასა“:

ხოლო წმიდას ნინოს შეუძნა სიგრძე გზისამის და სიბრტყე შთათამთ, რომელი იხილა, და ამისთჳს შეძრწუნებულმან სულთითქუნა და დაიდუა ღოღი ერთი სისიოუნალ ¹⁾, და ესრეთ მიიძის გარდასადიხელისამს ტბისსა: და ვითარ ეძინა იგი ²⁾, შოგიდა კაცი ერთი სვეტუბით, ჭასაკითა 'სომიერ', ხოლო თმითა სახეყვართმოსისი, და მისცა მან წიგნი დაბეჭდილი წმიდას ნინოს და ჭრქუა. „მართოვი ესე მწწრთულ ქალქსა შინა მცხეთას, მეფესამს წარმართთას“: ხოლო წმიდამან ნინო იწყო ტირილად და ჭრქუა მან ვედრებით, ვითარმედ „მე, უფალა, დედა-კაცი ვარ უცხო და უშეცარი, არღა მზავლისამეტუენდ შეცნიერ: ვითარ მივიდე უცხოას ქუჭუნასსა და კაცთამთ უცხოთესლთა“: მაშინ კაცმან მან ³⁾ განუკისა ⁴⁾ წიგნი-იგი, და აყო წერილი რომელეებრ, რომელსა 'ყოდა იყო ბეჭედი იქრო ქრისტეო. და წერილ იუენეს მათ შინა აინი სიტუჳსი, მსტავსდეე იგიცართა მათ ქვრათა, მოსეს-ზე: მისცა კითხუად წმიდას ნინოს, და (გა-ნიფრთოსორას წმიდამს, აქუნდა კელთა შინა: ხოლო ⁵⁾ იყო დასაბამი სიტუჳთამთ ესე.

- ა. სადაცა იქიდაგოს სხსარება ესე, მუნცა ითქმოდის დედა-კაცი ესე:
- ბ. არცა მამაკაცება არს, არცა დედა-კაცება, არამედ იქუნს ყოველნი ერთ სართი:
- გ. წარგული და მოამოწავებით ყოველნი წარმართნი, და ნათელსტემდით მათა სახელითა მამისთა, და ძისთა, და სულისა წმიდისთა:

- 60 დ. ნათელი გამობრწყინებდა წარმართთა ზედა, და დიდება ⁶⁾ ერისა შენისა ისრაილისა:
- ე. და ⁷⁾ იქადაგოს სხსარება ესე სასიუვეველისა ⁸⁾ ყოველს სოფელსა:
- ვ. რომელმან თქვენ შევიწინარსეს, მე შემეწინარა, და რომელმან მე შემეწინაროს შეი-წინაროს მომავლისებელი ხემი:

ზ. რამეთუ ივრთად უეჭარდა მარამ უფალს, რამეთუ მარადის იხმუნდა მისის სიტუჳსსა ჭეშმარიტსა:

წ. ნუაკეშინის მათავს, რომელთა მოსწუვედსენ გარცნი თქვენნი, ხოლო სულის ვერ შემძლებელ არიან მოწუვედად:

1) M-SS T, 11: სასიუვედე; misis dans la Gen. c. XXVIII, v. 17, on trouve l'orthographe que j'ai suivie.
 2) ვითარცა ეძინა.
 3) Omis, T.
 4) ნსრუგზა, M-SS.
 5) Cette parenté est toujours dans T, 11.
 6) M-SS დიდებად.
 7) T სარცა.
 8) T იქ. შედე ითქმოდის.

ო. ჭრქუა მარამს მაგანსელის¹⁾ იესო. „წარვედ, დედაკაცო, და ასარე ქმთა ჩემთა“:

ი. ნადაცა ჭქადაგებდეთ, სახელითა მამისთა, და ძისთა, და სულისა წმიდისთა:

გიორგა წარბიკითსის სიტუქისა ესე წმიდამან ნინო, იწყო ვედრებად ღვთის მიმართ და კულის-სამაჯუო, გიორგედ წყურთო იყო ჩუქნებაჲ ესე, და აღიხილნა თუქლანი სუცად და ითხოვა მადლთა შინა ღამკვადრებულისა და უოფლისა გარე-შემცველისა ღვთისაგან შეწყენა მისი, და წარმოემართა და მიჭეჭა მდინარესამან ტბისაგან კარდამომდინარესა, რომელი იგი წარმდინარეობს დასაფლით, მერმე კვალად იწუებს აღმოჩაფლით დინებას; მიუდგა გზათა ძსელთა და ფიტხელთა, ნახსა ჭირნი დიდნი გზათაგან და შიშნი დიდნი მეკეტათგან, ვიდრე მიწვენადმიდე ადგილსამან, რომელსა იწუებს წყალი-იგი აღმოჩაფლით დინებას, და მიერთოგან იქმან ღხინებაჲ მისი. რამეთუ ზოგნა მუნ მკსაგრნი, რომელთა თანა მიიწია სანახებსა ქართლისას, ქალაქსამან, რომელსა ეწოდებოდა ურბნისი, სადა-იგი იხილა ერი უცხო და უცხოთა ღმერთთა მსახურნი. რამეთუ თაყუნისი ცემდეს იგინი ღმერთად მათად ცეცხლსა, ქეჩასა და ძელთა, რომლისა-თვსცა შეეკურვა სულსა ამის წმიდისა, და შევიდა უბანსა ჭურთათას, რომელთაცა წრანჯად მათ-თან ენითაჲ კბრულისა, რომელსა იგიცა შეცნიერ იყო. და დაეჭნა მუნ თოვსა ერთისა დღენი, და განიდგინა საქმესა და ძალსა მის ქვეყნისას: ხოლო აღიძრეს დღეს შინა ერთსა ერსი დიდნი სიმრავლითა მით ქალაქით, წარმავლნი დედა-ქალაქად სამეოვად მცხეთად, მოგაჭრებად საკმარისა რათამე და სოფელად წინაშე არმაზ ღვთის მათისა, და წარჭეჭა მათ წმიდაფეე ნინო: ხოლო ვითარ-იგი მიიწინეს ქალაქად მცხეთად, და დაისადგურეს მათ წიად მოკეთასა, ხიდსამან სუდა, იხილა მუნ მოკობა ცეცხლის-მისა-ერთამთ ერთსა და სცთოური, და სტორიად წმიდაჲ ნინო წარწემედსამან სუდა მათისა, და იგლოვდა უცხოებასა თვსსა: და აჭა ხუალისა დღე იყო კმა ახრებისა და საყვრისა, და წარი სანისელი, და გამოსლუბა ერისა ურბნისისა, გიორგა ეფავლითა ველისათა, და წარი სანისელი გა- 51

მოვიდოდა, ვიდრე ტამარულადმიდე შეფვის: და ვითარ-იგი მოიწია ესე, იყო სიფელტოლაჲ და მიმოდანბნევაჲ უოფლისა კაცისა, და შიშისაგან შეიფელტოლდეს და დაიძაღლოდეს საფარველსა შინა თვსსა: და აჭა მისი გამოვიდა ნანაჲ დედა-თავალი, და შემდგომად მისსა გამოვიდა სიმრავლე ერისა ნელიად, და შესაქურეს უოფელნი გზანი-იგი და ფოლორტნი, და სანოსელითა მიერ და იუთო-თვერთა ფურტელთაგან სეთასა: მერმელა გამოვიდა მეფე მირიან, სასარელითა და თქალ-სუედგამითა ხილვითა, და იწყო უოფელმან კრამან ქებად მეფისა: და ჭკითხა წმიდამან ნინო დედა-კაცსა ფისმე ჭურისა, გიორგედ „რაჲ არს ესე“: ხოლო მან ჭრქუა. „დმერთი ღმერთთა არმაზ²⁾ უწყის მათ, წინაშე მისისა აღილუბად, რომლისა მსგავს არა არს სხუა გერბი:“ და ეუწყარაჲ წმიდასა ნინოს, აღვიდა სიფელად კერპისამან არმაზისა, ერისამან-თანა. რომლითა აღიფსეს მთანი-იგი, და გან-

1) M-88 მაგდალენის; il sans მაგდალენისა.

2) M-88 არმაზ.

ამეკნებდეს დროშათს მიერ და სამკაულთა, ვითარცა ეფავილნი ველისისნი¹⁾: და შეესწრო წმიდაჲსან ნინო ციხედ აწმასად, და დაღვა იგი მასლობელად კერძისაჲსი, ნაზრალსა სლუდისას, და ხედვიდა საკარგელებსა მიუწადამელს და ენითა გამოითქმელს, ვითარაიგა იყო შიში და ძქწოლად. საზრისა აღსაგდელი, შეუკეთაჲთ და ეოვლისა კრისა, წინაჲ კერძთა-მთა წარდგომილთა: რამეთუ იხილდა მუნ წმიდაჲსან ნინო მდგომარე კაცი ერთი, სწილენისა, რომელსა ეცნო ტანსა მისსა ვაჰვეი ოქროსა, და თავსა მისსა სავსეჲთი ოქროსა, სამკერნი და თუალნი მისნი იუწინეს სურმურტისა და ბოფრტისანი, და ეპირს კრმალი კელსა მისსა, ელჲრე და ბრწყინიულსა რომელითი იქცეოდა გელსა შინა მისსა, და შიშითა მისისა შიმთხუჭებისა და სიკუდილისა მის-
 მიერთა, არა-გინ განუკრძალველად შექმისუბნადეს კერძისა-მის, აწამედ ესრეთ განკითხის თავი იჯის და ოქვის. იგი ხედა, უკეთუ დასამკვადლი დიდებასა დიდისა ამის ღვთისა აწმასისსა, ანუ შესაუწინგეთი სიტუჲდ ებრავლთა თანა, გინა მარგეთა თანა სემესა, ოღონ და მთხუჭულ იყო მხისა მისხურთასა, და მათსა, რომელნი-იგი იტყუან უმკერებთ დიდსა ვაჰვეი ღმერთსა და ქესა ღვთისა (სკრათასა, და იბოა²⁾) რამეჲ ესე-გითარი ბიწი, დამკეს მე მასჯლი მისი, რომლისა-
 გან ესინისა ეოვლესა ქუჭყანასა: და ესრეთ წინასწარვე განკითხეთა თავთა. თჯსათა, შიშითა და ძქწოლით თავუანის-ცინს მას:

და კვალად იყო მარჯვენით მისსა სხუჲა კერძი ოქროსა, სხზითა განცისათა, მდგომარე, და სახელი მისი გაცი, და მარცხენით მისსა უღვა კაცი ვეცელისა, და სახელი მისი ვანი, რომელნი-
 იგი ღმერთად უსწილენ ერთა-მთა ქართლისათა: მასინ, ვითარ იხილდა სეტარმანს ნინო, იყო სულ-
 თქმით და ცრემლით ტირილად ღვთისა მიმართ, ცთომილთა-მთათუხ ქუჭყანისა მრდილსათა,
 და მიფარვისა-მის-თჯს: მათ-გან ნათლისა, და უფლებისა მათ-სუდა ბნელისა-თჯს: რამეთუ მისედას
 შეუკეთა-მთი დიდამდლთა და ეოველთა მთავართა, რომელნი-იგი ცოცხლივ მთაქნიქნეს ვოჯო-
 52 ხეთს, დაეტვათ დამადებელი, და ქუთა და ძელითა, სწილენისა და რვალსა განკვადისა ღმერთად
 თაუწინისსცემდენ, და ესენი იცნობუბოდეს ეოვლისა შემოქმედად: და მოესქენა წმიდასა ნინოს
 მასინ სიტუჲდა-იგი, რომელი ამცნო დედისა მამანს მის-მან იობუნად ჰატრიაქ-მან, დიბს-მან,
 წმიდა-მან, ესრეთ, ვითარმეჲ „მამაკაცსა სრულსა წარკავდიხებ, და მიწენად ხარ ქუჭყანასა უცხო-
 სსა და ნათესავთა დარგელ, სეგელი, ბარკადულ, რომელ-არს ბრანჯულად, კაცთა ლუთისა მბრძოლთა
 და მგდომელთა:“ მასინ აღიხილდა სუ-ცად მიმართ და ოქუა. „იფავლო, მრავლითა ძალითა
 შენითა გეცრუენეს მტერნი შენი, და მრავლითა სულ-გრძელუბითა შენითა იქმენ, რასაცა იქმან
 და მთავრანებენ ეოველთა მტერებერ და ნაცრებერ, განქარებანდნი-ესე ქუჭყანასა სუდა. არამედ ნუ
 უგულებელსა-ქოფ რამელსა შექმნეს კელთა შენითა კაცი ხატად შენდა. და რომლისა-თჯს ერთი

1) M-88 ვიკილთა მკერ კვლასათა.
 2) Omis T.

სამედიცინო განჭკადაც და ანტონიე ქოფელი სოფელი, და მოხუკენ წყალობით ამოცა ზედა ნათქმისათა და შეჭრისუნ სუფთა ამაო ბორბოტია და უნინოთა, სოფლის მშენებელთა, მათგანთა ბნელისათა, და შიდაკადენ ადგილთა ძნელთა, და მიჩვენე მე უფალო, დემეტრე მამისა და დედისა ჩემისაო, მკურნალს ამას შენსა და სომეხს მონათა შენისა, რომელ იხილან უოფელითა კიდეთა ქუჩისანისა მცხოვარებაჲ შენი, და რათა წრდილო ბღუანსა თანა იხარებდეს, და უოფელმან ერმან მხოლოთს დემეტრისა თაქუანის-გენს ქრისტეს იესოს მიერ ძისა შენისა, რამელსა შენის მადლობაჲ, დიდების მტემაჲ უეუნიისმდე:“

და ვითარცა დაასრულა ღოგნეჲ ესე წმიდამან ნინოჲ, შეის, წამის-ყოფითა სადმერთათა ადღეს დასავლით ქარსი, და ჭეარნი ღრუბელთა თანა, სიღვთა საშინელითა და კამია წარისს ადსკადელის ქუხილისათა, და მოჭბუნს ნიან-მან მზისა დასავლისამან სული ჟერეჭელი, სიმწარისა და სიმერლისა, რომელთა-ესე იხილარაჲ სიმრავლეჲმან ერისამან მათ-ზედა მამაგადაჲ, მაშინ იწყეს მსწრაფელ სიბილად, შეღატადებად ქალაქთა და სოფელთა თვსთა, და რამეთუ მტრედ ღროსიცა დემეტრემ ვიდრე განისიებადმდე თავთა მათთა და უთვად ამისსა, რათაგა შექსწრეს იგინი მომსრველსამან სუოფელთა შინა თვსთა, და ვითარ განიბნინეს იგინი უოფელნი, მეუფესუელად მოაწია რისხვისა-იგი ღრუბელი, მწარედ სსტიკი, და მოიღო სეტყუა სწორი ქვისა, რათა მიერ სელთა მხლედ ძლით სეტყორცხებელი, ადგილსამს ოდენ ზედა, სუოფელს კერპთათსა, და შემოსრვით დაწყლდის იგინი, და დაარღვიან ზღუდენი-იგი ქარისა მტრე სსტიკისა, და შიბინინეს იგინი კლდეთა ნაბრალით-მათ შინა. სოლო წმიდა ნინო ეგო უენებელად, დაცული ადგილსამსაჲ, სადა-იგი პირველ შესრულ და მდგრადე იყო:

სოლო დღეს მკორეს გამოვიდა პირიან შეფე და უოკელი-იგი კრი, ძიებად დემერთათ მათთა, და არა ჭბოებდეს, რომლისა-თვს-იგი დაეცა მათ შინა და ძწოლად, და განკვრებამან შეიბერსა, და უმრავლესნი-იგი კრნი იტუოდეს ტუელ-ფიცქელნი, მოუდრეკელნი ესრეთა, ვითარმედ 53 „ქაღდველითა დემერთი იორუჲს და ხვენი ესე დემერთი არმაზ ყოფილადე ურთიერათარს მტერ არიან. რამეთუ ამან ოდესმე მათ-ზედა ზღუდა მოაქცია, და აწ მან მყრი იღა და მოაწია, ესე ამას-ზედა:“ სოლო რომელნიმე ესრეთ იტუოდეს, ვითარმედ „რომლისა დემერთისაჲ ძალითა თარდატ, სომქისაჲ შეფე, ესეჲ შეიცვალა, და კვალად ესვისა-გან კატადვე მოაქცენა, მან უეჭვდემეტრემან ჭეო და მოაწიენა 1) ესე რისხუდა თვსნი 2) მათ-ზედა:“ და ამან ესე-უთარსა იტუოდეს, ამის-თვს მამინ, რამეთუ ვინათ-გან შეფე თარდატ ქრისტეს ძალითა ესეჲ გარდაქცეულ იყო და ძალითაჲ ქრისტესითა კვალად კატადვე შეცუბულ იყო, მიერთ-გან, ქება-დიდებაჲ ქრისტესი

1) T მოაწია.
2) T უფათა.

არღარა ფარულად ითქმოდა ქართლს¹⁾ შინა. რამეთუ მადლსა ღუთისასა ეწერა მიფენამა აღმო-
საყელით:

ხოლო მასვე დღეს რასხვსა და კერძთა შემუხროვისასა დასცხრა სეტყუადაიგი და ქარი სა-
სტიკი. მამის გამოვიდა წმიდა ნინო კლდის-მისკან სამზადისა და ჰოფა თჳალიაიგი ბიფრიტი,
აღიღო და წარმოვიდა წინაჲკერძო, დასსრულესამის კლდის ცხვრისასა, სადაიგი ყოფილ იყო
ძველადვე ციხე და ქალაქი, და იხილნა მუნ მდგომარედ ხუნი კრონი, რომელთა ბრინჯუ უწოდან,
მადლნი, შეწნიერნი და რტო-მრავალნი, სადაიგი ეოფილ იყო ბარტამ მეფისა საგრილი და
განსასვენებელი, და მივიდა სესამის ქუჩსჳე, გამოსას²⁾ სსწაული ქრისტეს ვეფრისა, და ადა-
სრულნა მუნ დღესი ექჳსნი, მადლობით და გუჯრებით ღუთის მიმართ, წყალობით მოსეფვისა
თჳს და ხსინის კრისამის ეშმაკთა შეგროამილისა: ხოლო რადეს იქმნა კერძთა შემუხროვამა, იყო
თვე მარტოთ-გან მეექჳსე, ატვსტოსი, და დღე მექჳსე, რომელსა შინა ფერი-იტყულა ქრისტე-
მან, წინაჲ თავთამათ წინასწარმეტყუელთა და მოწაფეთა თჳსათსა:

და ვითარ იგი ვითჳ იყოფებოდა-რამა წმიდა ნინო საფარველსამს ქუჩსჳე სესასა, მამის
მოვიდა მისდა სიუფე ქალი ერთი, სახელით შროშანა, და იხილა მუნ წმიდა ნინო ესრეთ მყოფი,
განკურდა და ჭკითხა მას, სიხის მიერ ბერძულ-მეტყუელისა დედაჲკაცისა, ვინაჲბამა მისი, სიხისა
ყოფელსავე თანა საქმის მისისა. რომელიაიგი აუწარბამა ეოფელივე ნინო, თჳნიერ უწუბასა
შრობელთა თჳსთასა, და იხემა ტუჩობა თავისა თჳსისა, მამის შროშანა თანაღმობილი და მო-
წაფე ქმნილი უცხოებისათჳს მისისა, ცრემლით აძულებდა წმიდას ნინოს წარსდჳად მისთანა,
სახიდა სამეფოდ, რომელი-ესე არა იხემა წმიდამან ნინო, არამედ განეშობა და წარვიდა მისკან
შროშანა³⁾: და შემდგომად სამთა დღეოთა აღდგა მუნით, განვლო მტკუნამა და მიიწია სამოთხესა-
მას მეფისასა, სადაიგი აწ არს სვეტი-იგი ღვთიფაღმარებელი და ეგგელვიამა საკათალიკოსო,
და იხილა მუნ სახლი მცირე, სამოთხისამის მცველისა, და შერაფიდა მას შინა იხილა და მოეკე-
ბა მას დედა-კაცი, ცოლი სამოთხის მცრულისამის, სახელით ანასტასია⁴⁾, და მოწულე ამბორის-
ყოფითა შეიტკბა, ვითარცა მრავალჲამითაგან მეცნიერმან და მეტობარმან, დაბანსა ფერენი და
გან-ესევეს ცხებითა 'ხეთისათა, და დაუგო ჰური და ღვინო:

54 ¹⁾ დაჲქუჩნა მისათანა წმიდამან ნინო დღესი და ჴამნი ცხრათა თვეთანი: ხოლო იუენეს
ესე ანასტასია⁵⁾ და ქმარი მისი უშვილო, რომლისათჳს ფრთად შწუნანჳე იუენეს ივინი: მამის

1) M-88 მ-კვინდ.
2) T გამოხს.
3) T შროშან.
4) T ანასტასია.
5) M-88 ავ. დ.
6) T ანასტასია.

ისილა წმიდაჲმან ნინო სვენიძესა შინა ძილისსა კაცი სათლითაჲ შემოსილი, რომელი ეტეოდა, გითარმედ „სვეედ სამოთხესა მატას, და ჰმთა ქვეშეკერძო სამეთას მცირე ბაბილო შემსადებული გამოზღებულად ეფაფილთა სურნელთა, და აღილე მიწაჲ ადგილისაჲმის-გან, და ქვ ჰმად მეუღლეთა მატას და ქრეს სვილი:“ ხოლო წმიდაჲმან ნინო უღოსცა და სცა ჰმად ცოლაჲმითა-მთ, სვენიბით უწყებისა-მის-ებდ, და შექს მათ ძუ და ასულები მრავალ, რომლისა-თხსცა ჰმწმენს მათ ქრისტე, ნინოს მიერ, და დაემოწაფეს მას ფარულად: ხოლო წმიდაჲმან ნინო შემდგომად ცხრათა-მთი თეფთას, რომელი დაეუქს¹⁾ სამოთხისა მცველთა-მთიანსა, ჰმთა გარეგნით სლუდეთა-მთი ქალაქისათა ქოხი ერთი ბრწმადი, სსხედ ტალავრისა მცირისა, მთეფლთა მიერ შემსადებული, განტეპითა ღვითისათა, ადგილას-მან. სდასაიტი აწ ანს საკუთონეველი სემოაჲს ეკლესიისა სმთავარ-ქმნიგომოზოაჲს, და ჰქო იგი საყოფელად განსსტმნიებულად თხსად, და აღმართა მუნ შინა ვრწარი თჯთ მის-მიერ-შემსადებული სსხლეფთა-გან ფასთას, რომლისა წისაჲ განათეფს იგი ღამესა მარადის მღვიძარებითა, და ეტრეთეუ შელამებს დლეთა დაუცხითაჲლად ღოცვითა, მარსეთა და გედრებითა ღვითისათა, და განკვრეუბული სიმრავლესა სქედა ამას ღწაწლთა მისთასა, ჰმსხსურებდეს მას მეუღლესითა იგი მცველნი სამოთხისა-მისი შეფისანი. და ესრეთ მუნ მეოფი იგი წმიდა ნინო მრავალგზის მიგდს უბასსა-მან ურითათა, ენისა-თხს ებრაულის²⁾ და გამოიკებისათხს კერითისა-მის უფლისა, რომლისა-თხს იგი ესმინა იელესადიმს საფორისა-მის-გან, ვითარმედ „წარმოუღიაო იგი მცხეთელთა-მთ ჰქურთაჲ“, რთამცა ეოვლითა-გერძოვე სცნას, და ეუწეს მას კვართისა-მის ვითარებაჲ³⁾: მამის ჰმთაგ მან ურთა ერთი სსხელით აბითარ, მლუდელი, და ასული მისი სიღონისა, და უქადგატ მათ სსხარება უფლისა სვენიასა ესოა ქრისტესი, რომელითა-გი ჰმწმენს და დაემოწაფეს მას, და მათ-თანს სხესანიცა დედანი დაემოწაფეს ჰქურთისანი, რიცხთ ექსნი, სწავლასა-მან წმიდისა ნინოსსა, თხსიერ სათლითა-ლებისა, რამეთუ არაჲ იყო მას ჟამსა მლუდელი, რთამცა სათელ-ეცა მათ. და იუქს იგინი ფარულად მოწაფე მისი: და აღმირულებდა დმერთი გელთა წმიდისა ნინოსათა საკვრეფლებათა და კურსებათა მრავალთა. რამეთუ რცა-თუ მისეყნოა წამლთა სმარებისათა მრავალნი განუკურსებულთა სქინთა-გან შემკობილნი განათავის-უფლისა უდლურებთა-გან მათთა. და ესრეთ იტეოდა-რამ ქალაქსა-მან შინა მცხეთისა წმიდა ნინო, ჟამთა სმის წლისათა, მათ დლეთა შინა იქსი სქლავ მარტისისი და ამის-წყლისა მისისა, დიდი-სა სმარათა შეფისა, სმარქსიკოდ. რომელსა-ესე კოსტანტისე, მეფე-მან ბერქენოა-მან, აოტნა ძალათა ქრისტესითა და ვრწარისა მისისა წასამძღრობითა, ეოვლით სმთაურთ მათით:

1) ე. ღეუქსი.
 2) ე. კარაგულაძე.
 3) Tous les M-tes, môme la M-it T, portent კვრება, qui ne donne pas de sens.

§ 3.

თქმულთ აბიათარ მღვდლისა, რომელი დაემოწაფა წმიდასა და ნეტარსა
ნინოს:

„შე აბიათარ მღვდელი, ვიყავ წილით ხუდრებული მის წელიწადისა, ოდეს წმიდაჲ ესე და
ნეტარი ნინო მოიწია მცხეთად, და მასვე უკუწმ ჴამსა მოწვესულ იქმნა ჴემდა წიგნი ანტიოქიით
ურათა-გან მღვდელთა, რომელსა შინა წერილ-იყო ესრეთ, ვითარმედ „განხუთქა ღმერთ-მან სამ
ნაწილად შეყობაჲ ისრაილისა. რამეთუ აჲ ესერა წინასწარ-მეტყუტლნი ჴეგნი დასცხრეს; და
რომელსა სელი ღვთისა აწვევდა მათ და აქვეს აღსრულა ყოველივე, და განვიბნიენით ჴეგნი ყო-
ველსა ქუჩუანსა, და ჴრომათა დაიპურეს ქუჩუანს ჴეგნი: ურანი ვტროლოით ჴეგნი ერთურთ,
დღეს, რამეთუ განფარისხოთ შემოქმედი ღმერთი: აწ განიხილნულა მენ წიგნი-იგი მოსქესნი და
სიტუგა-იგი, რომელი მან დამიწერა ესრეთ, ვითარმედ რომელი იტყოდას თავსა თვისსა ქუჩუანსა
სუდა ქედ ღვთისად, მოაკუდისა 1): ანუ შეუგვეცდითთ ნახარველისა-ამისოთჳს იესოს სიგუდი-
ლისა. რამეთუ ვხედავთ, ოდეს პირველ მამათა ჴეგნთა შესცოდიან-რაჲ ღვთისა და ყოვლად და-
ივიწიან იგი, მამის მისცნის იგინი კელ-მწიფეებსა ქუჩუ ქელსა და ტუტობასა ბორატსა.
ხოლო მოიქციან-რაჲ და დადა-ყვიან ღვთისა მიმართ, სწრაჲთ განარინის იგინი ჴირისამის-
გან: ესე ესრეთ ყოფადი და აღსრულებადი შეიღ-გვის უწიით 2) წერილისა-გან: ხოლო აწ ვი-
ნათ-გან კელნი შეასრეს მამათა-მით ჴეგნთა ძეს მის მწირისა დედა-კაცისსა და მოკლეს იგი,
აღილო ღმერთ-მან კელი წყალობის მისისა ჴეგნ-სუდა და განხუთქა შეყობაჲ ჴეგნი, განკვაიო-
რს ტაძარსა თვისსა წმიდასა, და უგულებელსა ყო ნათესავი ჴეგნი სულიად, და არს მით ჴამით-გან
სამ-ანი წელიწადი და უმეტესცა, რომელ არს ისმინა ვედრებაჲ ჴეგნი, და არცაღა ყო ღხისებაჲ
ჴეგნი, რომლისა-თჳს საკანებელ გვიჩნს ჴეგნი, ვითარმედ ნუ უკუწმ სუ-ცით იყო კაცი იგი:“ და
განამრავლეს მათ ესე-ვითარისა პირის-თჳს მოწერა ჴეგნდა:

„ხოლო მე ვითარცა მესამა ესე, ვიწუე ვითხუად დედა-კაცისა-მის ნინოს-გან ქრისტეს-თჳს,
თუ ვინ იყო იგი, ანუ რომლისა მიხუვისა-თჳს იქმნა კაცად ქე ღვთისა: მამის ადლო პირი
თჳსი წმიდა-მან ნინო, ვითარცა-რაჲ ჴურღმულ-მან 3) აღმომდინარე-მან, და იწყო სიტუჲდ და-
საბამით-გან, წიგნთა ჴეგნთა სუ-პირით წარმოთქმად და განმარტებად ძელსა მათსა, რომლითა-
იგი ვითარცა მძინარეს განმღვიძებდა მე, და ვითარცა დასულებულსა გონიერ-მყოფად მე და
მამათა ჴეგნთა შეამწაფებდა, და მარწმუნებდა ცნებებსა სუჲლისსა, ვიდრემდის მრწუმენა მე,

1) M-ss მოკუდისნი. tuez-le; bonne leçon.
2) M-ss ქუჩუთი.
3) M-ss ჴურღმულ-მან.

სიტყვითა მისითა, იესო ქრისტე ძე ღვთისა გნებულად და აღდგომილად და კვალად მომაკვლად დიდებით; და ვითარმედ ჭეშმარიტად იგი არს შოლოდება წარმართთა; და ღირს ვიქმნიეთ, მე და შეიღი ესე ჩვენი სიღონია, მოღუბად სახკურებელსა-მას განსაწმენდელსა ¹⁾ ცოდუთა-გან, წებასა 50 ემბასისას, რომელსა ინსტრიდა წინასწარ-მეტყუეული დავით, და ვერ ეწითა; და მესამე მე ვამა ახლისა სჯულისა ერთად მგალობელთა, რომელსა-იგი დავით ინსტრიდა, და ღირს ვიქმნეთ ღირებად ჭეშმარიტსა კორცსა და სისხლსა ქრისტეს, ძისა ღვთისასა, და გრავსა ცოდუთა-თუხ სოიულისათა შეწირულსა ²⁾, რომლისა ტკბილ არს ვემოს-ნიღუბა მისი, და ამას-სეკა სარწმუნოება ჭეაგ, უფალო, განსღუბა ჩემი კორცთა-გან ჩემთა; კვალად სხუანისა მრავალნი სისწაულნი ვინი-ღეს აჟაღირა ჩემითა, მცხეთას შინა, ნინოს მიერ აღსრულებული დღეთა ჩემთა:“

§ 4.

მოკორე თქმული მისივე აბიათარ მღვდლისად, კუბართისა-თუხ უყლითა ჩვენი სა იესო ქრისტესა:

„მე აბიათარ მოგითხრობ თქუბნ თხრობასა-მას, რომელი მეუწუა და ეურითა ჩემითა ვისმინე, მამის დედისა ჩემისა-გან, და რომელი წიგნთა-განცა უწუი. რამყო მათცა ზაზათა და მშობელთა-გან თუხთა მთახრობით და სმენით უწყოდეს: თდეს-იგი მეფობდა ტეროდე იელუსალიმს, მას ჟამსა გვესმა ესრეთა, ვითარმედ „ველუსალიმი სპარსთა დანიურესო.“ რომლისა-თუხ იქმსა ელაფა და წუილი ჭურათა ზედა ქართველთა, მცხეთელთა მკვდრთა, ბოდელთა მღვდელთა, კადის-წყაროელთა მწიგნობართა, და სობის კანანელთა თარგმანთა. რომლისა-თუხცა ესე ეთელინი აღიძრეს წარსლად და შეწევსად იელუსალიმელთა: სოლო შემდგომად მცირელია დღეთა სსრება მოიწა დადადისი სუტეშინის-ცემისა, ვითარმედ „სპარსნი-იგი არა დაპურობად იელუსალიმისა მოვიდესო, არამედ საჭურველთა-წილ აქენდა ოქრო სამეუფო და მური მსწრათად მკურნალი წყალულებისა, და ტუნდრუკი სურსელი, და ეძიებდეს ერმასა ვისმე, შობილსა ოქსლისა-გან დავითისად, რომელ რცა ზოვერ მწირი ერთი ერმა, მწირისა დედა-კაცისა, შობილი უქამოდ, უდგილოსა ადგილსა, ვითარცა არს ჩვეულებად გარე-გან დაბის მდგომარეთა კაცთა, და ესენი მის ერმისა. მოვიდეს, და შესწირეს მისის ძღუბნი-იგი მშვიდობით:“ და იქმსა სიხარული დიდი სმენითა ამის ჭამბბვისათა ურითა სეკა ქართუბლთა:

¹⁾ შ. განსწმენდელსა.
²⁾ Tous les M-ss შეწირულით

„ხოლო შემდგომად გარდასდეს-რამა წელნი ოც და ათნი, მამის მოწერა ანნა მღუმელ-მას, იელუსალიმთ, მამისის ჩემისა ელიოზისათას ესრეთ, ვითარმედ „იგივე რომელიათს სხარსნი შეუგნნი ძღუბითა მოვიდეს, აღსრდილ არს და ჭასკას სომისას მოაწვეწულ არს იგი, და თავის თვისს ქედ ღუთისად ხადის. აწ მოვედით უოველნი სიკუდილის მისის, რათა ადგას-რულით მცნება მოსკისი:“ და წარვიდა აქით ელიოზს მამის მამა ჩემი, კაცი მოსეტყბული, და ესეს მას დედაა ტომის-გან ელი მღუმელისა, და ესეს მას დაა ერთი. და ევედრებოდა ელიოზს დედაა მისი ესრეთ. „წარვედ, შეილა, წადებას-მას მეფისისა და წესის სუიულისა, გარნა რომელსა-იგი გან-
 57 ისრახეეს, სუ შეერთვის ცნობაა შენი, შეილა ჩემო, რამეთუ იგი არს სიტყვა წინასწარ-მეტყველია, და იგავი ბრძენისა¹⁾, და საიდუმლო დავარული შირველით-გან, და წარმართთა ხაოელ, და ცხოვრება ს-უკუნისა:“ და წარვიდა ელიოზს მცნეთელი და ღონგინოზს კარსიელი, და მუნ და-ხედეს, ვურცემას უფლისა ქრისტეს: ხოლო რაჟამს-იგი დამსჭრეს-ღუიდას უფლისა ვურცის წყდა და ჭასნი-გამს გვერით-ამით რკინისათა სცა სამსჭრელთა-ამით-სედა უფლისათა იელუსალიმს, მამის ესის გამა სამსჭრელთა-ამით-გან გამოსრული დედას ელიოზისისა, მეოფის მცნეთას შინა, და შეეწე-ულად იკრსიდას, და თქვა. „შეილა-ბოთა, შეილა-ბოთა ურთათა, რამეთუ მოჭკალით თავისა თქვენისა მცნოვარი და მისიელი, და იქმნენით ამიერთ-გან მკლრულ და შეისრულე შემოქმედი-სა: ვადა თავს ჩემს, რომელ არს მეუფელა უწინარესე ამისსა. სიკუდილი, რათა-მცა არდა-რა სე-ნილ იყო ერთთ ჩემთა, და არცაღა შემდგომად ამისსა ღონს-უქმეს მე სიღუმად ხათლისა. წარ-მართთა წყდა, და შეილა-ბოთა ისრადისა:“ და მუის შეისვენს, რამ სრულ ეო სიტყვაა ესე:

„ხოლო გუარით-იგი უფლისა ხელა წილითა მცნეთელთ-ამით ურთათა, და მოილო იგი მცნე-თად ელიოზს: და მიეგება დაა მისი ცრუელთა მიერ შესვარული, და მოეგვია ეელსა მამსა თვისს ელიოზს, და მოილო მას სამოსელი-იგი იესოცი, შეიტბოა მკერდს თვისს, და მუის შეეწეულად სულნი წარსდეს მასვე უამს, სამთა ამით ტკივილთა სიმწართა, ქრისტეს სიკუდილითა, და დე-დის თვისს, და სიარების-ათს უარის-მოაიკვლთა ქრისტესთა მამის თვისს: მამს იყო ს-გვირველი დიდი და შეშოვრება მცნეთას შინა. რამეთუ განკვრდა ოთხ დიდი მეთეუ ადრეკი და ეო-ველი სიმრველე ერისა და მთავართა. და სთინდა მეთეს ადრეკის სამოსელი იგი, გარნა სკვრვე-ლების-ამის-გან წარ-განსდილ და შეშინებულ იქმნა იგი, და ვერღარაა იგადრს გამომეხად კვლთა-გან მის მკედრისთა, რომელსა-იგი მატრად და სურვილითა შემოქმედდა: და ესრეთ კვლ-თავე შექონებელი სამოსელისა უფლისა. დამარს მამამს მამს-მამს ელიოზს და-იგი თვის, ადგილ-სამას, რომელი უწეის ღმერთამს, და არა-აფინ სხვა-მან, თვინიერ ამისა რომელ ესე უწეის, ვითარმედ არს ადგილი-იგი მასლად-ბელ სამცის-ამის, ღობანით წარმოაღებულისა, და მცნეთას და-ხერგულისა და აღორძინებულისა:

1) შ. ს. ბიბლია, des Græcs.

„და ესეცა მეუწუას მამისაგან ჩემის, ვითარმედ არს სიჭაბუკე, სიღმერთოთა ძალითა შემო-
სილი, მრისობლივი ხალხნი ელასი, ამას ქადაქს შინა და კელთა ჩვენთა, სიკურთხეულის სი-
მტკიცესა ქრისტე ქვათა, უზოგნელად ყიდრეჲ უამადმდე მისის: რამეთუ მრავალ-გზის მოიბირა წმი-
და-მან ნინო მამის მიმართ ჩემისა, რათამცა გამოვიწყოლი მის-გან ადგილი-იგი მხურვალედ ს-
მოსილის-მის: ხოლო მან ესე ოადენ მრქეჲ, ვითარმედ „აქ არს ადგილი-იგი სმარხავი მისიო,
რომელს ჩუდა ენანი კაცოანი არა დადუმენ გალობად ღვთის მიმართ, და არს ადგილი-იგი
ადგილი ვითარცა 1) იაკობისი, გიბედ ხილუილი და ზეცად აღწევნილი:“ და შემდგომად წელთა
მრავალთა სისაწყლისა 2) შულამს ადრეკი შეევის-მან აწსაჲ ძიება უო სმოსილის-მისათჳს, 58
ჭურბათა ოანა, და ვერ უძლო. ზოგნად და ცნობად მისსა, გარნა მარცა ესრეთ მიეთხრა, რომელთა-
გან ესრეთ გამოიგითხდა, ვითარცა ესერა ზემოთ ათქეჲ „საივის-მის მსლობულად ყოფა
ადგილის-მის, რომელს დასარსულ იქმნა:“ ხოლო დასარსულ იყუნ ესეცა, ვითარმედ სხელი
ელიოზისი, რომელ-მან კურთი უფელისა მობილა, და დასარსა მითყრი დაჲ თხი, იყო ქადაქს
დასაგალით, წილ მოგუთას, ხიდას ზედა:

„მთა დღეთა შინა იხილა წმიდა-მან ნინო ძიელს შინა, ჩვენებთ, რომელი-იგი მუხლს
თხის ზედა მიერდნიობილ-მან მცირედ რაჲმე მიირულის, რამეთუ ხელყვიდ იგი ესრეთ, ვითარმედ
რეცათუ მოვიდინს მუგინეჲდნი ფრთითა შავნი და მოვიდინს მდინარესა-მას შინა, და განიბნინს,
უანსტეკანის, და ადვიდინს იგი სმოსილის-მან შინა შირველ ხსენებულს ბაბილოვანს, და მუნ ში-
ნა მოსილი-მან ნიკოლოზის მისის და ყვაილითა-მითი ასუქვიდინს, და ესრეთ მოწულედ 3) და სერ-
ვილით წმიდის ნინოსდა მოიღებდა 4) რეცა მისი არს სმოსილე იგი, და ტარემოს მისსა მო-
აკრიბისი 5) იგი უფილითა შეენიერად: ხოლო ესერაჲ ესრეთ იხილა წმიდა-მან ნინო, აუწუა მო-
წაფეს თხისა ხიდასის, ასულს აბათარისსა, რომლისა-თჳს-იგი მიუგო მან და ჭრქეჲ წმიდას
ნინოს. „უცხოო და აქ არა შობილო ტყვეო, სიტყვის-ებრ შენისა, და ჩვენ ტყვეთა მისსაჲლო,
უწვი, რამეთუ შენ-ზედა მოიწია ახლი ესე უსი, და შენ უსით ისმეს ჭამბავი-იგი ძველი მამთა
ჩვენთა სქმარი, ზეცის-მის კაცის უბრალოსა სისხლისა უსამართლოდ დათხევა, რომელთა
იქმნა 6) ურბათ სირცხული და კიდეთა ქრისტესისათა განზრევა, მეფობის-გან დაცემა, და ტა-
ძრის-მის წმიდის მიღებაჲ მათგან, კრის უცხოსა წოდებაჲ და მიცემა მათად დიდების მითი-
სა: იელუსალი, იელუსალი, ვითარ განგმარტავს ფრთეიი შენისი და შეიკრებ უაფელთა ცნოვი-

1) მ-სს კოპტე ადგილი.
2) T სისაწყლის, სის ძა მის.
3) T მსაწყლედ.
4) R ნინოს მიმართ მომდევანი: mon M-it ნინოს მიერ მოიღებდინს: loi to verbo est juste.
5) M-სს მსაწყლის იქმნა.
6) M-სს ზამელი ქმნეს.

დიას სათესვითა ფრთეთა ქვეშე შენთა. რამეთუ აჭა აქცა მოსრულ არს დედაგატი-იგი რომელს მანცა შეტრქალს ეოველი წესი ამის ქიჭყანისა:“ და გვაღადა მთქცა წმიდას ნინოს და ჭრქუა ესრეთ, ვითარმედ „ჩვენებაჲ. ეგე შენი მოასწავებს და ცხადაჭყოფს ადგილს ამას შენ-მიერ სე-ლიერად სამოთხედ შეტრქალბას და საღმერთათა საყოფთა გამოაღებარბას მისსა უგუნისმდე: „ხოლო ვითარ მოვიდა მირიან მეფე საბერძნეთით, ოტკებელი კონსტანტინე მეფისაგან, და ვიდრე მოსლქადმდე მისსა, განცხადა წმიდის ნინოს-მიერ ქადაგებაჲ ქრისტეს სჯულისა. რამეთუ იტყოდა იგი კმა-მალად, ვითარმედ „გვმოგენ მეგედრისიუკი¹⁾ სრდილოსანი ციომასს შინა:“ და გამოქინსა ჟურბი-იგი ნასსლევის, და იქმდა მის-მიერ საკვრველებათა დიდთა: რამე-
 59 თუ განჭკურნის განუკურნებელი თხნიერ წამალთას, შეკებითა-მით ჟურბისათა, და გვაღად ჭქა-დატებდეს მისთასნვე მოწაფენი მისნი, რომელნი პირველ ფარულად იუენეს მოწაფე მისდა, რი-ცხათ შეიდნნ დედანი, სათესვნი ჭურბათანი, სიღონი, ასული აბიათარ მღვდლის, და სხვანი-იგი ექისნი, და სამოთხის მცველნი-იგი ურთიერთარს მეუღლენი, და აბიათარ მღვდელი, ახალი იგი ჰველე, რომელი უშიშრად და დაუცხრომელად ჭქადაგებდა ქრისტეს სჯულსა და ფრიად მე-ცნიერ იყო ძველის სჯულის, და ახალი ესე სჯული ესწავა მას წმიდის ნინოს-გან, და უმეტეს ნინოსის ამხილებდა ფოველს გაცეს და ასწავებდა სჯულსა ჭეშმარიტს ქრისტესს: მაშინ აღი-ძრნეს ჭურბანი აბიათარს წყდა, რაიამცა ქუა. დაკრბეს მას: ხოლო მირიან მეფე-მას მიავდინს მასხურნი, განაზნს აბიათარ მოკლეისა-გან ჭურბათას, რამეთუ აქუნდა მირიან მეფეს სურვილი ქრისტეს სჯულისა, ამის-თჳს რომელ ასმადეს მრავალი სასწაულნი ქრისტეს მიერნი, საბერძნე-თით და სომხითათ. და არაჲ დაბრკალებდა ქადაგებად ნინოს და მოწაფეთა მისთა, არამედ ჭბრძოდა მათ მტერი-იგი ეოველთა მამართ მოსწაფეთა ეშმაგი, და ვერ დაამტკიცებდა აღსარება-სა ქრისტესის. და ეგრეთვე ნანა დედაიფალიცა უმეტეს გულ-ფიცხელ და შეუბრტის-მოკოველ იყო ქადაგებას-მას ქრისტეს სჯულისასა ჭეშმარიტს: ხოლო წმიდაჲ ნინო იყო ესრეთ და ილოცვიდა დაუცხრომელად საყოველთა-მას მისსა, მათელთა ქიჭქუ, და დაკვრებულ იუენეს წარ-მართნი-იგი ლოცუას მისსა და მღვისარებას. უცხო უხნდა ს-ქი-იგი: იწესს გამოკითხებად მის-სა, ხოლო იგი აუწყებდა ძველთა და ასლთა წიგნთა, და განაბრძობდა უცულისს-მოთა-მით, და მოაუღებდა გულს მაისს სიუყარულს ქრისტესსა:

„და იყო ესრეთ სამ წელ, ვინაჲცა განაგადა ქადაგებაჲ და დამოწაფნა მრავალი: მაშინ იყო ვინმე ფრმადა-წული, უფლის მძიმის სენისაჲ²⁾, და მიმოაქუნდა დედას მისსა კარიოკარად, რაიამცა ვინმე ჭმოვა მეცნიერი კურნების, და ჭეომცა სარგებელი მისი. და შეისწავეს იგი ყო-ველთა, და არაოდეს ჭმოვეს სარგებელი კურნების ერმისა-მისოთჳს. და მეუბნალოს ჭრქუეს დე-

1) წ. ივ. 2) Il faut lire ეველი მ. ს. Mon M-t porte: ჭინთა ვინმე ხანთა მჭერბოლ, ce qui donne un sens raisonnable: „Il y avait un garçon, fils d'un étranger, atteint d'une maladie“.

დაკაცისამას, ვითარმედ „არა-რამ სარგებელ ექვს ერმას მავსა:“ და დედა-გაცი-იგი იყო გუელ-
 ფიტხელი წარმართი, და მარადის სისკუბს სჯუელს ქრისტიანობას, და აუქნებდის¹⁾ სხვათადა
 გიანჭად და მისდრუად ნინოსის. ხოლო ვითარცა სისო-წარგვეთილ იქმნა მკურნალთა მიერ, მო-
 ვიდა და დაგვრდა წინაშე ნინოსის, და ეკედრებოდა კურნებას ერმისისა: მასინ ჭრქვა წმიდა-მან
 ნინო. „კურნება რამელი კაცთა-გან არს, შე არა-რამ ვეო, ხოლო ღმერთ-მან ჩვენ-მან, რა-
 მელსა მე ვმსახურებ, ქრისტიან-მან მისცეს ერმისს ასის კურნება, რამეთუ ვოგველთა-გან განწირულ 60
 არს:“ და რომელსა კილიკის ზედა მარადის ილოცავს წმიდა ნინო²⁾ მას ზედა დადებდ
 უბრძანა მან სსეული-იგი, და იწყო ეკედრებდ უფლის, და მასეე უამსა განიკურნა ერმად-იგი.
 განცხფრებული და მხოარული მისცა დედას თვისსა: ხოლო დედა-მან ერმისა-მან აღიარა ქრისტი
 და ჭსთქვა. „არა არს სხვა ღმერთი, თვნიერ ქრისტიკის, რომელსა ჭქადაგებს ნინო:“ და დაემო-
 წაფა წმიდასა ნინოს, და შეუდგა კუბლს მისსა, და ადიდებდა ღმერთისა:

„მასინ დელოთავლი ნასა შეგარდა სესსა ივიცხელს, დიდსა და მწარესა, რომელსა კურნება
 გერავის შეუძლო. რამეთუ ვოგველთა კელოვასთა მკურნალთა წარმოადალიერეს წამალნი მათნი,
 და ვერამ შეუძლეს კურნება მისი: უღანო იქმნეს და სისო-წარგვეთილ. ხოლო აუწვეეს ვითამე
 დელოთავლსა, ვითარმედ „დედა-გაცისამის ჭრმისა ტუჯს მიერ, რომელსა ჭრქვიან ნინო, ლოცვათ
 მისითა მრავალნი სესნი განიკურნებანს:“ მასინ უბრძანა მისსა-ერთა თვისთა, რათა მოიყვანონ ნინო:
 და მივიდეს მისხურნი დელოთავლისნი, და ჭზოვეს ნინო ქმისა-მან ქვეშე მუფვალთა, ილოც-
 და³⁾ უამსა შექქესეს, და მოუთხრეს ბრძანება. დელოთავლის: ხოლო წმიდა-მან ნინო ჭრქვა
 „არა ბრძანებულ არს სქემდა. სიდა ბასაგი ჩვენი არს, არა⁴⁾ განვიდეთ მიერ. არამედ დელოთავლი
 აქა მოვიდეს, საყოფელსა სემს ჭქმმარტოს, და განიკურნოს ძალითა-ქრისტიკითა:“ ხოლო მსა-
 სურთა მოუთხრეს დელოთავლსა თქმული-იგი ნინოსი: მასინ დელოთავლი კუელს-მოღვისნიე ეტყო-
 და მათ. „შემიწხადეთ მე მცხედარი და მიმიუჩასეთ მისსა:“ მასინ წართიქესეს მცხედრითა მსა-
 სურთა-ამათ და ძე მისი რეე, და სიმრავლე ერის მის-თასა: ვითარ მოვიდეს საყოფელსა-მან წმი-
 დისა ნინოსის, და დადგეს დელოთავლი კილიკის მისსა ზედა, იწყო წმიდა-მან ნინო ლოცვად და
 ეკედრებდა ღმერთს მიმართ შეგარა-რამ, და მოილო ვერა-იგი, რომელი აქწინდა, და შეახო თავსა,
 ფერკთა და ვართთა, სისედ ვერისა, და შეუჩრუელად განიკურნა, და აღდგა განცოცხლებული: ჭრქვიან
 ქრისტი და თქვა. „არა არს ღმერთი, თვნიერ ქრისტიკის, რომელსა ჭქადაგებს ტყეე ესე დედა-
 კაცი.“ და მიერთო-გან შექმნა იგი შეგობრად თვისად მინაურად, და მარადის ჭკითხვენ და განმოიწუ-

1) ქ სავუბენ... უმწებდეს.
 2) ქ ილოცვეს წმიდასა ნინოსს
 3) M-88 ივ. 64.
 4) M-88 ივ. 64.

ლილავს¹⁾ სჯულის ქრისტესს, და ასწავებს წმიდა ნინო და აბიათარ, ახალი ჰველე, და ასული მისი ხილნია: და იქმნა დედოფალი მორწმუნე და იცნა ღმერთი ჭეშმარიტი, და ჭეიხვდა დედოფალ-ის მეფე. „ვითარ-იგი მექრესულად განიკურნე“. და უთხრობდა დედოფალი ეფელას-მას რომელი იქმნა მის-სვედა, ვითარ²⁾ თჯინერ წამლისა, ღოცვათა ნინოსითა და შესებითა ჭუარისათა, განიკურნა. და³⁾ სიმრავლე-იგი ერთა, რომელთა ეხილვა, დასტკიცებდეს სიტყუისა დედოფლისისა:

„მაშინ მირიან მეფე განჭკვრდა და იყო გამოძიებად სჯულსა ქრისტესსა, და მარადის ჭეი-
ნი⁴⁾ თხანგ⁵⁾ ჭურთა ეოფელას-მას აბიათარს ძველთა და ახლთა წიგნთასა, და იგი აუწყებდა-ეოფელსა: და წიგნიცა, რომელი აქუნდა მირიან მეფესა ნებროათისი, მასცა⁵⁾ წიგნსა შინა ჰოცა წერილი ესრეთ. აღშენებას-მას გადაღისსა ემა იყო სეციო ნებროათის მიმართ, რომელი ეტყოდა. „მე ვარ მიქელ, რომელი დადგინებულ ვარ ლუთისა მიერ მთავრობასა ზედა აღმოსავლისას: განვიდ ქალაქით მავით, რამეთუ ღმერთი დაჭვარავს: ხოლო უკანასკნელთა ჟამთა მოვიდეს მეფე-იგი ცისა, რომლისა შენ გნებავს ხილვაჲ, შეურაცხი ერსა შეურაცხსა: შიშ-მან მის-მან განაქარნეს გემო-ნი სოფლისანი: მეფენი დაუტეობდენ მეუობასა და ეძიებდენ სიკვანძვას. მან გიხილარ ჭირსა შინა, და გიხსნას შენ:“ მაშინ გულის-სმა ჭყო მეფე-მან მირიან, რამეთუ ძველნი წიგნი და ახლნი ემოწმებოდეს, და ნებროათის წიგნიცა დასტკიცებდა: და შექმნა სურვილი ქრისტეს სჯუ-ლისა. არამედ ჭბროდა მტერი-იგი უხინო, და აუენებდა აღსარებას ქრისტესს, გულსა შთა-უკვებდა სსოქებას კარზობასა და ტეტხლისას: არამედ დედოფალი მარადის ევედრებოდა აღსარე-ბას ქრისტესს, და იყო მეფე დედოფლისა მოქცევით-გან წელიწდის ერთისა ორგულეებასა შინა:

„ხოლო ასწავებდა ერსა დაუცხრომელად წმიდაჲ წინო, და არავის აუწყებდა, თუ „ვის ვარ, ასუ სადათ მოუალი“, არამედ ტყვედ იტეოდა თავსა თვისსა: შემდგომად ამისა მოგვი-იგი მთა-ვარი სზარსი, სასკლით ხვარასკელი იყო, სუელითა უკაურითა ფიცქელად იგვემუბოდა, და სიკუ-დილსა მოახლებულ იყო, და იყო მოაფარი-იგი ნათესავისა-გან მირიან მეფისა: მაშინ ევედრეს წმიდასა ნინოს ნანა დედოფალი, და მეფე იხილვიდა სქმისა მისის მცირედ ორგულეობით: ეტყვნ წმიდასა ნინოს. „რომლისა ღვთისა ძალითა იქ კურნებასა ამას: ასუ ხარ შენ ასული არმაზისი, ასუ შვილი სადაქისი, და უცხოებით მოსვედი, და შეურდი, და ზედა-ად მათ წყალობაჲ შენი, და მიგანიჭეს ძალი კურნებათა, რათა მით სცხიფნდებოდი უცხოთა ქვეყანასა, და დიდებულმცა არის უკუნისამდე: ხოლო შენ წინაშე სუენსა იყავ ვითარცა ერთი მამოფნებელი მჯღთა სუენთაგანი, და

1) T გამოიწველილენ.

2) Manque à T.

3) Omis.

4) T კეთილენ.

5) T. მასცა.

ზატვიცემული ქალაქის ამას შინა. არამედ უტისოს ამას სიტყუას ნუ იტყუ. ჭროთა-მათ შეცთომილსა სუჟულსა ნუ ცნებავს უოფლადგე თქმად: რამეთუ აჭა ესერა ღმერთნი დიდნი, სოფლის მშეობებენი, მზის მომეყენენი, წვიმის მომეჟანებენი, ქაჭქანით ნაყოფთა აღმომეჟანებენი, გამომცოდენნი ქროლისანი, არმის და ზადეს, ეოფლის დაფარულისა გამომეძიებენი, ძველნი ღმერთნი მამათა ხეენთანი, კაცი და განი, იგინი იუენს სარწმუნებულად კაცთა მიმართ, და უკეთუ განჭკურნო შენ მთავარი ესე, განგამდიდრო და გეო შენ მეჯდრ მტხეთას შინა, მსახურად არმასი: დაღატათუ 62 ჭაერთა და სეტყვათა მოიწია მას-სეჟა შემეხრება მისი, არამედ ადგილი-იგი უძრავ არს და ქალ-დეველთა ღმერთი ითრუჟან და ესე 1) ეოფლადგე მტერ არიან. ამას ზღუდა შემოადგის ზედა, და მან ამას ზედა ესე-ვითარი ურვა მოწია, ვითარ აქეს ჩაქსულუბადა სოფლის მშეობებულთა, და კმაჲ გეივენ ხეშეგან ბრძანებდა ესე: 4

„მიუგო წმიდაჲსანი ნინო: „შენ მეფე, სსხელითა ქრისტესითა, და გედრებთა დედისა მისისათა, და მისთა ეოფელთა წმიდათათა, მოაფლინენ შენ-სეჟა ღმერთ-მან ცისა და ქვეყნისა შემოქმედ მან, დამბადებულ-მან ეოფლისა დაბადებულისა-მან დიდისა, დიდებულისა და აურაცხელისა მისისა 2) მრგვალ-მოწყალები-ა-გან, მოგიფლინენ შენ, ვითარცა სსხმილისა-გან საბერწავლი ერთი მადლსა მისისას, რათა სცნა და გულისხმსა ჭეო სიმაღლე ცისა და სათელი მისისა, სიღრმე ზღვისა საძირ-გველისა, და სიფრცე ქვეყნისაჲ და 3) საყუბველი მისი: და უწეებულ იყავნ, მეფე, ვინ შემოსნის ცანი ღრუბლითა და ქუხან სმითა ჭაერისათა, და იფრინ ქვეყნაჲ სიმაფერთა, და ჭრბინ შეხს-ტესანი, და ეოფელსა მთასა ეგზებინ გულის-წურომითა მათითა: ანუ ოდეს შეიძრას ეოფელი ქვეყნაჲ, ვიდრემდის დაირღვიონ მათნი და მეარნი კლდენი, და ქვანი, და მტენიერ იყავნ შენ ამას ეოფელსა მიწეგნად. რამეთუ ღმერთი ცაჲა მისა უხილავ არს თავადი-იგი, ეოფელთა დაბადებულთა-გან, თხნიერ ძისა მისისა, რომელი მის-გან გამოვიდა, ქვეყნისა ზედა გამოჩნდა ვითარცა კაცი, რომელ-მან აღასრულა ეოფელი რომლისა-ათჳს მოსრულ იეო, და აღვიდა მათვე სიმაღლეთა მამისათა და იხილე 4) რამეთუ დაუსაბამო-იგი მსოფლო მადლად არს და მდაბალთა 5) ხედავს, და მდალნი-იგი შორით იცნის: მეფეო, ახლოს არს მთა-სეჟა შენი ღვთისა, მისედაგად, რომელი არს ქალაქს ამას შინა, სსწავლი ერთი, სსმოსელი ძისა ღვთისაჲ აქა არს, და ხსლენი მის ელიასი აქვე არს ეოფაჲ, და სსწავლნი არიან, რომელნი ღმერთ-მან გამოაჩინენეს. თუ არა მე კუჭადა მთავარი ესე შენი განჭკურნო სსხელითა ქრისტეს სემისათა და ჟვართთა ვნებისა მისისათა, ვითარცა-იგი დელოთავლი ნანა განიკურნა სენისა-გან დიდისა: რაჲ იგი ვაუწეე მას, ჭეოფს იგი, რათა სუღიტ

1) T omet ce mot et le précédent.
 2) Manque à T.
 3) Manque à T.
 4) T იხილა.
 5) T დაბადებულთა.

ოჯსი განაბრწეიხვას და ერთცა ოჯსი მიიასლოს ღმერთისა:“ და მიჭკუარქე მას შთაყარი-იგი და მოვიდა სანა დედაოჲდიცა სამოთხესამას შინა, სამუთამათ ქქეჭქე, დადგინა იგი აღმოსავალით და აპერობად სცა კელნი, და ჭრქქა მას სემ-გვის. „ვივმნი შეს-სუან, კმმაკა, შეუგრდები ქრისტესა, ქქსა ღვთისას:“ და სტიროდა სინო სულ-თქმითა თვისითა, და ითხაგდა ღვთისაგან 63 შეწეუნასა კაცსა ამას სედა, და იუქსეს მოწათეხნი მისნი მუხეე კრო დღე და ორ ღამე, და მწრაფლ განვიდა მის-გან სულ-იგბ ბოროტი, და დაემოწათა სინოს სსსლეულით და ერთოურთ მისით; და აღიღებეს მამას, და ქქსა, და სულსა წმიდას:“

§ 5.

თქმული სიდონია დედა-კაცისა, რომელი იყო მოწათეე წმიდისა სინოსნი, რომელი ესე ისილბ და დაიწერბ მოქცეევა სსსწაულითა შირიანს ქეიე-სათა, და შეგრდომბ სინოსნი, აღსარებისა-თჯს ქრისტესისა, ჯუარის აღმბრთებისა თჯს, კკკლეისათა აღმქებებისა-თჯს, და მას შინა სსსწაულითა შირთა-თჯს 1):

„და იყო დღეს ერთსა ზაფხულისსა, თეეს ივლისის ოცსა, დღეს შაბათს, განვიდა მე-ფე შირიანს საღირობად მუხსართ კერძო, და მოუხდა უხინოიგი მტერი ბოროტი, კმმაკი, და შთაუგდო გულის სიყურული კერძთა და ცეცხლისა, და იკანებდა ეოგელს მსახურებას შათს 2), მს-სიღლითა მოწაუქბდას ეოგელთა ქრისტესისათა: და ჭრქქა მეფე-მას ოთხთა თასა-მსრასლეულთა მის-თა. „ღირს ვართ ჩეეს ღმერთთაგან ჩეესთა ბოროტის ეოფას, რამეოუ უღებვიქმენით მსსურე-ბისაგან შათისა, და მიუშეით ჩეეს ქრისტესისათა გრძიულთა ქადაგებად სეუელის შათის ქქეუნასა ჩეესსა. რამეოუ გრძიებითა ქეოთეენ სკვრეულებათა-მათ: აწ ესე არს განსარებაჲ ჩემი, რათა ბო-როტად მოსრეს 3). ეოგელნი მოსაგნი ვუქარ-ცემულისანი, და გმეტესად შეუუდგე 4) მსსურებას ღმერთთასა მათ შვერობელითა ქართლისათა: ვამსილოთ სსსს, ჩემის ცოლსა, შესანებაჲ, და დტე-

1) Ici T. 14. თაჲ შეკადე. შათი, კკკურთხე. „Chapitre VII-e. Notre père. Je vous salue“; au lieu du dernier mot, qui est en abrégé, კკწ, je lis: კწ, abréviation du premier mot de la Salutation angélique. En tout cas, cet appendice prouve quo le récit de Sidonia est extrait d'un ouvrage plus considérable.

2) M-ss აწ. და.

3) M-ss მოსრეს.

4) T შეუდგე.

ოზამ სჯულისა ჟჳარ-ცმულისასა, და თუ არა მერხდეს, დაგვიწყო სოჳუარული მისი, და სხჳათავე თანა წარგჳსწემილა იგიტა: “ დაუმტკიცეს განსრახჳამ მისი თანამსრახველთა-მთა, რამეთუ მსურ-ვალედ იუჳუნეს იგინი საქმეს ამაჲ, და ანუბიდა ¹⁾ ჰირველით-გან, და ვერ იგადრებდეს განცხადე-ბულად: ხალა მეჳემან მოვლა ეოჳელი სანახები მუხსარისა, და აღვიდა მთასა ჸყდა თხოთის-სა, მალაღსა, რათამცა მოიხილა კასჳად და უჳელის-ცხიქდ: განვიდა იხემსა მთისასა. შუა-სამხრის ოადენ, დაუბსელდა მათ-სჳელა მსჳე და იქმნა ღამე ბსელი, უგუნნი, და დაიჳერა ბსელ-მან არენი და ადგილნი. განიბნიენეს ურთიერთარს ჳირისა-გან და ურფისა: და დაშთა მეჳე მარტო, და იარებო-და მთათა მადნარია, შჳისინუელი და შჳიძრწუნუელი, და დადგა ერთსა ადგილისა, და წარჳწირს სანახებამ ცხაყრებისა მისისა: და ვითარცა მოეგო თავისა ცნობასა, და განსრახჳადა ესრეთ გუ-ღლსა შინა აჯისა. „აჳა ესე-რა ფსადე ღმერთთა ჸემთა, და არა ეზოვე ჸემ-სჳელა ღზინუბამ. აჳ რა-მელისა ქადაგებს ნინო, ჳჳარისა და ჳჳარ-ცმულსა, და ჳჳეოფს გერსნებათა მისითა სანახებითა, არა-მცა ძალეჳა ხსნამ ჸემნი ჳირისა ამის-გან. რამეთუ ვარ მე ცოცხლიც ჳოჳოხუთსა შინა, 64 ვერა უჳი, თუ ეოვლისა ქვეყანისა-თჳს იქმნა დაქცევა ესე და სათელი ბსელად გარდაიქცა, და თუ ჸემ-თჳს ოადენ: აჳ თუ ჸემ-თჳს ოადენ არს ჳირი ესე, ღმერთთა ნინოსაო, განმისათლე ღამე ესე და მიხვეს სოჳოველი ჸემი, და აღვიარო სსხელი შჳნი, ადჳმართო ძელი ჳჳარისა და თაჳჳანის-ფსცე მას, და ადგაშენო სსხელი სოლოცხველად ჸემდა, და ვიეთ მორხიდ ნინოსსა სჯულსა ჸყდა ჳრომთასა:“

„ესე ეოველი რამ წარმოლოქჳა, კასოქსა და გამოუბრწეინვა მსჳე, და გარდამოვიდა მეჳე ცხენისა-გან, და დადგა მას ადგილსა: განიჳერსა გელნი აღმოსავალით და თქჳა:“ შჳს ხარ ღმერ-თი ეოველთა ჸყდა ღმერთთა, და უჳელი ეოველთა ჸყდა უჳელებათა, ღმერთი რომელისა ნინო იტუჯს, და საქებელ არს სსხელი შჳნი ეოვლისა დაბადებულისა-გან, ცასა ქვეშე, და ეოველსა ქვე-ყანასა ჸყდა. რამეთუ შჳნი მიხსენ მე ჳირისა-გან და განმისათლე ბსელი ჸემი: აჳა ესე-რა მიცნო-ბიეს, რამეთუ გინდა ხსნა ჸემი და ღზინუბამ, და მიახლებამ შჳსდა: უჳელა გერთჳულაო, ამას ადგილსა ადჳმართო ძელი ჳჳარისა, რომლითა იდიდებოდეს სსხელი შჳნი, და ისინებოდეს საქმე ესე და სისწაული უგუნისაჲ:“ და ისწავა ადგილი-იგი, და წარმოჳმართა, და იხილა ერ-მან მან ნხოელი და გამოჳერთსენ ²⁾ კრი განბსჳელი ³⁾: ხალა მეჳე დადადებდა. „მიეცით ღმერთსა ნი-ნოსსა დიდება ეოველმან ერ-მან. რამეთუ იგი არს ღმერთი სჳუჳუნეთა, და მას მხოლოსა შგენის დიდებამ უგუნისაჲ:“

„ხოლო სანსა დეოჳოვლი და ეოველი კრი განვიდეს მიგებებად მეფისა. რამეთუ ესმა ჰირ-ველ წარწემსდა, და გვალად მოხლჳა დიდებით, და მიეცებოდეს ქინძარსა და ღართსა: ხალა ნე-

1) მ-88 ნუჳადა.

2) მ-89 ეპი-კასრთსენ.

3) Mon M-it კრნი ვანსეულნი.

ტარი სინო დადგომილ იყო ლოცუნასა შუქრისასა, მაელოვანსამას შინა, ჩუჭულებისაებრ მისისა, ეამსა თვისსა, და ჩვენ მისთანა ორ-შეოც და ათი სული: და იყო ვითარცა შემოვიდა მეფე, აღიძროდა ქალაქი, და სმითა მადლითა დაღაღებდა მეფე. „სადა არს დედაკაციიგი უცხო, რომელ არს დედა ჩემი და ღმერთი მისი მსხელი ჩემი:“ ვითარცა ესმა, თუ „აქა მაელოვანსა არს და ილოცავს,“ მოდრეა მეფე და ეოგელიიგი დაშქარი: მოვიდა და გარდაიჭრა სახედრისა-გან და ეტეოდა სინოს. „აჲ ღიბს შეუგ სახელის-დებად სახელისა ღვთისა შენისასა და მსხელია ჩემისასა:“ სოლო წმიდაჲ სინო ასწავებდა და აწვევდა მსწრაფელ თაჟუანის-ცემად აღმოსავალითა და აღსარებად ქრისტეს ღვთისა: მაშინ იქმნა გურგვისა და ტირილი ეოგლისა კაცისა, ოდეს შედგინდა მეფესა და დეოვალსა ცრემლოსათა: და ზვალისა დღე წარავლისა მოციქულნი საბერძნეთად მირიან მეფე-მან წინაჲ კონსტანტინე მეფისა, და წიგნი სინოსი, ეღენე დეოვლისა წინაჲ, და აუწევს ესე ეოგელი სასწაული ქრისტეს-მიერი, რომელი იქმნა მტხეთას შინა, მირიან მეფესა ჩუდა, და ითხოვნეს მოსწრაფებით მღუდელნი, საოლის-ღებისათჳს: სოლო წმიდაჲ სინო და მოწაფენი მისნი ქადაგებდეს ერსამას შინა, დღე და ღამე დაუცხრომელად, და უჩვენებდა ცხასა ჭეშმარიტსა სასუფეველისასა:“

§ 6.

თქმული მისივე, აღშენებისათჳს ეკკლესიათა:

„ოდეს წარემართა მეფე და ეოგელი კრი ქრისტეანობასა მოსწრაფებით, ვიდრე მღუდელთა მოსლჳდმდე, რქჳ მეფე-მან წმიდას სინოს. „მოსწრაფების შე აღშენებად სასლას ღვთისასა. სიდა უსქლით:“ ჭრქჳ სინო. „სადაცა მთავართა გონებაჲ მტკიცე არს:“ ჭრქჳ მას მეფე-მან. „მითყვარან შე მაყვალნი ესე შენნი, მნებაფს შე გონებისაებრ ჩემისა, გარნა არა ესე რაჲ 1), არამედ არა ვრიდო სამოთხესა ამას სავიფოთსა და ნაძჳთა ამათ სიმაღლესა, და ბაბილოთა ამათ ნაყოფიერებასა, და ეუზავილთა სურსულებასა. რამეთუ ჩვენებასა, რომელი იხილე შენ, მფრინველთა-მათ ფრთითა უშევრთა განბანა წელითა და განსპეტაკება ბრწინვალედ, და დასრდომს შეთა-მათიყდა სამოთხისათა, და სმობაჲ მათი სმითა ტკბილითა, ჭეშმარიტად სამოთხე ესე გორციელი და წარმავალი შეკვეცვალს ცხოვრებად საუკუნოდ, და მუნ აღვაშენოთ სახლი ღვთისა, სოლოცველად ჩვენდა, ვიდრე მოსლჳდმდე ჩემდა მღუდელთა საბერძნეთით:“ და მეუწესეულად მოილო ძელი 2) და ასწავებდა ხეროთა, და მოჭკუტთა საძუ-იგი, და ნაძკისა-მის-გან შემოსანსა შეიღნო სვეტნი

1) Mou M-it, ქსტო.
 2) Tous les M-ss portent ჰელი, du bois; mais je crois qu'il faut lire ცელი ou ცელი, une hache.

ეკკლესიისანი: და ვითარ აღშქესს კედელი-იგი ძელითა, და ამართეს ექქსინი-იგი სვეტნი თჳს-
თჳსად. სოლო სვეტი-იგი უდიდესი, რომელი სავეირველ იყო ხილვთა, საშუალ ეკკლესიისა შე-
სადგეულად განმსადებული, ვერ შეუძლეს აღმართებად მისსა, და აუწუეს მეფესა სავეირველი-იგი,
ყოვლადვე ვერ ძრვად გილითაც სვეტისა-მის: მაშინ მოვიდა მეფე, სიმრავლითა ერისათა, და მო-
ეხუეს მრავალ-ღონენი მასქანანი, სიმარჯვთა და ერისა სიმრავლისა ძალითა, ეცადნეს აღმართე-
ბად, და ვერ შეუძლეს:

„და იუო დავეირვებულ მეფე და სიმრავლე ერისა და იტუოდეს. „რამე არს ეს“: და ვითარ
იუო მწუხრი, წარვიდა მეფე სახლად თჳსად, შეწუხებული დიდად: სოლო წმიდაჲ ნინო და ათ-
ორ-მეტნი მოწაფენი მისნი დედანი დაადგრეს სვეტისა-მისთა-ნა: სოლო იგი სასატრელი გო-
დებოთა სვეტსა-მას-სედა დადინებდა ცრემლითა: ვითარცა შუალამე ოდენ იუო, წარმოექცეს
ორნივე მთანი არმაზი და ზადენი, რეცა-თუ სამაირდვიეს და დაეყენს წყალნი ორათვე: და მტკვარ-
მან გარდამახეთქა და წარჭკობდა ქალაქი. და შეიქმნეს ხმანი სახარელნი, ტუებისა და გოდე-
ბისანი, ეტრეთვე არავე გარდამოსდა ციქესა ზედა, და იქმნებოდეს სასარელნი გრგვინანი: შე- 66
შინდეს დედანი და ივლტოდეს. სოლო ნეტარი-იგი ღაღადებდა. „სუ-ტეშინის, დანო ჩემო,
მთანი მუნვე ჭიანს, და წყადნი მუნვე დრან, და ერსა ყოველსა სძინავს:“ სოლო ესე რომელ რეცა
მთანი დაირდვიეს სამართლად გენჭტნების, რამეთუ ურწმუნოებისა მთანი დაირდვიეს ქართლს ში-
ნა. და წყადნი რომელ დაეყენეს, სისხლნი-იგი ურმათა გერმათა მიმართ შექმნივისა დაეყენოს: ხო-
ლო ხმა ესე ტუებისა არს ეშმათა სიმრავლისა. რამეთუ ივლტოვენი იგინი ოფეს თჳსსა, რომელნი
არისნ მყოტ ამით ადგილით, ძალითა მადლისათა და ჟუარითა ქრისტესითა: მოიქცით და ილო-
ცვედით ღვთისა მიმართ:“ შეუქრუულად დაიცნეს ხმანი-იგი, და იუო არა-არაჲ:

„და დადგა წმიდაჲ ნინო, განეპერნეს გელნი და ილოცვედა ღვთისა მიმართ, და იტუოდა.
„რათა არა დაებრკოლთს საქმე ესე რომელსა წარმართებულ არს მეფე:“ და ვიდრე არა ეევიდა ქა-
თამისა საშოვე კერძთა ქალაქისათა დაჭრცა ზარისა დაშქარ-მან ძლიერ-მან, და დაჭლეწესს კარნი, და
აღივსო ქალაქი სპარსითა ღაშქრითა, და შეიქმნა ზარისა სახდელი ზარსინვა, და ყოვილი და კლუჲ,
და სისხლი დიოდა, და აღივსო ყოველი ადგილი, და მოვიდა მათდა სიმრავლე, ზახილითა და
მახვილითა, და სხვათა-მათ შიშისა-გან დადნებოდეს გორცნი და ტანილთა სული მათი. ტიროდეს
ნათქაფთა-მათთვის: და მსწრაფელ ისმოდა ჭხმობდეს-რამე ძლიერად. „მეფე სპარსთა, ხვარამ
ჭბრძანებს, და მეფეოა მეფე ზეარან-ხვარან: ყოველი ჭურთაჲ განსრინეთ ზირისა-გან მახვლისა:“
ესე-რამე შესმა და მოვეკე (ცნობასა, შეორგულდით!) მე და ათნი-იგი ჩემთხანნი, და მოახლებულ
იყვნეს მახვლთხანნი გარემოს ჩვენსსა, სტემდეს და კლვიდეს:

1) Mon M-it შეორგულდით, de même qu'il porte toujours ეწუთო, აუშნოთ, in où T écrit ეწუთო, უშნოთ. La der-
nière leçon est plus archaïque et se voit toujours, en pareil cas, dans le Nouv. Testam. imprimé. D'ailleurs
j devant უ pent à-peine se prononcer.

„და ისმა კმა ძლიერი. „მირიან შეეფე შეიპყრესო:“ გარე მოიხილა მტნუჲმან მოღვაწეჲმან, და თქვა. „ესე რომელი ვივის, ვიტი რომელ აწ სადამე დიდად ჰქსტირს, და ჰმადლობით ღმერთსა რომელი ესე ნიში მათისა წარწემედისა არს და ქართლის ცხოვრებისა, და ამის ადგილისა დაბისა: და ნუ-გეშინის გუტემდა ვითარცა მოძღუბნი გელოვანი, ჰქმნანოცად მოძღუბანი და მოციქული სანატრელი: მიექტა ერსამას მომხრეჭლსა, და ჰტეჲ. „სადა არიან შეეენი სპარსთანი, სუბარა და სუარანს-სუარსა. საბატანიო გუშინ წარმოხეჭლით, მალე მოხვედით. დიდი სადამე ლაშქარი ხარო და ძლიერი, რად დაღუწეთ ქალაქი ესე, და მახვლი დაეცით. ქართა და ნიაფთა წარჰტულებთ, ხეულით სრდილოთ გერძო, მთათა და გედართა. აჰა მოვიდა რომელსა თქვენ ევლტით:“ და განიძრა გელი ჟუბარის სხედ, და შეუქუეულად უხინო იქმნეს ეოფელნი-იგი, და იქმნა დაუუღება დიდი, და დედანი-იგი ჰსატრიდეს მას და ადიდებდეს ღმერთსა:

67 „ხოლო ვითარცა ცის-კარი აუღებოდა, მიერულად დუდათა-მთ, ხოლო მე სიღონის მღვიანრე ვიფე, და იგი დგა გელ-განაშურობით. აჰა ესე-რა ზედა მოადგა ჰსაბუგი ერთი ჩეტარსამას, ყოფილად ნათლიათა შემკობლიო, შუბლარდნილი ტეტელდისა ზეწართა, და ჰტეჲ რამე სანნი სიტყუანი: ხოლო იგი დაეტა შირსა ზედა, და ჰსაბუკამან მან მიფო გელი სუტტსამას და აღმადლა, და წარილა სიმადლესა შინს, და განკვირვებული მიფეასლე მე სიღონისა, და ვარქე ესრეთ. „აღულოფა-ლო, რაჲ არს ესე.“ ხოლო მან მტეჲ. „მოადრიკე თაფი ქვეყანად,“ და ტირილად იწყო სარისა მის-გან. და მტრედისა უამისა შემდგომად აღდგა და აღმადგინა, და განვეშორენით მას ადგილსა: ხოლო დედანი ვითარ იუენეს გიდე, აჰა იხილეს მათცა სვეტი-იგი, ტეტელის სხედ ჩამოვიდა და მოკანლა სარისსამას და დადგა, აღშორებულად ქვეყანით, ვითარ ათორ-მეტ წურთა, და ნელიად-სელიად ჩამოიტვალებდა სარისსად თვსად მონაკვეთსა და ძირსა მისვე სამცისას: ვითარცა რიყრაჲი ოდეს იყო, აღდგა მეფე გულ-გოდებული ურფათ-გან, მიხედნა სამოთხესა დაწეებულსამას ეგეტესიასა, და იგი მტკიცე იყო გონებითა, იხილა ნათელი ვითარცა ელვა აღწეწული ცად, სამოთხით მისით: იწყო სრბად და მკვრელ მოვიდოდა, და ყოფელი სიმრავლე სსლისა მისისა და ყოფელი ერთი ქალაქისა მივიდა: ვითარცა იხილეს საკვირველი-იგი, ნათლითა ბრწეინაჲლე სეტი ჩამოვიდოდა ადგილად თვსად, რეცა ვითარცა ზეცით, და დადგა ხარისსამას-ზედა, დაემუარა გელით შეუხებულად კატათ-გან: და ნეტარ იყო მას უამსა შინს, რამეთუ რაჲ-იგი იქმნებოდა შიშითა და სინარულითა ადიფრო მტხეთა ქალაქი და დიოდეს მდინარენი რტემლთანი, შეფეთა და მთავართა, და ყოფელსა ერსა. სულ-თქმითა სულისა მათისათა ადიდებდეს ღმერთსა, და ჰსატრიდეს წმიდასა ნინოსს, და იქმნეს სსწაჲლნი დედნი მას დლესა შინს:

„პირველად მოვიდა ჰტრია, ბრმა შობით-გან, მიკანლა სვეტსამას ღვთიფ აღმართებულსა, და იქმნა მსუდეულ მუნ-თქვესვე, და ადიდებდა ღმერთსა: მეორე, სეფეაწული ვინე ყრმა, ამსასპა-

ნი, იდგა რვისა წლისა მდებარე¹⁾. მოიღო იგი დედა-მას მის-მას სარწმუნოებით, და დასდგა ცხედრიისა წინაშე სვეტსა-მას ნათლისას, და სამდვლევ ნათლისას, ევედრებოდა ნინოს. „მოხედენ, დედოფლო, ძეს ახას ჩემსა სიკრძელოდ მისაღებულსა, რამეთუ ვიცი, ღმერთი ღმერთთა არს, რომელსა შენ მისხურებ და სვეს გვექადაგებ.“ მასინ სინო შეახო გელი სვეტსა-მას, და დასდგა ერმასამას, და ჭრქება. „გრწამს იესო ქრისტე, ძე ღვთისა, ცხაფრებისათჳს ყოვლისა სოფლისა გორცითა მოსრულ. ამიერიითგან განიკურნე და აღიღებდი მას, ვის-მას ძალ-მას გან-გებუნა.“ და მსწრაფლ აღდგა ერმა.აიგი, ვითარცა მრთელი, და დაეტა შიში დიდი შეჴეს და 68 ყოველსა ერსა. და თჳთოასსენი სნეულნი მოვიდოდეს და განიკურნებოდეს, ვიდრემდის მეფე-მას შეუქმნა სახურველი ძელისა გარემოს სწეტსა-მას, და დაფარა სედვისაგან, და ეგრევე შეეხებოდეს ერსი, და განიკურნებოდეს: მსწრაფლ იყო მეფე-მას და განასრულა ეკვლეისა სამოთხესა-მას შინა:

„და ვითარცა მიიწინეს მტციქელნი შირიანს მეფისანი წინაშე კოსტანტინე მეფისა, და მიუთხრეს ყოველი რაჲცა იქმნა, მასინ აღივსო სიხარულითა მეფე და დედა მისი ელესე დედოფალი, პირველად ამისოთჳს, რამეთუ შადლი ღვთისა მიეფინებოდა ყოველთა ადგილთა. და გელის მათსა ქუჩაშე ნათელადებდა²⁾ ყოველი ქართლი. და შემდგომად ამისოთჳს განმხიარულდეს, რამეთუ დადასტურეს შირიანს მეფისაგან სრულიად მოწყვედა სპარსთა და მტკიცედ მიღებაჲ სიუჭარულისა მათისა: და ჭმადლობდეს ღმერთსა, და წარმოგზავნეს მღვდელი სვეშმარიტი, იოანე ებისკოპოსი, და მისათანა მღვდელნი ორნი და დიაკონნი სომნი. და მიუწერა მეფე-მას კოსტანტინე შირიანს წიგნი ღოცვასა და გუროსეჴა ღვთისა, მადლობისა, და წარმოსცა ვჳარი და ხატი მაცხოვრისა, და მის-თანა ნიჭი დიდი. და ელესე დედოფალ-მას მოუწერა წიგნი ქებისა და ნუგეშისისცემისა: მოიწა ებისკოპოსი, მღვდელნი და მტციქელნი მტკეთად, და აღივსეს სიხარულითა მეფე და ყოველი ერთი მათი. რამეთუ სურვიელ იუჴნეს ყოველნივე ნათლის-ლებისათჳს: მასინ მსწრაფლ გაგზავნა ბრძანება შირიანს მეფე-მას ყოველთა ერის-თავთა თანა, სპასილართა და ყოველთა შირთა სამეფოსათა, მოაწოდებდ წინაშე მისისა. და მსწრაფლ მოიწინეს ყოველნი ქადაქად:

„მასინ საოულს-ილო მეფე-მას გელსა ქუჩაშე წმიდისა ნინოსისა. და შემდგომად დედოფალ-მას და შეიღოთა მათთა, გელთა ქუჩაშე მათ მღვდელთასა და დიაკონთასა. და შემდგომად ამისსა აგურთხეს მდინარე მტკუჭარი, და ებისკოპოს-მას შემსადა ადგილი ერთი, მსწრეგითა ხადისა³⁾, კარსა მოგვიისისა, სადა ყოფილ იყო სხელი კლიოზ მღვდლისა, და მუნ საოულს-სცემდა წარსინებულთა ერთიკროთისა, და ეწოდა ადგილსა-მას მოთვართა სანათლავი: ხლოო ქუჩამთ მისისა, მდინარისავე შირსა, ორნი-იგი მღვდელნი და დიაკონნი ნათელს-სცემდეს ერსა, და ვიატუდებოდა ერთიიგი ურთიერთარს, მოსწრაფებით ეუბნებოდენ მღვდელთა, რათა პირველად მასვე ნათელს-ცემს:

1) Omis T.

2) T სოლას-ღება.

3) T კლასი.

და ესრეთ სურვიელ იყო ერიოგი სათლეს-ღებისათვის, რამეთუ ესმინა ქადაგებაჲ წმიდის ნინოსი, რომელს იტყუნს. „ყოველმან რომელმან არა სათელს-ილო, არა ჰოეოს მან სათელს-სეჟუნა.“ და ამისთჳს მოსწრაფე იუჟნეს სათლეს-ღებდ ყოველნიოგი, და ესრეთ სხედ ნათელს-ილეს ყოველმან ერმან და სიმრავლეჲმან ქართლისამან. თვისიერ ხოლო არა სათელს-ილეს მთელთა გეფასიანთა, მიიყენასამან სათლისას, არამედ დადგეს ბსელს შინა ჟამს-ოღენსჳ და ჭურითა მცხეთელთა არაჲ სათელს-ილეს, გარსა ბარბანთა სათელს-ილეს ორმეოც და ათ-მან სასლმან, და იქმსეს ჭეშმარიტ. ამის-თჳსცა დიდ იქმსეს წინაჲ შეჴისა, და მიუბოძა დაბაჲ, რომელსა ჭრქეან ცისე-დიდი: არამედ არა სათელს-ილო ფეროჲ, სიძეჲმან მირიან შეჴისამან, რომელსა ჰქონდა რანი ბარდაგამდის, მირიან შეჴისაგან, არცა ერმან მისმან სათელს-ილეს, არამედ გორციელად ოდენ მორსილობდეს მირიან შეჴეს:

„მამის წარავლის მირიან შეჴემან ებისგომოსი იოანეჲ და მისთანა წარსინებუელი ერთი ¹⁾ წინაჲ გასტანტინე შეჴისა, და ითხოვა საწილი ძელისა ცხორებისა, რომელი მან ოდენ ჟამსა გმოკნისა ღვთის მსახურსა და ღვთის მოუჭარესა ელენე დეოფილას: და ითხოვსა მღუდელნი მრავლანი, რათა განავლისეს ყოველთა ქადაგებთა და ადგილთა, და სათელს-სტემდენ ერთა, რათა მსწრაფდ სათელ-ილას ყოველმან სულმან ქართლისამან. და ითხოვსა ქეთოს-ურთოჲს მოძღუარნი, აღმსენებისათვის ეკლესიათა: ვითარცა მიიწიესეს წინაჲ გასტანტინე კეისრისა, სისარულით მისნიჲ საწილი ძელისა ცხორებისა, და ფიცარნიოგი ²⁾, რომელსა ზედა ფერგნი დაუმსჭვანდესს უფაღსა, და სამსჭვანდისი გელთანი. წარმოგზავნეს მღუდელნი და სურთნი ფრად მრავლანი: რამეთუ გასტანტინე შეჴემან შეჴობასა შინა მისისა აღაშენა ეკლესიაჲ ტაძარი წმიდაჲ, და მოსცა განძი დიდადი ებისგომოსის იოანეს, და უბრძანა. ოსდაცა ვერ იყო ადგილთა ქართლისათა, მუნცა აღაშენეს ეკლესიანი, სასელსა ზედა სემსა, და ნიჴი ესე დიდადი დამიკვდრე ³⁾ სწიდებრთა ქართლისათა.“ და წარმოვიდა ებისგომოსი, და მისთანა მოციქული: და ვითარ მოიწიესეს ადგილსა რომელსა ჭრქვან ერუშეთი, დაუტყვნს მუნ სურთნი, საქმედ ეკლესიისა, დაუტყვნს განძნი და სამსჭვანდისი უფლისანი და წარმოვიდა, და მოვიდა მანგლისს, და იწყო ეკლესიასა, დაუტყვნს ფიცარნიოგი უფლისანი: მამის შეწუხდა მირიან შეჴე, რამეთუ შირველ არა სომეხოთა ქადაგის მოვიდეს, არამედ სხუთა ქადაგებთა და ადგილთა იწვეს შესებად ეკლესიასა და დაუტყვნეს საწილი: ხოლო მოვიდა წმიდაჲ ნინო, და ჭრქეჲ. „ნუ სწუხ, შეჴეო, რამეთუ ესრეთ ვერ არს, სადაცა მივიდოდან დასოქსვიდან სასელსა ღვთისას, რამეთუ არს ქადაგის მან შინა სამოქელიოგი დიდებუელი უფლისა:“

1) ერთი.
 2) უფრო serait mieux, mais tous les M-ss sont d'accord.
 3) აღაშენდრე.

„მამის მოიუშნა მეუკუასან ახათარ და მისათან ჭურთან მრავალნი, და განმოვიტოხ მათგან 70 კურთისამისათჳს, და მათ მოუთხრეს ყოყელი რომელი ზემო წერილ არს: და აღიშვრნა კელნი თჳსნი შირიან მეუკუამან, და თქუა: „კურთხეულ ხარ შენ, უფალა იესო ქრისტე, იესო ლეონის ცხიყელისათ, რამეთუ შირყელითაგანვე გინდა ესნა ხყენი ექმანისაგან და ადგილისამისაგან ბნელისა. ამისათჳს სანოსრელითი შენი წმიდა წარმოკცა წმიდით ქალაქით შენით იერუსალიმით ერბაულთაშათ, ლეონისა შენისაგან უცხო ქმნილთა, და ხყენ უცხოთა სათესაფთა:“ და წარტყმართა შეუე და ყოყელი ქალაქი ქრისტესნობასა, იწუეს ხურეთა შესებად კეკელესისა, გარე უბანსა, მყყადთაშათსეუდა, სყოფელთა წმიდის ნინოსათა, სდა აწ არს კეკელესა სანთაგარეობისკობორთა: მამის ჭსოქუა წმიდაშან ნინო, „კურთხეულ არს უფალა იესო ქრისტე და მამა უფლისა ხყენისა, რომელმან მთაფლისა სიტუება მისი წმიდათაგან მადლთა, თჳთ ძლიერისაგან სეკდრისა გარდამოსრული ქეკესნად, მდაზად, შობილი უქმეკად თელისაგან დავითისა, დედა კაცისაგან მარტოდ შობილისა, წმიდისა და უბიწოსა, რომელი სათნოა ეჳა მარ მიზეხითა, მისეკი ცხოყრებისა ხყენისა. რომელმან ცნა ქუწუე ყოყელითჳს განსათლად, და შორწმუნენი აცხოგნნა. რომელი იშუა ყითარცა კაცთ, სათელი ყოყელთა, სეტი ლეონისაჲ, და ყითარცა მისთურამან ვინსე სეჳელისამან სათელსილთა წყლისაგან და სოელისა, ჳგარსოცეუა, დეჳელა და ადღვა შესამესა დღეს, ანაღლად სინაღლესა, მამის თანსა, და კეკელად მოყადს დიდებითა. რომელსა ჭშეენის ყოყელითჳს დიდებაჲ, თანა მამით და სოელიწმიდითურთ, აწ და მართლის, და უკუენითიუჳსნისამდე. ამის:“

§ 7.

ადმართებისათჳს ზატონისისა ჯუარისისა:

ყითარცა სათელსილეს მეუკუამან და დედათაშამან, შეილთა მათთა თანსა, და ყოყელამან ერამან მათამან, მამის დეა სე ერთა ადგილსა ერთისა, კლდეკა ზედა შეუყადსა, და იესო სე იგი შეჳნიერი, იგრიად სეჳნილად. ¹⁾ სეკრეჳელბაჲ იესო ხისამისოგან, რომელი სანრცეჳელი ნადრი შიიიდის და სქამის იჳურცელი შისო, გინა თესელი ხანსოცეჳენსეული, განერის სიკეჳდისაგან, დაღრაჳთ სეკლასესა ადგეს დიდად წელელ-იჳეის: ესე დაზად სეკრეჳელ უსინდა შირყელთაშათ წარმართთა, და აწუჳენს ეჳსიკობორისა იოანესეს ხისამისოთჳს. სოღო ებისკოპოსმამან თქუა: „აჭა სქეჳმარტად შირყელითაგანვე დამარსულ არს ქეჳესან ესე ლეონისაგან მისეჳრად იჯისად, და ლეონისა შიიერ ადმორცეჳებულ არს სე იგი, და ²⁾ დამარსულ უსინსამისოთჳს, და აწდა შიიესისა მადლო

¹⁾ M-BB იქ. და.
²⁾ Mmquab, T.

დღეთისაჲ ქართლს, და მის ხისა-გან ჟურ არს შექმნად ჟფარი პატრიარსანი, რომელსა თაყუანის-სცეს 71 ყოველმანს სიმრავლე-მან ქართლისამან:“ და წარვიდა რეგ, ძე მეფისა, და ებისკოპოსი მის-თანა, და სიმრავლე ერისა, და მოჭკუქტოეს ხეიგი, წარმოიდეს რტოათური მისით. და მოაქუნდა ათსა 1) ათუელს კაცსა, სუკსე რტოათური და ფურცლითური შემოაქუნდა ქალაქად, და შემოკრბა კრი ხილვად მწუანისა 2) ფერობასამან და ფურცლიანობასა, ჟამსა წამთრისასა, ოდეს სხუა ეო-გვილი ხე კმელ იყო, ხოლო ესე ფურცელ-დაუჯვენელი, სულამო და სხილუჭლად შუჭნიერი: და ძირსა სუდა ამართეს ხე იგი, კარსა სუდა ეკვლისისასა, სამხრით მის ხისთა. და ბერვიდა ნელი ნიაფი, და შილიდა 3) ფურცელთა 4) ძრვითა რტოათ მისთა, და იყო ხილვა მისი შუჭნიერი, ვითარცა სმენით ვიცით ხისამის ალვისა: ესე მოჭკუქტოეს მარტსა ოც და ხუთსა, დღესა პარს-სიკესა, დაადგრა ეგრეთ ხეიგი დღესა ოც და ჩვიდმეტსა, და არა შეცვალა ფერი ფურცელ-მან მის-მან, ვითარცა დგა ძირსავე სუდა თუსსა, თავსა სუდა წყაროსასა, ვიდრემდის ეოველი ხენი მანდარისანი შეიმოსეს ფურცლითა, და ხენი ნაყოფის გაშომელებელი შეიმოსეს ყვავილითა: მამინ თუჭსა მანისა ერთსა შექმნისე ჟუარნი ესე, და შვიდსა ამის თუსსა ალემართეს გელის-დადებითა მეფეთა, თანა სიხარულითა და წადიერებითა ყოვლისა ერისა ქართლისათა, და იუენეს ეკვლისასა შინა:

იხილა ყოველ-მან ერ-მან ქართლისამან, ყოველთა-მით დღეთა. ჰჭა ჩამოვიდის ჟუარი ცრიც-ხლისა სუკით მისა-სუდა, კარემოს, მსკავსად გურჯნთა 5) ვარსკუელავისთა, და დაადგრის სუდა ეკვლისასა ვიდრე განთიადმდე, და რიყურაჲ ოდეს გამოვიდის მის-გან ორნი ვარსკუელავნი. ერთი წარვიდის აღმოსავლით და ერთი დასავლით, და იგი თავადი ეგრეთ ბრწყინებად, ნელიად 6), განვიდის მიერ კერძო, ახლოს წყაროსამანს შემოაკერძო არაგვისა. და დადგის ბორცუსა სუდა გლდისასა, რომელი აღმოცენსა ცრემლითა წმიდისა ნინოსითა, და მუნით აღიმადლის სუცად: და ესრეთ მრავალ-გზის იხილა ყოველ-მან ერ-მან მაცხოვრებაჲ დღეთისა ჩვენისა: მამინ იწუეს გით-ხუდა ნეტარისა ნინოსსა, თუ „რამ არს, რომელ გამოვალს ბრწყინებად ვარსკუელავი, და ერთი წარვადს აღმოსავლით, და ერთი დასავლით:“ ხოლო მან თქვა. „განავლინებით განსი მათა სუ-და მადლთა, აღმოსავლით ვიდრე კახეთისა მთამდე და დასავლით ვიდრე სასახებამდე ამის ქალა-ქისა, და ოდეს გამობრწყინდეს მთიებნი-იგი იხილან თუ სადა დადგენ, მუნცა აღმართან ორნი იგი ჟუარნი ქრისტესნი:“ მამინ ყო მეფე-მან ეტრე და შეცნა თავნი მათანნი მიწეებით, ხოლო

1) Mon M-it ათს, „mille dixaines“.

2) Au lieu du génitif, qui se trouve ici dans le trois M-ss, il faudrait le datif, ou le génitif également dans les mots suivants.

3) Mon M-it დამსწილი.

4) T, R: ფურცელთა ხისა მისთა.

5) T გარჯნით.

6) Mon M-it, ნელიად.

დღე ესე იყო ჰარასკევი და შაბათი განთენდებოდა. იყო იგივე სსწაული, და იქმნა ეგრეთვე ვითარცა პირველ იქმნის: სუალისა დღე მოვიდეს დასაფლისანი, რომელნი დგეს მათაა ზედა ქუბათა 72 თავისათა, და მიუთხრეს შეიქვას. „ვითარცა განმოვიდა ვარსკვლავი-იგი, ამაღლდა და მიიწია მთასა რედა თხოთისასა 1), განდასაფლავს კასპისასა, და დაადგრა ადგილსა ერთსა, და ყოველად უხინო იქმნა:“ და ეგრეთვე მოვიდეს მითი კასეთით და თქუჩს. „ვისილეთ ვარსკვლავი აქათ მომავალი, და დადგა დაბასა ბოდისასა 2), კუხეთისსა ქუჩქანასა:“ მაშინ უბრძანა სეტარ-მან ნინო. „წარბი-სუჩსით ორნივე ესე ჟუარნი და აღმართენით, ერთი თხოთს, სნა-იგი ღმერთმან განმისლთ ძალი მისი, და ერთი მიეცეს სიღომეს, მიკვალსა ქრისტესსა, აღმართოს უფრომოს ქალქსა. რამეთუ ბუდი 3), დაბაჲ კუხეთისა, არა წინააღუდგეს ქალქსა შეიქეთასა, რამეთუ ერთსა სიმრავლე არს მუნ: ბუდისა კულსა დაბაჲ თუთ ისიღოს სათნო-იგი ადგილი ღვთისა:“ და ეუჩს ეგრე ვითარცა უბრძანა ნინო:

ხოლო ესე სსწაულითა სეატისა ჩუჩსებით ჟუარი პატრიოსანი მცხეთას იზურეს, კელითა კატობრივითა, მივიდეს ბორცუნსამას ქუჩქუ, და წყაროსამას-სედა ათიქს ღამე, და ილოცეს ღვთისა მიმართ, და სეტარი ნინო ცრემლითა შეასაგებდა წყაროსამას, და იქმნებოდეს კურნებასი და სსწაულნი დიდნი: ხოლო სვალისა დღე ადვიდეს კლდეკამას-სედა, და მივიდა სეტარი-იგი ბორცუნსამას-სედა, და ვარდა ქუბათა-სედა და სტრიოლას თუთ იგი, და მისათას შეიქენი და მთავარნი, და ყოველი სიმრავლე ერთსა, ვიდრე მდის მთანი კმას-სედა, და დასდგა კელი ერთსა ქუჩასა და ჰურქუ ებისკოპოსსა. „მოვედ, რამეთუ მუნდა ჟურ არს, და დასწერე ქუჩასა ამას ჟუარი:“ და მან ყო ეგრე, და მუნ აღეშარა ჟუარი-იგი დიდებითა, შეიქეათ-კან, და მოსდრკა ერთ-იგი ურიცხვ, და თაუქანის-ცეს ჟუარისა, და აღიარეს ქუჩქანა-სედა და ღვთისა ცხოველისა, და ჰურქუენსა სამებით დიდებული ღმერთი:

ხოლო დიდნი-იგი მთავარნი არა განეშორებოდეს ეკკლეიისსა წმიდასა, და სვეტსა ნათლისასა, და ჟუარსამას ცხოველსა. რამეთუ სედადეს სსწაულითა-მით უსომოთა, და კურნებათა-მით მიუთხრობულთა. და დღეს კვრიაკესა ადვისებისა ზადიკესა ყო მირიან შეფე-მან და ყოველ-მან მცხეთა-მან, შესწირავდა დღე-იგი განსწესეს, ჟუარისა მსახურებად, ადვისებისა სეტარსა 4) ყოველ-მან ქართლ-მან დღეინდელად დღეღამე: და იყო რაოდენისაზე დღისა შემდგომად, მარტვილისა უკანისა, იხილეს სსწაული დიდად სსწინელი, დღესა ოთხ-შაბათსა 5): ამა ესე-არა სვეტი ერთი

1) Mon M-it თხოთისას.

2) Mon M-it porte ზუდას, sans le mot précédent.

3) Tous les M-ss portent cette leçon.

4) L'étymologie arménienne de ce mot, *ჟუარის*, demande un *ც*, mais souvent on écrit, comme plus haut, par un *ე*.

5) Mon M-it *ოთხ-შაბათს* un lundi.

ნათლისა, სსხედ ჭჭარისა, დგა ჭჭარისამას ზედა, და ათორმეტნი ვარსკვლავნი სსხედ გვრჯნი-
 სს, გარემოს მისსა: ხოლო ბორცვაიგი ჭჭარისა კმეოდა სსხედ სულენლად, და ხედჯდეს სსსწა-
 უღსა ამას ყოველნი, და მრავალნი უღმროთათანნი მოიქცეს და ნათელსადეს მას დღეს შინა:
 ხოლო ქრისტეანნი უფროს მორწმუნე იქმნებოდეს და ადიდებდეს ღმერთსა: მერმე კვალად იხი-
 73 ლეს სსჭამა სსსწაული ჭჭარისაჲ, ვითარცა ცეტხლი დგა თჳსა ზედა მისსა, შვიდ წილად მზისა
 უბრწეინებალესი, ზედა დადგრა მას, ვითარცა სსკმილისა ნაბერწვალნი ადვლენ, კერე სსხედ ანგე-
 ლოზნი ღვთისანი ადვიდოდეს და გარდამოვიდოდეს მას-სედა: ხოლო ბორცვაიგი ჭჭარისა იძრო-
 და ძლიერად, და ვითარცა სსსწაულიაიგი დასცხრებოდა, კერეთვე ძრვა-იგი დასცხრებოდა: ვითარ-
 ცა იხილეს სსსწაულიაიგი, და უკვრდა ვოველთა უფროსად და უმეტესად ადიდებდეს ღმერთსა: და
 ვითარცა იქმნებოდეს სსსწაულნი-იგი წლითიწლად და ყოველი-იგი ერი ხედჯდეს, შიშით და
 ძრწოლით მოვიდოდეს თაჳწანის-ცემად გულის-მოადგინედ:

მას ჳამს რევის, ქესა მეფისსაჲ, ესეა ერმა მცირე წული, და იყო სხეულ და მიწვეწულ იყო
 სიკვდილად, და¹⁾ იგი ოდენ მხოლო ესეა მათ. მოილო და დადგა იგი წინაშე ჭჭარისა წმიდი-
 სს, და ცრემლით ითხოვდა. „უკეთუ მომიბოძო ერმა ესე ცოცხალი, ადვამეო კებო სსხეულად
 შენდა:“ და შენთქვესეუ განიკურნა ერმა-იგი, და განკურნებული და განცოცხლებული წარიუჳანა
 მერმე მოვიდა აღთქმისა აღსრულებად, და ყო მადღისა მიცემს დიდითა სსხარულითა, და გულის-
 მოადგინებით აღამენა კებო ჭჭარისა მცხეთისა რეჲ, ქემან მეფისა-მან, და წლითიწლად მოვიდის
 და აღსრულის აღნათქმამოიგი მსხუწრზლისა, და მიერთ-გან უფრო მოვიდოდეს ყოველნი
 უძღუენი და სხეულნი, განიკურნებოდეს და სსხარულით ადიდებდეს ჭჭარსა წმიდასა ქრისტესსა:

იყო ვინმე მამა-გაცი ჭბუკი, და ორნივე თჳლნი დასდგომოდეს, ჳდა იგი წინაშე ჭჭარსა
 წმიდასა ქრისტესსა, და შემდგომად შვიდისა დღისა ადვილენს თჳლნი, ხედვიდა და ადიდებდა
 ჰატიოსანსა ჭჭარსა: მერმე დედა-გაცი ერთი იყო, მარადის გვემული სულთა-გან უკეთურთა კბე-
 ოდენ, რომელ ძალი და ტონებაჲ მისი მიელო რვასა წელსა, და სამოსელსა თჳსსა²⁾ დაიპოზდა.
 და ვითარ მოიუჳანეს და ჰატიოსანსა ჭჭარსა შამთხვიეს, შემდგომად ათორმეტისა დღისა განი-
 კურნა და თჳსითა ფერკითა წარვიდა. ადიდებდა ღმერთსა და თაჳწანის-ცემად ჰატიოსანსა ჭჭარსა:
 მერმე კვალად იყო ერმა მცირე და მეუჳესეულად დაეცა და მოკვდა: ადილო იგი დედა-მან მისამან
 და დააგლო წინაშე ჭჭარისა ერმა-იგი მომკვდარი, დიდაუღით-გან მიმწუნსადმდე: ხოლო დედაჲ
 მისი ტირილითა ილოცვიდა წინაშე ჭჭარისა. სსჭანი ეტყოდეს. „წარიდე, დედა-გაცო, და დამარხე,
 რამეთუ მომკვდარ არს, და ნუღარა აწეინებ:“ ხოლო მან არა წარიკვეთა სსსოება, არამედ უფროს
 და უმეტეს სსწალობულად ტირიდა და ილოცვიდა. მწუნისა ოდენ ჳამს სულიერ იქმნა, და

1) T 42კო.

2) T 21სს, qui est évidemment fautive.

თქვანი აღიხილნა, და შემდგომად შვიდისა დღისა განკურნებულნი და განცოცხლებული წარიუჭანა ერმა-იგი დედაშინ მის-მან, და აღიდებდა ღმერთისა:

ინილეს-რამა სსწაული და კურნებაჲ ყოვლად წმიდისა ჟჳარისა მიერ, მრავალნი უშვილო-ნი მოვიდოდეს და ითხოვდეს შვილიერებასა, და შვილ-მრავალ იქმნებოდეს, და შესაწირავთა და მადლთა ჭეოფდეს. არას-საღვთო რომელნი მოვლენ, მათ ოდენ მიანიჭის კურნებაჲ, არამედ რომელნი შორითცა ითხოვდიან შეწყვეტასა წმიდისა ჟჳარისა მცხეთისა-სან, მუნ-თქვესვე შეწყვენით მისითა მიიღიან მადლი, მძლე იქმნიან მტერთა და მსწრთულ მოვიდიან შეწირვად მადლისა: მრავალნი უგვე უღმერთონი, ჭირსა-რს შთასცვივიან, რა-ჟამსა სადოდან წმიდასა ჟჳარსა, მუნ-თქვესვე განკურნან ჭირისა-სან, და მოვიდიან შემთხჳებად ჰატოისნისა ჟჳარისა. და მრავალთა ნათელსა ილეს, და სისარულით აღიდებდეს ღმერთისა: მრავალნი უკუტ მრავალთა ჭირთა შთასცვივის, და ძალითა ჰატოისნისა ჟჳარისათა განიკურნეს. მრავალნი ჰირად-ჰირად-თა-სან სსწაულითა მოვიდებიდ ვედრებად, მუის განიკურნებინ, მუნი-თ-გან დღეინდელად დღედმდე, და აღიდებდეს მამასა, და ძესა, და წმიდასა-სულსა, რომლისა არს დიდებაჲ აწ და მარადის, და უგუნი-თ-უგუნისა-მდე. ამინ:

§ 8.

წიგნი რომელი მოუწერა ჰატრიას-ქ-მან ჰრომისა-ქან და ბრანჯთა მეფე-მან ნინოს და მეფესა, და ყოველთა ერთა ქართლისათა:

მათ დღეთა შინა მოიწია წიგნი ჰრომით, წმიდისა ჰატრიას-ქისა, ნინოსა და მეფესა, და ყოველსა ერთს ქართლისას: და მოუვლინ ბრანჯი დიაკონი, ქებისა შესხმად და კურთხევისა მიცე-მად, და ამის ნეტარისა ნინოს ღოცვისა წარდებად და მადლისა ზიარებად: აქენდა წიგნი ბრანჯთ მეფისა ნინოსცა თანს. და რამეთუ მამისა მისისა-სან ნათელს-ელო ბრანჯეთს ყოველსა ერსა, და ყოველი ესე მასმენელ იყო იერუსალიმით და კოსტანტინეპოლით, ვითარმედ ქვეყანასა-მან ქართლისასა მეფეინა მჴე სიმატოლისა. ამის-თჳს სსწატრელი წიგნი მოუწერა, რათამცა ეუწყენეს აქანი იგი სსწაულინი სვეტისა-მან მსუჭლოვანისა, და ძალი-იგი კურნებისა: ესე ყოველი იხილა და მოისმინა სსწაულნი-იგი ყოველნი რომელნი ქმნიდ იუჳენეს მცხეთას დიაკონ-მან ბრანჯთა-მან, და განკვირებულნი აღიდებდა ღმერთისა და წარილო წიგნები:

მაშინ მეფე-მან ჰტრქჳ წმიდასა ნინოს და ებისკოპოსისა. „მნებავე ესრეთ, რათა იძულებით, მასვილითა მოვაჭციენით მოუვლნი, და სიძე ჩემი ფეროზ, და დავამონე ძესა ღვთისა, და ვათა-უფანნე ჰატოისნისა ჟჳარსა:“ მაშინ ჰტრქჳ მათ. „არა ბრძანებულ არს უფლისა-სან მასჯლისა აღებაჲ, და სსწარებითა და ჰატოისნითა ჟჳარითა უჩვენოთ გჳამა ჭეშმარიტი, მიმიუჭანებულნი ცნოვრე-

75 ბად საუკუნოდ, და მადლმან ღმობის-მან განანათლოს ბნელი-იგი გულთა მათთა:“ და წარვიდა წმიდაჲ ნინო, და ებისკოპოსი იოანე, და მათ წარატანა მეფე-მან ერისთავი ერთი, და მოვიდეს, და დადგეს წორბანისა, და მოაუწოდეს მთიულთა, ჰირ-უტყვისა სახეთა-მათ კაცობა, ქართალელთა, ფხოველთა, გუდამაქრელთა, და უქადატეს მათ ჯვარი ქრისტიანეთა ჭეშმარიტი, მიმუქსნებელი ცხოვრებად საუკუნოდ: ხოლო მათ არა ინებეს ნათლის-ღებამ. მაშინ ერისთავ-მან მეფისა-მან მტირედ წარმართა მახელი მათ-სედა, და ძლევით შემუსრნა კერპნი მათნი:

გარდამოვიდეს მუნით და დადგეს უაღეთსა, და უქადატეს ერწოთათი-სედა. ხოლო მათ შეიწინარეს და ნათელ-იდეს. ხოლო ფხოველთა დაუტყვეს ქვეყანამ მათი, და გარდავიდეს თუშეთს, და სსჭანინცა მთიულელნი უმრავლესნი არა მოიქცეს, არამედ დაუმძიმა მათ მეფე-მან ხარკი, ოდეს არა ინებეს ნათლის-ღებამ: ამის-თვისცა წაკრბეს იგინიცა და შესცდეს, და რომელნიმე უგანასკნელ მოაქცივნა აბობოს, ნეკრესელ ებისკოპოს-მან, რომელნიმე მათგანნი დარჩეს წარმართობას-ვე დღესამომდე: ხოლო წმიდა-მან ნინო წარემართა წარსლვად რანს, მოქცევად იეროზისსა. და ვითარცა მიეხლა კუხეთს, დაბასა ბუდისასა, დაყვნა მუნ დღენი, და მოვიდოდეს მისსა კახეთით, ჰკითხვიდეს და აღიღებდეს სწავლასა მისსა, სიმრავლე ერისა: მაშინ დასრეულდა მუნ, და ვითარცა ცნა რვე, ქე-მან მეფისა-მან, და საღამე, ცოლ-მან მის-მან, რომელნი ცხოვნიდებოდეს უჯარმოს, მოვიდეს წინოსსა, და აცნობეს მეფეს და დედოფალსა: ხოლო მათ მიავლინეს ებისკოპოსი იოანე წარმუქსნებად¹⁾. წმიდაჲ ნინო არა ერჩდა: ხოლო წარვიდა თვთ მეფე და სიმრავლე ერისა ძლიერისა, და მივიდეს მის-სედა, და შეკრბა სიმრავლე ერთა, და ხედიდეს ყოველივე იგი ერი ჰირსა წინოსსა ვითარცა იუ-ცისა ანკელ-ოზისსა, და მოსწვევიან ფესუსა სამოსლისა მისისასა, მიიღებდეს და ემთხვეოდეს სარწმუნოებით, და იძულებით ევედრებოდეს ყოველნი დედოფალნი, კარემოს მსხდომნი, რომელთა მოსდიოდეს ცრემლნი თქალთა-გან მათთა, განშორებისათჳს მოძღვრისა მის²⁾ და მოღვაწისა, და სრეულთა მკურნალისა კელოფანისა: და ეტოდეს საღამე უჯარმელი, ჰქრო-ე ავრისვსელი³⁾ და მათათან ერისთავნი და მთავარნი, ჰკითხვდეს, თუ „გინამ ასუ ვითარ მოხუჭდ ქვეყანასა აშას მაცხოვარებად⁴⁾ ჩვენდა, ასუ სადამომე იყო აღსრდაჲ შენი, დედოფალი: მაუწვე ჩვენი საქმე შენი. რასა იტუჳ ტყვეობასა, ტყვეთა მესსელთა სანატრლო, რამეთუ ესერა გვისწავიეს შენ-მიერ, ვითარმედ ყოიდილ არიან წინასწარმეტყველნი ჰირველ ძისა ღმობისა, და შემდგომად მოციქულნი ათ-ორ-მეტნი, და სხვანი სამოც და ათ-ორ-მეტნი. ჩვენდა არა-გინ მოავლისა

76 ღმერთ-მან სსჭა, გარნა შენ, და შენ ვითარ იტუჳ, ვითარმედ მე ტუქტ გარ, ასუ ვითარ უჩსო:“

1) Mon M-it aj. წმიდას ნინოსსა. ხოლო...

2) 'I' მსკდ.

3) La vraie lecture de ce nom est ჰელოფანე ხეხელ, pour ხეხელ.

4) M-ss მცხოვრად.

ხალხი მამის იწყო სიტყვა წმიდამან ნინო და თქვა. „ახლნო სარწმუნოებისხო, მახლო-ბელნო დელოფაღნო სემნო, გუფაფ თქვენ, ვითარცა პირველიამათ დედათა, ყოველია სარწმუნოებასა და სიუწარულსა ქრისტესსა, და გუბავს გუათა ჩემთა ცნობაჲ, გლახკისა მეველისათა, და გაუწეობა. რამეთუ ესერა მოსრულ არს სული ჩემი გორკად ჩემდა, და შექინებინ მე ძილითა დედისა ჩემისათა, საუკუნოდ. არამედ მოიხეცით სარწმუნო და დაწერეთ კლახკი და უდები ცხოვრებაჲ ჩემი, რათა უწყოღანს შევითაცა თქვენთა სარწმუნოებაჲ თქვენი და შეწუნარებაჲ ჩემი, და სარწმუნო ღვთისანი, რომელ გინიღავს:“ მამის მსწრაფელ მოიხეცეს სარწმუნო სალომე უფარმელ-მან და პეროფავრი სენელ-მან: იწყო სიტყვაჲ და იტინი წერდეს, და წარმოუთხარს ყოველი, რომელი ზემოთ დაწერეთ, ცხოვრებაჲ მის წმიდისა და სტარისა. და შევედრა მეფესა 1) იაკობ მღვდელი, რათა შემდგომად იოანესსა იგი იყოს ებისკოპოსი: მამის იოანე ებისკოპოს-მან შესწირა ყამი 2) და აწიარა წმიდაჲ ნინო გორცსა და სისლსა ქრისტესსა. და შევედრა სული მეფესა ცათას, ქართლად მოსლუთ-გან მისით მეთოთხმეტეს წელსა, და ქრისტეს ამალეებით-გან სამ ას ოც და თორამეტსა წელსა და დასაბამით-გან წელთა სუთ ათას რვა ას ოც და თორამეტსა: მამის შექინეს ორნივე ესე ქალაქნი, მტხეთა და უფარმო, და ყოველი ქართლი, მიტრებლებას მისსა. მივიდეს და დამარხეს ძლევეთ შემოსილი გუამი მისი ადგილსავე ზედა ჭერეთისა, დაბასა ბუდისასა. რამეთუ მუნ ითხრავს თუთ დაფლვაჲ შევისაგანს, შეხედვთა ღვთისათა: და სიმდაბლისათუც ჭქმისა ესე წმიდამან, რამეთუ ადგილი-იგი შეურაცხი იყო: და მწუნარე იყო მეფე, და ყოველნი წარხინებულნი მუნ დაფლვას მისსა. არამედ მნკებისა და ანდერძისა მისისა აღსრულებისათუც დაფლეს მუნ:

და ვითარ აღსრულა ესე ყოველი ღვთი-განბრძნობილ-მან მირიან მეფე-მან, განამტკიცა ყოველი ქართლი და ჭერითი სარწმუნოებასა ზედა სამებისა ერთ-არსებისა ღვთისასა, დაუნაბამოსა, დაამადებელისა ყოველისასა, და განამტკიცეს სრულსა სარწმუნოებასა ზედა: მამის კეისარსა კოსტანტინეს რომელ ჭეჟა მძევალი ძე მირიანისი, რომელსა ერქვა ბაჭქარ, გამოუგზავნა მეფე-მან კოსტანტინე, ნიჭითა დიდითა, და მოუწერა ესრეთ. „მოვსწერ შენდა ღვთი-განბრძნობილისა, ჩემთანავე სალანკრგისა, მორწმუნისა შეფისა მირიანისისა: იყავს შენ-თანა მშვიდობაჲ და სიხარული, ვინათ-გან იცან შენ სამებაჲ ერთ-არსებაჲ, ღმერთი დაუნაბამოჲ, დაამადებელი ყოველისა. არღარა მივმს მე შენ-გან მძევალი, არამედ კმა არს ჩვენ შორის შუა-მდგომელად ქრისტე, ძე ღვთისა, პირველ ყამთა შობილი, რომელი განჭკანდა კისისათუც ჩვენისა, და ვფარი მისი პატი-ოსანი, რომელი მოცემულ არს ჩვენდა წინა-მძღვრად ჩვენდა, გულითა მოსავთა მისთა, და შუამდგომელი-ობითა ღვთისა დაამადებელისათა ვიყუნეთ ჩვენ სიუწარულსა ზედა მძებრვისა: შვილი შე-

1) T ნუევა.
2) Mou M-it უსისლო მსხვერპლი.

ნი შენდავე მომინიჭებოეს, იხილუ და განისარე, და ღვთისაგან მოფლენებული ანგელოზი მოვი-
დობის იუანე შენ-თან მარადის. განდევნენ ღმერთ-მან დამბადებულ-მან კჳმავი მაცთური სასლწარ-
თაგან შენთა: 17

მოვიდა ბაჭქარ, ქე შეფის მირინისი, და მოციქული ვოხტანტინე შეფის კეისრის მცხე-
თას, აღივსენ სინარულითა მირინ მკეფე და სასა დედაოვადი, და ჭმადლობდეს ღმერთს ნიჭითა
სრულთა დიდთა მომცემელს: მაშინ მირინ შეფე-მან განსრულა ეკელესიაჲ საკეისკოპოლო, და
აღასრულა სატფურებაჲ მისი მრავლითა დიდებოთა: და მოქცევითაგან მირინ შეფისათა ოც და
მეხუთესა 1) წელს მოჴუდა ქე მისი რევე, სიე თრდატ სომეხთა შეფისა, რომელსა მიეცა შეფო-
ბაჲ სიტოცხლესაჲ თვსსა. და დაფლეს აკლდამსვე, რომელი თვთ მასვე რევე აღქმეს: და მასვე წე-
ლიწადსა დასნეულდა მირინ შეფე, რომელიცა აღესრულა: და მოიუწესა ქე მისი ბაქარ და
უიხრა 2). „საჲ ესე-არა მე წარვალ ვინცა მოვედ, და ვმადლობ მრავალ-მოწყალესა ღმერთსა,
დამბადებულსა ცათა და ქუჭყანისსა, რომელ-მან წარტყუწნილი კჳმავისაგან მივსნა მე პირისა-
გან ჟოჟოხეთისა, და ღირს მეჲ მე მანჯვენით მის-თანა: შენ, სასა, უკეთუ გეცხესა 3) მოცა-
ლუბაჲ, ცხოვრებისა ჩემისა შემდგომად, განჭყევე სამეფო განძი ჩვენი ორად, და მიიღუ სამარხსაგან
ნინოსსა, განმანათლებელისა ჩვენისსა 4), ესეთა შეტყუალებისათჳს, რათა არა შეირეოჲს უკუენისამდე
იგი ადგილი. რამეთუ შეფეთა საჯდომი 5) არს, არამედ მწირ არს: ეგრეთვე დავედრა ებისკო-
პოსნი, რათა აღიღონ დიდება მის ადგილისა, „რამეთუ ღირს არს პატრიარქიმასა:“ ხოლო ქსეჲ
თვსსა ჭრქეჲ. „შეილო ჩემო, შეიცვალა ბნელი ჩემი ნათლად და სიკუდილი ცხოვრებად, შენდა მო-
მიცემია გვრგვინ შეფობისა ჩემისა. ღმერთ-მან ცისა და ქუჭყანისა-მან განგამტკიცენს შენ სრულსა
სარწმუნოებასა ზედა: იწურთიდი ვოვლადგვე მცნებათა ძისა ღვთისათა, და დაადგერ სულიად მათ-
ზედა, და სახელსა ზედა ქრისტესსა სიკუდილი ცხოვრებად გიხინდენ, რომლითა წარუვალდი ცხო-
ვრება მოიგო. და სადაცა ზოგნი ვსებანი-იგი ცეცხლის მსახურებისანი და კერპნი, ცეცხლითა და-
წვენ, და ნაცარი შეასრე რომელნი მათ ესჯდენ, და ესე შჯლთა შენთაგა ამცენ. რამეთუ მე ვიცი
იგი, რომელ კავკასიანთაგა შინავე დაიღვეიან: ხოლო შენ ამას შეუდეგ ვოვლითა გულითა შენი-
78 თა, და თავი შენი შევედრე ქესა ღვთისსა და პირველ ესეთა შობილსა, განკაცებულსა 6) და ვნე-
ბულსა კისნისათჳს ჩვენისა, და წარმდებნებითა პატრიარქისა ჟუჳარისათა სძლო მტერთა, ვითარცა
აქქეს ჩუწულება გულითა მოსავთა მისთა: და პატრიარქიმდე სვეტსა-მან ცხოველსა, ღვთივადმარ-

1) Cf. Chron. arm. Mon M-it porte ოც-და-ქუბოთმეტესა.
2) Ce mot et le précédent manquent à T.
3) T გვეხდა.
4) T განმანათლებელსა ჩვენსა.
5) Mon M-it აქ. არა.
6) M-es avant ce mot: უკანასკნელ ჩვენ-თვსსა.

თებულს, და იყუნ ყოველითურთ სსსოკებაჲ შენი მისა მიმართ, და იყუნ მისელჳა შენი ძილად საუკუნოდ, სარწმუნოებასა ზედა წმიდისა სამებისასა:“

და მოაუქნებია ჭაწარიიგი წმიდისა ნინოსი, რომელი პირველითუკან აქნდა, და ჩამოჰკიდა გვრგვინი სამეფოა ჭაწარისა-მას, და მოიუქნას ძე თუნი ბაჭქარ, და თავსა მისსა გამოსახა სახე ჭაწარისა, და აღიღო გვრგვინი ჭაწარისა-გან, და დაჴდვა თავსა ზედა ძისა თუნიასსა: და აღესრულა მირიან მეფე, და დაეფლა ზემოსა ეპკელისასა, საშუბლსა სვეტსა, სამხრით კერძო, და მას სვეტსა შინა არს საწილი ღვთიფაღმართებულისა სვეტისა: და მეორესა წელსა მოკუდა ნანა დედოფალი, და დაეფლა მასვე სვეტსა დასავალით, სდა მირიან მეფე დამარხულ იყო:

კე. მეოცდასუთე მეფე, ბაქარ, ძე მირიანისი, ხოსროიანი:

და დასჴდა ძე მისი ბაქარ, და იყო მორწმუნე, ვითარცა მამაჲ მისი. და ამან მოაქცივნა უმრავლესნი კავკასიანისი, რომელნი ვერ მოექციენეს მამასა მისსა: ხოლო შთავარდა შორის მისსა და სომეხთა მტერობაჲ. რამეთუ სომეხნი ბაჭქარის ძმის-წულის 1), რევის ძისა, თრდატ მეფისა ასულის წულისა შეფობასა ლამოდეს ქართლს: ხოლო ესე ბაქარ ეზრახა სპარსთა მეფესა, მამის ძმის-წულსა მისსა, და დაემოუქრა და გაუცვალა ქვეყანაჲ, და სიძესა მისსა ფეროზს, რომელსა ჰქანდა რანი ბარდავამდის მორცემულად მირიანისა-გან, და მისცა მის-წილ საშვიდლითუკან მიღმართ ქვეყანაჲ ვიდრე თავადმდე აბოცისა: მაშინდა სათელ-ილო ფეროზ და ერმან მის-მან, და მოირთეს ძალი ხვასროთა-გან, და ეწქენეს სომეხთა ჟავახეთს. სძლიეს და აოტნეს სომეხნი: მაშინ მეფემან ბაქარ, შუამდგომელობითა ბერძენთა მეფისა და სპარსთა მეფისათა, დაწერა გუ-ლითაწერილი ძმის-წულთა მისთა, და დედისა მათისა სალომესი. „ვიდრემდის იყოს სათესავი ბაქარისი, რომელ ეძღოს ზერობაჲ შეფობისა, მათი იყოს შეფობაჲ, არა-ოდეს ძებნონ შეფობა სათესავითა რევისთა:“ მაშინ მოიუქნას ძმის-წულნი მისნი, და მისცა გუხეთი, და დასხნა რუსთავს ერისთავად: ამან ბაქარ ყოველნი დღენი ცხოვრებისა მისისანი დიდსა სარწმუნოებასა შინა აღასრულნა, და გასამრავლნა მღვდელნი 2) და დიაკონნი ყოველსა ქართლსა და რახსა შინა, ეპკლესიანთა მსახურად: ამან აღაშენა ეპკლესია წილკისისა: მოკუდა და დაეფლა მამასავე 3) თუსსა თანა;

1) M-ss ბაქარს მის-წულს.
 2) T უღრველი; c'est l'orthographe ordinaire, mais vicieuse, du M-it R, qui ne peut être admise.
 3) T მასვე, avec son frère», comme dans la Chron. arm.

79 კვ. მეოცდაექვსე მეფე, მესამე მირდატ, ძე ბაქარისი, სოსროიანი:

და დაჯდა მეფედ ძე მისი მირდატ და მეფობდა დიდსა სარწმუნოებასა შინა. და მას აღ-
შენსა ეკვლეისანი, თუხარისსა ციხესა შინა, რამეთუ გვეს კლარჯეთისსა არა იყო ეკვლეისა, და
მუნ შინა დაადგინსა მღვდელნი, მოძღვრად კლარჯთა, და ჰმაცა შესება და შეძეობა ერუშეთისა
და წუნდისა ეკვლეისათა: ხოლო ამის მირდატის მეფობასა იწყეს ქართველთა სვეტისა ცხო-
ველისა-გან ნაწილისა გამოფხად და ქმნად ჭურად, რამეთუ დიდნი სასწაულნი და კურსებანი
იქმნებოდეს, სადაცა იფვის ნაწილი სვეტისა ცხოველისა. და არა აქებდა მირდატ მეფე ნაწილი-
სა გამოფხად. რამეთუ ებისკაპოს-მანცა ჰქმნარით-მან იაკობ კრეთვე ჭერ-ისინსა, და თქვა. „მი-
ნიჰებულ არს უფლისა-გან, და ჭერ არს სვეტისა-მის ღვთივადმართებულისა ქმნაჲ სახედ ჭვა-
რისა“: და განეფინა ეოფელთა ადგილთა ქართლისათა ნაწილი სვეტისა-მის ცხოველისა: და ამას
მეფემან მირდატ მისვე სვეტისა-გან შექმნსა ჭურანი, და ერთი წარგზავსა ერუშეთს, და რომელი
დარჩა სვეტისა-გან მის ცხოველისა, მას გარემო ქმნა ქვითა-ვირითა, ჰირველ სვეტისა-ადენად,
და თავსა ზუდა მის სვეტისასა აღმართა იგი ძელი განმანათლებელი: და ეოფელნი დღესი ცხო-
ვრებისა მისისანი უშეოთველად აღასრულნა, სარწმუნოებასა შინა დიდსა: და მისსა-სე მოკრძა
იაკობ ებისკაპოსი, და დაჯდა იობ სომეხი, სერსე კათალიკოზისა დიაკონი, და მოკრძა მირდატ მეფე:

კვ. მეოცდაშვიდე მეფე, ვარზაზ-ბაქარ, ძე მირდატისი, სოსროიანი:

და დაჯდა ძე მისი ვარზაზ-ბაქარ, და შეირთო ცოლი, ასული თარდატისი, რევის ძისა, მი-
რინის ძის-წულია, მორწმუნე და კეთილმოქმედი: ¹⁾ [იყო ესე უშვილო, რამეთუ არა ესვა ძე წუ-
ლი, და ევედრებინა დმეტოსს მარხვთა და მკურნალედ ვედრებითა, რათა ღირს იქმნეს იგი მიტემად
ძისა, რომლისაცა მიმთხვევად ღირს იქმნა: რამეთუ ჟამსა რომელსამე მომავალი ქვეყანისა-გან სა-
მეუფოდ მისდა, მტყუთად, მწუხრი დიფანს კიდესა დიდსა მის მდინარისსა რომელსა მტკუნარ ეწოდე-
ბის: და ვითარცა აღასრულა მწუხრისა ღოცვა, რათა მიიძინოს, რამეთუ თხნიერ ღოცვსა არაოდეს
ისერის არცა მიიძინის, ამას ღოცვასა შინა გამოუჩინდა ანგელოზი ნათლისა ბრწყისვალე, რომლისა
ხილვასა შეშინდა მეფე: ხოლო მან თქვა. „ნუ გუბინს, ვი მეფე. რამეთუ შეისმეს ვედრებანი შენ-
ნი წინაშე ღვთისა, და მოკეტეს ძე რომელი იყოს დიდ და სრულ წინაშე ღვთისა და კაცთა, და მრ-
ავალნი კრნი ღვთისა მოაქცივნეს:“ და ვითარცა განიღჳა მეფემან, მხიარული სულითა ადიდებდა
დმეტოსსა. და შემდგომად მცირედისა მიუღჳა ცოლი მეფისა და უშვა მას ძე, და დიდი სინარული

¹⁾ Ici le M-it T contenait 6 lignes et demie du même texte que le M-it B, *ახლო მის...*; mais on a collé dessus une bande de papier, et inséré la variante qui se voit ici entre []

ეგეს მეფემან, ყოვლით სამეუფოთ მისითურთ, ჟამსამას შობისა მისისას. და ნათელსტეს სახელითა წმიდისა სამებისას, და უწოდეს სახელად მურვანოს: ესრეთ ანგელოზისა ხარებითა იშვა წმიდა ესე, ვითარცა სამოელ და ერემია. და საშოთა-განგე წმიდა იქმნა, ვითარცა დიდი წინა-მორბედი: და ვითარ მიეტა სასწავლოდ, მცირედაცა ჟამთა დასწავლა ყოველივე წერილი, და გულისგმისყოფით აღმოიკითხვნ და იწურთის დღე და დამე: რამეთუ ფროხილ იყო და მსხულ გონებითა, და მადლი ღვთისა იყო მას-წყადა: ჟამთა მცირისა თეოდოსი, ბერძენთა მეფისათა, იქმნა მტერობა ბერძენთა შორის და სპარსთა. და მეფე-მან თეოდოსი, მოშო-მან, სუ უკვე შეერთსენ ქართველნი სპარსთა და იძლიენ ბერძენნი, ამის-თვსცა მოსთხოვა სიყვარული ქართველთ მეფეს, და უმეტესისა სიმტკიცისა-თვს მიკვალნიცა სოხოვნა. ხოლო რათა არა განიცვალნეს ქართველნი ბერძენთა-გან: ყოველი სათხოველი ბერძენთა მეფისა აღესრულა მეფემან ქართველთა-მან, და წარმოაფლენა ძე თვისი მურვანოს, ათათის-მეტის წლისა, მძევლად, ქალაქად კასტანტინუპოლედ, სხვათათანა სეფე-წულთა, მრავლითა ჰატივითა და დიდებითა: და ვითარცა მიიწინეს და ცნა მეფემან თეოდოსი, მრავლითა მღვანებითა აღიყვანა სამეუფოდ ჰალატად, და ხილვასავე თანა, ვითარცა ღვთივ მონიჭებული ძე მათი, ესრეთ სურვილით და სიყვარულით და ამბორის-ყოფით მოიკითხეს, მეფე-მან თეოდოსი და მეუღლე-მან მის-მან ევდოკია, ყოვლისა თანა სამეუფოსა მათისა: ვითარცა იხილა ერმან-მან მან მურვანოს მეფე და დედოფალი, და ყოველი ჰალატი, რამეთუ იეუნეს დიდსა შინა ღვთის მსახურებასა, მარხვთა, ლოცვთა, გლახკთ მოწყალებითა, ამან უფროსად განამრავლა მოღვაწება, მარხვა ფრიადი, მღვაძრება უსომო, ლოცვა დაუცხრომელი, გლახკთ მოწყალება, სიმშვენი, სიყვარული, სახიერება, მოთმინება და ყოველივე საყოფინი სულისანი შეიტკუნა, რომელ არიან წმიდანი სათნობანი, სიტყვას-ებრ წმინდისა მოციქულისა: ხოლო უმეტეს და უადრეს ყოვლისა მოიგო სიწმიდე სულისა და კორცთა, ვითარცა დიდ-მან იოსებ: ხოლო მცირეთა ჟამთა ისწავა ეს ბერძული, და ყოველივე სწავლულება საეკლესიო და საფილასოფოსო: კვრთვე, წარვიდა-რამ იერუსალიმად, საფლავსა უფლისასა მიიწია, და მუნ აგვეტილ იქმნა მონოზონებად, და უწოდეს სახელით ჰეტრე: ისწავა ესა და სწავლულება ასურებრივი, ვიდრემდის უკვრდა ყოველთა სიფრთხო და სიმასხლე გონებისა მისისა. ხოლო დღითიდლე ჰალატიო მოცემულსა როჭიკსა გლახკთა განუყოფად, ემოსა ფლასი ფიცხელი და მქისე ქვეშე-გერძო სამეუფოთა სამოსელთა, იმარხვნ იგი ოროროთი, სამსამით, და უფროსად შვეულდით: რამეთუ იყო დიდი და წმიდა წინაშე ღვთისა: და იქმნა ჩვენებითა და ბრძანებითა ქრისტესიანთა ეპისკოპოზ მოჭმისა, რამეთუ არა-ვის შემძლეებელ იყო ქებად მისსა, გარისა გრიგოლი დიოლოლი ჰატრიაქი რომისა, რომელ აღეწერა ქება მისი წიგნისა შინა იუსუსა: ხოლო ამას ანგელოზისა ხარებითა მოეჩილა ძე, რომელსა უწოდეს მურვანოს. ესე მურვანოს საშოთა-განგე დედისათ, დიდი წმიდა იქმნა, ვითარცა წინა-მორბედი, და ყოველივე საღმრთო წერილი დასწავლა, და წარემეტებოდა ჭასაკითა და მადლითა, წინაშე ღვთისათა:

ვითარ იქმნა ათორბრეტისა წლის, მამინ ბერძენთა შეფე თევდოსი მცირე შეშინებულ იქმნა, რათა არა მიერთებენ ქართველნი სპარსთა. და სთხოვა ვარაზაბაქარს მურვანოს მძევლად, და წარიუქნა კოსტანტინეზოლად, და ვითარცა ძქსა თვისს ზრდიდა, ფუფუნებითა დიდითა: ხოლო მურვანოს არაარს იურეპობდა სოფლისა ამის დიდებისათვის, არამედ შესძინა ლოცუასა და მარხუასა და სიწმინდით ცხოვრებად, და შეიმოსა შინაგან, კორცთა თვისთა ზედა, ფლასი თხის ბაღისა, და მით აჭირვებდის კორცთა თვისთა ზედა. და მსწრაფელ 80 ისწავა ენა ბერძული და ასურებრივი და ძილოსოფიოსობა სრული, ვიდრე ყოველთა უკრდა: ხოლო მიენიჭნეს მას მადლნი, ღუთისა მიერ, სსეულთა კურნებისანი, რომელი წერილ არს სრულსა ცხოვრებასა მისსა: და ღამესა განცხადებისასა მდგომარე იყო უძილოდ, და ჭრქუა მსახურსა თვისსა, მოღებად ზეთი აღსანთებულად კანდლისა: ხოლო მან შეურაცხეა ეს მურვანოს. „რამეთუ შეფისა ძე ხარ, და არა გსურის სამეფოთათათვის, და ვითარცა მონაზონი იყოფები, მშობრი, კვრიაკემდე.“ ხოლო მურვანოს აღანთო წყალი განდელთა შინა, თხვიერ ზეთისა, და ილოცვდა ეგრე. ხოლო შევიდღამე ერთობდა კანდელი წყლისამას შინა, და განუჭნა უფალი იესო ქრისტე, და აღუთქუა მისთანა ეოფა მარადის, და მრავალი სასწაული აღასრულა კანდლისამის მიერ, ცხებითა სსეულთათა: ხოლო საჭურისი ვინმე იყო შეფისა, რომელნიცსე ორნივე შეითქმნეს წარსდღად: სცნა მეფემან თევდოსი და დაუდგინა მცველნი, არამედ წინამძღურებითა უფლისათა განვლეს ღამე და წარვიდეს: რამეთუ სვეტი სათლისა წინაუძღოდ მათ, ვითარცა ისრაილთა, და კმა ესმათ სვეტითა გამო. „რომელი შემომიდგეს მე, არა ვიდოდეს ბნელსა:“ და ჭბოვეს სავი და ვლეს რაოდენსიმე დღესი: ხოლო ქალქსა ერთსა შინა შეპრობიდ იქმნეს ვისგანმე და შეიყენეს საპრობილესა: ხოლო მას ღამესა იქმნა ძრვა და მკხის-ტყენა, და ეღჭა ფრიადი, და მთავარსა მის ქალაქისასა დადგა კაცი ვინმე, საშინელებით ეტყოდა. „განუტყვევ მონანი ღუთისანი. უკეთუ არა, დაიქვევის ქალაქი ესე.“ და ესრეთ შეძრწუნებულმან განუტყენა:

ამისა შემდგომად მოვიდენ იელუსადიშად, და მუნ იყო ვინმე მეფე, რომისა სამთავროთ მოსრული, სსეულით ჰინისოს, და მუელდე მისი, რომელთა დაეტყვათ სოფლისა სიციბილი და მუნ იყოფოდენ. რამეთუ მონაზონ-იქმნეს და აღაშენეს ორნი მონასტერნი, სდა თვითოეულნი მუნ იყოფოდეს. და ამო მიერ შეწყნარებულ იქმნეს: შემდგომად ამისსა, საფლავსა უფლისასა მივიწინეს და მუნ აღვეცილ იქმნეს მონაზონებად, და უწოდეს მურვანოსს ჰეტრე, ხოლო საჭურისისა იოანე, რომელთა ღუჭადნი და შრომანი გამოუთქმელ არიან: და აღაშენეს მონასტერნი და ქსენონი: ამისსა შემდგომად გამოცდადა ეშმაგამან ჰეტრე და ავედროს მამულთა სამეფოთა დატყევა, და მონაზონებითა არა კყოილად ცხოვრება: ხოლო ამან შერისხნა და განამო: ამისსა შემდგომად გამოცხდა კვლად ქრისტე, და აჩვენა ცათა შინა ეკკლესიისა და ერცისისი კაცნი მგალობელნი, შეგნიერნი ხილვითა, და აღუთქუა ცხოვრება სსეულთა:

ხოლო ანასტასი პატრიარქის მიერ იძულებით მღვდლად კელ-დასმულ იქმნა: შემდგომად განვიდა უდაბნოთა და აღაშენა მუხტა მონასტერნი. პირსა იორდანისასა, მჯდომი მძვინვარე გან-
 ჰკურნა: მოვლნა ყოველნი უდაბნონი ეკვპტისა და სკვტისანი და მრავალნი სასწაულნი აღასრულ- 81
 ნა: კვალად მონასტერსა და ქსენონსა თვისსა მოიქცა, და სიუმილსა შინსა საფქვილე, საცერცვე, სასუეთუ და საღვინე, ყოველნივე ჭურჭელნი ღოცვითა თვისითა აღავსნა: მას ჟამსა შინსა აღესრულა
 ებისკოპოსი მათამისა, და შეჭკობეს განი მის ქალაქისანი და გამოითხოვეს ჰეტრე ქართულნი:
 ხოლო მას არა თავს-იდუბა, რათამცა უსმინა პატრიარქსა, და ენება თავისა გარდაგება სიმადლი-
 საგან და ეგრეთ წარტოლუბ სჩუათა ადგილთა. არამედ კვალად ქრისტე გამოეცნადა სიმრავლეს
 თანს ანგელოზთასა, და სიტყვითა უფლისათა ებისკოპოზობა თავს-იდუბა: მრავალ-გზის ესნა კმა
 ზეუკარდამო ქალაქსამას, რომელი ეტყუოდა ჰეტრე ქართულსა, და უწვამობასა წვმიან ჰყოფდა,
 უშვილოთა შვილიერ, სსუელთა განჭკურნებდა, უნაყოფოთა საყოფიერ ჰყოფდა, მეთევზურთა გან-
 უმარჯვებდა: ხოლო მისცა ღმერთმან მადლი წინასწარმეტყველებისა და სულისა-წმიდისა ხილვისა:
 რამეთუ სული მამისა ესაიასი და მამისა ზენონ სკიტელისა კორცთა-გან-არა განვიდოდეს, იხილნა
 ზეცად აღმავალნი: ამისსა შემდგომად სცნა განსლუბა თვისი კორცთა-გან, და ყოველთა აუწყა-
 ხოლო მამამან ვინმე ათანასე იხილა ჩვენება ჰეტრეს-თვს, რამეთუ წმიდანი ევედრეს ღმერთსა.
 „ჰეტრე ქართველისა ჰბრძანე მოუწინებდა ჩვენდა, რამეთუ ფრიად სტანჯნა კორცნი თვისნი.“ და
 შემდგომად ათისა დღისა უბრძანა მოსლუბად მისსა: ამისსა შემდგომად ათ დღე ილოცვდა სინჯისა
 თვისსა, და გამოვიდა მეთოსა დღესა და შესწირა წმიდა მსხუტრპლი, და ეზიარა წმიდათა საიდუ-
 მლოთა, და სსტანიცა აზიარნა, და აკურთხნა და მშვიდობა მისცა: შევიდა სენაკად, მიწვა და და-
 ძინა ძილი თვისი, თთვესა დეკემბერსა ორსა, და იხილეს წმიდათა კაცთა ვითმე წმიდა სული მი-
 სი, რომელ შეჭყუნდათ სიმრავლესა წმიდათასა, ცალობითა და დიდებითა, რომელთა წინა-უპი-
 რობდა მღვდელ-მოწამე ჰეტრე ალექსანდრიელი: და მრავალნი სსუელნი განიკურნეს, რომელნი
 შექსნეს წმიდასა გჳამსა მისსა, რომელი ცხოვრებასა შინა მისსა წერილ არს: ხოლო ამის ნეტარისა
 ფრიადი ქება აღეწერა გრიგოლ დიოლოღოსსა, წმიდასა პატრიარქსა რომისა, წიგნსა შინა თვისსა:

ხოლო ჩვენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ: ვინათ-გან ესე ვარზა-ბაქარ დაშთა უქოლად,
 შეიქურბასა სოფელი ესე, და მიდრკა კეთილისაგან და შეიერთო სსტანცა ცოლი, ოსი-წული ფერო-
 ზისი, მირიანისა ასულისა, და უშვა ფეროზის ძის-წულ-მან ძე, რომელსა ერქუბა ფარსმან: ხოლო
 რევის ძის-წულ-მან, რომელი პირველ ვასსენე, ორნი ძენი, რომელთა ერქუბა მირდატ და თარდატ:
 ესე ვარზა-ბაქარ შეეცა კაცი იყო ურწმუნო და მოძულე სსუელისა, გარნა ვერ იკადრებდა ერისა-გან
 განცხადებად სსუელისა სძულელისა. რამეთუ მოციქულ იყო ქართლი, და დიდსა საწმუნოებასა
 შინა იყურეს აზნაურნი და ყოველი ერი ქართლისაჲ, და ესე ვარზა-ბაქარ. შიშისა მათისა-გან ვერ ვ
 განაცხადებდა დატყუებასა სსუელისასა: არასადა აღაშენა ეკკლესიასა და არცა ჰმეტა აღშენებულსა,
 და ყოველივე იქნეოდა უმჯულოდ:

ამისასავე გამოეცხანა სპარსთა მეფე-მან ერისთავი, სპითა დიდითა, სომეხთა და ქარა-ჭხლ-თა ზედა ხარკისა დადებამ: მამის სომეხთა მოგზავნეს მოციქული ფარსა-ბაქარისსა, და ჭრქვეს, რათა შეჭკრბეს და მოიროთონ ძალი ბერძენთა-გან და განუხიჭნენ კარნი კავკასიანთანი, გამოაუქნეს-ნეს ოგენი და ღვეკი, და წინა-აღუდგეს სპარსთა: და წარჩინებულნი ოჯისიგა ეტყოდეს წინა-აღდგომასა სპარსთას: არა იმინებ, არცა სომეხთა, არცა წარჩინებულთა ოჯისთა. რამეთუ იყო იგი ჩუქენი და მოშინი: უკუ-ჟდა იგი კვესა კახეთისასა, და აღაქნა ციხე კიდარს, და განამარნა ციხე-ქალაქნი, და ჯბრძანა ეოველთა, რათა დამხლეს ჭუჭინი: მოვიდეს სპარსნი შირველად სომხითს და მოაკრეს. შემოვიდეს ქართლს, აღაქნა ერისთავ-მან სპარსთა-მან ტყვილისი, კართა შორის, ციხედ მცხეთისა: მამის ფარსა-ბაქარ ესრასა შეერდომით და ითხოვა მშვიდობა: ხოლო ერისთავ-მან სპარსთა-მან ჭრქნა მას. „შირველად მომიც რანი და მოგაკანი. რამეთუ სავლჭერთა სპარსეთისა არს, და მათი არს რანი სულად, შვილნი ბრანს სპარსთა მეფეთანი და სრენს სავლდართა მამათა ¹⁾ მათთას, და თქვენდა კმა არს ქართლი, რომელნი სომხნი ხართ შეველისნი. გაქმნდეს უგვე ქართლი და ხარკსა მისცემდით მეფეთა ხუასროფსთა:“ მამის ფარსა-ბაქარ ვერდა-რა მარხუ-უგო შინისა-გან დიდისა, მისცა რანი და მოგაკანი, და განჭკრბნა ხარკი, ხოლო ერისთავ-მან მან მისცა ციხე ტყვილისისა და წარვიდა. მკერით-გან იქმნეს მოხარკე:

ამისასავე გამოეცხანა სპარსთა მეფე-მან ერისთავი, სპითა დიდითა, სომეხთა და ქარა-ჭხლ-თა ზედა ხარკისა დადებამ: მამის სომეხთა მოგზავნეს მოციქული ფარსა-ბაქარისსა, და ჭრქვეს, რათა შეჭკრბეს და მოიროთონ ძალი ბერძენთა-გან და განუხიჭნენ კარნი კავკასიანთანი, გამოაუქნეს-ნეს ოგენი და ღვეკი, და წინა-აღუდგეს სპარსთა: და წარჩინებულნი ოჯისიგა ეტყოდეს წინა-აღდგომასა სპარსთას: არა იმინებ, არცა სომეხთა, არცა წარჩინებულთა ოჯისთა. რამეთუ იყო იგი ჩუქენი და მოშინი: უკუ-ჟდა იგი კვესა კახეთისასა, და აღაქნა ციხე კიდარს, და განამარნა ციხე-ქალაქნი, და ჯბრძანა ეოველთა, რათა დამხლეს ჭუჭინი: მოვიდეს სპარსნი შირველად სომხითს და მოაკრეს. შემოვიდეს ქართლს, აღაქნა ერისთავ-მან სპარსთა-მან ტყვილისი, კართა შორის, ციხედ მცხეთისა: მამის ფარსა-ბაქარ ესრასა შეერდომით და ითხოვა მშვიდობა: ხოლო ერისთავ-მან სპარსთა-მან ჭრქნა მას. „შირველად მომიც რანი და მოგაკანი. რამეთუ სავლჭერთა სპარსეთისა არს, და მათი არს რანი სულად, შვილნი ბრანს სპარსთა მეფეთანი და სრენს სავლდართა მამათა ¹⁾ მათთას, და თქვენდა კმა არს ქართლი, რომელნი სომხნი ხართ შეველისნი. გაქმნდეს უგვე ქართლი და ხარკსა მისცემდით მეფეთა ხუასროფსთა:“ მამის ფარსა-ბაქარ ვერდა-რა მარხუ-უგო შინისა-გან დიდისა, მისცა რანი და მოგაკანი, და განჭკრბნა ხარკი, ხოლო ერისთავ-მან მან მისცა ციხე ტყვილისისა და წარვიდა. მკერით-გან იქმნეს მოხარკე:

კტ. მეოცდარვა მეფე, თარდატ, სიმამრი ფარსა-ბაქარისა, სოსროანი:

მამის წარჩინებულთა ქართლისთა ზრანჭა ჭეჭნს და დსევს მეფედ სიმამრი ფარსა-ბაქარი-გა სი, ძე რევისა, ძის-წული მირიანისი, გაცი მოხუცებული, სავლდით თარდატ, და მისცნეს შვილნი ფარსა-ბაქარისნი სავლდოდ ²⁾ ასულს-წულნი მისნი: და მესამეა შვილსა, მეორისა ცოლისასა, ზრდიდა სამშვიდდისა ერისთავი, რომელსა ერქვა სხელით ფარსმას: ხოლო მეფობდა ესე თარდატ მოხუცებული კეთილად, და იყო კაცი მორწმუნე, ბრძენი და გონიერი. ამის სიბრძნითა ოჯისითა დამშვიდნა სპარსნი, გამოაჩინნა ჭუჭინი, და შეჭკრბნა კველქარანი: ამის-ზე მოეჭდა უბი-

¹⁾ Les trois M-es portent *...*
²⁾ Mon M-*...*

სკოპოზი იობ, და დასვა მის-წილ კლია, და ხარკსა მისცემდა სპარსთა მეფეთა. და მან გამოითხოვა რუსთაფი და აღაშენა ეკკლესია, და მასვე აღაშენა ნეკრესი, და მეფობდა უძეოთველად, და მოკრულა სარწმუნოებებსა შინა დიდსა:

კთ. ძეოცდაცხრეა ძეოეყ, და ძეოთსეყ ფარსიმან, ძე ვარაზ-ბაქარისი, სოსროიანი:

და დაჟდა მეფედ ძე ვარაზ-ბაქარისა, ძის წულის წული ფეროზისი, რომელსა ერქვა ფარს-მან, რამეთუ იგი უხუცესი იყო ძმათა: და მოკრულა კლია ებისკოპოზი, და დასვეს სუმონ: ესე ფარს-მან იყო კაცი მარწმუნე, მკვლარი, შემმართებელი: ეხრახა მეფეს ბერძენთას, ითხოვა მის-გან შეწყება, და აღუსრულა ითხოვა მისი კებისრ-მან: მაშინ განუდგა ¹⁾ სპარსთა, არღარა მისცა ხარკი, და განამრავლანა ვფარსი, და განახლანა ეკკლესიანი ეოველსა ქართლსა შინა: აღაშენა ეკკლესია ბოღლისისა. და მცირედჟამ მეფობდა, და მოკრულა:

ლ .ძეოცდაბათე ძეოეყ, და ძეოთსეყ ძირდატ, ძმა ფარსიმან მეფისა, სოსროიანი:

და დაჟდა ძმა მისი მირდატ მეფედ, ასულის-წული თარდატისი, ძე ვარაზ-ბაქარისი, მამულად ბაქარისნი, დედუკულად რევიანი. ორთავე ²⁾ მირიანის ძეთა ნათესავი: და იყო ესე მირდატ კაცი ქველი, მკვლარი და შემმართებელი, ურწმუნო და უშიში ღვთისა, ლაღი და ამპარტყანი, და მინდობილი მკედრობას თჯისსა: და არა ჭმისურა მან დმერთსა, არღა აღაშენა ეკკლესია, არღარა ჭმატა აღაშენებულთა, და სილაღითა მისითა მტერ ექმნა ბერძენთა და სპარსთა: ბერძენთა-გან კიებდა კლარჯეთს, სასლურითა ქართლისათა, ხოლო სპარსთა არა მისცემდა ხარკსა: მაშინ სპარსთა მეფე-მან გამოავსევანა ერის-თავი, რომელსა ერქვა უბარაბ ³⁾, სპითა ძლიერითა, მირდატს 'სკდა: მაშინ მირდატ, სილაღითა თჯისთა, არა ჭრიდა სიმრაველსა სპარსთასა, და მცირედითა სპითა მიიკება გარდაბასს: ეწულა აოტეს და შეიპყრეს იგი ⁴⁾ სპარსთა, წეობასა შინა: შემოვიდეს ქართლს, დაიპყრეს ქართლი სპარსთა, განრეჟნენს ეკკლესიანი ⁵⁾: ხოლო ნათესავნი ქართლისა მეფეთანი დარჩეს კვესა ვახუთისასა, და სუმონ ებისკოპოსი მათ-თანავე. ხოლო მირდატ წარვიჟნის ბაღდადს და მუნ მოკრულა ⁶⁾:

1) T კვლავ.
 2) Mon M-it, კართლ.
 3) Mon M-t, კმ.
 4) Manque, T, R.
 5) Ici le M-it T ajoute la phrase: დამღწე... ვიხლო qui va se retrouver dans le § suivant.
 6) Le M-it T ajoute la phrase: და შემდგომად ხმას... მწილ, qui va se lire dans le § suivant.

84 ამბავი¹⁾ ვახტანგ-გურგასილის მშობელთა, და შემდგომად თუთ მისი, დიდისა-მის და ღვთის მსახურისა მეფისა, რომელი უმეტესად ვახტანგან განთქმულად გამოჩნდა ყოველთა მეფეთა ქართველთასა²⁾:

ვითარ-იგი შეიპყრეს ქართველთა მეფე მირდატ სპარსთა, წყობასა შინა, წარიყვანეს ბაღდადს და მუნ მოკრდა. და დაიპყრეს ქართლი სპარსთა, განრყვნეს ეკკლესიანი. და მალეს ვაჟარები ქართველთა, და ყოველთა შინა ეკკლესიათა ქართლისათა ცეცხლის-მსახურთა სპარსთა აღაგზნეს ცეცხლი: ხოლო ნათესავნი ქართლის მეფეთანი დარსეს გეგსა კახეთისასა, და შემდგომად სამისა წლის უცალო იქმნა მეფე სპარსთა, რამეთუ აღუდგეს მტერნი აღმოსავლეთ. მამის შეითქვნეს აზნაურნი ქართლისანი, მოიყუანსეს და დასვეს მეფედ მცხეთას ქე მირდატ მეფისა წარტყევილისა, სახელით არჩილ:

ლა. მეოცდამათერთმეტე მეფე, არჩილ, ქე მირდატ მეფისა, სოხროიანი:

ამან არჩილ მოიყვანა ცოლი საბერძნეთით, ნათესავი ივბიმიანოს³⁾ მეფისა, სახელით მარამ, და განაცხადა მტერობაჲ სპარსთაჲ, გამოაჩინა ვაჟარნი და შეამკუნა ეკკლესიანი, მოსრნა და განასხნა ყოველნი ცეცხლის-მსახურნი საზღუართა-გან ქართლისათა, მოირთო ძალი საბერძნეთით, წარძღვანებთა ვაჟარისათა, იყო ბრძოლაჲ სპარსთა: მამის ერისთავი სპარსთა მეფისა, რომელი ერისთავობდა რანს და მოვაკანს, ვიდრე არჩილის მეფობამდე, მისივე განსაკებელი იყო ქართლი: ამან შეკრიბა სპაჲ რანისაჲ, და მოვაკანისაჲ, და აღარბადაგანისაჲ, და მოჭმართა არჩილს: ხოლო არჩილ, სასოებითა და მინდობითა დემეტრისათა, მიეკება საზღუართა სეჲ ქართლისათა და რანისათა, ეყო მუნ, მიღანარეს ზედა ბერდუჯისასა, და ძალითა ჰატიოხისისა ვვარისათა მოსრნა და ტყუილ-ჭეუჭა, და შეეცა რანს, და წარმოტყვესა, და მოვიდა შინა განმარჯვებული: განაგლისა ქადაგნი ყოველსა ქართლსა შინა, და ჰრქვა ყოველთა. „არა ძალითა ჩვენიითა, არცა სიმკნითა, არცა სიბრძნითა, არცა სიმრავლითა სპათათა ვსძლეთ მტერთა, არამედ ვაჟართა უფლისა ჩველისა იესო ქრისტესა, ძისა ღვთისათა, რომელ-მან მოგუტა წინა-მძღურად და საჭურველად ვაჟარნი მისი ჰატიოხისი: აწ ყოველთა ქართველთა აღიდეო სამება ერთ-არსება, დემეტრე დაუსხა-85 მო, დამბადებელი ყოველთაჲ. შეწირეთ მადლობაჲ და მტეციცმცა არიან გულისა თქუილნი სა-

1) M-ss ცხოვრება... გურგასილისა.

2) Ce titre, dans le M-it T, se trouve après le 31-e règne, peut-être mieux à sa place; mais comme j'ai l'autorité d'un bon M-it, je crois qu'il suffit d'en faire la remarque.

3) Mon M-it ივბიმიანოს.

რწმუნობასა ზედა სემების წმიდისა:“ და ყოველთა ქართულთა შეწირეს მადლობაჲ ღმრთისა მიმართ, და განახლნეს ეკკლესიასთ: მაშინ არილ შეფუჲმან აღაშენა ეკკლესია სტუფან-წმიდისა, მცხეთას¹⁾, კართა ზედა არაგვისათა, სდა იუენეს კუბონი მტკიცენი სპარძოლნი, რომელნი მასვე აღეშენეს: ესა არილნი ქე, და უწოდა სსხელი მირდატ, და აღიზარდა ესე მირდატ, და დღეა ჭასაკა მამაკაცობისას: იყო მორწმუნე და ღმრთის მსახური, ვითარცა მამა მისი, და იყო იგი ქველი და შემმართველი: ამან უმეტესად იწყო ბრძოლად სპარსთა, შესლგად და ტყვენგად რანსა და მოვაგანსა. რამეთუ მას ჟამსა შინა უცალო იყო შეფე სპარსთა, ჭბრძოდა იგი ჭინდთა და სინდთა, და აბაშთა, და ვერ შემძლებელ იყო სპისა დიდისა გამოგზავნასა, და სპათა რანსა და მოვაგანისათა, და აღარბადანისათა, ემძღვრებოდეს ქართულნი: წინამძღუნარ ექმისი მირდატ სპათა მამისა თვისისათა და მარადის სტყუენგადა რანსა და მოვაგანსა:

მას ჟამსა შინა იყო ერისთავად რანს ბარსაზოდ, ვეროდეს წინააღუდგებოდა იგი, არამედ განაპგრნის ციქნი და ქალაქნი, და შესლგას ქართულთასა რანს, სდაღა ეწუენიან სპარსნი ნაწყველთა ლაშქრისათა, მტყუენგელთა ქართულთა, მარადის სპარსნი იძლეოდან: სოლო ბარსაზოდ ერისთავსა რანისასა ესა ასული ქმნული კეთილი, შვენიერი, რომელსა ერქვა სკდუტ: უთხრეს მირდატს, ქესა არილისასა, სიშენიერეა მისი, და სმენითა სიშენიერისა მისისათა ტრფიად იქმნა მირდატ მის-ზედა: მოაკენსა მამასა თვისსა. „ვევედრები შეფობას თქვენსა, მორგუარე ცოლად ჩემად სკდუტს, ასული ბარსაზოდისი, და შეექმნათ ჩვენ შორის მშვიდობა: დაღათუ ძალითა ქრისტესითა ჩვენ ვართ მძღვრნი, არამედ ვერ წავიხვამთ ჩვენ ციქეთა და ქალაქთა რანისათა: ნუ უკუნ იცალოს შეფუჲმან სპარსთამან, და იძიოს ჩვენს-ზედა შური და მოაკგრეს ეკკლესიანი და საზღუარნი ჩვენნი: აწ ამითღა განქარდეს მტერობაჲ ჩვენი, და ჩვენთავს რაღა მოაკენოს შეფესა სპარსთასა უსმენს იგი, და ამით მტკიცედ და შეურყეველად ვიპერნეთ საზღუარნი ქართლისანი, და განმტკიცენს სჯული ქრისტესი ქართლს, და არღარა შეიქმნას გულსა ქართულთასა იტვი და გმობაჲ სჯულისა ქრისტესისა: და მძღვრებისათვის სპარსთასა:“ ესე ყოველი მირდატ, სიუჭარულისათვის მის ქალის თქუა:

მაშინ არილ შეფუჲმან აღურულა ახოვა მისი, წარგზავნა მონიქული ბარსაზოდისსა, და ითხოვა ასული მისი ცოლად ძისა მისისა. სოლო ბარსაზოდ განიხარა სიხარულითა დიდითა, რამეთუ მოაკრებულ იყო ქვეყანაჲ მათი და შესჭირდებოდა: ითხოა ფიცი და აღთქმა მშვიდობი- 86 სათავს, და მისცეს ფიცი მშვიდობისათვის, და მოსცა მან ასული თვისი ზითიითა დიდითა, მოიუქანეს მცხეთას და ქმნეს ქორწილი, შეებაჲ და განცხრომაჲ, დღეთა მრავალთა: და მისცა შეფუჲმან სამშვიდელე ქესა თვისსა საერისთავოთა მისითა, და მუნ დასხნეს²⁾ მირდატ და სკდუტ:

1) M-it T note, ფარსმან შეფუჲმან ხოხროანმან აღაშენა ეკკლესია ბოლნისას, და მასმან მასმან მირდატ ან ფიქსა: და მირდატს ქემან არილ აღაშენა ეკკლესია სტუფან-წმიდისა მცხეთას. ესე გ შეფე ფარსმანთ-გან ხოხროანნი.

2) Mon M-it დახსნეს.

სოლო ამან საგდუსტ დელოფალ-მან გამოიკითხა სჯული ქრისტესი. რამეთუ ქმარ-მან მის-მან მოჭგვარს კაცი სჯულის მეტნიერი, და უთარგმნეს სახარებაჲ უფლისა მეწყისა იქნო ქრისტესი. და ამილეს ვითარმედ ჭეშმარიტი ქრისტე დმერთი არს, რომელი განკაცნა კისნისათჳს სვე-ნისა: მამის საგდუსტ გულის-სმაჭყო და ცნა ჭსჯული ჭეშმარიტი, დაუტევა ცეცხლის-ამსახუ-რებაჲ, სათელ-ილო, და იქმის მოწმუნე. და მან აღაშენა სიონი სიმშვიდლისა:

ამის არსილისა-ზე გარდაცვალებეს სამისი ებისკოპოსისი. იოანი, გრიგოლი და ბასილი. და ბასილის შემდგომად ამანვე არსილ დასვა ებისკოპოსი რომელსა ერქვა მობიდან: ესე იყო სათუ-სავით სზარსი. აწყენებდა იგი მართლ-მადიდებლბასსა. სოლო იყო ვინმე მოგვი უსჯულყო. შე-შმდელი წესთა, და ვერ უგრძნა არსილ მეფე-მან და ქე-მან მის-მან უსჯულბობაჲ. მობიდანისი, არამედ ჭგონებდეს სარწმუნოდ: და ვერც განაცხადებდა მამის ქადაგბასსა სჯულისა მისისა, შიში-სა-გან მეფისა და ერისა. არამედ ფარულად წერდა წიგნებსა ეოფლისა საცთორებისისა, რომელი შემდგომად დაწვა ეოფელი წერილი მისი ჭეშმარიტ-მან ებისკოპოს-მან მიქელ, რომელი განიკვეთა გადრებისათჳს ფსტანგ მეფისა: სოლო მან არსილ მეფე-მან ეოფელი დაქნი ცხოვრებისა მისი-სანი აღასრულნა სარწმუნობასა შინა სამებისა წმიდისისა. ეკკლესიათა შენგბასა. და ეოფელსა ქართლსა შინა განამრავლნა მღუდელნი და დიაკონნი, მსახურნი ეკკლესიათანი: და მოკვდა, და მეფე იქმნა მის-წილ ქე მისი მირდატ:

ლბ. მეოცდამათორმეტე მეფე, მესუთე მირდატ, ქე არსილ მეფისა,
სოსროიანი :

და მეფობდა იგი ვითარცა მამაჲ მისი, დიდსა სარწმუნობასა შინა: მიუღვა დელოფალი საგდუსტ და შუა ასული, და უწოდეს სახელი სვანსიქე: კვალად ევადრებოდეს დმერთსა მეფე მირდატ და დელოფალი საგდუსტ, რათა მისცეს ქე. შემდგომად ოთხისა წლისა მიუღვა საგდუსტ და შუა ქე, და უწოდა სახელი სზარსულად ვარანასვანროათანგ. სოლო ქართულად ეწოდა ფსტანგ: აღივსნეს სინარულითა მშობელნი მისნი, შობასა ერმისა ფსტანგისასა, და განავლინეს მასრო-ბელნი ეოფელთა ერისთავთა, და გამოიღეს სვანტაგი დიდალი, ოქრო, და ვეცხლი, და განუფეს გლახავთა, და შეწირეს მადლობაჲ დუთისა მიმართ, ღოცვითა და დამის-თუვითა; დლეთა მრავლთა: 87 და შემდგომად ამისა მოხადნა მეფე-მან ეოფელი წარწინებულნი ქადაქად, და დლეთა მრავლთა უო ჰურბობაჲ და განცხრომაჲ, და ევადრებოდეს ეოფელი დმერთსა აღზრდისათჳს ერმისა ფს-ტანგისისა: მოითხოა მეფისა-გან სახრდელად საურმაგ სზანპეტ-მან ფსტანგ, დიდითა ვედრებითა. სოლო მიანიჭა მეფე-მან, და მისცა ქე მისი ფსტანგ საურმაგ სზანპეტსა სასრდელად. რამეთუ წესი იყო რათა შეიღნი მეფეთანი წარწინებულთა სახლსა აღიზარდნენ: შემდგომად ამისა, მე-

ექმეს წელს, შუა სკდუსტ ასული სხვა, და უწოდ სსკელი მიჭრანდუსტ, და მოითხო იგი სსრდოდ სხსსლარმან კასიისამან. და მისცა იგი შეიქმან, და წარიქნას ქალაქს კასიისსა, და იხსრდებოდა მუნ: შემდგომად ამისა, წელს შეიარეს, მოკრება შეეე მირდატ. დაწნა ვსტანტ, შეიგის წლის, ერმად:

ღვ. მეოცდბათსამეტე მეფე, ვასტანტ, მე მირდატისი, სოსწოიანი:

§ 1.

მამის სკდუსტ დედოფალი შეიქმუნდა მამის მისის ბარსაბუდისაგან. ნუ უკრებ შური იგოს მამამან ნაქმრისათვის მამამოილის და ქმრის ხემისა, რომელ კვ-ადენი ბორტისი მოაწიგნეს მასსკად. ნუ-უკრებ შური იგოს ხემსკად დატკეებისათვის სჯულისა, და წარწემიდოს შჯელი ხემი. განრყენეს ქართლი და სჯული ქრისტესი წარწემიდოს:“ ესე ყოველი მოიგოს და შთაფრდა მწუნსკებისა შინა დიდსა. ევედრებოდა ღმერთსა და განისრნას წარსლვად წინაშე მამის მისისა, და შეერდამად მისი: მოიქუნსა ყოველი ერისთავნი სხსსკეტისათანა. და ცრემლითა სიმწარისათა შევედრა მე მისი სხსსკეტისა და ერისთავთა ყოველთა. და წარვიდა ბარდავს, მამის თვისის თანა: განიღო თავი და ამოუქანსა ძუქუნი მისისი, დაფრდა შირსა სკად, დასლდა შირი თვისი ივერკოს მისთა სკად. და დააღტობდა ივერკოს მამის თვისისათა ცრემლითა: და ითხოვდა მისგან შეწკადებისა, და არა გსკებისა ნაქმართა ქმრის თვისისათა, და შენდობსა დატკეებისათვის სჯულისა. და ევედრებოდა რათა არა აიძულოს დატკეებად ქრისტეს სჯულისა. რამეთუ იგი არს ღმერთი ჭკმარტი: და ევედრებოდა რათა იხერას შეილი მისი მამულსა შინა თვისსა, და მოურავ ექმეს იგი სხარითა მეფისა წინაშე: მამის ბარსაბუდ, განმზადებულმან ბორტის ყოფნად ქართლისათვის, შეიქმუნდა ასული თვისი, არა აიძულა დატკეებად სჯულისა, და აღსრულა ყოველი თხოვად. მისი: სოლო სჯულისათვის ესრეთ თქვა. . . იძულებით არცავის სხვასა ქართვილსა დატკობებ¹⁾ სჯულის ქრისტესისა, არამედ მივესყენი ცეცხლის-მისხურნი ქალაქს თქვენსა, და იქუნეს მუნ მათსკად ებსკობისი სჯულის ხევისა. და ვინცა ქართველი ნებითა 88 თვისთა აღიწყდეეს სჯულის ხევისა, ნუ აკუნებთ:“ მამის სკდუსტ ერნდა მამას თვისსა, შიშისაგან დიდისა, და აღუთქვა მისდობითა ღმერთსათა, და წარმოვიდა ქართლად:

მამის ბარსაბუდ წარმოგვსგნა ცეცხლის-მისხურნი მცხეთას, და მათსკად ებსკობისად ბინქარ, და დასრდეს მოგვთს: სოლო სკდუსტ დედოფალი განაკებად შეფობსა. ძლითა და შეწყენითა მამის თვისისათა: და მოკრება ბარსაბუდ, მამად სკდუსტისი. და მისწილ დაადგინს

1) R დეგტობებ; mon M-it დეგტობებ

სწავროსა შეჴუ-მან, ადგილსა მისსა, ძველ მისი ვარაზაბაგურ, ძმამ. სკდღესტ დედოფლისა: მოკუდა საურმაგ სწავროტი. მამამ-მეჴე ვსტანგისი. მამის შეჴუამან დაადგინა სწუა სწავროტი, რომელსა ერქუა ჳჳანსერ¹⁾. ხოლო ბისქარის ებისკოპოსი მცხეთელთა, რომელი იყო სწავრო, ცეცხლის-მსახური, ასწავებდა ქართულთა სჯულსა თვისსა. არამედ არა-ვის ერისა წარსინებულთაგანი, გარსა წვრილისა ერისაგანი მიქცია მრავალი ცეცხლის-მსახურებას:

და შეკრია ქართლსა შინა წვრილსა ერისა ზედა ცეცხლის-მსახურებაჲ. ამის-თჳს მწუხარე იყო დიდად სკდღესტ დედოფალი, არამედ მძლავრებისაგან სწავროსას ვერარაჲ იგადრებდა: მამის მოჴუენას მღუდელი ჳჳამარიტი საბერძნეთით, სასელით მიქელ, და დაადგინა ებისკოპო-სად, ზემოსა ეკლესიასა. რამეთუ მობიდან ებისკოპოსი გარდაცვალებულ იყო: და ესე მიქელ ებისკოპოსი წინააღუდგა ბისქარს მატურსა, რამეთუ ასწავებდა ყოველთა სჯულსა ჳჳამარიტსა: ამან იბერსა სარწმუნოებასა ზედა ყოველსი წარსინებულნი ქართლისანი და ერცა უმრავლესი, არამედ მცირედი ვინმე წვრილისა ერისაგანსი მიქცევ ცეცხლის-მსახურებას:

მამის ვითარ იქმნა ვსტანგ წლისა ათისა გარდამოვიდეს ოგისი, სწანი ურცხენი, და მოტყუენეს ქართლი, თავითაგან მტკვრისით ვიდრე სუნანამდე, და მოაკრეს გელსი. არამედ ცი-ხუქალაქნი დაურხეს, თხზიერ კასპისა: ხოლო კასპისა ქალაქნი შემურხეს და ტყვე ყვნეს. და წარ-იუწანეს ვსტანგის დაჲ მიჭარდუსტ, სამის წლისა ქალი: რომელ დაურხეს წარუტყუენკლად კენი ქართლისანი. კასეთი და კლარჯეთი, და ებრისი, საფლეს რანსა და მოჴაჴანს და მოტყუენეს იგიცა: და განვლეს კარი დარუბანდისაჲ, რამეთუ თჳთ გზა სტეს დარუბანდელთა, და შეგვიდეს ოგსეთს ჳამარჯვებულნი:

მასვე ჳამსა გამოვიდეს ბერძენსი აფხაზეთით, რამეთუ ბერძენთა ჳქანდა ებრის-წყალს ქუჭლმთ კერძი ყოველი, დაბერეს ქუჭლმთ ებრის-წყალითაგან ვიდრე ცისეგოჯადმდე: მამის იქმნა გლოფაჲ და წუხილი ყოველთა ზედა ქართულთა, და იტყოდაეს. „განგამრავლეთ ცოდეჲ წინაშე ღვთისა, და არცა კეთილად ვიზართ სჯული ქრისტიანი და წესი იოანეს მცნებისაჲ, და ს-
 89 მართლად მოაწია ღმერთამან სვენსუდა ესე რისიჲ. რამეთუ მიგვცნა სვენ წარუტყუენგად უცხოთა ნათესავთა, მიგველა სვენ საზღურბი ბერძენთაგან, ვითარცა მიელი ვარაზაბაქარ შეჴევა ბერძენ-თაგან კლარჯეთი-იგი: ცოდვითა ვარაზაბაქარისითა მოაწია, რამეთუ ვერ კეთილად ეზურს სჯული ქრისტიანი. ხოლო ესე არა შეჴეთა სვენთა ცოდვისაგან იქმნა, არამედ ერისა ცოდუთაგან: აწ შეჴე სენი ერმაჲ არს, და არა გვივის სვენ წინა-მძღუარი რომელიმცა სასობითა ქრისტიანთა და წინა-მძღურობითა ჳჳარისათა წარგვიძღუა სვენ, და ვიდიეთ სვენ შური ჳირველ ოვითა ზედა: და შემდგომადმცა ვქებნეთ საზღუარნი ქართლისა ბერძენთაგან:“ ამან იტყოდაეს ყოველნი ქართულ-ნი, და იუენეს მწუხარებასა შინა დიდსა:

1) T ჯუანურ.

მასინ ვახტანგ ისარდებოდა და ისწავლიდა, მიქელ ებისკოპოსისაგან, ყოველს მცნებას უფლისა, და სიერმისავე ჭასაკს შეიყვარა სჯული ქრისტიანი უფროს ყოველთა შეფეთა, და მწუხარე იყო იგი ამისათვის, რამეთუ შემოკროდა ქართლს ცეცხლის-მისხურებაჲ, ტყვეებისა და სისლჭართ მისჭმისაგან. და უქეტეს იურფოდა სჯულისათვის გონებას შინა, არამედ ძლიერებისაგან სპარსოსას ვერ იკადრებდა გამოცხადებად: მასინ ვითარ იქმნა ვახტანგ წლისა თხუთმეტისა, მოუწოდა ყოველთა წარსინებულთა ქართლისთა, და შემოკრიბნა ყოველნი ქადაქნი, და განზადა შეფეთამს სახლი ერთი და დასჯდა ისუდართა სედა მალაღთა: ხოლო ჟუანშერ¹⁾ სპასპეტი და ორნივე ებისკოპოსინი დასიდაეს ისუდართავე, და სიჩქანი ყოველნი ერისთავნი დასიდაეს სელებითა, და ათასირი თავნი და ასირი თავნი, და ყოველი კერი წარმოდგეს ზე: მასინ შეფეთამს ვითარცა მოსურებულამს და ბრძენამს, და ვითარცა აღზრდილამს ივილასოფოსთა თანა, იყო ზრახვად კითოს მადლითა, და თქუა.

„შეფეთა და ერთა სედა მოიწევის განსაცდელი და ჭირი ღვთისა მიერ, ცოდებათ მათთაგან. ოღვე მორწმუნეთა აკლონ მისხურებაჲ ღვთისა და გარდაცდეს მცნებათა. მოაწვეს ჭირთა ესე-ვითართა სედა. რომელ აწ ეს მოიწია ჩვენ-სედა, ვითარცა რაჲ მამაჲ კეთილი სწვრთინ შჯლს კეთილად საქმეთა სედა კეთილთა. და უკეთუ არა კეთილად აღასრულებდეს სწავლასა მამისა თვისისასა, გვეძეს მამა-იგი გვემითა და სწავლითა, რათა ასწავლოს ყოველი კეთილი, და იქმნას საკმარ კეთილისა: ეტრო გვეწვართნა სვენ ღმერთ-მან და მზადებულამან ცისა და ქვეყანისამან: ამისათვის გვიგმს ჩვენ რათა ვმადლობდეთ²⁾ მოწყალებათა მისთა:“ მასინ ამთ ყოველთა მისცეს ღმერთისა მადლობაჲ ტირილითა: კვლად იყო ზრახვად შეფეთამს ვახტანგ, და თქუა ყოველთა წარსინებულთა. „ისმინეთ კმისა ჩემისა. დაღაცათუ ერმა ვარ და არა გინახვსთ ჩემ-გან კეთილი. მამათა კვლა ჩვენთაგან გინახვან დიდნი კეთილნი და დიდებანი. რომელნი დადგინებულ ხარო მთავრობასა სედა: აწ უკეთუ გეცოდნებეს ღმერთი, მოკვდეს ჩემ-გან კეთილნი და დიდებანი, რომელნი არა გეიღნენ მამათა ჩვენთაგან: აწ რომელსა გეტყვი თქვენ, დაღაცათუ ჩემ-
90
სედა და თქვენ-სედა სწორეთა მოწყენულ არს განსაცდელი ესე, არამედ ესრეთ იპყროთ თავით თქვენით, ვითარცა არა მოწყენულ არს თქვენ-სედა, არამედ ჩემ-სედა ოდენ. და არა იყოს გულსა ჩემსა სიტყუა, თუ რომელ მოიწიეს მათ-სედა განსაცდელნი, თვისისა შურის-გებისათვის ჰყოფენ მამს. არამედ ყოველი ჩემდა სამსახურად დავითვალო, ყოველისათვის კეთილი მოგატო: არა დავითმისო კიცხვება ოვსთა, არამედ სასოებითა სიმებისა ერთ-არსებისა, და მზადებელისა ღვთისა და უსაბამოსაჲთა, და წარმდევანებითა ჟუარისამირი ჰსტიოსისამაჲთა, რომელი მოცემულ არს წინა მდებრად საჭურველად გულისა მოსავთა მისთა, და ვიძიოთ შური მათ-სედა: უკეთუმიტა წაგვი-

1) T. ვ. უამშერ.
2) T. ქადაგობაღვთი.

დებოდა ესე სპარსთა მეფისაჲს, ანუ ბერძენთა მეფისაჲს, მომცაფითმინეთ. არამედ რაჲ მოწყვენიულ არს ჩვენ-ზედა ოვსთა კიცხვათაჲს, არა კამს მისი დათმენამ, და სიკუდილი სჯობს თავთა ჩვენთათჲს:“

მაშინ აღდგა ჭჳანშერ სპასჲეტი და თქვა. „ცხონდინ, მეფეო, უკუენისმდე დიდებით და მტერთა შენთა ზედა ნება-აღსრულებით. ჭეშმარიტი ბრძანე, ცოდუთა ჩვენთა მიერ მოიწია ესე განსადგელი ჩვენ-ზედა, და სამართლად გვსაჭნა ღმერთ-მან, რამეთუ განვაშრავლეთ ცოდუთა წინაშე მისსა. და გვიღიძრე მადლობაჲ ღვთისა, რამეთუ დიდსა ჰატიჭნას ¹⁾ დირს ვიფუნით, და არა ეზრამსა რომელ მოიწია ჩვენ-ზედა: არამედ მრავალ-მოწყალე-მან ღმერთ-მან, არცა შეცოდებთა ჩვენთა ოდენი ჰიტაჲ ²⁾ მოგვაგო, და ამით კინიითა ჰატიჭნითა გვწყვართნა, და ჩვენ მიკვიდრთა ქართლისთა, ამის-თვის დიდი მადლობაჲ გვიღიძრს ღვთისა მიმართ, რამეთუ შენ უმჯობესი ყოველთა მეფეთა ქართლისთა და მამათა შენთა უფროსნი, ყოველითა სრული, მსგავსი ნებროთ გმირისა, გამოგაჩინა ღმერთ-მან: წინა-მძღუტად ჩვენდა მოცემულ ხარ შენ ღვთისა-მიერ, განმაქარვებული ჭირთა ჩვენთა ძველთა და ახლთას: და უკეთუ ცოდუნი ჩვენნი არა დასძლევენ, შენ-მიერ მოვედით განქარვებასა ყოველთა ჭირთა ჩვენთასა, უმეტეს წარმატებასა საზღუდართა ჩვენთასა ყოველისა ჟამისას: რათა ³⁾ არა-ვინ მამათა შენთაჲსანი ყოფილ არს მსგავსი შენდა: ცხონდინ, მეფეო, უკუენისმდე. რადგან ⁴⁾ მოწყვენიულ არს ოვსთა-გან ზუთსა ამას წელსა შინა, ვყოფილ-ვართ ჩვენ მიწუნარებასა შინა დიდსა. ამის-თვის რამეთუ ურმამ იუჲფ, და არა ძალგუდვა მიკვირობამ და წუობათა წინა-მძღუტობამ, და არცა შინა მეფობისა განგებაჲ: აწ, მეფეო, დაღაცათუ სრულ ხარ სიბრძნითა და ძლითა, სიმკნითა და ჭასაკითა, არამედ გაგელს სისრულე დღეთა მიკვირობისათჲს: სოლო ვხედავ სიბრძნესა შენსა, დაღაცათუ ურმამ ხარ, არამედ ძალ-გიც განგებამ მეფობისა. მიკვირობისა და წუობათა წინა-განწყობისა შენისა არა არს ჟამი: ესე არს განზრახვამ ჩემი, რათა სიბრძნითა შენითა და კითხვითა დედისა შენისათა გამოარჩინე ერთი ვინ ჩვენგანი წინა-მძღუტობად სპისა ჩვენისა, და მიგვცენ ჩვენ ყოველნი მას, და ვიფუნეთ მოწინილ ვითარცა მამისა შენისა, და ძლითა სამებისა, ღვთისა ერთა-არსებისათა, წარვიდეთ და ვიძიოთ შური. სოლო შენ იუჲფ შინა და განაგებდე მეფობას: უკეთუ ცოდუთა ჩვენთა-გან ვიძლივნეთ ოვსთა-გან, მეფობამ შენი უფნებულად დარჩეს. უკეთუ გვლას თავითა შენითა ცოდუთა ჩვენთა-გან იძლიო, სუფიანდ წარწყმდეს ქვეყანამ ჩვენი, რამეთუ რაგვადი შენი არა არს ქუწუანისა ზედა:“ ესე თქვა ჭჳანშერ სპასჲეტი-მან, და დაემოწმეს ყოველნი წარჩინებულნი და ერისთავნი ზრახვასა მისსა:

1) M-88 პირველი.
2) M-88 პირველი.
3) Il faudrait იცნ რამეთუ.
4) T ს. 1. 1. 1.

მამის თქვა შეფასან. „ვითარ ხედების სრულსა სიბრძნესა და ერთგულობასა შენსა, უბრეთ წარმოსთქვი ყოველი, ჟუბნსურ. ხოლო მე არა ვარ მორჩილ ზანხვისა მავის შენისა, რამეთუ რადგან¹⁾ მოწყენულ არს განსადგელი იგი ჩვეანსედა, ყოველნი დღენი ცხორებობის ჩემისანი მწუხარებასა შინა დამიყოფიან, ვითარცა მყოფისა ბნელისასა: და სიწყაღუღი დისა ჩემისა განლევს გულსა ჩემსა ვითარცა მახვილი ცეცხლისა, და სიკუდილი მიჩვენისა²⁾ თავისა ჩემისა, ვიდრედა სიცოცხლე: მინდობითა ღვთისა და წინა-მძღვრობითა ჟუბრისათაშის ჰატოისნისა, თავით ჩემით წარვად, და ვესაჟ მრავალმოწყალებათა მისთა რათა არა განმწიროს, და მომცეს ძლევა:“ მამის ვითარ ვერღარა დაუშლიდეს, მიემოწმნეს ყოველნი-იგი წარჩინებულნი და თქვეს. „ცხონდინ მე-
 უჲ³⁾ უგუნისმდე. იქმნეს განზრახვა შენი, ღმერთ-მან დამბადებულ-მან მოაფლინეს ანგელოზი მისი⁴⁾ ძალად შენდა და დასცენ ყოველნი მტერნი შენნი:“

§ 2.

ღ ა მ ქ ო ბ ი ს უ ა ზ ი რ ვ ა დ ო ვ ს ე თ ვ ი ე :

და დამტკიცეს ღმერთობაჲ ოფსეთისა, და განიყარნეს ყოველნი სახლად თვსად, კახმვად: ხოლო ვახტანგ წარავლინა მოციქული წინაშე დედის ძმისა მისისა ვარაზ-ბაკურისა, რანისა ერის-თვასა, აუწყა ღმერთობაჲ ოფსეთისა და ითხოა მის-გან შეწყვნაჲ: ხოლო მან სისხრულითა აღუთქვა, რამეთუ ქვეყანაჲ მისიცა ტუფე ქმნილ იყო ოფსეთ-გან: ხოლო ვახტანგ მოუწოდა ყოველთა სპათა ქართლისათა, და შემოკრბეს ყოველნი, და დაიბანაკეს მუხრანს და ხერკს, იმიერ და ამიერ არაგვსა. და იყო ასი ათასი მკედარი, და სამოცი ათ-ასი ქვეითი, და მოკზაუნნა ვარაზ-ბაკურ სპანი თვსნი თორმეტი ათასი მკედარი: და ვახტანგ მეფე განვიდა ქალაქით მცხეთით, და განასხნა სპანი მისნი. მოეწონნეს სიმრავლითა, ცხენ-კეთილებითა და მოკაზმულკობითა, და იხილნა ყოველნი-იგი მხიარულად და აღძრვით, რამეთუ საესე იყუნეს შურითა ოფსეთათა: აღივსო სისხრულითა და მადლობდა ღმერთსა, შემოვიდა ქალაქად, და აღსრულა შვიდეული ერთი ღონითა და მარხვითა, და დამის-თვეითა, და განუყო ზვასტატი დიდ-ძალი გლახაკათ: დაუტევნა განმგებულად სამეფოსა მისისა დედაჲ მისი სავდურს, და დაჲ მისი ზვარანძე, და დაწერა ანდრეძი ესრეთ. „უბოლო არღარა შემოვიქტე ცოცხალი, დაჲ ჩემი ზვარანძე შეირთოს მიჭრან (რომელიცა ევეოდა 92 ვახტანგს მამის ძმისწულად ნათესავისაგან რევისა, მირიანის ძისა, რომელი სიძე იყო თრდატ

1) T რაჲთ-გან.
 2) T მარხვითა.
 3) M-SS უეფო.
 4) M-SS ანგელოზი მისი.

სომეხთა მეფისა), მან შეერთოს დაჲ ჩემი, და მან დაიპყრას მეფობაჲ:“ და ესე დაწერილი დედას მისსა მისცა, და სხვასა არა-ვის აუწყა. და იგი მიჰრან მამისა ძმის-წული მისი დაუტყვა მტერთას:

წარვიდა ვახტანგ და დადგა თიანეთს, და მიერთნეს ყოველნი მეფენი კავკასიანნი, ორ-მოც და ათი ათასი მკედარი, და წარემართა სახელსა ზედა ღვთისასა, განგლო კარი დარიალის¹⁾: შესლვას მისსა ოსეთს იყო ვახტანგ წლისა თექვსმეტისა: მაშინ მეფეთა ოსეთისათა შეკრბეს სჰანი მათნი და მოირთეს ძალი საზარეთით, და მოკეცბნეს მდინარესა ზედა, რომელი განგლის დარიალსა²⁾ და ჩავლის ველსა ოსეთისასა, და მასცა მდინარესა არაგვი ჰქვინან, რამეთუ ერთი-სა მთისაგან გამოვალს თავი ორთავე, ქართლისა არაგვისა და ოსეთისა არაგვისა:

და დაიბნავეს ორთავე სჰათა ამიერ და იმიერ, რამეთუ მდინარისა-მის ჰირსა ორგნითვე ქარათნი იეჰნეს, კლდისანი, ჰალაკნი და ველაჲნი ჰირთა მდინარისათა, და განეკრძალნეს ერთმან-ერთისა-გან, და დაცვნეს გზანი ქართათანი, და დადგეს კერე შევიდ დღე: ამის შევიდა დღესა ბრძოლაჲ იყო ბუმბერაზთა მდინარესა-მას-სეჲდა: რომელ ჰეჰტნს ნიკვანდი საზარათანი ოსთა მათათანა ერთო ერთი კაცი გოლათი, სახელით თარკან: გამოვიდა ესე თარკან საზარი, გმაჰეჲ გმითა მადლათა და თქვა. „ბეტეჲ თქვენ ყოველთა სჰათა ვახტანგისათა, ვინცა არს თქვენს შორის უძლიერესი გამოვიდეს ჩემ-სეჲდა:“ ხოლო ვახტანგ შეეყას რომელ ჰეჲ სჰანი სჰანსთა ნიკვანდი, მათათანა ერთო ერთი კაცი რომელსა ერქვა ფარსმან-ფარუხ, ამისდა ვერა-ვის დაეღეს ბრძოლასა შინა, მრავალი ღომი კელითა შეეჰურა: ესე განვიდა ბრძოლად თარკანისა, და აღიყან-ნეს ორთავე, და მიეტეჰნეს ურთიერთსა. და ჰირველსავე შეკრბასა უხეთქან კრმლითა ფარსმან ფარუხს ჩაბაღსსა ზედა, და განუბო თავი ბეჭთამდე: მაშინ დაჰმუნდა ვახტანგ და სჰანი მისნი, რამეთუ არა-ვის დარჩა მათ შორის მსგავსი ფარსმან-ფარუხისი: შეძრწუნდეს ყოველნი-იგი სჰანი და აღიყსნეს მწუხარებითა:

და დაღამდა დღე იგი: ვახტანგ შევიდა კარვად თჳსად და დადგა ლოცვად, და ცრემლით ევედრებოდა ღმერთსა, და ვიდრე გათეჰბადმდე არა დაჰდა ქვე ლოცვისა-გან: ითხოვდა ღვთისა-გან შექეფნასა, და მინდობითა ღვთისათა ეგულებოდა თჳთ ბრძოლაჲ თარკანისი. რამეთუ უშიში იყო ვითარცა უგორცო, და იმედი ჰქონდა ღვთისაგან, და ძალისა თჳსისაგან: ვითარ განთენდა, 93 კვალად შთამოვიდა თარკან კიდესა მდინარისასა, ავედრებდა და კვალად ითხოვდა მუქარასა, და არა-ვის იპოვა სჰათა შორის ვახტანგისათა მბრძოლი მისი: მაშინ ვახტანგ ჰქვინა სჰათა თჳსთა. „არა მინდობილ ვარ შე ძალისა ჩემისა და სიმკნისაჲ³⁾, არამედ მინდობილ ვარ ღვთისა დაჲსაბა-

¹⁾ M. R. portait დარიალის, qui a été corrigé entre lignes, en დარიალის; T დარდიალისა, ის. დარიალისა.

²⁾ M. R. portait დარდიალის, qui a été corrigé entre lignes, დარდიალის; T დარდიალის; toutefois dans ces deux endroits on peut aussi bien lire დარიალის, დარდიალის, à cause des abréviations de l'écriture ecclésiastique.

³⁾ T მელს ჩემსა და სიმკნესა.

მოს, სამების ერთარსებისა, უფლისა დამზადებელისათ: განვალთვთ ბრძოლად თარკანისსა: მამინ განკვირდეს წარსინებულნი-იგი და აუვადრებდეს!) ვახტანგს, და მრავალღონედ ზრახვიდეს. რათამცა დააყენეს ბრძოლისა-გან, რამეთუ ყრმა იყო ვახტანგ, და არა იცოდეს გამოცდილება მისი:

არა ერხდა ვახტანგ, არამედ დაამტკიცა ბრძოლა მისი, კარდაკა ცხენისა-გან და დავარდა ქვეყანასა ზედა, თაყუანის-ცა ღმერთსა აღიპყრნა კელნი თუსნი და თქვა. „უფალო დამზადებულო უოფლისაო და შემმატებულო კეთილთაო, აღმამაღლებულო მოსავთა შენთაო, შენ-იყავ მწე ჩემდა, და მოაფლინე ანგელოსი ძალად ჩემდა. დაეც უსჯულოჲ ისი, და არცხვინე მემობართა შენთა, რამეთუ არა ძალისად ჩემისა მინდობილ ვარ, არამედ მოწყალებისა შენისად“: მოიქცა ვახტანგ და აღჟდა ტაიჭისა თუსსა, და ჭრქვა სპათა თუსთა. „ევედრებოდეთ ღმერთსა და ნუ შეძრწუნებდით:“ წარვიდა ვახტანგ და დადგეს სპანი მისნი ზურგითა მისსა, შეძრწუნებულნი და სავსენი მწყურებოთა თვის-თუსსა სჯულსა ზედა ევედრებოდეს ღმერთსა:

§ 3.

3) აქა ვახტანგისი და თარკანის ომი, და მოკლუბ თარკანისი ვახტანგისა-გან:

მამინ ჩაფლო გვერდი ვახტანგ, და ჩავიდა მდინარისა ჰირსა. აქუნდეს ოროლნი: მოხდა თარკან და თქვა. „მე გოღიათთა და გემირთ გამოცდილთა მბრძოლი ვარ, არა უმარწვილთა. განა შენ-ზედა დავიმდაბლო თავი ჩემი:“ აღიხასნეს და მიეტყვნეს ურთიერთსა, და ჰირველსავე შეკრებასა სცა ვახტანგ ოროლნი-სარტყელსა ზედა, და ვერა უფარა სიმაგრე-მან საჭურველისა-მან, და განფლო ზურგით და მოკლა: ხოლო ქართუშლთა ნუგეშინისცემულთა და სავსეთა სიხარულითა აღიხასნეს კმიხა საშინელითა, და შეწირეს ღვთისა მიმართ მადლობაჲ: ხოლო ვახტანგ მასვე ადგელს კარდაკა ცხენისა-გან, და დავარდა მიწასა ზედა, თაყუანის-ცა ღმერთსა და თქვა. „კურთხეულ ხარ შენ, უფალო, რომელმან მოაფლინე ანგელოზი შენი, და დაეც მტერი ჩემი: შენ ხარ აღმამართებელი მოსავთა შენთა, შენ ხარ რომელმან აღადგინე ქვეყანისა-გან გლახაკი, და სკორეთა-გან აღამაღლე დავარდომილი“: მოჭკვეთა თავი თარკანს, აღჟდა და წარვიდა ლაშქართა თუსთა თანს, და ყოველთა მათ სპათა კმითა აღწევითა 3) შესესენ ქებაჲ ვახტანგს, და ჰმადლობდეს ღმერთსა: 94

1) Ce mot a été corrigé dans R, et remplacé par აუვადრებ, qui me paraît plus juste.

2) Les M-ss portent ici N 1, ce qui indique qu'autrefois il existait une division normale.

3) Leg. აღწევითა, comme plus bas p. 95 neuvième ligne.

§ 4.

აქა ვახტანგისი და ბაჟათარ ოფისი ომი, და მოკვლქა ბაჟათარისა
ვახტანგისა-გან:

და მეორეს დაღეს სიჭა გამოვიდა ბუმბერაზი ოფისთაგან, რომელსა ერქვა ბაჟათარ: იგი იყო გოლიათი, და რაჟთ-გან დაქუო მკედრობად, ვერ-ვის დაედგნეს მისდა, და მოკრსა უოყელი მბრძოლი მისი. რამეთუ იყო სიგრძე მშვიდდისა მისისა თორმეტი მტკაგელი, და ისარი მისი ქვესი მტკაგელი: მოდგა ესე ბაჟათარ ბირსა მდინარისასა და კმა-ჭყო, კმითა დიდითა, და თქვა: „ვახტანგ მეფეო, ნუ განლაღდები შენ მოკლვისათჳს თარკანისა: არა ერთო გოლიათოთა და ამის-თვის მოიკლა იგი უმაწვილისა-გან¹⁾: აწ უკეთუ შესგე გამოხვიდე ბრძოლად ჩემდა, მოკლედენ ჩემ-გან ბრძოლანი ფიცხელნი, რომელთაგან გელარ-გან განერქ. თუ არა, ვინცა სჳათა შენთაგანი გამოვიდეს, მის-თვისცა მზა ვარ:“ მაშინ ჰასრუგო ვახტანგ ბაჟათარს, და ჰტყვა: „არა ძალითა ჩემითა ვსძლე თარკანს, არამედ ძალითა დამბადებულისა ჩემისათა, და არა მეშინის შენ-გან, ვითარცა ძაღლისა ერთისა-გან. რამეთუ ძაღი ქრისტესი ჩემ-თანა არს, და ჯუდარი მისი ჰატიოსანი ს-ჭურველ ჩემდა:“ და განაწესსა ვახტანგ სჳანი, და დაადგინსა განმსადებულად, და აღჟდა ტაიჭსა შეჭურვილსა ჟაჳშინითა, და აღიღო ფარი მისი ფიგრის ტყავისა, რომელსა ვერ ჰტყვეთდა მასვილი, და ჩავლო გვერდი, მიდგა მასლობელად მდინარისა: კმა-უყო ბაჟათარს და ჰტყვა: „არა გამოვად მე მდინარესა, რამეთუ მევე ვარ. არა მივასლები სჳასა ოფსეთისასა, რამეთუ წარსინუბული ვარ.

55 რამეთუ სიკუდილითა ჩემითა წარწყმდების უოყელი სჳაჲ: ხოლო შეს მონაჲ ხარ, და წარწყმედი-თა შენითა არა ეგნების სჳასა ოფსეთისასა, ვითარცა ძაღლისა ერთისა: გამოკვლ მდინარესა ჩემ კერძო:“ მაშინ ბაჟათარ ოფსამან აღასრულა სიტყუაჲ მისი და თქვა: „მე მომგვლელ-მან შენ-მან გამოვლო მდინარე. არამედ მდინარის ჰირისა-გან უკუდეკ სამ უტყვან:“ მაშინ ვახტანგ უკურდა და გამოვლო მდინარე ბაჟათარ, და უწყო სროლად ისრითა: მაშინ ვახტანგ სითრთხილითა თვალთა მისითა, და სიმასვილითა გონებისა თჳისითა, და სიციკასითა ტაიჭისა მისისათა, ჰტყ-დებდა ისარსა. რამეთუ შორსგე იხიღის ისარი მომავალი, და უსლდნების²⁾ იგი სიმარჟვითა, და ვერ მიასვედრებდა: ამიერ და ამიერ იყო სჳათა-გან ტყმაჲ ბუკებისა და დაბდაბთა, და ისაკდეს გმითა აღწევნულითა სჳანი ორნივე, ოფსნი და ქართჭლნი, რომელითა იოროდეს მოანი და ბორ-ცუნი: და ვერ შეჭკრა ისარი ორის მეტი ბაჟათარ ფარსა ვახტანგისასა, და ვერ ჰტყვეთა უოვლად: და კვლად ჰჭრა სსჭა ისარი ცხენსა ვახტანგისასა, განაკდო შიგან, და ვიდრე დაეცმოდა ცხენი ვახტანგისი, მიუგვდა ზედა, და უკეთქა კრმლითა მკარსა ბაჟათარისასა, და ჩატყვეთა ვიდრე გუ-

1) T უმაწვილისა-გან.

2) M-BB უსლდნების.

ლამდე: მაშინდა დაეცა ცხენი ვახტანგისი. სწრაფთი მიჭყო კელი, და შეიპურა ცხენი ბაუთარისი, და დაფარდა ქვეყანასა ზედა, და თაყუანისი-ცა დემერთსა, და შეწირა მადლი უჩუქოთაჲს პირფედისა: და აღჟდა ცხენისა ბაუთარისისა და მოდგა მახლობელად სპათა თჳსთა, და ჰქრქვა გმითა მადლითა.

„შეგნე იუწყებნით და განძლიერდით, რამეთუ დემერთი სიგნ კერძო არს:“

ხოლო სპანი-იგი წარმოემართნენ განმსადებულნი, ცხენ-თორნი-სახანი, და ჟაჭგ-ჩაბალან-სახანი, წინაგერძო მათსა, უკანით კერძო ქვეითნი, და ქვეითთა უკანით სიმრავლე შეკადრთა. და ესრეთ მიჭმართეს: ხოლო ოფსრი წარმოდგეს ქარათსა ზედა და დასსეს ისარი ვითარცა წვიმა მძლავრით 1): მაშინ ვახტანგ შეეფე მოქცეულ იყო სპასა მისსა ზურგით, რჩეულითა შეკადრითა, უსახებდა და განძლიერებდა და ნუჯუკ-შინის-ცემდა სპათა მისთა: მაშინ წინათ ცხენ-თორნი-სახანთა აღჟდეს გ.ზ.ა.მ ქარათისა, აღვიდეს ვაკესა, და აღუდგეს უკან ქვეითნი, და შემდგომად სიმრავლე შეკადრთა მისთა, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი მათ შორის: ხოლო ვახტანგ უკეთუ მარჯვენით კერძო იბრძოდის, მარცხენით კერძო ძრწოდის. და თუ მარცხენით კერძო იბრძოდის, მარჯვენით კერძო ძრწოდის: და ეგე-ოდენსა-მას შინა გმას სპათას იცნობებოდა გმა ვახტანგისი, ვითარცა გმა და ღომისა, და თანა ჰყვებოდა მას ორნი შეკადრნი. არტავზ, ძუძუს-მტე, ქე სურმავისი სპასხევისა, და ბიფრიტანნი სეფე-წული, და ივინიცა იბრძოდეს მგნელ: მაშინ იძლიენეს ოფსრი, და იფელტოდა ხანაკი მათი: მოისრნეს და ტყუჭ იქმნეს, ხოლო უმრავლესნი შეოტი ოფსთა-გან ცოცხალი შეიპურეს, უემოკნისა-თჳს ტყვეთასა, რომელნი წარტყუჭნით 2) იუენეს პირველ ოფსთა-გან ქართუჭლნი: ვითარ უკუჭ მობიტეს დეჟინის-გან და დაიბანაკეს ხანაკსვე თჳსსა, სამ დღე განისყენეს და შეწირეს მადლობა ღმრთისა მიმართ, და მერმე განიბნინეს ტყვენი-გად ოფსეთისა, შემჟურსეს ქალაქნი მათნი და აღიღეს ტყვე და ნატყვენი-ფი ურიცხვი:

ხოლო დაიმორჩილნა ოფსნი და უიფხაუნი, და შექმნა კარნი ოფსეთისანი, რომელთა ჩვენ დარბაზისად უწოდთ, და აღაშენნა მას ზედა გოდოლნი მალაღნი, და დაადგინნა მცველად მახლობელნი-იგი მთეულნი: არს კელა-წიფეების განმალგვად დიდთა-მათ ნათესავთა ოფსთა და უიფხაუთა, თჳნიერ ბრძანებისა ქართველთა შეფისა: და განფიდეს ჰაჭანიგეთს, რამეთუ მაშინ მუნ იყო ჰაჭანიგეთი მოსახლდრედ ოფსეთისა, მდინარესა-მას ოფსეთისასა წიად, და ჟიქეთი მუნვე იყო: შემდგომად ჟამთა მრავალთა იოტისეს ჰაჭანიგნი და ჟიქნი თურქთა-გან, და წარვიდეს ჰაჭანიგნი და 96 საფლით კერძსა, ხოლო ჟიქნი დაემეფიდრნეს ბოლოსა აფხაზეთისასა: და მოტყვევნა ვახტანგ ჰაჭანიგეთი და ჟიქეთი, და შეიტვა, და განმოდგა ოფსეთისა-გე: და მეფენი ოფსთანი შეელტოლდეს იუენეს სიმაგრეთა კავკასისათა: აღდგეს მათ შორის მოციქულნი და დაიხანეს, და ითხოვეს ვახტანგისა-გან ოფსთა, ნანგლად დის მისისა, ოც და ათი ათასი ტყვე ოფსეთისა, ყოფილი უკუ-

1) Jo crois qu'il faut lire მძაჳრთ.
 2) T წარმოტყვენი-ფელ.

თქონი, რომელი სახელდებით თქვეს ოვსთა: და მისცა ვახტანგ ოც და ათი ათასი ტყვე დისა მისისა-თჯ, და ესრეთ მოიყვანა: ხოლო ტყვენი ქართველნი რომელნი ჰყვეს. ოვსთა ექუსსა წელსა, იგი ყოველნი უემოიკსნა, თათო. თათოსა-თჯ, და აიღო მძევალი ოვსთა-გან და მძევლისა-თჯ მისცა სხვა ტყვე ოც და თვრამეტი ათასი, და რომელი უემოიკსნა ტყვე ქართლისა, რიცხვით სამ ას ორ-მოც და ათი ათასი, და რომელ დარჩა ტყვე ოვსეთისა ამათ გატეობილთა-გან კიდე, თვაღვით, ექვს ას ორ-მოც და ათი ათასი, თჯნიერ ჰაჭანიტთა და ჯიქთასა: და ესე ყოველი აღესრულა ოთხ თვე:

მაშინ ვახტანგ მეფე-მან განუტყვენა ნიკანდო-იგი სპარსთანი და მეფენი კავკასიანთანი ¹⁾; ჩიჭათა დიდთა, წარმოგზავნა და მისი მიჭრანდუსტ და ტყვე-იგი ყოველი გზასა. დარიალისსა ²⁾, და თუთ სპითა ქართლისათა წარმოვიდა გზასა აფხაზეთისსა, სულ-გრძელად და უშიშად იწყო ბრძოლად ცხოეთა აფხაზეთისათა: და მოვიდა სახლსა მისსა, ქალაქსა სამეფოსა მცხეთას, და გაეკება დედა და დანი მისნი, და სიმრავლე ქალაქისა, მამათა და დედათა მიოფენდეს სახელთა და სამოსელთა მათთა. თერგთა ქვეშე მისთა, და ჰყრიდეს თავსა დრამასა და დრამკანსა, და აღწევნულითა გმიითა შესევიდეს ქუბასსა. რამეთუ არა-რომელსა მეფესა ექმნა ეკე ვითარი ძლიერი წყობა: მაშინ ვახტანგ მეფე-მან შეწირა მადლობა დთვისა მიმართ, მრავლითა ღირვითა და ღამის-თევითა, და გლახკთა მიცემითა, და გასცა ნიჭი ყრსა მისსა ზედა, და წარჩინებულ-ქმნნა მგნედ მსახურნი და გამოცდილნი წყობასა-მან შინა ოვსთასა: და წარსცა ძველნი ნატყვენი-გისა-მის-გან დედის ძმასა მისსა ფარაზბაგურის თანა მონაჲ ათასი, ცხენი საკედარი ათასი, გრდალი ცხენი ათასი. და კვლად წარსცა წინაშე სპარსთა მეფისა მონაჲ ათი ათასი, ცხენი საკედარი ათი ათასი, ცხენი გრდალი ათი ათასი: ესე ყოველი მიუძღვანა სპარსთა მეფესა, კელითა ბუნქარ ებისკოპოსისათა, და ითხრა სპარსთა მეფისა-გან ასული ცოლად. ხოლო სპარსთა მეფე-მან მოსცა ასული ცოლად, რომელსა ერქვა ბაღენდუსტ, და მოსცა სომხითი და ყოველნი მეფენი 97 კავკასიანთანი ზითვად: მიწერა მის-თანა წიგნი, რომელსა პატრუცაგსა წერილ იყო ესრეთ. „ჭჳრმიზდისა-გან, ყოველთა მეფეთა მეფისა, ვახტანგის მიმართ ფარან-ხვარსრო-თანგისა, ათთა მეფეთა ახოვანისა:“ და მოუწერა მან ბრძოლაჲ კეისრისა, რამეთუ კეისარი ბრძოლად განსრულ იყო სპარსთა:

მაშინ ვახტანგ აუწყო ყოველთა სპათა მისთა. და ყოველთა მეფეთა კავკასიისათა, და შე-მოკრბეს და დადგეს მტკაფრსა იმიერ და ამიერ, ვითარ ორ ას ათასი. და მოკროთა ფარაზბაგურ, დედის ძმაჲ მისი, ერის-თავი რანისა, ბრძანებითა სპარსთა მეფისათ, სპითა ადარხადაგანისათა, რანისა და მოგაგანისათა, ვითარ ორ ას ათასითა მკედრითა: მას უამსა იყო ვახტანგ წლისა ოც

¹⁾ T ქვემოთისი.

²⁾ დარიალისსა R, corrigé დარიალისსა; V. p. 92.

და ორისა. იგი იყო უშლდეს ყოველთა კაცთა მის ყამისათა, და უშვენიერეს სახითა, და ძლიერი ძალითა. რამეთუ სიმაღლე იყო მისი ათაორამეტო ბრჭალი კაცისა, და იყო საზარელ, და გოლიბი, და განთქმულ ყოველსა ქვეყანასა, რომელ ჭურჭილი ქვეითი ირემს მიეწიის, უპერის რქა და დაი-
მჭირის, და ცხენთ ჭურჭილი აღდის მკართა ზედა, და მცხეთით აღვიდის ციხესა არმაზისასა: და მარტო იყო ქე მამისა მისისა, და ერთი დაჲ მისი სვარანძეცა იყო ძლიერი და შვენიერი: და ნათესავისაგან მირიანს, მეფისა შორეშუნისა, ვახტანგ და დანი მისნი დარჩომილ იყვნეს: იგინი იყვნეს ნათესავისაგან ბაქქარ, მირიანის ძისა: ხოლო მირიან და გრიგოლ იყვნეს ნათესავისაგან რევისა, მირიანისვე ძისა, და აქუნდა მას გუხეთი, და ცხონდებოდას რუსთავსა ციხე-ქალაქსა. რამეთუ შემცირებულ იყვნეს ურთიერთისა 1) კლავითა:

მირიან მეფისითაგან ვიდრე ვახტანგ მეფისამდე გარდაცვალებულ იყო ნათესავი. ათი და მეუფენი რვანი, და წელიწადნი ას ორმოც და ათაშვიდამეტო: ხოლო ებისკოპოსნი წესსა ჭეშმარიტსა ზედა გარდაცვალებულნი რვანი, ხოლო სხვანი შემოკლებულნი წესისანი:

§ 5.

აქა ვახტანგ გორგასლისაგან საბერძნეთს წასლვაჲ. სწომრად:

წარემართა ვახტანგ შესლვად საბერძნეთად, და მიიწინეს სომხითს, და მოერთნეს პეროჲ-
კაფარს, სდა-იგი ციხე აკო პირველ-გენებულსა-მას ფეროზს, ერის-თავნი სომხითისანი, სიგ-
ნელი არეგ, ასფორაგნელი ჟვანშიერ 2), ტაროგნელი ამზასპ, კრიგოლის შენებულისა ქალაქისა-
გან, თრდატ, ნათესავისაგან დიდის თრდატისა: და მოადგეს ციხე-ქალაქსა რომელსა ერქუა კა-
რახპოლი, და აწ ეწოდების კარსუ-ქალაქ: და ბრძოდას მას, ხოლო ვერ შეუძლეს დაპყრობად.
რამეთუ იყო იგი ზღუდითა მადლითა სამითა: და დაუტევნეს ორნი ერის-თავნი, მკედლითა თორ-
მეტათს თორმეტათსითა, ბრძოლად ქალაქისა-მის: წარვიდა ვახტანგ ზონტოს და მოაკრნა
გზასა ქალაქნი სამნი, ანძიანძორი 3), ეკლეცი, დასტერი, და მოადგეს ლაშქარნი ზონტოს, ქალაქ- 98
სა დიდსა. ზღვის კიდესა, და ჰბრძოდას სამ თვე, და მიუწია ლაშქარ-მან ვიდრე ქალაქისა-მის
გორტანტისა: ხოლო სპარსნი, რომელთა ჰპოებდეს ეკელესიისა მსახურთა დაჭკდვიდეს, არამედ
ვახტანგ მეფე-მან ანცო სპათა სომხითისათა და ყოველთა სპარსთა, რათა არაჲს კლავიდენ მო-
წყეთოგანსა, არამედ ტყვე ჰყოფდენ, და ჰტყვა. კამაის მამად ჩემი მირიან, ოდეს შემოჭყვა მეფე-

1) ურთიერთისა.

2) Le M-it T écrit ainsi, distinctement.

3) T ანძიანძორი.

სა-სპარსთასა, მისი-წულსა მისისა, ბრძოლად ბერძენთა ზედა, ესე-ვითარსა უფროდეს მოწესეთა და ეკლესიის მსახურთა, და იძლიებენ ძლივეთა ბოროტთა ურცხენი სპანი, მცირედთა დაშქართა-გან: მიიღეს სასულგარი ესე ბერძენთა ჩვენ ქართულ-ლა-განს, აღმოსავლით ზღვისა ამის: ხოლო წუთბა პირველთჳ მეფეთა იყო ანძიანდორსა¹⁾, სადა უუქს აწ არს საფლავი დიდისა მოძღვრისა გრიგოლისი, და მუნით იოტნეს მეფენი ჩვენნი: ხოლო ჩვენ ათისა დღისა სავალი ჩამოგვივიდა, ჩრდილოთ მოქცეულ ვართ, და ჩვენცა ვართ სჯულსა ზედა ბერძენთასა, აღმსარებელ ქრისტესი, რომელ არს ჭეშმარიტი დემეტრი ყოველითა: ანუ არა გასმიანსა სასწაულნი, რომელნი იქმნა კოსტანტინე-ზე²⁾ მეფისა. წარდღუხნებითა ჭჳარისათა, ანუ ქვეყანასა შინა სპარსთასა იქმნეს ივლიანე-ზე, მეკერპისა მეფისა. ვითარ-იგი ისარ-მან ზეცისა-გან მოკლა იგი, და შეკრბეს სპანი ბერძენთანი. ივბიმიანოს მორწმუნე აჩინეს მეფედ, ხოლო მან არა თავს-იდგა ვიდრემდის არა დამუსრნეს კერპნი და აღმართნეს ჭჳარნი, და მას-ზედა დაარქვეს გვირგვინი მეფისა: ხოლო ანკელოზ-მან უფლისა-მან აღიღო გვირგვინი და დადგა თავსა ივბიმიანოსისსა, ჭეშმარიტსა მეფესა, და კამა იყო ზეცით რომელი ეტყოდა სპარსთა მეფესა ხვასრო-თანგსა. დაეცადნით ბრძოლად ივბიმიანოსისსა, რამეთუ ძალი ჭჳარისა უძლეველ არს: და ამიერთი-გან იქმნეს მეგობარ მეფე ივბიმიანოს და ხვასრო, ვიდრემდის ორნივე იგი მიიცვალნეს:

„ანუ თქვენ მკვდრთა-ამაგათ სომხითისათა არშაკუნიანთა, ჰატაისშთა ბივრიტანთა, არა გუ-ესოვნანსა საქმენი გრიგოლი პართეველისანი, და წინა-ღმდგომთა მისთათ, თრდატ მეფისა არშაკუნიანისა. ვითარ დასცა ზუკობისა-გან და იქმნა იგი ეშვად: არამედ გრიგოლი-მ მოაქცია იგი და მიერთი-გან იქმნა იგი მუშაკ ეკლესიასთა. და ეკლესიასა დიდი აღაშენა თრდატ ზურგითა თვისითა: რამეთუ იყო იგი გმირი: ხოლო თქვენ, მკვდრთა ქართლისანთა, რომელნი ნათესავნო მეფეთა ქართლისათანო, რომელნი დადგინებულ ხართ დღეს მთავრობასა ზედა ჩვენ მეფეთა-გან, რომელნი ჩვენ ვართ ნათესავნი ნებრთთ გმირისანი, რამეთუ ესრეთ წერილ არს წიგნთა შინა მათთა, რომე-
99 ლი უწინარეს ყოველთა მეფეთა გამომხნდა ქრისტეანასა ზედა, რომელი ლომსა ძალითა ვითარცა თი-კანსა მიიუფანებდა, კანჭართა და ქურციკთა ქვეითი იპყრობდა. რამეთუ ესომ განდიდნა ძალი მისი, რომელ დაუმორჩილნეს ყოველნი ნათესავნი ნოესნი, ვიდრემდის შეუძლო ქმნად ქალაქი, რომლისა ქვად შექმნა ქვა ოქროსა, და ხარისხად ვეცხლი, და გარემოს მისსა მოიქმნა ატურითა და კირითა, ხოლო ქუდნი კართა და სარკმელთანი იაკინთისა და ზურმუნტისანი შექმნა. რამეთუ მათისა ნათესავნი ვერ შეუძლებდა დახელებად დამე: და ქმნა მას შინა ტაძრები³⁾ და კოსტანტინე-ზე, რომელ ვერ შესაძლებულ არს გატანებად თქვენდა, მოუტანებულ არს თათოყუდნი სიბრძნე მისი, რომელ მიეცა მას, ვიდრემდის აჭმართა სამისა დღისა სავალსა, რომელი ექმნა აღსავალად,

1) T. 1. 1. 1. 1.

2) Omis, T.

3) Omis, T.

ხარისხად ზღუდეთა ზედა: და ჭნებვიდა რათა აღვიდეს და იხილნეს მეოფნი ტისანი: ხოლო ვითარცა განვლო საზღვარი ჭკარისა, და შევიდა საზღვარსა ვარსკვლავთისა, ვერღარა უძლებდეს საქმედ მოქმედნი იგი, რამეთუ დადნებოდა იქრო და ვეცნლი: რამეთუ მუნიოტგან ვინმე არს კელმწიფება ცეცხლისა ეთერისა-მის, რომელი ეგზების მძლავრიად, სამყაროსა ქტევისა-გან: და ესა მუნიოტ საზრახსავი შეიდათა გუნდთა ზუცისათა, რომლისა-გან შესულბეს ¹⁾ ადამიანი: და იქმნა ყოველი თათო კაცი ნათესავითურთ მეტყველ თათო ენასა, და არღარა ეჩრდეს-ურთიერთარს ზირსა მოყვისისა თვისისასა, და წარვიდეს:

ხოლო ნებროთს ენითა სპარსულითა ჭრქვა. „მე ვარ მიქელ ანტელოსი, რომელი დადგინებულ ვარ ღვთისა მიერ მთავრობასა ზედა აღმოსავლისას. განვედ ქალაქით მაგით, რამეთუ ღმერთი დაჭყარავს მაგას, ვიდრე გამოჩინებამდე სამოთხისა, რომელ ესე დგას მახლობლად ნაშენებსა მაგას შენსა, რომელსა შორის არს მთაჲ ესე. რომლისა-გან აღმოვალს მზე და გამოვლენ მის-გან ორნი მდინარენი ნილოსი და გეონი. რამეთუ გეონსა გამოაჭვს სამოთხით ხე სულხელი და თივა, რომელი შეეზავების მუშესა: აწ წარვედ შენ და დაჟედ ორთავე მდინარეთა შორის ეფთრატასა და ჭილასა, და განუტყვევს ნათესავნი-ესე ვითარცა ვინ იხებოს. რამეთუ წარუვლენიან უფალს: ხოლო მეფობა შენი მეფობდეს ყოველთა ზედა მეფეთა, არამედ ჟამთა უკანასკნელთა მოვიდეს მეუფე ტისა, რომელი შენ გნებავეს ხილვაჲ მისი, ერსა შორის შეურაცხს. შიშამან მის-მან განაჭარენეს ტემონი სოფლისანი, მეფენი დაუტეობდენ მეფობასა და ეძიებდენ ²⁾ გლახკობას: მან გიხილოს შენ ჭირსა შინა და გიკნსნეს:

„და დაუტყვევს ყოველთა ქალაქი, და დაუტყვენს ჭინდურად მზრახველნი ინდოეთს, სინდნი სინდეთს, ჭრომნი ჭრომს, ბერძენნი საბერძენეთს, აგ და მაგუტ მაგუტეთს, სპარსნი სპარსეთს: ხოლო პირველი ენაჲ ასურებრი იყო, და ესე არიან შეიღნი ენანი, რომელნი ნებროთისამდე ზრახვიდეს: ამის-თჳს მოგიოთხარ, რომელ მამათა ჩემთა დაფარულად ეპურა წიგნი ესე, ხოლო მე შურმან სალუთო-მან მაიძულა თქმად ამისსა: ამის მიერ შეიწყნარა მამა-მან ჩვენ-მან მირიან საზარე- 100 ბა-აოგი ნინოსი:

„ანუ არა ქრისტეს მოსლვაჲმდე მიიღებდეს მამანი ჩვენი ხარკსა და მუნიოტგან მოუძღურდიოთ. ესე-რს ბერძენნი მიღმართ ბრძენანი: მაშინ იხილა ნებროთ ჟოჯოხეთს შინა, და იკნსა. იგი არს პირველი მეფე ყოველთა მეფეთა, და დანიელცა ეწამების, ვითარმედ მიქელ დადგინებულ არს ძალად სპარსთა: და თქვენ ³⁾ ქართველ-მან არა ვიხილენითა სასწაულნი, რომელ ქმნა ნინო, ანუ ჭტონებთა ვითარმედ ბერძენნი განწირნა ღმერთ-მან: არა უმეტესნი ქვეყნანი სპარსეთისანი მათ შემოურთიანა, და დღეს შეეჭქესე თვე არს, რაჲთ-გან ასმიეს გმაჲ და შქრობისა ჩვენისა, ქტეულ

¹⁾ Le sens de ce mot n'est connu que par le Dictionnaire de Soulkhan-Saba.

²⁾ T კა-ა-ე-ნ.

³⁾ Je lis et traduis ჩვენ ნინოს.

ანს კეისარი, რამეთუ ასმიეს შემოსლვა ჩვენი, და აწ მოახლებულ არს ბრძოლად ჩვენდა: აწ უკუჩქურთ ეოველნი ნათესავნი უფალსა ღმერთსა მსახურებდით და დასტყერით ვსებათაჲგან კეკელესიისათა:“

და ვითარცა ესე ეოველნი წარმოთქვა განაგლისა ქადაგი, რათა ეოველნი მოწესენი გამოვიდგინ სჯამალუთაჲგან მათთა, და ტყვენი განუტყვენ სდათ უნდეს წარვიდეს და გამოვიდა სიმრავლე შიშულელთა და დიაკონთა, და მოწესეთა, მოსაზონთა და ენკრატისტთა, ქვაბებით და მათათაგან, და უმრავლესნი ჰონტო ქალაქით, რამეთუ შეიწირებულ იყო ქალაქი იგი ოთხ თთვე ოდეს. და მათთანა იუჟნეს ორნი კანნი, ჰეტრე მღუდელი, მოწაფეთაგან გრიგალი ღვთისმეტყველისათა, რამეთუ საფლავსა მისსა ზედა მღუდელობდა, და სამოელ მოსაზონი: წარდგეს წინაშე ვახტანგისსა, მადლისა მიცემად, განტეობისათჳს ტყვეთასა და განთავისუფლებებისათჳს კეკელესიისათა და მღუდელთასა: და ვითარ წარმოთქვეს, სთინდა მეფესა და მოახლისა იგისი, და უბრძანა შემოსად ეოველთა ტყვეთა და მოწესეთა, განტეობილთა მისგან უძღურთა, რამეთუ ეოველნი უძღურნი ქალაქით გამოსრულ იუჟნეს: უძღურთა მისცა საკედრები. და ჭაბუკთა სამსამი დრახმანი, და განუტყვენა. ხოლო ჰეტრე მღუდელი და სამოელ მოსაზონი დაიქუნნა:

და ვითარ წარვიდეს ხჳსანიოგი კარავად თჳსად, და მეფე შევიდა სერობად, ჰქრქვა მეფეჲმან ჰეტრეს, „სთინდამცა ღმერთსა სქემე ესე ჩემი, რამეთუ დავიცივეს კეკელესიანი და განუტყვეს ტყვენი:“ თქვა ჰეტრე. „იტყოდის მოსაზრე შენი წინაშე შენსა კადნიერად, ანუ მიტყვიდე ქებასა სინერუვისასა:“ ჰქრქვა მას მეფეჲმან. „იტყოდე. რამეთუ არას ვეოიბე. გარსა მხილუბასა, რათა განგერნეთ სინერუვისაგან:“ ჰქრქვა ჰეტრე. „ეკელესიანი გორტონი უფროს არიან წინაშე ღვთისა, ვიდრე და¹⁾ ეკელესიანი ქვათანი: ეკელესიაჲ ქვათა ოდესმე დაირღვეს და აღაშენიან მითვე ქვითა, ხოლო ეკელესიანი გორტონი ოდეს დაირღვეს ვერგინ შემძლებულარს განკურნებდა, ვერცა მკურსალი, ვერცა მეფე: აწ რაოდენნი გვამნი კაცთა მართალთანი დაეციემან. რომელსა იტყვის სისხლი-
 101 სათჳს აბელისსა, ეოველი სისხლი ნოეს რღვნითა განწმიდა. და სისხლისამისთჳს საქარისსა, ბარუქის ძისა, მიაგო ეოველი შეურაცხება ჰურითა, ვითარცა იტყვის ესაია, აღიღუ და წარწყმიდე ეოველი წუღი მათ, ტიტოს და სჳსიანოსის მიერ: ანუ არა აღმოვიკითხავსთა წიგნთაგან მოსესთა, რაჲმან ისრაიელჲმან ისიძეა უცხოთჳსელ თანა რაოდენი სული მოკუდა ერთისამის ღმრთისათჳს: აწ უკუჩქურთ სჳთა შენთაგან რაოდენნი ქალწულნი განსწწნილ არიან, ტაძარი ღვთისანი:“ და ჰქრქვა მეფეჲმან. „არა უწეი ვითარიოგი ივბიმიანოს დაცვისათჳს ეკელესიისათა, იყო ივლიანეს თანა უკეთურისა, და თუ დაბრკოლდეს კაცი, უმჯობეს არს დაცემაჲ სულიად:“ ჰქრქვა ჰეტრე. „არა დაბრკოლებულსა დაცემაჲ, არამედ დაცემულსა აღკადგინებ, ვითარცა დავით სისხლისაგან ურიაჲსა, საცთურისაგან ჰურითასა. და არა მსებაჲს შენი რათა-იყო ვითარცა კაცი რომელი მარჯვენითა იქმნ და მარცხენითა არღვევს. და არცა რომელი პირითა მათთა აკურ-

¹⁾ I ეკელესია.

თხევდენ, და გულისთა მათითა სწევდენ და ატინებდენ, არამედ ვითარცა შევეყნი კეთილად გსენებულნი, რომელთა დაიპყრეს სოფელი ესე და სასუფეველსა არა განკუთარეს, დავით, სოლომონ, კოსტანტინე, ივბიმიანოს და ყოველნი მგზავსნი მათნი: ხოლო არა არს მგზავსებაჲ შენი ივბიმიანოსისა¹⁾, და ვინ არს შენ-ზედა უფალ, რომელ-მანცა გრმადი მისი იყო კისერსა შენსა ზედა, ვითარცა-იგი ივბიმიანოსისასა²⁾ ივლიანესი: ასუ სადა გვენოს შენ ვითარცა ივბიმიანოსს ივლიანესს-გან. ასუ ვის ჰქედავს ღმერთი რომელი შენ-ზედა უფალ იყოს, და აქონდამცა ჰასუხი შენ-ზედა, სიმაართელსა წინაჲსუ ღვთისა: არა შენ უფალ გეო ამათ ყოველთა ზედა, და შენ შეგიდგენ ყოველნი. ამიერთ-გან ითხოოს ღმერთ-მან ყოველი კელთა-გან შენთა საქმე ბოროტისა, და შენ მიგატოს³⁾, არა-თუ შეინასო: „ჭრქვა მეფე-მან. „შენ-ება განმართლებამა თავისა ჩემისა, ხოლო სიმაართლით შენ დამსაჲსუ უმსჯავრობასა ჩემსა:“ ჭრქვა ჰეტრე. „ვიანთ-გან გესა ეც შეწამებად, ცოდვა შენი განტეჲროს შენ-გან: ხოლო აწ გითხრა გულის-სიტყვაჲ შენი: არა უმეტრება-მან აღტძრის ბრძოლად ძეთა ზედა ღვთისათა, არამედ შუქწლისათჳს ნათესავისა შენისა სმართლსათა. და არა უწყია, რამეთუ ბერძენისი ნათესავნი ღვთისანი არიან, აღთქმისა-მისათჳს. რა-გამს უწოდა მათ შვილად ღვთისა და მარცა მათ ბეჭედი. რომლითა შეჰმუსრა ჯოჯოხეთი და არს აგი ჭრქარი:“ ჭრქვა მეფე-მან. „აწ რამ უნებავს შენ:“ რქვა მას ჰეტრე. „მნებავს, რათა შენ-ამიერ აღეზებული ესე ცუცხლი შენვე დაშრიტო, და მეგობარ იყო კეისარისა, ვითარცა დღესამომდე იყავ სმართლთა:“ მიუგო მეფე-მან. „ესე მსიებაჲს, რათა მიწვენოთ ღოცვითა თქვენითა ამაჲს დამესა კეისარი და მე შეკრებულნი, და რომელი ზრახვად არს ჩვენ შორის სიყვარულისა ყოფა, და ვცნა მე ვითარმედ სთნავს ქრისტესა ზრახვამა ესე შენი ჩემდა მომართ:“ ჭრქვა ჰეტრე. „დამძიმა თხოვამა ესე შენი ჩემ-ზედა, რამეთუ ესე არს კაცთა რჩეულთა, რომელნი არიან ვითარცა ანგელოსნი სრულითა საქმიითა, და არიან ამათ კედელთა შორის ესე-ვითარი, მათ განგების საქმედ, რომელსა შენ ითხოვ: მეც მე დროჲ რათა წარვიდე, ვევედრო მათ და უთხრა ბრძანებაჲ შენი, და ღოცვითა მათითა აღესრულას განზრახვამა შენი. არამედ შეურაცხ გვიჩნს თავი ჩვენი, რამეთუ კაცნი ვართ ცოდვილნი, ნუ უკვე სილაღედ იხილოს ღმერთ-მან:“

შერისხნა მას სამოელ მონაზონი და ჭრქვა. „მღვდელო⁴⁾, საქმესა ღვთისა ვითარცა საქმესა კაცისასა ჰზრახვ: ასუ არა აღმოგივითხვას ვითარ ეტყვის ღმერთი ჰალეკარტოსს. უკეთუმიცა არა დაბრკოლდებოდეს ანგელოსნი, კაცთა საოხროებისათჳს, ყოველთამცა ქალქთა შინა ჭრქარს-ვეცვი, რათა ყოველნი ვაცხროვნებ: ასუ მე უფროს არსა აქას, მეფე ისრაილისა, მეფესა ქრისტე-ანკთასა რომელსა ეტყვის ესაია, ითხოე სასწაული სიმაღლედ ასუ სიღრმედ, და მის-თჳს თქვა.

1) T ივბიმიანოსის; sup. ივბიანოს.

2) T sic.

3) T შეგატოს.

4) T მღვდელო; c'est l'orthographe ordinaire, mais vicieuse, des M-its T R:

მიუღგეს ქალწული: ანუ ვინ ჰქრქვა ისრაიტელს. რამცა ითხოო სსხელითა ჩემითა, მოგეტეს: ისო ჰქრქვა სამეაროსა ცისასა, მოიქეც, და სამსა ჭდესა მოიქვა იგი: აწ სიიუფა სიმდაბლისა შენისა კეთილ არს, ჰეტრე, არამედ საბრკოლუბელ არს მტირედ მოწმუნეთა კაცთა: ხოლო შენ, მეფეო, მტირედ შეტვეწინ ჩვენ სარწმუნოებითა, რამეთუ ლოცნამან ჭირვეულისამის ქალაქისამან ჰყოს ზრძანებაჲ შენი:“

და წარვიდეს წმიდანნი-იგი სადგურად თჳსად: ხოლო მეფემან შეარაქამ ილოცა და დაწვა, და მირულეხას შინა მისსა, აჳა უგუწ მოვიდოდა დედაჲკაცი-იგი რომელი იყო წმიდა სინო, და ჰქრქვა. „აღდგე, მეფეო, და განკრძალულად მიეკებოდე. რამეთუ ორნი მეფენი ზე-ცისა და ქვეყანი-სანი მოვლენ შენდა:“ და რცა მიხედნა და იხილა ჰირველ სახე ქალისა, ვითარ არს კოსტანტინეს, და მიიწა იგი სწრაფით, და იხილნა ორნი საყდარნი. ერთსა ზედა ჭაბუკი მჴდომარე, სა-ჭურველითა, გურგუნოსანი, და მეორეთა საყდართა მოხუცებული მჴდომარე, ზეწრიითა სპეტაკითა, და თავსა ზედა გურგუნი ნათლისა, არა ოქროსა, და იერკობა თანა დაჴდა სინო, და კელი ვახტანგისი მარჯვენამა ეპურსა ჰეტრეს მღუღელსა, და მარცხენამა სამოელ მონაზონსა. და ჰქრქვა სამოელ. „შეუფრდი დიდსა იმას მთავარსა ზე-ცისასა გრიგოლს:“ მივიდა და თაუწანისცა, და ჰქრქვა გრიგოლი. „რამა ესე ჰქმენ, ბოროტო კაცო, რამეთუ მოაკვრე ბანაკი ჩემი, და მეკცთა შეაჭამენ ცხოვარნი ჩემნი. უკეთუმცა ორნი-იგე არა რომელნი გვერდით გიდავან, და დედა-კაცისა ამისთჳს სათნოსა, რომელენ მარად იღვწის მამისა თანა თქვენთჳს, შური ვიგემცა შენგან. ვითარცა მამათა შენთაგან, რომელნი ესევდენ ცეცხლსა შემწველსა, და არა ბრწყინვალეხასა განმანათლებელსა ყოველთასა:“ და მისცა კელი და ამბორს-უეო, რცა კელი მიჰყო გურგუნსა ნათლისასა, რცა

103 ეგე-ვითარივე გურგუნი მისცა ვახტანგს, და ჰქრქვა. „დაარქვე ეგე ჰეტრეს:“ და აღილო ჰეტრე მის-ვე გურგუნისა-გან რცა უდარესი, დარქვა სამოელ მონაზონსა: და ჰქრქვა ნინო ვახტანგს. „აწ უგუწ მივედ მეფისა და მიიღე ნიჭი შენი:“ მივიდა მეფისა, და ამბორს-უევეს ურთიერთარს და ადგილ სცა საყდართა თჳსთასა, და ისეა იგი თანა: და მისცა ბეჭედი კელისა მისისაგან, რომლი-სა იყო თვალი ფრიად ნათელი, და თქვა კეისარმან. „უკეთუ გნებავს რათა მოგტე გურგუნი, აღუთქე ვითარ ესე დგას ჩვენს-ვედა რათა ჰბრძოდე მტერთა მისთა, და მიიღე მის-გან გურგუნი:“ მოიხილა ვახტანგ და იხილა ჴვარი, რომელსა ფრთეთა მისთა ზედა აქუნდა გურგუნი, და უმეტე-სად ხილვამან ჴვარისამან დასცა შემწმუნებამა, და რამეთუ უსამინელეს იყო ზარი მისი და დადუმს: ხოლო აღდგა ნინო და მიხედნა ჰეტრეს კერძო და სამოელს, და ერთითა ჰირითა თქვეს. „ჩვენ ვართ თავს-ღებნი ვითარმედ უმეტეს ყოველთასა წარემატოს, 5 ჴუწარო უძლე-ველო:“ და მიჰყო კელი კეისარმან, და მოილო გურგუნი ჴუწარისაგან, და დაადგა კეისარმან გურგუნი-იგი ვახტანგს თავსა:

დაიწეეს გამოსლუად, რცა ხმა-ჰყო ებისკოპოს-მან სამ-გზის და თქვა. „ვახტანგ, ვახტანგ, ვახტანგ. უმეტეს მოწმუნე აყო შენ ყოველთა შორის ნათესავთა სპარსთასა. მეორედ, შენგან

აღუენენ ეკლესიანი, და განეწყისსენს ებისკოპოსნი, და ებისკოპოსთა მოავარნი. შესამედ, გზრგზ-
 ნიცა წამებისა მიიღო: „ და გამოვიდა, რეცა მოუწოდა ძილსავე შინა ჰეტრეს და სამოელს, და
 უთხრობდა ძილსავე შინა ჩვენებას, და იგინი უკსნიდეს. რომელიცა-იგი იხილეს საყდართა
 გზრგზნოსანი ნათლითა, იგი არს დიდი მოძღუარი გრიგოლი, და მას რომელ მომცა მე გზრგზ-
 ნისა-მისაგან მომცა ებისკოპოსთა-მითაფრობა, და მე რომელი მივე გზრგზნისა ჩემისაგან მოყვასსა
 ჩემსა, ჩემ-მიერ ყოფად არს ებისკოპოსად. და რომელ ნახე გზრგზნითა ოქროსათა ჭურჭლი,
 იგი არს ჭეისარი. და რომელ მოგცა შენ ბეჭედი, და მოგცეს შენ ასული ცოლად, და ყოველი
 საზღაპარი ქართლისა-მისაგან უამოღებული უევემოგცეს. ხოლო გზრგზნი ჟუარისაგან რომელი
 მოგცა, ვრცელნი ღვასწლნი გარდაიკადნე, შეწვენიითა ჟუარისათა. ხოლო მოძღუარ-მან ჩვენ-მან
 რომელ სამ-გზის გიკმო, სამნი ნიჭნი გითხოვს ღვთისა-გან, რათა შენ-მიერ ჭეშმარიტებად
 დაუმტკიცოს, ქართლისა კათალიკოზისა-გან და ებისკოპოსთა, და სძლევდე მტერთა ვიდრე დედ-
 მდე აღსრულებისა შენისა: ხოლო აღსრულებასა შენსა გზრგზნი წამებისა მიიღო ბრძოლასა
 შინა, კელთა მტერთასა არს შევარდე. ესე ყოველი აღსრულოს ვიდრე მოუძღურებადმდე შენდა
 სიბერემდე:“

ვითარცა განიღვიძა მეფე-მან, ჰმადლობდა ღმერთსა, რამეთუ ყოველივე გამოუტანდა, და
 მოუწოდა მსწრაფელ ჰეტრე და სამოელს, და ჰქრქუა. „რად იხილეთ:“ ხოლო მათ ჰქრქვეს. „ვი-
 ტუოდეთ¹⁾, მეფე. ერთი მარჯვენით, და ერთი მარცხენით ვღებთ: რა-ჟამს შენ საყდართა მსხლ-
 მარეთა წინამე კეისრისა ღვთივ-გამომეტყველისა დიდისა გრიგოლისა, და კვალად იგივე დედო-
 104 ფალი დაამშვიდებდა მოძღვარსა-მას განრისხებულსა შენ-სეუდა, და მიგცემდა შენ კელთა მისთა:“
 და ჰქრქვა მათ მეფე-მან. „დუშენით, წმიდანო, რამეთუ ყოველივე ჩემ-თანა გიხილავსთ. აჲ ვითარ
 გნებავს თქვენ ქალაქისა ამის საქმე, რომელი შემუსრვად მიწვეწულ არს, ანუ რად ვყოთ ტყვისა
 ამის-თვს, რომელი უმეტეს არს ბევრისა ათასისა, რომელი არს კელთა ჩემთა: აჲ უკვე სწრაფით
 განვიდეს აქათ ქადაგი, ვითარმედ სპარსთა მეფე წარმომართებულ არს ქვეყანად ჟაზირეთად, და
 გამოვლეს ფილისტიმი კვალსა მეფისა კეისრისასა, რამეთუ მან მოაკრძა ქვეყანად სპარსთად, და
 მეფე-მან ვერ შეუძლო ბრძოლად. და კეისარ-მან ვითარცა ცნა, ვითარმედ ჩვენ მოვედით ქვეყანასა
 მათსა, მოისწრაფის ბრძოლად ჩვენდა, და ვხედავთ სპარსთა მეფე მოვალს ძალად ჩვენდა. და ვი-
 ცით, ვითარმედ სპარსი სპარსთანი, სომხითისა და ქართლისა სპარსთა უმრავლეს არიან, და არა-ვინ
 არს ჩვენ შორის ჭეშმარიტი მორწმუნე, რომელნი დახერგნა მამა-მან ჩვენ-მან მირიან ტინა
 თრდატ, დედით ნათესავ-მან ჩემ-მან. აქათ ამათ ყოველთა სარწმუნოება ვიცით, რამეთუ სავსე არს
 სატოურითა: ნუ-უკუქმ გამოცხადებასა საქმისა ჩემისასა განწყურეს დედის ძმად ესე ჩემი, და ვწყუნეთ
 უროიერთარს და ვიქმნეთ საცინელ ყოველთა სეუდა მტერთა ჩვენთა: არამედ ესე ვყო, რეცა მო-

1) T იტოვლიან.

ვიდენ დესპანი¹⁾ ჩვენნი, მაუწუო ჩვენ მოსლვა კეისრისაჲ მას-სედა: უგვრიდოთ ჩვენ. პირველ საქმე ესე ვაუწუოთ. ოდეს მოვიდეს და დავგვახლოს ჩვენ კეისარი, მამინ ვითარცა იხრახოს სიწმიდე-მან შენ-მან, ეგრეთ ვყოთ და არცა ერთი ტყვეთა მისთაგანი დარჩეს ჩვენ-თანა:“

და წარვიდა ჰეტრე კეისრისა, ხოლო სამოკლ დადგა წინაშე მეფისა: ხოლო სვალის მოვიდა რცა დისპანი, და უქადაგა მეფესა ვითარმედ სპანი ბერძენთანი შემოვიდეს კონსტანტინე-პოლეს. ხოლო მოუწოდა მეფე-მან დედის ძმისა მისისა და ეოველთა მეფეთა, და ჰქრქვა. „რასა იტყვიოთ, რამეთუ უწუით სიმრავლე სპათა ბერძენთა და ვერაგობა წუობისა მათისა, და სიმარჯვე ზღვათა შინა ნაგებითა. ესურს შევიდეს იგინი სპარსეთს, ქვეყანასა გმირთა და გოლიათისა, და ვერ უძლეს წუობად: აწ შეშინის ნუ-უკუჭს სპანი ნაგებითა მოვიდეს, შეიპყრას ესა ჩვენი და მოგვწყვიდეს ჩვენ, ვითარცა ბაკს შინა: არამედ აღვდგეთ აქამოთ და დავიბანაკოთ ზღვასა, სომხითით კერძო, რათა გვაქნდეს ჩვენ ესაჲ ჭირისა და ლხინისა:“ აღიყრა ლაშქარი-იგი გარემოს ქალაქისა, და ვლეს ხუთისა დღისა სავალი სომხითით კერძო, და დადგეს სპერის კერძო, და განვიდეს მუოფსი ქალაქისანი, მიწვენულნი სიკუდილად, და მისცეს მადლი ვანტანგს, და მისცეს ძღვენი ათასი ლიტრა ოქროჲ, და ხუთასი თავი სტავრა, და განვიდა ერი მშვიდობით სავაჭროსათჳს და სავაჭრისა:

105 ხოლო ვითარცა მივიდა ჰეტრე წინაშე კეისრისა, და უთხრა ვოველი იგი. ხოლო კეისარ-მან განიხიარა ფრიად, და ვოველი რომელი ესილვა ჩვენებასა შინა მისცა მას-სედა ნებაჲ ვანტანგს, და წარმოაფლინა ჰეტრე მღუდელი და მიუძენო აღთქმითა და საფიდრითა ძლიერითა, რათა სწორ იყოს მეფობისა მისისა: არამედ ორთავე სპათა დასცნენ სპარსნი, რომელნი-იგი არიან ვანტანგის თანა, არა აღვიდენ საბრძანებელთა მათთაგანს, ოდეს შეკრბენ ვანტანგ და იგი: ხოლო ვიდრე ჰეტრე და მოციქულნი მოვიდოდეს ვანტანგისსა, კეისარი შემოვიდა კონსტანტინეჲ და წარმოაფლინა ხუთ ასი დრომონი, რომელსა შინა იყო ხუთას-ხუთასი კაცი, და უბრძანა რათა მიეხდნენ ვანტანგს, და დადგენ თვნიერ ბრძოლისა: და წარემართა კეისარი ესასა ჰონტოსსა, რვა-ას ათასითა მკედრითა, და ვითარ მოეახლნენ სპანი-იგი ზღვისანი, უნდა სპარსთა წუობაჲ მათი, ხოლო მეფე აყენებდა და არა მიუშვებდა ბრძოლად:

ხოლო ვითარცა შეართვეს ძღვენი მოციქულ-მან კეისრისა-მან და ჰეტრე, ჰქონდა სიტყუბაჲ საიდუმლოჲ და ჰქონდა სიტყუბაჲ საეროჲ, და თქვა ცხადად ვითარმედ. „ესე ივლტი და დადგე ჩემდა მოსლვაჲმდე, რათა რომელნი-ეგე შენათანა არიან სპარსნი, რომელნი დავგვრჩეს შესლვასა მას ჩვენსა სპარსეთს, მოუწუე-ეტლად მოგწყვიდნეთ ეკენიცა:“ ხოლო საიდუმლოდ მოართვეს მას ვფარი და გვრგვნი შუა-მდგომლად, და შესამოსელი ტანისა მისისაჲ, და თქვა. „რამე შეკრბეთ,

¹⁾ Tous les M-ss portent ხან, mais je crois que le sens veut ვანანი, que j'ai introduit ici dans le texte, comme on le trouve en effet, quelques lignes plus bas.

მიგტე ცინე თუხარისისა და სსსდკარნი ქართლისანი:“ ხოლო მისტა მეფეჲსან ვახტანგ ზასუხი სსეოდ, ვითარმედ „არარომლისა მიწეზისათჳს მოვედით აქა, გარნა წყობისა შენისათჳს: აწ მოვედ აქა, თუ არა ჩვენ მოვიდეთ გოტანტინეზოლედ:“ და ფარულად ამცნო და ჰქრქა. „რომელი არა შენისა შენსა ღვთისმოყუარებასა, რომელი შენ არა ჰყოფ, სხვასა ნუ აწვევ, რამეთუ ღადრობაჲ არა გელი არს კაცთა ჰატოისანთა: დაღაცათუ აწ შენ მიგტე სჰარსნი, არა უკუტ განტრუვდეკსა სსხელი ჩემი, და უმეტეს ჩვენსა აქუს მრავალთა მათგანთა სიეჭარული ქრისტესი, არამედ შიშისაგან მათისა ვერ გამოაცხადებენ. აწ ბრძანე რათა საქმე ესე ჩვენი მშვიდობით ვუთ, ვითარცა ივბიმიანოს და ყოველთა სჰარსთა:“ ხოლო შემდგომად ამისა, რაჲჲსა გაწმდენ საქმენი ჩვენი, უმარჯვესადრე შეეუარნეთ იგინი კელსა შენსა, და ნუმცარად იქმნებისა საქმე უშვერო და ნუმცა საქმე შუოთისა თქვენ-მიერ, რათა არა დაეტენ ჰირითა მახვილისათა ერნი თქვენნი. რამეთუ ერნი თქვენნი განლაღებულ არიან ჳობნასა ჳედ სჰარსთას: ხოლო სჰარსნი არავე შეშინებით არიან, არამედ შურითა თქვენითა წადიერ არიან წყობასა: ასუმცა მოკუდეკს, ასუმცა შური იძიეს სისხლისა მათისა, ხოლო სჰანი ესე შენნი თუ მიღმა ჰბრძოდან, მეტა უბრალო ვარ:“

და წარვიდა მის-თანა მოციქულად ვარჯისმიტრ, მამამჰუისა მისისა ძმად, და სსმოელ მოსახონი. ხოლო გვისარი მოწვეულ იყო ჰონტოდ ქალაქად, და ჰონტოელნი გამოსრულ იეჲ-106 ნეს მიგებებუად, და შეასხმიდეკს ქებასა და ვახტანგ მეფისა მადლობასა, რამეთუ უკურიდა მათ და არა მისტან იგინი სიგუდილსა: ვითარცა მიწიწენეს მოციქულნი ვახტანგ მეფისანი ქალაქად, მართვეს ძღვენი, ათასი მუტკალი მუჰვი, სუთასი ამბარი, და ათასი ღლიტრა ლჳბად: და განსრულ იყო გუნდი ვახტანგ მეფისა ლაფობად. მიეტვენეს მათ მკვიტცხლნი ბერქენთანი, და მათ-თანა შეკრებულნი გვეთა და ქალაქთანი მკედარი სსმას ათასნი: ხოლო მეფე ვახტანგ აეკებუდა მიძულებად¹⁾ სჰათა-მათ მელაფეთა:

ვითარცა²⁾ მივიდა დედის ძმად მისი, ერისთავი სჰარსთა, და რისხვით ჰქრქვა ვახტანგს. „ჲ გველო და ნათესაო ასჰიტისაო, არა უწეა რამეთუ დედა მამისა შენისაჲ ბერქენი იყო, ნათესავი ივბიმიანოზისი, და გძლო შენ ბუნებაჲსან მამის დედისა შენისაჲსან, და სიეჭარული ჳრქარცმუდისაჲსი კაცისა მომკუდრისა გიპერიეს, და გნებაჲს შეეკება ჩვენი კელსა ბერქენთას:“ ხოლო ვახტანგ ჰქრქა. „ჰჰ შენ და ბერქენნი. იხილო ძალი კაცისაჲსი მომკუდრისა და ტეცხლისაჲსი, სსროსა შენისა:“ და სტეს სსეიერსა და განვიდეკს ყოველი სომხითი და სჰარსნი, და მეფე დარუბანდისაჲ: ხოლო მეფე ვახტანგ და ყოველნი ქართუტლნი განვიდეკს ხედვად და დადგეს, და აღვდა მეფე სჰილოსა ჳედა იუთრსა, და ეწვეეს იგინი ჳღვის კიდეკს-მას რომელ არს ჳლაგი, რიე ხერთვისისა: მისვლამდე სჰარსთა ღაქრისა, მოკელა ბერქენთა ერისა-მის-გან ოც და შვიდი ათასი, და განძლიერდა ბრძობად და მოკელეს დედის ძმად ვახტანგისი, ერის-

1) Je lis et traduis მსგეულად.
 2) Tous les M-ss portent ვითარ არა, qui me parait faire un contresens.

თავი სპარსთა, და მოკლეს იმაჳაჳ, შეჲე ლეკთა, და მრავალნი ერის მთავარნი, და იძლია ხანაკი აღმოსავლისა: იყო ბერძენთა სპასალარი პალეკარტოს ლოლოთელი, დის-წული შეფისა, და იყო იგი ძლიერი, და მას მოკლენეს ძლიერად ბუნბერაზნი სპარსთანი, და ესეცა ერის-თავი მანვე მოკლად:

მამინ გარდამოკლა შეჲე ვახტანგ ეტლთა-გან¹⁾. „არა-რომელი ჩვენ გვინდა, გარნა რომელი სთნდა²⁾ ჩვენ ვიტყოდით მშვიდობასა. არამედ სილაღე-მან სპარსთა-მან ავინა ღმერთსა, და ღმერთ-მან შურაიგო, და მოკლეს ერის-თავი რანისა, რომლისა-თჳს ყოველი სპარსეთი ვითარცა მოკრებასა სპარსთასა იგლოვს: აწ დამდაბლდა სილაღე სპარსთა. მოიყვანეთ ჯვარი და წარვი-ძღვანოთ, რათა რომელთა გეძლევენ მითვე იძლიერეს, და ჰქმენით ძედ ძლიერებისა³⁾, და ნუ-ვინ ვბრძაფთ ურთიერთსა, სხვისა მიერ. და ნუ ეძიებთ ძღვევას მტერთასა, არამედ იყუნენ კელნი თქვენნი ვითარცა კელნი ჩემნი, რათა არა გიძლიერეთ სულიად: არა ხოლო აქა ვდევნებთ. არამედ აღარბაღაგანამდე, ვითარცა იღვენიან ყოჩანნი მართვეთა-გან თჳსთა:“

და მოიყვნა ჰეტრე მღვდელ-მან ჯვარი, და ჰქრქუ შეჲე-მან. „დადგე წინაშე პირსა მტერისასა და ერისა ჩვენისასა, და არქჳ ყოველთა, თაყუნის-ეცით ჯჳრსა, და ვსძლიოთ:“ და უბრძანა დემეტრეს, ერის-თავსა თჳსსა, და ჯჳანშერს სპასპეტსა, რათა მიჰყვენ ჯჳარსა თანა: ქადაგი გმობდა ძლიერად. „რომელ-მან არა თაყუნის-სცეს ჯჳარსა მოკვდინს:“ და მივიდოდეს ყოველნი ერნი, და თაყუნის-ცემდენ, და დგებოდეს წინაშე ჯვარისა: ხოლო ბორზო მოვაგნელ-მან შეჲე-მან ჰქრქვა. „არა დაუტეობ ნათელსა შემწველსა, და არა თაყუნის-ვსცემ ძელსა მანშელსა, რომელი განშენებულ არს ოქროთა და ანთრაკითა:“ დასცა მას ღაჩვარი ჯჳანშერ სპასპეტ-მან, და დაეცა მძორი მისი: მიერიით-გან არღარავინ იკადრა გმობად ჯვარისა, და აღთქმით ეტყოდა ერთი-იგი შეფისა ვახტანგს. „უგეთუ შემეწიოს ჩვენ ჯვარი, არღარა იყოს ჩვენდა სსჳა ღმერთი, გარნა ჯვარ-ცემული:“ და გარდაგა შეჲე და თაყუნის-სცა, და ყოველი ერი მისსა თანა: და თქვა შეჲე-მან. „ახვენე ძალი შენი ერსა ამას შენსა⁴⁾ ურწმუნოსა, რათა მოიყვანე სარწმუნოებად, უფალო ღმერთო. მორწმუნენი შენნი, დაღრბათუ მოკვდენ, ცოცხალ არიან. და ცხოველნი შენნი, შენ ცხოველისა-გან ძლიერ არიან:“ და სპანი-იგი ბერძენთანი გამოვიდეს ვითარცა ველად: ხოლო პალეკარტოს ვითარცა მგელი სისხლითა აღმოსვრილი და ვითარცა ღამი განძინებული მოიხსნდა, და შეურაცხ-ჭყოფდა სპათა-მათ: ხოლო შეჲე-მან თქვა. „ვინ არს თქვენ შორის კაცი, რომელი ეწყოს ამას და სწორ იყოს შეფობისა ჩემისა:“ და წარგლო ქადაგ-მან ორ-გზის და ვერ-ვინ იკადრა ყოვლად სიტყუებად:

1) Il faut suppléer ici les mots და თქვა net-il-dit", qui manquent dans les trois M-ss.

2) T ვანის ღაჩვარის სიონი, სამეფო.

3) M-ss პალეკარტო.

4) შესა ne se trouve que dans T.

§ 6.

აქა ვანტანუ გორვასლისა და პალეკარტოს ბერძენთ სპასხეგის ოძი,
და მოკელა პალეკარტოსისი ვანტანგის-გან:

მამინ თქუ ვანტანუ. „არა ძალით განძლიერდების კაცი, არამედ ღმერთ-მან მოსტეს ძალი, და შე ვესავ ძალსა შენსა, და ვითარცა დავით განვალ ნიშითა ჭჭარისა შენისათა. მომეტ შე ძალი ვითარცა დავითს გოლიათსა ზედა, რამეთუ ესეტა მაყუდრებულად შეურაცხებით მოუკდა ჭჭარსა შენსა: რამეთუ რაჟამისა იხილა ჭჭარი აღმართებული ძალად ჩვენდა, არა იულტოდა მის-გან, არამედ სასოკებითა ძალისა მისისათა განვიდეს ბრძოლად:“ და თქუა. „იხილე, ღმერთო, ამპარტავანი, და დამდაბლე. კვალად იხალე ჭირვეული და იკესენ: ხოლო ისი შეურაცხად მიჩნს და არა მეშინის, რამეთუ ძალი შენ-მიერ დიდ არს, რომელთა ვსძლოთ, არამედ შეშინის შენ-გან, რამეთუ მდაბალთა კმანი ისძიან, და შენ გუადი შემწედ ჩვენდა:“ აღმოიკადა კრმალი და შეამთხვია ჭჭარსა და განვიდა შორს განწყობილთა-მათ, და თქუა. „არა ჰბრძანე!) ღოში კარსა, რამეთუ შე შეფე ვარ და შენ მონა, არამედ დავდვა თავი ჩემი ერისა ამის-თვის, რათა ჰრწმუნეს ძალი ჭჭარისა:“

მოუტევა პალეკარტოს, ხოლო ვანტანუ სომარად ნებას მიეახლებოდა: და აღიზახეს ორთავე-მათ განწყობილთა კმითა სპსინელითა, და იყო კმა-იგი ვითარცა კმაჲ ქუსილისა, რომელითა შეიძრა ქვეყანაჲ: და დასცა ლახვარი პალეკარტოს ფარსა ვანტანგისასა, რომელი იყო ვიგრის ტყავისა, და განვლო ფარსა ვითარცა მწყრთა ერთი, რომელი იყო სიმსხო-ღ ლახვრისა ვითარცა მელავი კანისა: და მისცა ფარ-იგი მეფე-მან ლახვარსა მისსა, და მიეტევა პირის-პირ, 108 დასცა კრმლითა ჩაბალახსა ზედა, და განაპო თავი მისი ვიდრე ბეჭთამდე: და მიეო კელი და უპერა თავისა მისისა ნახევარი, და მიიღო წინაშე ჭჭარისა, და თქუა. „ყოფლისა გამდგომისა შენისა ესე იყავნ ნაწილი:“ და მიეტევენეს სპანი ვანტანგისინი სპათა ბერძენთასა, და აოტნეს იგინი, და აღიჭურნეს გუნდ-გუნდად, და მიაწვედინეს ზღვის პირსა, და არა-ვინ განერა მათგანი, გარნა რომელი შეესწრა ზღვად, და იულტოდეს ნავითა: მას დღესა შინა მოსწყდა სპათა-გან ვანტანგისთა ორ-მოც და სპი ათ-ასი, ხოლო სპათა-გან ბერძენთასა მოსწყდა სპა-მოც და თორმეტი ათასი. და შეიპურეს ტყვედ მათგანი ას-მოც და ხუთი ათასი: და ვითარცა მოაქტეს სპანი-იგი კვამისა ზედა ვარს-ზ-ბავურ ვანტანგის დედის ძმისასა, ივლოვდეს და შემურეს იგი შარითა და მურითა, და წარსტეს ბარდვად: ხოლო მეფე-მან ვანტანუ მოუწოდა ყოველთა სპათა, და უბრძანა მოუკანებაჲ ყოველთა ტყვეთაჲ: და მოიყვანეს, და იყო ერთ რიცხვად ყოველი მამა-კაცი და დედა-კაცი შვიდას ოთხ-მოცი ათასი. და წარსცა იგი ყოველი წინაშე კეისრისა, კელითა ნასარ-სითა, და ადარნერსესითა, ერის-თავთა მისთათა: და მისწერა წიგნი, ვითარმედ. „სინბრძე ლუთისა

1) T ქსტან.

მიუწდომელ არს, და სიბრძნეს კაცთასა და სებასა სძლევეს ნებაჲ ღვთისა: მე უწუი, რამეთუ არა არს ნებაჲ შენი საქმესა მას, რომელ ესე იქმნა ჰალეკარტოსისა-გან. არცათუ ერთო ნებაჲ ჩემი, რომელი ესე ქმნა დედის ძმა-მან ჩემ-მან, და ორნივე ესე ძვირის მოქმედნი ძვირ-მან მონადირისა: ამის-თვის ყო ესე ღმერთ-მან, რამეთუ ხალხ ნერგნი ესე ხოლო იუჟნეს სარწმუნოებად შიშის მისის ქვეშე, ვითარცა-იგი უძღებისა-თვის შვილისა ყო საქმე განსაცხრომელი: ხოლო თქვენ პირველნი მუღნი ხართ ღვთისანი, და მარადის მისნივე ხართ: აწ მწუხარებაჲ ესე დედის ძმისა ჩემისა და დის-წულისა თქვენისა-მიერ ნუ-გემინის-ვეც, რა-ჟამს ვიყო შური მკრულელთა მისთა: ხოლო თქვენ ნუ-გემინის-გეცით ერისა ამის-თვის, რომელი იცხნა ღმერთ-მან შვილ-ას ოთხ-მოცი ათ-ასი: და უკეთუ ბრძანებდე მიმთხვევად ჩემდა, გამოისწრაფე. და უკეთუ არა, მოციქულთა განაგე საქმე ჩვენი: რამეთუ დამძიმდა დეამაჲ ჩვენი ქვეყანისა ამის-თვის მოაკრებულისა:“

ხოლო ვიდრე მოსლვამდე მოციქულთა ფრიად მწუხარე აყო კეისარი. არამედ რა-ჟამს უთხრეს, ვითარმედ „ტყუე პირველ შეპურობილი და ტყუე ერისა-გან მეოტისა ყოველი დაუგლებელად განუტეობია,“ მაშინ განიხარა ფრიად და ყოველთა დაუტყვევ მწუხარებაჲ: და შეჰდა მეფე ნახსა, სამ ათ-ასითა დრომონთა, სუბუქად ზღვის კიდესა, და მოუწოდა ვანტანს, და ყვეს ურთიერთს აღთქმა და ფიცი, და განსაკეს საქმე წინდობისაჲ. და უკუნს-ცა კეისარ-მან საზღუდარი ქართლისანი. ცხე თუხარისისა და კლარჯეთი ყოველი, ზღვიო-გან ვიდრე არსიანთამდე, და კეენი რომელნი მოსდგანან ღადრთა: და გამოიკითხა კეისარ-მან საზღუდარი საბერძნეთისა, ქვეყანაჲ 109 ზღვის პირსა, რომელ არს აფხაზეთი, და ჭრქუა. „ესე ეგრის წყლით-გან ვიდრე მდინარემდე მდინისა საზარეთისა, ესე საზღუდარი არს საბერძნეთისა, ალექსანდრობით-გან, რომელი აწ შენ მოგიღია მკლავითა ჩვენ-გან. აწ იგი უკუმოგვეც, და ოდეს წარიუჟანებდე ცოლსა შენსა ასულსა ჩვენსა, მაშინ მოგცე მის-გან ქვეყანა:“ და დაუწერა ეგრის-წყალსა და კლისურასა შუა ქვეყანაჲ ზითაჲ, და სხვაჲ აფხაზეთი უკუსცა ვანტანს ბერძენთა:

და წარმოვიდა ვანტანს გზასა კლარჯეთისასა, და სჰანი მისნი განუტყვესა გზასა სომხეთისასა: და ვითარ მოიწია თუხარისაჲ, მიხედნა და შეუყვარდა ციხე, და თქუა. „ჭემარიტად თუ ხარ შენ ციხე:“ და ვითარცა წარმოვიდა, იხილა კლდე შუა კლარჯეთისა, რომელსა სოფელსა ერქუა არტანუჯი, და მოუწოდა არტვავს ძუძუს-მტკესა მისსა, და დადგინა იგი ერის-თაჲ, და უბრძანა რათა აგოს¹⁾ ციხე არტანუჯისა, და უბრძანა რათა გამოხსოოს კვესამან შიის სამონასტრე და ადამიანს ეკკლესია, და ჭქმნეს მონასტრად, ვითარცა ესიღვნეს მონასტერი საბერძნეთისანი: და ჭრქუა არტვავს. „უკეთუ განძლიერდეს სჰარსნი ჩვენ-ზედა, საუედელი ჩვენი აქა ყოფად არს:“ ხოლო არტვავს ადამიანს ციხე არტანუჯისა და მონასტერი, და სჰანი ეკკლესიანი, დაბაჲ მერისა, შენდობისა და ახიზისაჲ, და განაახლა ციხე ახიზისა, და ჭქმნა იგი ქვაბად: და

¹⁾ T აკი.

ვითარ წარმოვიდა ვახტანგ ქალაქად თვსად მცნეთად, იყო სინარული დიდი და მადლის მიტემად ღვთისა: და შეიქცა იგი მშვიდობით, და მისცა სიჭი ერსა თვსა:

ხოლო მეფემან სპარსთამან ვითარცა სცნა, ვითარმედ მიიქცა ვახტანგ ბერძენთა კერძო, შეიქცა სპარსეთად და მოკრდა: და დაჟდა მეფედ ძემ მისი, და ვიდრე მოიწიფებოდა იგი, წარმოკდა ამას შინა სამი წელიწადი:

ხოლო ვახტანგ მეფესა უშვა ცოლ-მან ძე და ასული მარზბივად, და მოკვდა შობას შინა ბა- ლენდუსტ დედოფალი, ასული სპარსთა მეფისა: ხოლო ვახტანგ უწოდა ძესა თვსსა სხელი სპარსუ- ლად დარჩილ, და ქართულად დახი: მაშინ ვახტანგ მეფემან ვერ მოიცადა მოყუნებულ ცოლისა ბერ- ძენთა მეფისა ასულისა, და ვერცა კათალიკოზისა და ებისკოპოსთა. რამეთუ მოკლოდა იგი სპარსთა მეფისა¹⁾ მოსლვასა, ამაგრებდა ცნეთა და ქალაქთა, და ჰკაზმევდა მკედართა, და განამზადებდა ბრძო- ლად სპარსთა: მაშინ შეაგლო საჰერობილესა შინა ბინქარ მაცთური, ებისკოპოსი ცეცხლის მს- ხურთა, და მოსრნა და განასხნა ეოველნი ცეცხლის მსხურნი საზღვართაჲსა ქართლისათა:

ხოლო სპარსთა მეფე, შემდგომად სამისა წლისა, წარმოემართა ბრძოლად ვახტანგისსა, და მოიწია ინდობრინთა, და დაიბანაკა: ხოლო ვახტანგ წარავლინა ბერძენთა თანა, და მიუმცრო; ვითარმედ „აჰა დღე იგი რომელ აღმითქვამს, ვითარმედ სპარსნი შემოვაწვედნიე კელსა შენსა: აჰა ესეურა მომიუწანებასი შუა საზღვართა ქართლისათა, და უოველი კაცი მათთანა, ვითარ სამასი ათასი (რამეთუ ჰგონებდა იგი განმრავლებსა სპათა მისთას სომხითით და მეფეთაგან კავკა- სიანთას. ხოლო მათ ვერ იკადრეს განროვად მისა: რამეთუ რომელთაჲ მათგანთა აქწინდა სასო- ებაჲ ჟუბარცმულისაჲ, ხოლო რომელნი იძლინეს ეშმაკისაგან, მეფენი დარუბანდისანი გაერთენეს): 110 აწ აღმისრულებუეს აღთქმაჲ ჩემი, რომელ აღმითქვამს, სადაცა მიზოფნიეს სახლი ცეცხლისა და- მივისია ფსლითა, და მოგუნი და გაზირნი მიმიცემიან სატანჯველსა ბოროტსა, და მაცთური ბინ- ქარიანი მივეც საჰერობილესა, და სიკრდილისაგან გარდაიხვეწა: მან უკრუჭ მოიუფანნა სპარსნი ქართლად, და დავსუ ებისკოპოსად მიქელ, ჯაცი სარწმუნო. ხოლო ბინქარ, ვითარცა მოიწია საზღვართა ქართლისათა, მოკრდა: აწ სწრაფით წარმოემართნენ სპანი შენნი, რომელ აქა შინა დაეცნენ ეოველნი მტერნი ჟუბარისანი, და მოიცალო შენ ეოველთა მტერთა შენთაგან, ხოლო ჩვენ თუ გვიძლოს და განძლიერდეს იგი, და შემოვიდეს ცხასა შიშატისასა:“ ხოლო ვიდრე მი- ქველადეს მოციქულნი ვახტანგ მეფისანი, წარსრულ იყო კეისარი ქვეყნით ხაზარეთით კერძო, რომლისაგან ვერ მოიცალებდა მოსლვად ქართლად: ხოლო ვახტანგ განძლიერნა ცნენი ქალა- ქისანი, და ურჩეულესი მეზობელი ერისა მისისა, ვითარ ასი ათასი მკედარი, და ასი ათასი ქვეითი, იპურა მისთანა, და დაუბანაკა მათ დიღუმით ვიდრე ქართლისა კართამდე, და სპარსთა დაიბანაკეს ცხენის-ტერეთიგან ჩაღმართ:

1) Tous les M-ss ჰეფეს.

§ 7.

აქა სწარსთ მოსლჭუაჲ ქართლს, ვახტანგ გორგასლის საომრად, და
ვახტანგის-გან გამარჯვება მათ-სედა :

ხოლო ვახტანგ განათარა კიდი მოგუთისაჲ ვიდრე სამოც შკარი, ქვევისა-თჳს მათ-სედა სპათას : ხოლო მეფე და სპასპეტი ჳჳნსშერ დაღეს მცხეთას, ხოლო ნასრ და მირდატ დაუტევენა სპათა სედა სომხითისათა და ქართლისათა, რომელნი დგეს არმაზით კერძო. და რაჲ ბრძოლიან სპარსნი არმაზით კერძო, მცხეთით განვიდიან. და რაჲ განვიდის ლაშქარი-იგი იმიერ კერძო მცხეთით, ეწევისან არაგვსა სედა : ოდესმე¹⁾ განვიდიან ფონი მტკჭრისა, და შკიბსიან ფონსა სედა ტფილისისასა, და რომელსაჲ დღესა მათ სძლიან, და რომელსაჲ მათ : ხოლო ვახტანგ მეფესა შეეკმნა ჩაბაღასი ოქროსა, და გამოესვა წინათ მგელი და უკანათ ლომი. და რომელსა კერძოსა იძლეოდინ ქართუჭლნი, მუნიტვა მიჭმართის და მოსრის სპისა-მის-გან სპარსეთისა ვითარცა ლომ-მან განჭარნი : მიერთ-გან ვერდა-რა შეუძლებდეს სპარსნი წუობად მისა, და ისწავლეს იგი რომელსა ეწერა მგელი და ლომი, და ვითარცა იხილიან ვახტანგ, და თქვიან. „დურ აზ გორგასლად“ : რომელ არს ესე. „მიჭრიდეთ თავსა მგლისასა“ : და მის-მიერ სახელადღჳ ვახტანგ მეფესა გორგასლად : განძლიერდა მათ შორის ბრძოლად ოთხ თვე ოდენ, და მოიწია მოციქული 111 კეისრისა-გან, და მართვა ძღვენი ვახტანგს, და მოჭგვარა სპათა-გან ბერძენთას ოთხ-მოცი ათასი მკედარი, და მოწერა ვახტანგს, ვითარმედ „შეეციც წუობასა ხაჳნისასა, და მომივლენია შენდა ოთხ-მოცი ათასი მკედარი, და მომიწერია ლეონისდა, უკეთუ გიგმდეს შენ ლაშქარი, წინაშე შენსა არს მელიტენით-გან ვიდრე ლამდედუ, და აღმომართ ვიდრე კარნუ-ქალაქამდე, და მიბრძასებია ლეონისდა წინაშე შენსა იუოს :

და მოწევიდ²⁾ იყო ლაშქარი ბერძენთა ჳაჳსეთოს. ხოლო ვითარცა სცნა სპარსთა მეფე-მან ბერძენთა მოსლგა შეეღად მათდა, იწყო ჳრასვად ვახტანგისსა : მიუმცნო მოციქულსა, და ჰტრქუა. „რას-თჳს მოვწედებით ურთიერთარს, ძმანი კაცნი და შვილნი სუბრათისნი : უკეთუ ცეცხლი არს ღმერთი, შე-უგვე-მეწიერ იგი თავსა, ხოლო თვთოეული ჩვენისანი სათნოსა სულისა თჳსისა მსახურებდეს“ : ვითარცა მივიდა მოციქული და უთხრა, სთნდა ვახტანგს და ეოველსა ერსა მისსა, და მისცა ნიჭი ვახტანგ მეფე-მან, მიუვლინა მოციქული და ჰტრქუა. „გისილავს ძალი ჳჳრისა, და ეოველთა მოგვაქმნდა ხარკი ვიდრე გამოჩინებამდე ჳვარ-ცმულისა : რა-ჳმს გამოჩნდა იგი, მძლე კქმნეს ეოველნი თავუჩანის-მცემუღნი მისნი წინაშე მისსა, და მოხარვენი შენნი ბერძენნი მოღმართ გბრძვასან, და მოაოგრნეს სამსახურებუღნი ცეცხლისანი : აწ უკეთუ

1) Mon Mait რომელსაჲ დღესა.

2) M-ss მოწევიდ.

გვბრძოლი ჩვენ დატოებისათვის სჭულისა, მოგვქედებით ჩვენ მის-თვის, ვითარცა მოკჭედა ჩვენ-თვის, და მან აღმადგინეს ჩვენ: ხოლო უკეთუ აღასრულო სიტყუაჲ შენი, და არა იყოს ცეცხლი დმერთად შენდა, და იყოს დმერთად შენდა ქრისტე, მამად და უფლად გხადო შენ: დაღაცათუ ჩვენ ჰირ-მშონი ვართ, არამედ თქვენ სსდეთ სუადართა ზედა მამისა ჩვენისათა:“ ვითარცა უთხრეს სიტყუაჲ ვახტანგისი, შეიწყნარა და წარსცა ძღვენი გორგასალსა ძღვერად, და მის-თანა გვრგვნი ანთრაკიანი, და ჟამი დაღვეს შეკრებისა: აიყარა მეფე სპარსთა განთიად, და დაღკეს ველსა კალი-სასა: ხოლო ტფილისი სოფელი და კალაცა მოაკრებული იყო მამისი. ხოლო მეფე ვახტანგ დაღცა ჭაჭეს, და შეკრბეს მასე ველსა ორნივე მეფენი, და მოიკითხეს ურთიერთანს, და უფვეს აღთქმად თავის-თავისა სჭულისა ზედა გარდაუვალ: და მოჭხადა მას დღესა სპარსთა მეფე გორგასალ-მან ლაშქრით თხსით ტფილისად, და უძღვნა გორგასალ-მან მკეველი ათასი, მონაჲ სუთასი, სტაფრად სკარამანგი სუთასი, ბიზიონი რუხმა¹⁾ სუთასი. კდელი ცხენი ათი ათასი, ცხენი ბარგისა სუთასი, ჯორი სამასი, ზროხა²⁾ ოთხასი, ცხვარი ათი ათასი: და დღესა მესამესა, მივიდა გორგასალი მის-თანა და თანა წარიტანა ლეონ, ანთიპატრიკი კეისრისა, და ვვეს განზრახვა. და აჩრახს ანთიპატრიკ-მან გორგასალსა, რათა ეოს მშვიდობაჲ შორის კეისრისა და ხვაროსა, რამეთუ ესინოდა ბერძენთა, ნუ-უგუჭ შევიდნენ საბერძენეთად სპარსნი, და მოაკრონ იგი. რამეთუ სპანი საბერძენეთისანი ყოველნი იუფნეს ხაზაროთს: და ჭრქუა ხვარო გორგასალსა. „ითხოე ჩემგან რაცა გნებაჲს თავისა შენისათვის, და სხვისა ვის-თვისცა გნებაჲს:“ ხოლო 112 გორგასალ-მან ჭრქუა, „მგნებაჲს რათა იყოს მშვიდობაჲ შენ შორის და კეისრისა:“ ჭრქუა ხოსრო. „დაამძიე თხოვად შენი ჩვენ-ზედა: არა ვვიან წყალობა. ამის-თვის ვეფე სიუჭარული შენ-ზედა, რათა შევიდე საბერძენეთად და შური ვიძიო მათ-გან, და აჭა მოციქული ხაზართა შეფისა მეათე დღე არს, რადოთ-გან მოსრულ არს, და შენ არა უწყეი მიზეზი მტერობისა ჩვენისა: ხოლო აწ მიგიბოხნა სილალე მათი ჩვენ-ზედა, და მერმე ვჭყო ნებაჲ შენი, ვინათ-გან აღვითქუ ფიცითა ძღვიერთა, ვითარმედ არა ვყო უნებელი შენი:“ და თქუა, ვითარმედ „შენ უწყეი რამეთუ ზღვასა მოღმართ ჩვენი არს საზღვარი, განუოფილი ნოესით-გან, და აწ იგი მბძძავს ჩვენ ჭაზირსა და შამსა, და მოაკრებულ არიან ქალაქნი-იგი. ხოლო შამი სამეფო ჩვენი არს: არამედ ჭაზირისა ნახევარი განწყვალბულ არს მამათა ჩვენთა, შენი არს ხვედრად, და მიუღებეს იგი ბერძენთა, და მე ესურა შევიდოდე უკომოდებად მისა: აწ რომელი ნაწილი მამათა შენთა არს, შენ განყავ, შენ იცი და ბერძენთა. ხოლო სხვა ჭაზირისაჲ მომცენ მე ბერძენთა, და რომელი ვითხოე მე შენ-გან:“

ხოლო ვითარცა ესმა ესე ლეონ ანთიპატრიკსა, განისხარა ფრიად და თავუწინისცა ორთავე მეფეთა, და თქუა. „სუთნი ქალაქნი ჭაზირისანი შენდავე იუფნენ, შენი კერძნი. რამეთუ ნახევარი

1) R ლეონი.
2) T შროხა.

სიკილიისა, რომელი მოგველო შენგან, უკუწ-გეტო¹⁾, და დღეთა ჩვენთა იყავს მშვიდობა შორის შენსა და მისსა:“ და თქუა მეფე-მან. „ვინაჲ უწყის, თუ დასჯერდეს ბერძენთა მეფე ქმნულსა ჩვენსა:“ და თქუა ლეონ. „რამეს წარმომავლენდა მე, ძალად ამის მეფისა, ჭრქუა მეფეს ჩვენსა მონოზონ-მან ვინმე ღვთის მეცნიერ-მან, ვითარმედ სთხავს ღმერთთა მშვიდობაჲ სამთავე ამათ მეფეთა: და იქმნასა ეგრე: ხოლო კეისარ-მან უბრძანა მწიგნობარსა და დაწერა წიგნი ზავისაჲ. აჴა აჴა არს აღწერილი წიგნი მისი, ვითარცა ესე ვთქუ:“ წარაკითხეს წიგნი-იგი, დაწერილი იყო ფიცით. „თავნიერ მისა რომელი მოსცა სპარსთა მეფე-მან ივბიმიანოზს, არა ვძებნო თქვენ-სე-და:“ და მოუწოდა მეფე-მან სპარსთა-მან ხაზართა მეფისა მოციქულსა, და უთხრა მან აღსრუენაჲ სპარსთა ბერძენთა ზედა: მაშინ მოიღო სპარსთა მეფე-მან ქარტაჲ და დაწერა კელითა თვისითა წიგნი ბერძენთა მეფისა სიუჟარულისაჲ და ჩინებაჲ საზღუდრთაჲ. და სიკილიისა უკუტემისა-თჳს, მისცა ფილისტიმი საზღვრითა იერუსალიმისათა: და თქუა, ვითარმედ ქალაქი სვიულისა თქუწნი-სა არს იერუსალიმი:“ და მისცა გორგასლას ნიჭი, აღუაღა ლიტრა სამი ათ-ასი, ამბარი ლიტრა ხუთ-ასი, მუშკი ლიტრა ხუთ-ასი, სამოსელი ზვარდისანი ათ-ასი, და ხაზდი სამი ათ-ასი:

და წარვიდა ვახტანგ მეფე შინა ზვალისა-დღე, მიაგლიანსა ვახტანგისსა ბარზაბანს, საკუთარი, 113 და მობიდან, და ჭრქუა ესრეთ გორგასლას. „რომელი გინდა ჩემგან და ვქმნე აწ იგი. და განა-გენ საბრძანებელი შენნი, ვითარცა გუბავს: მიაგლისენ დასტურნი და ითვალე ქალაქი შენი რომელი მიგვენ შენ: ხოლო ბარზაბანისდა მიბრძანებია მისლგაჲ კეისრისა, მითვალვად ქვეყანათა და ქალაქთა თქვენთა: ხოლო შენ უწყი, რამეთუ საქმესა ამას ჩემსა ზედა განრისხსენ სპარსნი მოხუცებულნი, რამეთუ მათ ებრძანა ჩემ-მიერ შემუსრვა საბერძენეთისა. ხოლო მე დღეს საზღვარით ჩემით ორი სამეფო მივანიჭე: აწ ესე არს სათხოველი ჩემი, რათა დაჲ შენი მომცე მე ცოლად, და შენ წარმოხვიდე ჩემთანა ქვეყანასა მამისა ჩვენი, რათა ჴნახე ნათესავნი შენნი და შენ შემწე მეუო მე თავითა შენითა, მტერთა ჩემთა ზედა, აბაშთა და ელამთა, ჴინდოთა და სინდოთა, რამეთუ უძვირესი ბოროტი და დამდაბლებად მეუობისა ჩემისაჲ მათ ჴევეს: აწ ოდეს მოხვიდე ჩემთანა, ესრეთ ვრქვა მოხუცებულთა და მარზაზანთა ჩემთა, რამეთუ სიუჟარული ვყავ ჩემი და მოუჟარეთა ჩემთა, რამეთუ ესრეთ ინება ძმამან ჩემ-მან ვახტანგ მეფე-მან: რომელნი ქვეყანანი მივსცენით მათითვე შემწეობითა მოხარვე ვეუწნეთ მტერნი ჩვენი, და ამითა დავაცხროთ გულის-წყრომაჲ მათი ბერძენთა ზედა: ხოლო შენ თავითა შენითა მინებ ძალად ჩემდა, არამედ სპარსნი შენნი აღგილსავე იუწენ:“

მაშინ ვახტანგ მოუწოდა თანამზრახველთა თვისთა და ესრას ლეონ ანთიპატრიკსა²⁾ ესრეთ, ვითარმედ რად არს კეთილი შენი ბერძენთა ზედა უფროს მეფეთა-მათ რომელნი სხენან საელარ-

1) R უწყვილი Mon M-it უწყვილი.

2) T ანთიპატრიკი.

თა მათთა. რამეთუ შენ დასცევ ქალაქი ჰონტოსა შემუსრვისა-გან, და შენ მიანიჭე შეიდას-
 ოთხმოცი ათასი სული, და ღღეს შენ-მიერ მიეცემის ჯანხრად და ფილისტიმი, რომელ მშვი-
 დობით არა-რომელსა შეეყსა ბერძენთასა შეუპერია: და მართალ არს სვასრო. უკეთუ არა ჰყო
 მისთანა სათინოებად, უკმრად შეურაცხ-ჰყოს იგი ერ-მან მის-მან. დაღაცათუმცა მან არა გვითხრავ,
 მიღმართ ვაძლიოთ, რამეთუ ესე არს სრული სიყუარული. მიეცე ლაშქრისა ხემისა-გან ათი ათასი
 ჭურჭილი, და მე წარვეყვ მოციქულთა შენთა თანა, წინაჲ კეისრისა. და მუნით გამოგერთო ჯა-
 ზირას, სპითა ძლიერთა: ესე განხრავს ღღონ ანთიპატრისან ¹⁾, და სთნდა შეეყსა ვახტანგს და
 ყოველთა წარხინებულთა მისთა განხრავდა მისი, და მისცა სპარსთა შეეყსა ვახტანგ დაჲ მისი
 ცოლად, რომელსა ერქვა მიჭრანდუხტ, რომელი წარტყეინილ იყო ოგისთა-გან, და გამოეკნსა ვახ-
 ტანგს: ხვარანძე ამისთავს არა მისცა, რამეთუ დაწინდებულ იყო იგი სომეხთა პატარისა: და
 მოიყვანა ვახტანგ ძე მისი, რომელსა ერქვა სპარსულად დარხილ, ხოლო ქართულად დაჩი: მაშინ
 იყო სეთისა წლისა, და დადგა გურგუნი, და დაუტყვა მეფედ, და დაუტყვნა მის-თანა შეიღნი
 წარხინებულნი მისნი. პირველად ჯვანსურ სპასპეტი, მპერობელი შიდა-ქართლისა და მფლობელი
 ყოველთა ერის-თავთა. და დემეტრე, ერის-თავი კახეთისა და გუხეთისა: გრიგოლი, ერის-თავი ¹¹⁴
 ჰერეთისა. ნერსარას, ერის-თავი ხუნანისა, და ადარნასე, ერის-თავი სამშვილდისა. და სამანღირ,
 ერის-თავი შიდა-კერისისა და სვანეთისა. და ბაჟურ, ერის-თავი მარგუისა და თაგვერისა: და ამთ
 შევედრა ძე თვისა დაჩი, და უბრძანა აღშენება უჯარმოსა, და მუნ შინა ზრდაჲ დაჩი მეფისა: რა-
 მეთუ სიმარჯვედ გამოხანსა იგი ნადირთა და საცხთავართათს: და წარიტანნა თანა ოთხნი ²⁾
 წარხინებულნი მისნი. არტვას, ერის-თავი კლარჯეთისა, და ნასარ, ერის-თავი წუნდისა, და ბივრი-
 ტიანი, ერის-თავი ოძრკისა, და საურმაზ, ეჯიბი მისი დიდი, და მათ-თანა ათი ათასი მკედარი
 ლაშქრისა მისისა დარხიული: და ღღონ ანთიპატრიკ-მან ლაშქრისა მისისა-გან დაუტყვნა ათი ათ-
 ასი ბერძენი, და თათა წარვიდა წინაჲ კეისრისა, და ვახტანგ მეფე-მან წარატანა თანა დეკანაზ
 არტვას ერის-თავი, კლარჯეთისა თავი. და წარსცა ყოველი ნიჭი წინაჲ კეისრისა, რომელი მი-
 ენიჭა მეფესა სვასროს: გარნა სტავრაქები და ტაჭრები დაიჭირა თავისა თვისისა-თვს, და სხუა
 ყოველი წარსცა და უბრძანა არტვასს, რათა ჯაზირას მოერთოს ღღონ ანთიპატრიკსა თანა: ხო-
 ლო ვახტანგს ევედრნეს დედაჲ და დაჲ მისი ხვარანძე, რათა წარიტანნეს თანა და ილოცონ
 იერუსალიმს: წარიტანნა, და წარვიდეს ვახტანგ მეფე და სვასრო გზასა ადრბაღავანისისა, და
 მუნით წარვიდეს ვახტანგ, და დედაჲ და დაჲ მისი, იერუსალიმს, და სვასრო ელოდა ანტიოქს:
 შევიდეს და ილოცეს წმიდასა ადდგომასა, და მოილოცნეს ყოველნი ადგდნი წმიდანი, შევედრნეს
 წმიდასა ადდგომასა, და შესწირეს შესწირავი დიდი, და წარმოვიდეს ანტიოქს:

¹⁾ Précédemment on voit ანთიპატრიკი, plus habituellement; mais c'est ici la vraie orthographe, du grec
 ἀντιπατρις.

²⁾ T ხუთნი.

ხოლო ლეონ, ანთიპატრიკი კეისრისა, და არტვან, ერისთავი ვახტანგისი, მოვიდეს ოცი ათასითა მკედრითა და რჩეულითა, და მოართვეს ხვასროს კეისრისაგან ძღვენი მიუწდომელი, და ვახტანგს ნიჭი მიუწდომელი, და მოემცნო კეისარსა მოციქულთა სისარული და მადლისა მიტემაჲ ღვთისა, და ვახტანგის ქებაჲ და მადლი მიუწდომელი: და მოემცნო ვახტანგისად. „მიბრძანებია ლეონისდა ესრეთ, რათა იყოს შიშსა და ბრძანებასა შენსა ქვეშე ვითარცა ჩემსა:“ და შეკრბა ვახტანგის სპარძანებულსა ქუჩქუ ბერქენნი, და ქართუჭლნი და სომეხნი, ორმოც და ათი ათასი მკედარი, რჩეული: მაშინ უბრძანა სპარსთა მეფეჲმან ვახტანგს. „ოდეს ღუდაჲ და დაჲ შენი აქამოდის დამაშვრალ არიან, მოვიდენ იგინიცა სამეუფოდ ჩემდა, რათა ერთობით აფასრულოთ სისარული ჩვენი: მერმე თუ ინებონ წარსლვა ქართლს, წარვიდეს იგინი გსასა რანისასა: ხოლო თუ ინებონ ლოდინებაჲ შენი, გელოდიან ურატას ქალაქსა შინა:“ სინდა უკვე ვახტანგს ბრძანებაჲ ხვასროსი, და წარიტანნეს თანა და წარემართნეს: და წარგსაგნნა სპარსთა მეფეჲმან მოციქუ-

115 ლი წინაშე ყოველთა წარჩინებულთა სპარსეთისათა, და მიუთხრა ესრეთ ყოველი: ხოლო მათ განიხარეს სისარულითა დიდითა: რამეთუ ცეცხლებრ ეგსებოდეს ბრძოლისათჳს ჭინდოთა, სინდელთა და აბაშთა, და ჯორჯანთათჳს: და მივიდეს ბაღდადს, და მოეგებნეს ყოველნი წარჩინებულნი სპარსთანი, სისარულითა დიდითა. და აღსრულეს ქორწილი სამეუფოდ, ექვს თვე განცხრომითა და განსვენებითა მიუწდომელითა: და შემდგომად ქორწილისა მისცა ნიჭი დიდძალი დედასა და დასა ვახტანგისასა, და წარმოვიდეს ურატას: პატივსცემდა ვახტანგს ყოველი ერი სპარსთა, ვითარცა ხვასროს, მეფესა მათსა, და მერმე წარემართნეს მტერთა ჴედა:

§ 8.

აქა ვახტანგ გორგასლისაგან სპარსთ მეფისა შეელა ჭინდოთა, სინდელთა, აბაშთა და ჯორჯანთა ჴედა და ყოველთაჲსე გამარჯვებუ ვახტანგისაგან:

პირუჭლად მივიდეს ჯორჯანეთს და წარმოტყვეუნეს ჯორჯანეთი, ყოვლად უმკუდრო ყვეს, და დასწეს ადგილსა მათსა ნათესავნი სპარსთანი, და ელაშინ: და მიერთოგან იქმნეს ჯორჯანნი გლეხად, რომელნი აწ არიან მებეგრენი სპარსთანი:

§ 9.

შესლვა ჭინდოეთს ვასტანგ გორგასლისა-გან და ვასტანგის-გან გამარ-
ჯუჭბა მათ-სედა:

და მუნით შევიდეს ჭინდოეთად, და მუნ იქმნეს წყობანი ძლიერნი ბუმბერაზთანი, თითო-
თითოთანი. და იყო მუნ წესად, რომელმანცა მათგან-მან სძლის ბუმბერაზთა, ივლტინ მის წი-
ნაშე ბანაკი მისი: ხოლო ვასტანგ მეფე-მან, მოკლა ბუმბერაზი თხუთმეტი მუნ შინა, რომელთა
დაეტნეს მრავალნი გოლიათნი სპარსთანი: დაეყვს ბრძოლას შინა ჭინდოეთისასა სამი წელი. და
წარმოტყვევნეს უმრავლესნი ქვეყანანი ჭინდოეთისანი, არამედ მტკიცენი ციხე-ქალაქნი ვერ გან-
ტუნეს, რამეთუ ზღვათა შინა იყვნეს, და წარმოიღეს ხარკი ჭინდოთა მეუღისა-გან. შუშვი,
ლიტრა ათასი. ამბარბ, ეგ-სომივე. აღფაჲ, ნავი ათი. თვალუბი, იაკინთი და ზურმუხტი, ნავი
ერთი, და მას-თანა სფიფრონი თუთო სხსკ. ოქრო, აქლემი ასი. ვეცხლი, აქლემი ხუთასი:

§ 10.

შესლუბა სინდეთს ვასტანგ გორგასლისა-გან, და გამარჯვება ვასტანგისა-გან:

და მუნით შევიდეს სინდეთს 1): მაშინ სინდთა მეფე-მან განყო ერისთავნი ციხეთა და
ქალაქთა შინა. და რომელსაცა კერძსა განვიდიან სპარსნი მტყვევნი, გამოუკდიან ღაშქარნი სინ-
დელნი, ციხეთა და ქალაქთა-გან, და დასდვიან ვნებაჲ დიდი სპარსთა ზედა: და მოსწედა ურიცხვი
ერი სპარსთაგანი, ხოლო ძალითა ქრისტესითა არა-სადა იძლივნეს ვასტანგის სპათაგანი, და
ყოფლადვე მძლედ გამოჩნდეს მტერთა ზედა: და მკნედ მბრძოლად გამოჩნდეს ოთხნი-იგი
წარხინებულნი ვასტანგისნი, და ლეონ ბერძენი. რამეთუ მათ დასცნეს მრავალნი მებრძოლნი, 116
სინდელნი ბუმბერაზნი: ხოლო სინდთა მეფე იყო ქალაქსა შინა სინდიას: მაშინ ყოვლითა
ძალითა მათითა მივიდეს სინდიას, და მუნ მიხვდეს ბრძოლანი ძლიერნი, და დღეთა ყო-
ველთა გამოვიდის თუთ სინდთა მეფე, რამეთუ იყო იგი მკნე გოლათი, და შემხრთე-
ბელი, და გამოიტანსის მკედარნი სინდეთისანი; და იყვის ბრძოლა ბუმბერაზთა: რომელსა-
მე დღესა მათ სძლიან, და რომელსამე მათ: და სინდთა მეფე-მან სძლო, თავის-თავითა, ყო-
ველთა ბუმბერაზთა 2) მბრძოლთა მისთა, და არა მიხვდეს იგი ვასტანგ ბრძოლასა შინა, დღეთა
მრავალთა: მაშინ სინდთა მეფე-მან ველსა-მას-ზედა, კართა ქალაქისთა, ღამე თხრა მთხრებლი

1) T, R, სინდეს.

2) Sic T.

დიდი, და სამაღალები შიგან მთხრებლსა მკედართაჲ, და სიმარჯვით დაუტევსა გზანი გამოსავალი, და ჩაადგინის მუნ შიგან მკედარნი ათნი რჩეულნი. და დილას ადრე გამოგზავნა ბუმბურეზი ერთი: მას დღესა ხვედრი იყო ვახტანგისი, კართა ცვისათჳს, და მიდგა ესე ბუმბურეზი, და სთხრა ბრძოლაჲ ვახტანგს თავისთჳს, რათამცა წარითყუა, და შეჭკადა მათ მკედართა ზედა: მაშინ საურმაგ, ეჭობი ვახტანგისი, განვიდა და ჭრქჳ. „არა ხარ შენ კადნიერ ბრძოლად შეფისა, არამედ მე გებრძოლო. მოხაჲ მოხანსა:“ და მიეტყუა. ხოლო სინდელიოიგი გაიქცა, და მისდევდა საურმაგ, ჩუჭულუბისაებრ. რამეთუ მრავალგზის ბრძოლილ იყო ველსა-მას-სკედა: და ვითარ წარჭკდა, დამალულთა-მათ მკედართა, გამოუგდეს ზურგით მისსა, და იგი მეოტი შემოიქცა, ხოლო საურმაგ სცა ოროლნი წინასამას და მოკლა. ხოლო ათთა-მათ მოკლეს საურმაგ: მაშინ მიეტყუა თუთ მეფე ვახტანგ, და მის-თანა სამიოიგი წარჩინებულნი მისნი, არტვაზ, ბიერიტიანი და ნასარ, და მათთანა ლეონ ბერძენი: ხოლო სინდელნიოიგი ივლტოდეს, და მისდევდა ვახტანგ მოყვითურთ, ვიდრე კართამდე ქალაქისთა, და სინდნიოიგი შეივლტოდეს ქალაქს შინა: მაშინ ვახტანგ მწუხარებითა შეიქცა, და ივლტოდა გვამსა ზედა საურმაგისსა, ვითარცა ძმისა საყვარელისსა, რამეთუ თანა-ზრდილ იყო მისი, ძმისწყული მამა-მძჳის მისისა, არტვაზის მამისაჲ ერთ-გული მინდობილი და ქველი:

ხ რ ა კ ი :

მაშინ სინდთა მეფე გამოდგა კართა ქალაქისთა, და კმა ყო გმრთა მადლითა, და თქვა. „ვახტანგ მეფეო, მსგავსი ხარ შენ ყვავისამის უტუნურისა, რომელმან ჰოა ქორი მოწყულელი და გულეჭილი არწივისაგან, რომელსა ვერ ეძლო აფრესაჲ, და მიხსლებულ იყო სიჭიდილსა: და არა ქმნა ყვავამან მან ვითარცა წესი არს ყვავისაჲ. რამეთუ სხვამან ყვავამან, რადეს იხილოს ქორი, იწყის კმა-მადლად ყივილი, და ისმინის სხვათაგა, და დაესხის სიმრავლე ყვავთა ქორსა, რათამცა განიოტეს საყოფელთა-გან მისთა, და უშიშადმცა დაევენეს დღენი მათნი: რამეთუ ზირ-
117 უტევთაგა იტანი სარტეპელი თავისაჲ: არა ქმნა ყვავამან მან ესე-ვითარი, არამედ შეიწყალა ქორიოიგი, ვითარცა კეთილის მეოფელი მისი, უწყო ზრდაჲ მართვეთა თჳსთა თანა, მარადის უგრებს მკალსა და გველსა, რამეთუ სხვისა შეჰფრობაჲ არა-არასა ძალ-უც ყვავსა, და მით ზრდიდა ქორსა: ვითარცა მოეზარდნეს ქორსამას ფრთენი, თქვა გონებანსა თჳსსა. „ესე-არა დღეთა მრავალთა გა-ზრდილ ვარ მკალითა და გველითა, და არა მომცემია მე ძალი მამადედათა ჩემთაჲ, რამეთუ მკალითა ვერ განძლიერდები: თუმცა ძალ-მედეა მიწყენაჲ მფრინველთა, და მით გამოზრდა თავისა ჩემისა, არამედ შევიზურა ყვავი ესე, მზრდელი ჩემი, და შეგჭამო და გავისვენო ორ დღე: მომცენს ძალი, და ვიწყო წესისაებრ ნადირობად, მამათა ჩემთაებრ:“ რომლისათჳსცა აღასრულა ესე, შეიზურა ყვავიოიგი და შეჭკადა, მიერთი-გან იწყო ნადირობად დიდთა და მადლეთა მფრინველთა: არა

მიეტა ყვავისამას ქებად მოწუალების, არამედ უგუნურად და თავისა მკვლელად ითქმის: არცა მიეტა ქორისამას ყველრებად უწყალობისა და კეთილისა-უკესნებლობისა: და იგი არს გვარი და წესი ქორისა. განილეოდა და მოკვდებოდა მკალითა, და ქმნა წესისა-საუბრ, და განერა სიკჳდილისა-გან: ხოლო ყვავისამას არს წესისა-საუბრ თვისისა ქმნა, და ვითცა მოკვდა: აწ სპარსნი პირველით მო-
 აქამომდე და წადმართ მიუკუნისამდე მტერნი არიან¹⁾ ჳვარისამისხურთანა, უამსა შინა, უღონობი-
 თა, ლიქნით ყვიან სიუჭარული, და ოდეს ეცის უამი, არა ყვიან წყალობა და კეთილისა-საქნება: ესე
 ბევრისა-ბევრეულაჳერ ქმნილ არს, რომელი გვანსია წიგნთა-გან: და ოდეს იხილენ სპარსნი ჩემ-
 მიერ შეგისიებულნი, არა ჳყავ იგი რომელი ჳერ იყო შინდა საქმედ, სიხარული და მადლისა შე-
 წირვამ ღვთისა შინისა, და სრახებად სხაათაცა ნათესაფთა, და მტერად აღზრუნამ სპარსთა
 ზუდა, და შეწვენამ მტერთა სპარსეთისათა: არა ჳყავ ესე-უთართი, არამედ დაგტეობია საყოფელი
 მამათა შინთა, და წინამძღუარქმნილ ხარ სპარს დიდსა საქრისტეანოსა სპერძენეთისასა, და მო-
 გივლია ორის წელიწდისა გსამა, და მოსრულ ხარ ძალად სპარსთა, რათა განძღერდენ და მო-
 თწყვის და წარუწყმიდებს შენ და ქვეყანამ შენი, და იხურეს წარსაწყმედელად ყოველი ჳვარისამის-
 ხური: ჳქეშმარიტად ამას იმისადებ თავისა შინისა-ათეს, და ყოველთა ჳვარისამისხურთა-ათეს: რად
 ვთქუ შე შენ-თანა ყვავისა იგავი. რამეთუ შეფე ხარ თავთ-მპყრობელი, სხოვანი, და სებითა შენი-
 თა მიეიტყვიათ თავი შენი მოხნად მტერთა შენთა: ვითარ არა უგუნურად ვთქუთ თავი შენი“:

ა რ ა კ ი :

მამის ვახტანგ ჳრქუა. „გეგონა შენ ვითარმედ სიბრძნითა გამონახულად იხრახე, არამედ ცრუ
 არიან სიტყუანბი-ეკე შენნი. შე გითხრა, და გაუწყუო ჳქეშმარიტი: უგუნურო, მსგავს ხარ შენ თა-
 გვისამის მთხუნველისა, რომელსა არა ასხენ თუანნი, და საყოფელი მისი არს მიწასა ქუჭზე, და 118
 არა უწყინ ბრწყინვალებად მისისა და შენაიერებად ველთა, და დაჳერებულ არს იგი ცხოვრებასა
 თვისსა, რამეთუ ეკე ოდენ ჳტონიეს მას ცხოვრებად ყოველთა იძრვისთა, ვითარსა ცხოვრებასა
 თვისსა არს. და არა სურვიელ არს ხილვად ნათლისა, და შეგნიერებასა ცისა და ქუჭყანისასა:
 ეგრეთვე შენ ბრძამა ხარ გონებისა თუალითა, და ერუ ხარ გონებისა ყურითა, და არა ხედაჳ, და არცა
 გესმის, და არცა უწყი ცხოვრებად სრული, და არცა სურვიელ ხარ შენ მისლვად ცხოვრებასამას
 საუკუნესა, ნათელსამას დაუსრულებელსა: არა იცნობ შენ ღმერთისა შემოქმედსა ყოვლისასა,
 რომლისა მიერ შეიქმნა ყოველივე: არა მიქმნის მოსლვა ამას ქვეყანასა დიდებისა-ათეს სოფლისა,
 არცა მსახურებისა-ათეს სპარსთა მეთვისა, არამედ მსახურებისა-ათეს ღვთისა დაუსაბამოსა, სამებისა
 ერთაარსებისა, დამბადებელისა ყოველთასა, და დიდებისა-ათეს მერმისა საუკუნოსა დაუსრულებე-
 ლისა: რამეთუ ჩემითა აქა მოსლვითა პირველად გამომიცნია იერუსალიმი, წმიდა ქალაქი, სადა

1) T, R, 1466.

დადგეს ფერკნი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესნი, და მუნ აღსრულა ყოველივე გსნისათვის სულთა ჩვენთასა. და შემდგომად ყოველი საქრისტიანო და მიგნისა მოაგრებისაგან, რამეთუ მისცემდა ჟამი სპარსთა მეფეს მოტყვევებად ყოვლისა საქრისტიანოსა: დაღაცათემცა ქვეყანაჲ ჩემი დატრულ იყო ძალითა ქრისტესითა და სიმკნითა სპათა ჩემთათა, არამედ უცალა იყუნეს ბერძენნი, და ვერ წინა აღუდგებოდეს: და ესრეთ ჟერ არს ჩვენდა ქრისტეს მოსლგითაგან, რათა ერთისა მოყუნისა ჩვენისათვის დავდრთათ სული ჩვენი: ხოლო ბევრისა ბევრეული სული დაგსნილ არს ჩემისა აქა მოსლგითა, და ამისათვის მიქმნიეს ესე, რათა დმერთ-მან დამბადებელმან ჩემმან შეიწიროს მსახურებაჲ ესე ჩემი, და აღმისუბუქნეს ცოდუნნი ჩემნი: და რომელ სთქუ შენ, თუ მოაწყონარაჲ სპარსთა, მტერ ექმნებინ ქრისტეანეთა, მე ძალითა და შეწყენითა ქრისტესითა, ჟამის ამის დამიგნისან ქრისტეანენი ჭირისაგან დიდისა, და უკანის დმერთმან დამბადებელმან წყალბობაჲ ყოთ კვალად მოსავთა მისთაზედა: დაღაცათემცა არა იყო მიზეზი, ქრისტეანეთა გსნისათვის ძალად სპარსთა მოსრულ ვიყავ აქა: ჟერ იყო ესეცა ზირველად ნათესაობისათვის და შემდგომად ამისათვის, დაღაცათუ არა ჭეშმარიტსა სჟუულსა ზედა არიან სპარსნი, არამედ მეცნიერნი არიან ღვთისა დამბადებელისანი, და ჰრწამს ცხოვრებაჲ სულიერი. ხოლო თქუწნ სულიად უმეცარნი ხართ ღვთისანი, და უტულის-სმო ვითარცა ცხენი და ჟორი: ვითარ უკუწნ არამცა მსახურებად შეიწირა დმერთმან დამბადებელმან ყოვლისამან: და სწყუთროსცა ამის საქმეთაგან სძაკელ არს გონებაჲ შენი: რამეთუ ქორმან ღადარმან რომელმან შეჭამა ყვავი-იგი, მისრდელო მისი, აქუბ ნაქმარსა მისსა. ხოლო ბუნებაჲ ჩვენი ესე არს, რათა კეთილის მყოფელისა ჩვენისა

119 თვის დავდრთათ სული ჩვენი, და მოვიგოთ მადლი ღვთისაგან. და ვზოროთ ცხოვრებაჲ საუკუნო, და სოფელსა ამის მოვიგოთ ქებაჲ კაცთაგან: და სახელსა ზედა ღვთისასა, და მტნებათა მისთათვის თუ მოვკუდეთ, უკუდავნივე ვართ, და სიკუდილისაგან ცხოვრებად მივიცუნებოთ:“

მამინ ჰრქუა სინდთა მეყეამან. „ცუდ არს სიგრძე ზნახვისა ჩვენ შორის, არამედ რომელი სთქუ შენ, თუ სახელისათვის ღვთისა ჩემისა მოვკუდე, სიკუდილისაგან ცხოვრებად მივიცუნებო. მამინ უკეთუ კაცმან უწყოდის მისზედა მომავალი დიდებაჲ და კეთილი, ჟერ არს ესრეთ, რათა ისწრაფოს მიმთხვევად სუფივეისამის: აწ უკუწნ ჭეშმარიტად უწყვი სუფივეად მისლვა შენი. გამოვედ ბრძოლად ჩემდა, რათა ჩემამიერ მიიცვალა დღეს სიკუდილისაგან ცხოვრებად. რამეთუ წარჩინებულცა შენი წარმიფლენია წინამორბედად შენდა, რათა განვიზადროს სდგური შენი:“

ჰრქუა ვახტანგ. „მე აწინდელი არა მიჩნს სიხარულად, რამეთუ ცოდვილი ვარ, და არა სულიად აღმისრულების მტნებაჲ ღვთისაჲ, და არა სრულიად აღმოკრციან ცოდვანი ჩემნი სინანულითა, არამედ ძალითა ქრისტესითა, არა მეშინისა შენგან სიკუდილისა. რამეთუ იგი არს მფარველი ჩემი, რომლისა მიერ დატრულ ვარ ყოვლადვე, და მრავალ-მოწყალეამან დმერთმან, მრავლითა მისმიერთითა ძალითა, ჩემ მონისა მისისაგან მოკვლას, მკომბარი მისი, და სული შენი წარვიდეს ბნულსამან გარესენელსა, ტუცელსა უშრეტსა:“

მაშინ განვიდა სინდთა მეფე, და ვახტანგ ჰრქვა მოეყოსთა აჯსთა. „ღმერთსა ეგადრებით, და ზურგით კერძი ჩემი განმიმავრეთ:“ და განვიდა ვახტანგ, და ორთავე აქუნდა ჭოროლები, მაშინ იწყეს რბევად მრგვლივ ნაფარდსა, და ღონესა ეძიებდეს ორნივე, რათამცა შეჰქევეს წვერისა ჭოროლისასა: მაშინ დაიკაზა სინდთა მეფემან შეუოლაჲ ვახტანგის ჭოროლისა წვერისა, და შეუტყენა რათამცა სტნა ჭოროლნი. ხოლო სიმეჩითა და სიეისკასითა ტანისა მისისათა წარიადნა და მიუდრკა ჭოროლსა და შემოუმრგუელა¹⁾ ვითარცა გრიჯალმან, და სცა ჭოროლი სინდთა მეფესა ბექსა მარცხენასა. ვერ უფარა სიმავრემან საჭურველისა-მან, დაწყულა წელულებითა დიდითა, რამეთუ წინათ განვლო²⁾ წურთაჲ: და ჩამოიჭრა სინდთა მეფე, და მივიდა ზედა ვახტანგ, ჩაჭყო კელი და უზურა ფერგი მისი, და თრევით მოიღო წინაშე სპარსთა მეფისა: მაშინ უოველმან სპა-მან გვითა მადლთა შეასსა ქება ვახტანგს, და აღივსო სიხარულითა სპარსთა მეფე და უოველი ბანაკი მისი: და მთავროდეს უოველნი წარჩინებულნი წინაშე ვახტანგ მეფისა, ძღვნითა, და შესწირვიდეს ძღვენთა: მაშინ სპარსთა მეფემან მოიყუნა: მკურნალი კელაფანი და დაადგინა ზედა სინდთა მეფესა, რათა განკურნოს წელულებისა-გან, და მისამიერ წარიღოს უოველი სინდეთი: ხოლო სინდთა დაიჭირეს, ნაცვლად მეფისა მათისა, ძე მისი: მაშინ მეფემან ვახტანგ-აზრანსა სპარსთა მეფესა განტყევაჲჲ სინდთა მეფისა, აღებაჲ ხარკისა და მძევალთაჲ, რამეთუ ვერ წა- 120 იღებდეს სინდეს: არამედ სთნდა მეფესა სპარსთასა განზრანებაჲ ვახტანგისი. განუტევა მეფე სინდთა, აიღო მის-გან ხარკი ორი ეკა-ზომი რომელი ჰინდოთა-გან, და ორნი შვილნი მძკვლად და ესე ხარკი სინდთა მაშინ სპარსთა მეფემან უოველივე მიანიჭა ვახტანგს: მაშინ მეფე-იგი სინდთა დამოფერა ვახტანგს სიუფარულითა დიდითა. ჰირველად ამის-ათჲს რომელ, ოდეს შევარდა კელსა ვახტანგისასა, არა მოკლა და ცოცხლებით მოიყვანა წინაშე სპარსთა მეფისა, და შემდგომად ამის-ათჲს რამეთუ ვახტანგისევე მიერ განთავისუფლდა ტყვეობისა-გან, და უძღვანა ვახტანგს ძღვენი მიუწდომელად დიდ-ძალი. და წარმოვიდეს სინდეთით წელსა მეოთხესა სინდეთს შესლდესასა, და დარჩომოდეს ქალაქნი სინდეთისანი მოუოკრებულად, სინდაჲ, თოფორი, კირმა:

§ 11.

აქა სპარსთა მეფისა და ვახტანგ გორგასლისა-გან შესვლა აბაშეთს და დაჭირვა აბაშეთისა მათ-გან:

და მოვიდეს მუნით აბაშეთს. ხოლო აბაშნი მსხდომარე იყუნეს ქვეყასასა რომელსა მოსდგმიდა წყალი და ლერწამოანი, რომელსა ვერ იარებოდა ნავი, და ვერცა ოთხ-ფერგი, არამედ საზღურსა ზე-

1) შემოუმრგვლა, dans mon M-it.
 2) T, R, გაგლო.

და არს სწარსთასა, და სულაგრძელად ბრძოლეს. რამეთუ წუალი-იგი რომელი შესდიოდა გარდა-
 უგდეს, და ლერწმონანი-იგი დაწვეს ცეცხლითა: და წარმოტყვეს აბაშეთი ეოფელი, და განუყენა
 მეფე-მან სწარსთამან აბაშეთი ორად. და ნახევარნი დატყვეს ადგილსვე ზედა, და ნახევარნი
 წარმოიყენნა, ვითარ სხელი ათასი, და კანყენა იგი ადგილითი-ადგილად: ესე არიან ქუერდნი,
 ნათესავნი-იგი რომელ წარმოტყვეს აბაშთა-გან:

და ვითარ მოვიდა ვახტანგ მეფე, წელსა შერგესა შესლგით მისითა-გან სწარსეთადვე, ასტი-
 ოქიამდე, და მოვიდა ურანჯად: ხოლო სწარსთა მეფე აძლედა ვახტანგს ცოლად თაზისა-გან მეფეთას.
 ხოლო ვახტანგ ჰქრქვა. „არა ჟერ არს ჩემ-გან ორთა ცოლთა ჰერობაჲ, ხოლო მივის ცოლი
 ასული გეისრისა:“ დაუძიმიდა ესე მეფეს ხვაროს, არამედ ვერა-რამა ჰქრქვა: ხოლო ვახტანგ
 მშვიდობით ჰპოვის დედაჲ და დაჲ მისი, და წარმოვიდეს ვიდრე განსაყოფელსა ბერძენთასა და სო-
 მხთასა: და წარვიდა ლეონ ბერძენი და სძამ მისი შიშხატად, ხოლო ვახტანგ წარავლინა მო-
 ციქელი), წარმოიყენებდა ცოლისა მისისა და ჰეტრეს-თჳს კათალიკოზისა, და სამოელ ებისკო-
 პოზისა: წარმოვიდა ვახტანგ ქართლად. და მიეგება ქე მისი დახი, და ყოველი სწასლარნი, და
 მათ-თანა ებისკოპოზნი, და ვითარცა ცნა ებისკოპოზ-სამან ვითარმედ წარავლინა მეფე-მან მოყუ-
 ნებად კათალიკოზისა და ებისკოპოზთა, დაუძიმიდა მას-ზედა: იწყო რეცა ამბოხებად და მიზე-
 ზობად. და მიუფლინა მეფესა, ვითარმედ. „შენ დაგიტეობია ქრისტი და ცეცხლსა ესაგ:“ ხოლო
 ვახტანგ მოუფლინა, ვითარმედ. „ძალითა ქრისტიკითა შევედ და სიმართლით გამოვიდ, ძალითა
 121 ქრისტიკითა უბრალო ვარ, იცის დმერთ-მან, მაგრც წარმიფლენისე მოყუანებად კათალიკოზისა
 და ებისკოპოზთა:“

და ვითარცა ესმა ესე ებისკოპოზსა, დაიდანტურა, და ჰგონებდა რომელ შფოთითა დაატა-
 დოს საქმე იგი, და მოსლვაჲ მათი, და კრულ ჰყო მეფე და ეოველნი სწანი მისნი: ხოლო მე-
 ფე-მან თქვა. „დადაცათუ უბრალო ვარ, სიმდაბლე ჟერ არს ჩემ-გან:“ და მივიდა მეფე, და გარ-
 დაჯდა სკედარსა, რათამცა შეემთხვია ფერკთა ებისკოპოზისათა, და განხდა 2) მან ფერგი, და
 მიამთხვია ჰირსა მეფისასა, ფანდაკითა შემუსრსა კბილი მისი: ხოლო მეფე-მან თქვა. „სილაღე ესე
 ამბარტყენებისა არს საცთური ეშმაკისა. უკეთუ სიმრავლე-მან ცოდუთა ჩემთა-მან აღტკრა, არა გაქქს
 კელმწიფებდა ბოროტისა, არამედ შენდობისა, ვითარცა იტყვის სხარებაჲ. „არა დამრიტო ჰატრუ-
 ქი 3) განხდინვარე, არცა გასტკეო ლელწამი დაჩეჩქელი 4):“ ხოლო შენ ჰგონებ ვითარმედ შესითა
 სიეგრავითა ხვენ დაგვაცადეს სიეგრაველსა ქრისტიკისა: მაშინ გამოგანხდა ცხადად რა-ჟამს გესმა უმო-
 ვრესისა შესისა ჰართლად მოყუანებაჲ, და აღკვცენ შურითა ბოროტად, ვითარცა იუდა ჰეტრესითა,

1) Mon M-it მოციქულნი.
 2) R, T, ვანხა; mon M-it განხა; ces deux leçons me paraissent fautives.
 3) R, T, ბატრუკი; ce mot dérive de l'arménien, *պատրիკ*, et devrait s'écrire ბატრუკი.
 4) Ou დაჩეჩქელი.

რამეთუ შენ ხარ ვითარცა იუდა, და ეკლესია ვითარცა ჰეტრე: ვეცხლის მოუჭარე ხარ. რამეთუ შენცა მეგვადრეუც ხარ ქრისტესი: აჲ მიგაფლისო შენ ჰატრიაქისა, კოსტანტინეპოლელ. და ვითარცა ჟერ იუო ს კანგიკოთხო: „ და წარსცა იგი დესპანთა ¹⁾, და მისათანა გბილი მისი, და შეუთვალა რათა კათალიკოზი და თარმეტისი ებისკოპოსისი სწრაფით წარმოაფლენენ: მათ შორისმცა არს ჰეტრე კათალიკოზი და სამოელ ებისკოპოსად, და სხუანი ვინცა ²⁾ სთნდენ: და ვითარ მიაწიეს მიქელ ებისკოპოზი, ჰრქვა მას ჰატრიაქმანს. „გინათგან დაითხის სისხლი შენშიერ ქვეყანასა ზე- და, არდაარა ხარ შენ ღირს ებისკოპოზად, და კანდიერებისათუც მეფისა თანაგაც შენ სიჭუდი- ღი, ვითარცა იტყვი „დაემარსილენით თქვენ მეფეთა, რამეთუ არა ცუდად გრმალი აბიეს, რამეთუ ღვთის მიერ მთავრობს, ვითარცა ღოამი შორის ცხოვართა:“ და ექსორია ვეც მიქელ ებისკო- პოსი მონასტერსა მღვთისრეთისა, და წარაფლენენ ჰეტრე მღუდელი და სამოელ მონაზონი ანტი- ოქის: და მიუწერა ანტიოქიის ჰატრიაქსა მეფე-მან და ჰატრიაქმანს კოსტანტინეპოლელ-მან. „ზირველად, დასაბამს ქართლისა მოქცევისასა, დედაკაცისა ჰრომელისა ნინოს მიერ, განაფლანა აქა ებისკოპოსი, რამეთუ შორის სძარსოთ და ბერძენთა შოთი იყო. და მით ვერ მოაწიეს საქმე ესე ჟერისაუბრ სჯულისა, რამეთუ ჩვენ უწყით ვითარმედ ქართლი, აღმოსავლეთი და ჩრდილო, მაგის წმიდისა სუადრისანსი არიან, ვითარცა განაწესეს მოციქულთა სხარებასა შინს, რომელ არს უწინა- რესობა:“ და მიუწერეს ყოველი საქმე დიდისა ფსტანგ მეფისა, ვითარ „ებისკოპოსი იგი რომე- ღი მათშიერ დაღვისებულ იყო უეფადგინეთ, და დღეს იტოღეთ ახალ სერგად ჰქმნარითად ქართლი: აჲ ესე ორნი მათგანი თხოიღისი აკურთხენ, და ათურთმეტისი ვინ შენ გნებავს აკურთ- ხენ: ხოლო ჩვენდა მოვიდენ, რათა ჩვენ ნიჭითა და სკამრითა ყოფლითა განუტევენთ.“

ხოლო ანტიოქელმან ჰატრიაქმან ჰყო ეგრე, ვითარცა მიუძენეს ჰატრიაქმან და კეისარ- მან, აკურთხნა თორმეტისი ებისკოპოსისი, და ჰეტრე კათალიკოზად: და მოვიდეს კოსტანტინეპო- 122 ლელ, და მეფე-მან მისცა ნიჭი დიდ-ძალი, და მისცა ასული თუხი, სხელთ ელენე, მეფესა ფსტანგს: და გამოაფლისა იგი სპითა დიდითა, ვიდრე სისღღარათამედ სომხითისათა, და მოეკება ფსტანგ მეფე, და შეიქცეს სძანი ბერძენთანი, და წარმოვიდეს მცხეთად ³⁾: ხოლო მცხეთას მე- ფე-მან ფსტანგ ადაშენა სკათალიკოზოდ დიდი ესე კათოღიკე ⁴⁾ ეკლესია მოციქულთა, სვეტო- ცხოველი ⁵⁾, და უხურა სვეტსა შინს, სანხრით, ადგილსამას სდასიგი დაცემულ იყო ეკლესია, რომელ არს სიონი დიდი: მუნ შინს დასეუეს ჰეტრე კათალიკოზად და განაწესეს მწყემსთა მთავრად და მამად მთავრად, და მთავრად ყოველთა ეკლესიათა და მღვდელთამთავართა, ებისკოპოსთა და

1) T დობნათა.

2) Mon M-it სკანოცა ვინოცა.

3) ქართლისა მოქცევიდან სვეტისკისკელის აღსენადმედ, კათალიკოსს განწესებამედ, ცარდაკეს წელი რა. მეფისა ვაზლადცაქალაქულ აუენეს აინი, მთავარ ებისკოპოსს. აჲ, Note de mon M-it; v. la 'Traduction, p. 198, n. 2.

4) Les quatre mots précédents ne se trouvent que dans le M-it 'P.

5) რამეთუ ჰარველ სვეტს იყო მარინისა-გან აღსენებულ; note moderne, du M-it T.

ყოველთა ერთა მორწმუნეთა ზედა. ხოლო ¹⁾ სამოელ ეპისკოპოსად, მცხეთსავე, ზენა ²⁾ საეპისკოპოსოს: და დასდგა ერთი ეპისკოპოსად კლარჯეთს, ეკლესიას ახიზისსა. ერთი, არტანს, ერუშეთს. მესამე, ჟავახეთს, წუნდას. მეოთხე, მანგლისს. მეხუთე, ბოლნისს. მეექვსე, რუსთავს. მეშვიდე, ნინო-წმიდას, უჭარმის კარსა, რომელი გორგასალსა აღაშენა. მერვე, ჭერამს, მისსავე აღშენებულსა, და მუნ ქალაქი ერთი შორის ორთავე ეკლესიასთა, რომელი-იგი მანვე აღაშენა. მეცხრე, ჩელეთს, რომელი სოფელსა შუა აღაშენა. მეათე, ხორნაბუჯს. მეათერთმეტე, ავარაკსა, რომელი არს ხუნანს გამართებით ³⁾: შემდგომად მისსა, აღაშენა ეკლესია ნიქოზისა, საგზებელსა თანა ცეცხლისსა, და დასვა ეპისკოპოსი, სადა-იგი ეფლა გვამი წმიდისა რაქვენისი, რომელი იწამა სპარსთა მიერ, წყობასა ვახტანგისსა: ესე იყო რაქვენ მამა-მძემოქმედ ვახტანგის ცოლისა, რომელი-იგი პირველ მოიყენა სპარსთა მეფისა ასული, და მოიქცა იგი ქრისტიანად, და იქმნა დიდად მორწმუნედ, და იყო ბრძოლასამან შინა ძლიერ, და შეიპყრეს იგი სპარსთა, და აიძულებდეს რათამცა უარ-ყო ქრისტიე: ხოლო მან წმიდამან აღირჩია წარუალი იგი დიდება და იწამა ქრისტიან-თეს:

და ესხნეს ვახტანგს, ბერძენისა ცოლისა-გან, სამ ძე და ორ ასულ. ხოლო ძეს მისსა პირ-მშობს პირველისა ცოლისსა. დაჩის, მისცა ქალაქი ჭერამისა და ნეკრესისაჲ, და ქალაქი კამბეჩისა, რომელ არს ხორნაბუჯი, და ყოველი ქვეყანა მტკვარსა აღმოსავალით, და თვთ ვახტანგ დაჟდა უჭარმოს, და აღაშენა იგი ნაშენებითა უზომოთა, და დაჲ მისი ხვარანძე მისცა ბაკურს, პატიახშსა სომხითისსა, ცოლად:

და ვითარცა წარვიდეს ამას შინა ჟამნი რაოდენნიმე, მოკრუნა ხვარანძე მეფე, და დაჟდა მის-წილ ძე მისი ხვარანძე, და განძლიერებულ იუქნეს სპარსნი, რამეთუ ყოველნი მტერნი მათნი დაემოწმებდნენ შესლვითა ვახტანგისათა, და წარმოემართა იგი ბრძოლად ბერძენთა, და მოუვლინა გორგასალსა მოციქული და ჰქრქვა. „მოკრუნა მამა ჩემი, და მეფედ მეო მე ერ-მან მისამან საყდართა მისთა ზედა, და ესრეთ მიბრძანეს მოხუცებულთა ჩემთა, რათა მოვიდე წინაშე შენსა და გვერ-დე ბრძანებასა შენსა: შენ წარმიძღვე ჩვენს, მეფეო, წინა-მძღვრად ჩვენდა, შესლვასა ამას ჩვენსა საბერძენეთს, და მომეც ასული შენი ცოლად, რათა ვიყო მე ვითარცა ერთი შვილთა თქვენთა-განი.“ და ვითარცა მოვიდა მოციქული ვახტანგ მეფისდა, ვახტანგ აშენებდა ქალაქსა ტფილისისა, და საფუძველი ოდენ დაედვა: და ვითარცა უთხრა მოციქულ-მან შეთავაზულობა ხვარანძე მეფისა, ჰქრქვა მეფე-მან. „ამისი თქვიან. მსჯელო, განმანხვე მასვილი შენი, რათა მსწრაფელ განეწონოს ასოთა შენთა.“ დღეთა მიწვენილ იყო ვითარ სამეოცისა წლისა, და თქვა. „ესრეთ უთხართ მე-

¹⁾ Tout ce qui précède, depuis და განაწილებს, est une addition du M-it T.

²⁾ Addit du M-it T.

³⁾ Note T. ამ ვახტანგის-გან აღუწინებულა პირველი მტკვარია, და ნინო-წმიდიც, და ჭერამისა ეკლესიაც, და ჩელეთიც, და შემდგომად მათსა ნიქოზისა მხარე-გან აღუწინებულად იქნა დავის. Note moderne, du M-it T.

ფესა ხვასროს, ჰირველად განემზადე ბროლად ჩემდა, და ეგრე შევედ საბერძნეთად, რამეთუ ძალნი რომელნი იქმნეს ძალითა ჭურისათა იქმნეს: აწ ცხოვრებაჲ ჩვენი იუაფნ სასოებითა ჭურ-ცმე-ლისათა:“ და წარავლინა ქადაგი, რათა დაუტეონ სოფლები და ქალაქები, რომელი იყო არა ძლიერი, და შეიფტოდიან კავკასიანთა და კახეთად, რამეთუ კახეთი ტყე იყო შეუალი მტრისა მიერ: ხოლო დანი მეფე და დის-წული მისი კარდავიდეს კახეთად, და შევიდეს კევისა ლოპატისსა, ქვეყანასამას კლდითა მოზღუდვილსა, და იუენეს სოფლისაშის კაცნი ცეცხლისა და წულისა მსახურნი, და სავსე იყო გვეიოიგი სიმრავლითა კაცთათა, ვიდრე ნოსორადმდე: ხოლო გორგასადი, ცოლი და შვილნი მისნი, უჯარმის კევისა, და წინაბისეს თუთ შედგა, და მისთანა ჭურსშერ, და ადარნესე. ხოლო მტერთად დემეტრე, და ნერსე, და ბიფრიტიანი დაუტევნა, წარავლინა მოციქული და ვიამცნო კეისარსა:

§ 12.

აქა სწარსთა მოსლვა ქართლს, ვანტანგს გორგასადლ-სე, საომრად, და ვანტანგის-გან სწარსთა მეფისა შვილის ბარტამის მოკლუბა:

და მოვიდა ხვასრო მეფე, და შემუსრსა ქადაქნი კამბეჩისანი, და ჭურამის ციხე, და ველისა ციხე. და ვითარცა მოიწიესეს კახეთად, დაიბნაკეს იორსა ზედა: ხოლო სწანი ვანტანგისანი დადგეს ველსა ზედა, გარემოს ციხესა ქადაქსა, სადა ჭქვიან დარფავა: და შეიბნეს იორსა ზედა, და სამ დღე, უოფელთა დღეთა, იბრძოდეს, და დაეცემოდა ორთავე სწათაგან ურიცხვი: და ვანტანგ მოუწოდა პეტრეს კათალიკოზსა, და ჭრქუბა. „უწუოდე რამეთუ არა ხარკისა მიღებისათუხ გვბრძვანს, არამედ ქრისტეს დატეობისათუხ: აწ მე ესე განმიზრახავს, რამეთუ ცხოვრებასა ჩვენსა სიეჭდილი უმჯობეს არს, სასელსა ზედა ქრისტესსა, რათა სასუფეველი გვაქვნდეს, აღთქმული მათთანა რომელთა ეტევის „რომელმან წარიწემიდას თავი თუხი სოფლისა ამის¹⁾ ჩემ-თუხ, მან ჭპოროს იგი:“ ჭრქვა მას პეტრე კათალიკოზმან. „გიხილვან საქმენი რომელნი არა-ვინ ნათესავთა შენთაგანმან იხილნა, შეწევნანი ქრისტესმიერნი: რამეთუ უწვის სიბრძნე-მან შენ-მან ვითარმედ მტერიოიგი გამოამცდელი ჩვენი ატილობს ჩვენათუხ დმერთსა, ვითარცა იობის-თუხ. რამეთუ დმერთი მიუშეებს მოძულეებულთა-მათ²⁾ თუხთა წარწემედად, ხოლო შეუწარებულთა თუხთა განდობობად: იუაჲ³⁾ შენ ვითარცა გაცრახოს დმერთ-მან. დაღაცათუ არა მოვკრუდეთ⁴⁾, მოვკრუდეთ:“ და

1) Mieux: სოფლისა ამს.
 2) Mieux: მოკლეთა ou მოკლდლთა; mon M-it; მოკლუბელთა.
 3) Mieux: ქუბა.
 4) La leçon de mon M-it, მოკრუდეთ, me parait meilleure que celle მოკრუდეთ, la première fois, comme porte le M-it T.

124 ამით სიტუეციითა ამხილავ, ვითარმედ წუობასამას არა დარჩეს, და ჭრქვა:“ არაამხოლო-თუ ქართლი მიეცეს განსარეგნელად, არამედ ინტლუსალიმიცა, რომელ არს მშობელი ყოველთა შვილთა სათლისათა:“ და ჭრქვა მეფე-მან. „დადგე ეგვლეისას შინა რაჟღენ წმიდისსა, რომელ ზალატს შინა უჭარმოსას ამიშენებეს, და ვეჴვ ვითარმედ ყოველნი ქალაქნი გარემოს უჭარმოსა ილღინეს, რამეთუ მტკიცენი ზღუდენი და ძლიერნი აქა დაგხსენით:“ და ეო ერგეთ კათალიკოს-მას: ხოლო ებისეპოსოსნი ყოველნი წმიდანი მას შინა შეკრბეს. და ეოა დაშქარი ვასტანგისი ას ორ-მოცი ათასნი, ხოლო სპარსთა ეოა შვიდ ას ორ-მოცი ათასნი: და განყო ვასტანგ დაშქარი მისი სამად, და კლდით გერძო მიაფლისა ქვეითი, და ერთაგერძო მიაფლისა ზატასშინი, და სპასპეტნი, და სადათ სპარსთა მეფე ეოა მუჴნით თვთ მივიდა ვასტანგ, ვითარ ასი ათასითა კაციითა:

დამესა ნისლსა, განტისგრებულადენ, დაესს ვასტანგ სპარსთა ზედა და ჭრქვა ყოველს ერსა მისსა. „ყოველი კაცი რომელი დარჩეს სიკუდილისაგან, და მტერთა ჩვენთაგანისა თავი ანუ გელი არა გამოიტანოს, სიკუდილითა მოკუდეს იგი ჩვენამიერ:“ და ცისკარი რა აუღებოდა, დაესს და შეველო ვიდრე ზალატამდე მეფისსა, შევიდა კარავსა შინა მეფისსა და მეფე შექსწრა ცხენსა ზედა, და ძე მისი ბარტამ მოკლა და მოჭკვეთა თავი. და მუნ შინა სპარსამან ვინმე სცა ისარი მკერდსა ვასტანგისსა, და ეოა ბრძოლამ შეა-დღემდე: სძლო ვასტანგ სპარსთა-მთ, და მოკლა მათგან ვითარ ას ოც და ათი ათასნი, ხოლო სპათაგან ვასტანგისთა მოკუდა ვითარ ოც და რვა ათასნი. და წარმოიღეს სატყეენი, ცხენი ვითარ ასი ათასნი, და სუღიად გერ იოტნეს სიმრავლისაგან: და აიყრა მუჴნით სპარსთა მეფე, და ჩადგა რუსთავსა: და დამძიდა წყლულება ვასტანგისი, რამეთუ შეწეულ ეოა ისარი ფილტვად¹⁾: და წარვიდა უჭარმოს, და უბრძანა სპასლართა ქართლისთა, რათა ადგილსავე თვსთა დადგენ: სცნეს სპარსთა, ვითარმედ დამძიდა ვასტანგ წყლულებისაგან, მოაოგრეს ტფილისი და არმანსი ქალაქი: ხოლო მცხეთა გერ დაიზერეს, გარსა რომელი სდუდეს გარეგნით ეოა მოაოგრეს, რომელი-იგი მუხსარით და არაგესა ხერთვისსა ეოა:

ხოლო ბერძენთა მეფე, სიმამრი ვასტანგისი, მოკუდა²⁾, და დაჯდა ზენონ, ძე მისი, მეფედ. და გამოვიდა სპარსად, გამოსლვად ქართლად: და ვითარ სცნეს სიმძიმე გორგასადისა, დაადგრა კარნუქალაქს. და მივიდა მუნ ხვასრო. შეიბნეს ხვასრო და კეისარი, კარნიფორას, და დაიგოცა ორთაგანსვე სპათა, რომელი იქმნა ორთაგანსვე სისხლისა მდინარე, და მისამიერ ეწოდა კარნიფორას, რეცა სისხლსა ცხენი მუცლით აზობდა სისხლსა: და ვერ სძლო ერთმანსა, რამეთუ სპანივე ორთანივე დაიგოცნენ: და შეიქცა ხვასრო ზუსსა ქართლისსა:

ხოლო ვასტანგ შეიტყო სიკუდილი თავისა თვისისა, მოწეოდა კათალიკოსსა ზეტრეს და ცოლსა თვისსა ელენეს, და ძეათა, და ყოველთა წარჩინებულთა, და თქვა. „მე ესეარამა წარვალ წი-

1) T უარტუად.

2) ვასტანგისი სიმამრი ლეონ მეფე. ლეონივამ ამ ქს. ცქსამდის არის წელიწადი მოას ამ ოთხმოც და რვა. Note du M-it R, expliquée dans les remarques de la Traduction.

ნაშე ღვთისა ჩემისა, და ვმადლობ სახელსა მისსა, რომელმან არს დამაგლო გამოარჩეულთა მისთა
 წმიდათა: აწ გამცნებ თქვენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა სდგეთ და ეძიებდეთ ქრისტეს- 125
 თჳს სიკუჭდილსა სახელსა მისსა ზედა. რათა წარუალი დიდებამა მოიგოთ: და ჭრქუა ყოველთა
 წარჩინებულთა. „თქვენ, მგვიდრონო ქართლისანო, მოიკესენით კეთილნი ჩემნი, რამეთუ პირველად
 სანდოსა ჩვენიანი მიერ მოიღეთ სათელი საუკუნო, და მე გორციელებრითა დიდებითა გადიდე
 თქვენ ნათესავთჳ ჩემთა: და სხლსა ჩემსა სუ შუურანცხ ჰყოფთ თქვენ, და სიუჭარულსა ბერძენ-
 თასა ნუ დაუტეობთ: და ჭრქვა ძესა თჳსსა დაჩის. „შენ სარ პირ-მშოჲ შვილი ჩემი, შენდა მი-
 მიცემია გვირგვინი მეფობისა ჩემისა, და ნაწილად ძმთა შენთადა 1) მიმიცემია, ტასის კართ-გან
 და წუნდითგან ვიდრე სომხითამდე და სანბერსეთამდე, სსლგარი აფსუეთისა, რომელი მოცემულ
 არს ეგრის-წაალს და კლისურას შუა. იგი თჳთ ძმთა შენთა და დედისა მათისა არს, იგი აქვდეს
 მათ, და იუწენს შენდა ერის-თავად, მორწილეებასა ქვეშე ნათესავისა შენისას: და მოუწოდა ნა-
 სარს, ერის-თავსა წუნდისას, და არტვას, ერის-თავსა კლარჯეთისას, და ბიფრიტინს, ერის-
 თავსა ოპრკისას, და მათ მიუთვალა ცალი თჳსი ელქე და შვილნი მისნი, რომელთა ერქუა
 ლეონ და მირდატ, და შევედრნს მათ სამთა ერის-თავთა, ცრემლითა და შეხედვებითა ღვთისთა:

მამინ წარჩინებულთა და ყოველსა ერსა ზედა დღე იყო სარკველისა, და იტყებდენ ყოველ-
 ნი თავთა თჳსთა, ისმიდეს ყოველნი ნაცარსა, და ყოველნი ინატრიდეს სიკუჭდილსა თავისა თჳსი-
 სსას, და კმისა-გან გოდებისა იძროდა ქვეყანამ. და მორწმუნე ერი ჰნატრიდა შეუესა, რამეთუ
 ქრისტეს-თჳს მოიგალა: და მოკუჭდა ვახტანგ, და დაეფლა მცხეთას, საკათალიკოზოას სვეტის თა-
 ნა, რომელსა შინა არს ღვთიფაღმართიებულისა-გან სვეტისა, და ზედა საფლავსა მისსა წკრილ
 არს ხატი მისი, სწორი 2) ასაკის მისისა: აწ რომელ არს აბჳარი და სამოსელნი მისნი მის-გან
 უფრო სანაურ არს:

ლდ. მეოცდაათოთსმეტე მეფე, დანი, ძე ვახტანგ გორგასანლისა, სოსროიანი:

და ჰერობით დაჳდა საყდარსა მისსა ძე მისი დანი: ხოლო ცალი და ორნი ძენი ვახტან-
 გისნი წარმოიყუანეს სამთა-მთ ერის-თავთა და დანიჰერეს დასავლით ქართლისა, რომელი მისცა
 ვახტანგ. და დასდეს წუნდას ქალაქსა საფსულისა, და სამთრით იევიან ოპრკეს, და არს ეწოდა
 მათა მეფედ, არამედ ერის-თავთა მოავრად, და იუწენს მორწილეებასა ძმისა მათისა, დანი მეფისას:
 ხოლო მანს დანი მეფე-მან, შემდგომად სიკუჭდილისა ვახტანგ მეფისა, იწყო შენებად ქართლისა,
 რამეთუ მოაკრებულ იუწენს ყოველნი გვენი ქართლისანი, თჳნიერ კახეთისა და კლარჯეთისა, და

1) R, la finale და, a été effacée: c'est une forme antique.
 2) Mon M-it სწორი.

ეგრისის, და განასრულან ზღუდკის ტფილისისანი, და ფითარ ებრძანა ვასტანგს, იგი შექმნა სისლად სამეუფოდ:

და მოკუდა ზეტრე კათალიკოზი და დაჟდა სამოელ. და შეუეშან მას მიუთვალა მტხეთა, რამეთუ ეგრე ებრძანა შეეეს ვასტანგს: ამსვე შეუეშან დასი დაიპატივს¹⁾ მთეულთა კახეთისათა, რათა აღიარონ ქრისტე. ხალა მათ არა ინებეს, და განდგეს ყოველნი სომხპატეენი: ხალა ორხაფე მათ-გან ძეთა ვასტანგისათა, ნაშობთა ბერძნისა ცოლისათა, მოკუდა რომელსა ერქვა 126 ლეონ, და დარსა შირდატ ოაქს: ამს შირდატს დაეგაჭრა ძმა მისი, დასი შეეე, გაუგვალა ქვეყანა, და აღიღო შირდატისაგან ეგრისაწყაღსა და კლისურისა შუა, შირდატის დედული სასლუპარი საბურძსეთისა, და მისცა ჟაგანეთი ფანაგრიო-გან მტკურამდე. და დაიპურა შირდატ, ძემას ვასტანგისამან ფარანით და ტანის-კართოგან ვიდრე ზღუამდე სპერისა. და კრისთავობდა მუნ, და იყო მორწილი დასი მეფისა, ძმისა თვისისა: ამან აღაშენა ჟაგანეთისა ეკლესიაჲ წყაროასთავისა: იმეფა დასი თორმეტ წელ, და მოკუდა დასი შეეე:

ლვ. შეოცდნათხუთმეტე მეფე, მეორე ბაკურ, ძე დასი შეეისა, სოსროიანნი:

დაჟდა მეფედ ძე მისი ბაკურ, და იმეფა ათცამეტ წელ და მოკუდა ბაკურ მეფე:

ლვ. შეოცდნათექსმეტე მეფე, მეხუთე ფარსმან, ძე ბაკურ შეეისა, სოსროიანნი:

დაჟდა ძე მისი შეეედ, ფარსმან: მოკუდა კათალიკოზი სამოელ და დაჟდა კათალიკოზად მესამე კათალიკოზი თაფუქსაგ, და მოკუდა თაფუქსაგ, და დაჟდა კათალიკოზად შეოთხე კათალიკოზი სირმაგ:

და ვასტანგისითაგან²⁾ მოაქამომდე ესე მეფენი მშვიდობით იუწენეს, და შვილნი შირდატისინი ჭმონებდეს შვილთა დასისთა: ამის ფარსმანის მეფობასა მოვიდეს სპარსნი, და მოაოგრეს ქართლი, ხალა ფარსმან შეუეშან ქართველთამან, ითხოვა სპარსთა მეფისაგან, რათა არა მოაოგრენს ეკლესიანი, და იპურას ქართლი ჭსუულსა ზედა ქრისტესსა. რამეთუ მას უამის ბერძენნი უტალო იუწენეს, დასაყალით მტკერნი აღდგომილ იუწენეს³⁾, და ვერ შემძლებულ იუწენეს შეე-

1) Ou დიპატივს.

2) Mon M-ის იქ. ვაღდე.

3) უწეს, comme ci-dessus, est plus antique et préférable.

ლად ქართლთა¹⁾), წინააღდგომად სპარსთა: მაშინ სპარსთა შეჴეამან ისინა ვედრებაჲ მისი, და დაცუნა ეკლესიანი. ხოლო ფარსმან დაჴწერა მას მორჩილებაჲ და მსახურებაჲ, და წარვიდა სპარსთა მეფე: მიერთოგან განიფენეს ნათესავნი ფასტანუ მეფისანი. რამეთუ შვილნი დასისნი მორჩილობდეს²⁾ სპარსთა, ხოლო შვილნი შირდატისნი დადგურეს მორჩილებაჲს ბერძენთას: იმეფა ფარსმან თოთხმეტ წელ, და მოკჳდა ფარსმან, და დაჴდა ქმისაწული მისი მეფედ, რომელსა ერქჳა ფარსმანვე.

ლს. შეოცდნათოვიდმეტე მეფე, მეექვსე ფარსმან, მძისაწული ფარსმან მეფისა, სოხროიანი:

და იყო იგი მორწმუნე ვითარცა მამის ძმაჲ მისი, და მატა ყოველთა ეკლესიათა შეიგობაჲ: და მოკჳდა კათალიკოსი ზირმატ, და ამანვე მეფეჲმ დასვა კათალიკოსად მესეთე კათალიკოსი³⁾ სება: აქათოგან არღარა მოიფასებდეს კათალიკოსის საბერძნეთით, არამედ ქართულნი დასდებოდეს, წარჩინებულთა ნათესავნი⁴⁾: და მოკჳდა კათალიკოსი სება, და მანვე მეფეჲმან დასვა კათალიკოსი მეექვსე კათალიკოსი ევლადიო⁵⁾: და ამივე ფარსმანის-სე მოვიდა იოანე შუა მდინარელი, რომელსა ეწოდა იოანე ზედა-სადენელი, განმანათლებელი ქართლისაჲ, და განმწიფდელი სჳეთისაჲ, მასუნებელი ეკლესიათა, რომელმან ჰქმნა სსსწაულები, და ნიშები მრავალი, მან და მოწაფეთა მისთა, რომელთა განსაგვირგნეს ყოველნი ქართველნი, და დაიწერა ცხოვრებაჲ¹²⁷ და სსსწაულნი მათნი: დაისხნეს ეკლესიათა შინა ქართლისთა. რომელთა სსსწაულები ესე არს. იოანე ზედა-სადენელი, დავით ტარკსჳელი, სტეფანე ხირსელი, იოსებ ალავერდელი, ზენონ იყალთოელი, ანტონი მარტოპეოფელი, ისე წიფკელი, თათე სტეფანწმიდელი, შიო მღვიმელი, ისიდორე სამთავნელი, აბიბოს ნეკრესელი, შიქელ უღუმბელი, ჰორთს ბრეთელი და ელია დიაკონი⁶⁾: და აწ ვიწყოთ⁷⁾ შემოკლებით ცხოვრება მათი:

1) Pour ქართველთა.
2) Mon M-it ქმისაწულს.
3) Cette indication de numéro est en marge, dans la plupart des manuscrits, et me parait avoir été reportée à tort dans le texte, car elle y produit une redondance désagréable. Mais je m'efforce de suivre autant que possible la rédaction du M-it T.
4) ხოლო ამისოც აუხტინანეს განსწიფლთა, რათა დასდებოდეს კათალიკოსად ნათესავნი ქართველთანი, რამეთუ მოკლილად კათალიკოსნი საბერძნეთით: ხოლო იუტინანეს დაწერა წიგნი და დაჴჭდა თჳსითა ბეჭდითა ესრეთ, რათა დასდებოდეს კათალიკოსად ნათესავნი ქართველთანი და აქენდეს უადრესობა ყოველთა ეკლესიათა და შიქელდელი მოკვრითა სება. Note de Mon M-it.
5) Mon M-it. ევლადიოს.
6) მათანიდამ განკჳდა წელი ორ ახნი და შეუენი აბ. N. de mon M-it.
7) V. la note p. 138.

ა. იოანე იყო ქრისტესანთ შუამდინარით, რომლისა შიშობელნი არა უწყით, არამედ მსოფლიდ მამა ზეცისა შიშობელად მისისა: აღისარდა და სრულ იქმნა ყოფლითა სწავლითა, და შეიმკო სრულითა სონობითა. ამისთვის მიიწიქნეს მას ღვთისა მიერ სენთა კურსება, და ეშმაკთა ოტება, რომლისა მიერ მრავალნი სასწაულნი აღესრულებოდეს: ფინათგან მრავალნი წყისკბანი ქტონდა 1), ამისთვის შეოტ იქმნა უდაბნოდ, და მუნ დადგრა: ხოლო მუნ ბრძანება მოიღო ანკელისისა მიერ, რათა ათაბრძეტით მოწაფითურთ თვისით წარვიდეს ქართლად, და მოვიდა მტკეთას, და ბრძანებთა მიუვისთა და კურთხევითა კათალიკოზისითა, აღვიდა მთასა ზედა ზადესსა, და მუნ დაემკვდრა დაუდებით: მუნ მთასა ზედა ზირველითგან კერძნი აღმართებულ იყვნენ, და მით დამკვდრებულ იყო მუნ ეშმაკთა სიმრავლე. ხოლო ლოცვიითა წმიდისა მამისა იოანესითა, ყოველივე განიდევნა მთისა მისგან: ხოლო მოწაფენი მისნი წარტყაფნა, წინაძღამითა სეულისა წმიდისათა, რომელიმე ქართლს და რომელიმე კახეთს, და რომელიმე უდაბნოდ კარესუდა: მამის მუნ დადგრა იოანე, ღირსი მამა სენი, ერთისა ოდეს მოწაფითა, და მრავალნი წინა აღმგომობა და განსაცდელნი მოითმინეს ეშმაკისა მიერ, და მალედ გამოქნდეს მათ ყოველთა ზედა: ამისა შემდგომად მთასამს ურწყულს 2) წყარო გაემრიელი გამოადინა დემონამს, ლოცვიითა მისითა, რომლისა სმითა და ცხებთა მდაბიურთაგან მრავალნი სსეულნი განიკურნებოდეს: ამისა შემდგომად დათვი წყაროსამს-სედა მდგომელი მშვიდითა მოძღურებითა განიოტა, და მიერთგან არღარავის აყნებნ 3) დათვი მის მთისანი კაცთა ფისმე, ყიდრე დღეინდელად დღედმდე: ესრეთ განისწავლეს დათვი უმწესნი: მოგვარეს მას განრღვეული მრავალ ჟამისა, და ლოცვიითა წმიდისა მამისა იოანესითა მვის განიკურნა: ხოლო სსეუ მოიყვანეს კაცი, რომლისა თანა იყო ეშმაკი უტყუებისა, და ილოცა მისთვის იოანესამ, და მვის დაუტყვა ეშმაკამს, და იფლტადა მისგან. და განიკურნა კაცი-იგი და ადიდებდა 4) დმერთსა: მრავალთა მისთა სსწაულთაგან მცირელი ესე წარმოგოქვენ 5): ხოლო ოდეს მოიწია განსილვა მისი გორტთაგან, მოუწოდა ელთა დიკოსისა, და სსეუთა ვიეთთა მოწაფეთა თვისთა, ასწავა და განსიტკიცნა, და ინილნა ზეცისა მკედრობანი მოსულნი მისსედა, და შეეკდრა სეული თვი კელთა მინა მათთა და დაიძისა მშეთ, დობით: შემურეს წმიდა გუჰანი მისი, და მიიღეს სსეუთა მისგანამს თვისსა, სსდა იღუჰნა, მთასა მასვე მუნ: ხოლო შემდგომად მიტუალებისა მრავალნი სსწაულნი აღესრულეს, რომელთა სრული ცხოვრება წმიდისა იოანესი მოაგვიხსრობს:

128 ბ. იყო წმიდა მამა დავით ქვეყანით შუამდინარით, რომლისა შიშობელთა არა მტკნიერ

1) Mon M-ის შიშობელი წყნება.
 2) T უწინარეს.
 3) T უბოლ.
 4) Mon M-ის ადიდებდა.
 5) T ხოლო მცირედი ესე წმინდითმანი სსწაულნი. მამისა წმიდისა იოანესი, რომელდა სრულნი სსწაულნი სრულთა ცხოვრებასა მისსა მასსა წარდა აბ.

განთ: ესე და მოწაფეებუდი იოანეს თანს მოვიდა, და განვიდა გარეკვისა უდაბნოსა, ერთისა ოდენ მოწაფეთა, რომლისა სსხელი ლუკიანე. რომელთა სიტყუნი მზისნი და სუფსყანი წამთრისანი იურად მრავალნი მოითმინეს: ამისის შემდგომად, ერთრცა მამა დიდისა ვასილისა, ირემთა მიერ გამოიხარდეს. რამეთუ სამნი ირემნი სუგრძისნი მოვიდნან და მოწველას, და სსჴოსა ზისის სსჴადიან: გარსა ოთხშაბათს, ჰარასკეგის არა მოვიდნან: შემდგომად მცირედისა ჴამისა, ერთი სუგრძათანი შთანთქა ვეშაშამან მძვისნარუამან, რომელი მკვდრ იყო ლუკისა, რომლისამე ¹⁾ სსჴრადლსა კლდისასა, რომელი სიტყუითა დაგითოსითა განიდევნა, და ყელსა ჴარაბისისა მკისიტყუითა შეიწვა: და ბუბაქარ დიდებუდი, კაკაბთა ნადირთხას შინს, შეემოსნა წმიდასა და ესება მსხვილითა მოკლეგა. რომელსა კელს განმარტებუდი ²⁾ შეაგმო და ყედრებითა მისეე წმიდასთა კვლად ეკო ³⁾, ერთრცა უფნებელი: და ძენი ბუბაქარისნი, სსჴარანი, წამის შინს, ლოცუითა მისითა, განკურნს: ხოლო ამის გამო განისმა გამა მისი და იურადნი ⁴⁾ დაქმოწაფესნი, და მრავალნი ვურდმუღნი აღმოტყუეს:

და მოვიდა ღირსი დოდაცა, და დაადგრა მისათანა ⁵⁾: ამისა შემდგომად წმიდამან წყალნი მწარენი დაატკნნა, რომელნი დანს ვიდრე დღეისდევად დღემდე, გარემოს ბეროშუნისა მოსანტრისასა, და სსჴანი მრავალნი სსწაუღნი აღასრულნა: და შემდგომად წარვიდა წმიდა ქალქად იერუსალიმად, ქეითად, და სსად ინილეუბის ბორცვებთაგან არა თავსიდეგა შთანდეგა მეს, არამედ მუნით მოდრკა და ⁶⁾ თავისისიცა, და აღიღო მამნი დოდანი, და შთანისნა ჩაკეთა რასამე და წარმოემართა ⁷⁾: ამისათჳს პატრიარქამან ინილა სეენებთა, და მალე მსრბოლნი კაცნი მოსწივენი წმიდასა, და ორნიოგი დოდანი მოუხსეს, და ერთი მისანიწესნი, რომელი მოვიდა და მოიღო ლოდი-იგი, რომლისა სსწაუღნი ითქმეს ⁸⁾ ასკულთაისნი მიერ პატრიარქისა მიმართ, არა მიტემად სსმთა ქვითა, არამედ მესამედისა, მადლისა წმიდასამის ⁹⁾ ქალქისა, მოღებად აქა უდაბნოდ, ყინათაგან სსმსჴისნი აქა ლოცუნი მიესწორების ¹⁰⁾ ერთაგისნი იერუსალემის მისდგას: ამისის შემდგომად სული თჳსი ღმერთისა შეეკდრა, და დაისხნა წმიდა გუჩამი მისი სსმოთჳს ¹¹⁾ თჳსსა, გარეკვისა მოსანტრეს ¹²⁾:

1) რომელი; 2) კელი განმარტებუდი; 3) აუო; 4) მოს მ-ის მსგავსი ენი; 5) Co membro de phraso manquo in T. 6) Co mot et le precedent manquo in T. 7) Au lieu de ces cinq mots dans T: წარმოიღო; 8) თ თქმ; 9) Subaud. აჴს; 10) ეს შესწორება; 11) ეს სუოველსავე; 12) ეს კი, რომლისა სსწაუღნი და დავლანი მისნი სრულიად სრულეს ცხოვრებასა მისსა მან დღემდე არაინი ხოლო მის წმიდასა მამს დავითის სიციცხლსავე მისსა, შთავთა მის წმიდასა დოდათა კაცითა და მსხვე მამს წმიდასა განკურნა მიერ უდაბნოდ და დავსჯდრა მეს, და ღა-

დავითის სიციცხლსავე მისსა, შთავთა მის წმიდასა დოდათა კაცითა და მსხვე მამს წმიდასა განკურნა მიერ უდაბნოდ და დავსჯდრა მეს, და ღა-

გ. იყო წმიდა მამა შიო ქალაქით ანტიოქიით, სიხიოთაგან დამტკეპელი სოფლისა და დამოწაფებული მამისა იოანესი: ვინათგან წარმოვიდა ქართლად წმიდა იოანე, წინაძღობითა საღმრთოთა სოფლისათა, არა უგულებელს-ჭყო სულეური მამა იჯი. და მისათანავე წარმოვიდა ღირსი შიო: მოსრულმან ქართლს, ქალაქს მცხეთას¹⁾, შეუდროებისა და მარტომყოფობისა მოსურნე იყო: იახოვს შესდობს კათალიკოსისაგან და მამისა იოანესაგან, და წარვიდა წმიდა შიო დასაფალთ კერძო მცხეთისა, მარეგენით, მდინარესა მტკაჭარსა, რომელსა ჭრქვიან მღვიმე,

129 ღრმათა კვეთა, ფრანდთა მზის სიციხეთა და ზამთრისა ეინყათ განისძარგოდეს კორცნი მისნი: შოგა ქვაბი კლდისა გამოკვეთილი და სიციხისა და სიციხისა სუტიშინის-იგა მას შინა: ზოლო ვინათგან სხიკრემან ღმერთ-მან არა უგულებელს-ყო მრავალი ღვაწლი²⁾, არამედ ვითარცა ელია უორსისა მიერ გამოზარდნა, ეგრეთვე აქცა აღითიოდლე ტრედისა მიერ სისრდელი მოქლებოდა: ამისსა შემდგომად, დღეს ერთსა, ფრინველთა ნადირობად გამოვიდა, კაცი³⁾ მდიდარი და სანინო, სხელთ ევაგრე⁴⁾: მოლოდ მდგომი კლდისა თავსა ზედა, ნახა ტრედი მიქიანი სისრდელისა, თვალაგან და განკვეფნა გონებასა თვისსა, და კვლად დღესა მეორესა ეგრეთვე ნახა ვითარცა შირეგელ, და შეუდგა კვალსა ტრედისისა და ნახა ბერი ვინმე მოლგაწე, შეიშრეგა მოთმინება ბერისა-მის და არა უგულებელს-ჭყო განმორება მისი: ჭრქვა ევაგრემ ბერის-მის. „მამაო, ღირს შეე შენათანა დამკვიდრებად, რათა შეუდროებასა შინა აღვასრულე დღესი ჩემისა: ჭრქვა მას წმიდა-მან შიო. „აღილე კვერთხი ესე ჩემი. უკეთუ იმიერ და ამიერ მდინარემან გვა გვეს⁵⁾, განიშოს წყალი⁶⁾, ნება უფლისა არს, და მოვედ აქა. და უკეთუ არა გვა გამქსის, იგავ სსხლად და სარწმუნოდ მსებებულად:“ წარვიდა განმე⁷⁾ სისლისაგან. მოსეს მსკავსად, ორ-გზის მტკაჭარი განაშო კვერთხს-მან მან: აღვიდა მამისა შიოსა ევაგრე, არა უკუნსმედველი, ვითარცა ღოთ, სოლომისა, შიშითა არა იქმნეს ძეგლ მარღისა⁸⁾: ასწავა მოთმინება, ღოცვა, უძილობა და ღვაწლი⁹⁾ მონაზონებისა ამისა შემდგომად ჭრქვა წმიდა-მან შიო-მ. „შვილო ევაგრე, გვიღირს ეკლეისა, სადაცა უფალსა უნებს¹⁰⁾, შეუდრებელი ღვთისა აღვიდნენ, თავსა კლდისა წვერისისა¹¹⁾: მარ-

1) ენა პანსტრია ექვითი დღი, რომელსა შინა მრავალი ღვაწლი და პრამისი აღასრულნა, რომლისა სსწეულსა და ცხოვრებასა და ღვაწლსა პანსტრია ცხოვრება შიო. და მისა შემდგომად ხელი თვისა დგინათა შეკვირდა და დასმისა წესად გვაშა მისი ხაყოფილსა თვისავე.

1) Mon M.-Is მცხეთისას.
 2) T aj. მისი დამოთუ.
 3) T პანსტრე ვანე.
 4) T მქ. გამოვიდა სხელი თვისთი ციხე-ღვითი და ნადირობად შეინგლოთა ოდენი მამისა.
 5) T ორ-გზის გვეს გვა წველმან მან.
 6) T ოვ. განიშოს წყალი.
 7) Mon M.-Is, porto ვანეგა, qui se vult gubere mioux.
 8) Con quatre mots manquent à T.
 9) T, au lieu de ces mots, depuis მოთმინება, უკველიე სხე.
 10) T, უფალსა უნებს.
 11) Manque à T.

ცხენას კელს საგმეველი და¹⁾ ცერხლი დაიურა²⁾, მარჯუენით უჭარბ გამოცხას³⁾, საგმლის გუქამლით წვერ-სამომბორუნით იზოფა ადგილი, სსდაცა კელესთა უნებს უფელსა, და აღაშენს საუდა-
 რი უოყულად წმინდის ღვთისა დედისა: იქმსა მონასტონ გვგტრე, განითქუა აშხაგი მათი, და უო-
 ველს გარემოს სოფლებსა მოყილენ სსუანხი ურითცხენი სულნი, და იქმსენ მანსონს⁴⁾: უოველი
 სსხლო, წუელიცა სსოიდი იყო. სსტყერთაყად ჭყუანდათ კარაულები: უბრძანა მკელეს, დადგა მკე-
 ლი მწყემსად კარაულთა⁵⁾: ვითა ურთას დღეს ბერისა ვისმე კონსონისა ვარაუელი კლდით⁶⁾
 გარდაჭრილი მიუსყულელ იქმსა სსდგომსა, ჭრქუა ბერ-მან მან წმინდსა შიოს. „რასკე ჭყუე, ვითარ
 მკელი მწყემსად კარაულთა განსახინე, ამსს შეუჭამიეს:“ სსყულ იყო მკელი, რა კარაულთა მიიყვა-
 ნის, ბერთა ჰერი დაუნეცეანს, ჭამის, დატუქსილი თრთის, და ეჭიდების სიდეგად კალთას ბერისსა:
 წაყოლილმან სსას თაყს კლდისსა სსზმალთა⁷⁾, დაგორბული⁸⁾ კარაული, უსულოდ მკდებარე ზო-
 ფა: თაყის-უფალ-ჭყო მკელი, უბრძანა⁹⁾. „სსულადა იოაყები სსგანბულად ადგილსა ამსს: სსსწაულნი
 ესე დღეინდელად დღემდე ჭკონს, რამეთუ ყერას აგნის ჰირ-უტყუთა ნადირნი ეკლისანი: სსხუანიცა 130
 მრავალნი სსსწაულნი¹⁰⁾ აღასრულნს: ამსს შემდგომად მამად ბერთა უვტრე განსახინა, თათ შთა-
 ყიდა ლაყასა, მღვიმეს ბნულსა, კაცთაგან მიუყვას: ვითარ განითქუას სიმგნე და მოათინება მი-
 ძი, ღოცნე¹¹⁾, კშმაკთა-გან განსაცდელთა შეწყნარება, ცრქელი და ყედრება უფლისა: მას შინა
 კეთილად აღასრულა ცხოვრება მისი: ითსოფა მღუდლისა მიერ სიწმიდე და წარვიდა¹²⁾ წინაშე
 უფლისა, და მუნეე მიმღებელ იქმსა¹³⁾ სსდა ღვაწლი აღასრულა. და ჩანან საფლავი დღესით, სს-
 სო ქართოქტლთა: წლითი-წლად სსწილნი აღმოკრესებიან, მორწმუნეთა განმამკნობელად, და
 ურწმუნთა განმამკვირვებულად¹⁴⁾: ვიდრე სულიერდა იყო, მრავალი სსსწაული აღასრულა: დიდსა-
 ცა არაგეთა მდინარე განაშო, მკელობელი აყლისა, განსახსებული შეთეე მშვიდ ჭყო, ვნებული არა-

1) Ce mot est le précédent venu qu'on a T.

2) T. აქ. და მს. შეიქა ხეშელი დიკურა.

3) T. კასწელა.

4) Mon M-ის მონასტონად.

5) Mon M-ის უბრძანა შეილია და მწყემად - დინეს მღვილი.

6) Mon M-ის კლდისა.

7) T. სსრგლსა კლდისსა.

8) T. დგორბული.

9) T. და ქრეს.

10) T. აქ. რამელნი განს ოდენ ჰლიყვარ წილისა მას შინა, რისილია სსსწაული მისი სრული ცხოვრებასა მან მისა წყოლილმან.

11) T. ცრქელი, ჰადეცხუბა, ეშხეთ ოტყენი, მკელობელნი აყდნის, კარსხვებელი შეფრ მყად ეო, ვნებული არაწმინდათანი ვნებენა,

უჭლოთა მანაჭა და მე მისა კეთილოზ... სოილი ეოველი ცხოვრება მისა ევითლად აღასრულნს, და შემდგომად მისა შილი სსწაულად.

12) T. აქ. ვიდა.

13) T. სსსყოფს და სსდგაწლოთა მან მამდებულ.

14) T. რამელნი სსწილნი წლითი-წლად მსდგებეს ევითლად კაცთაგან, სსკლდისსა მადე მოტყნათა.

წმინდათა-გან განჭკურნა, უშვილასა შვილი მინიჭა, და ძე-იგი კათალიკოს ჰყო. და იღვა წმიდა გუამი მისი საშუაოთსა და სადგაწოთს შინა მღვდმისასა :

დ. იყო მამა წმიდა ისე წილგანელი მოწაფე წმიდისა მამისა იოანესი: რომლისა არა უწიით მშობელნი, არცა აღგილსა სადაურობისა, თვნიერ ესეც ვიცით, თანა მოჭყვა იოანესი და მრავლისა ისულებითა ქართლისა კათალიკოს-მას აკურთხა მღუდელთ-მთავრად, საყდარსა წმიდისა ღვთისა მშობლისასა, ქვეყანასა მუხნარისასა, და სოფელსა წილგანისასა: ფრიადნი ურწმუნონი სწავლითა მოაქცივნა, მოძღურება და ქადაგება განჭვინა სამწყსოთსა თვისსა: დაბასამან ¹⁾ უწყოლობითა სასო- წარგვეთილ იუენეს, ამის-თვს რამეთუ შორს იყო ქსანი. შუა ტყე და მადლი გორა ჰქონდა: აღიღო კვერთხი თვისი, დღესა ერთსა, შესრულ-მა, ვედრებისა წარმთქმელ-მას, წინაშე ხატსა დე- დისა ღვთისასა: მიიწია ქსნი ²⁾ ჰირსა, უბრძანა წყაღსამან. „ილიერებითა უფლისა ხვენიას იესო ქრისტესითა, და ღვთის-მშობლისა მარამისთა, გიბრძანებ, მდინარეო, გამოგედ და შემო- გედ კვალსა ჩემსა ³⁾, და მოხდევდი წვერსა კვერთხისასა:“ უფალსა და უგზაურსა აღატსა შე- მოუდგა, ჰქვებოდა ვითარცა მონა: წარმოიღო ვიდრე წილგანისა ჩაღმა, რომელი დღეინდელად დღემდე მდინარეობს წყალი იგი: ამისა შემდგომად ღვაწლი მრავალი განხვისა უფლისა მიერ ⁴⁾, წარვიდა სიხარულითა, მღუდელთ-მოძღურებისა ჰსტიფი აღსრულა, ღირსი წმიდა სული შევედრა ღმერთსა, და მიიღო უფლად ჰსტიფოსანი გუამი მისი მონასტერსამაშვე წილგანისასა, რომელი აქამომდე ჩანს, სასოად და შესავედრებულად ქართუწლთა :

ე. იყო წმიდა მამა ანტონი შუა-მდინარელი და მოწაფე მამისა იოანესი: იყო წმიდა ესე განშორებულთა შორის ფრიად სთნო და წარჩინებული: მან უფლად სანატრელ-მან წმიდა-იგი ¹³¹ ხატი უფლისა ხვენიას იესო ქრისტესი, რომელი სახედ ჰირსა თვისსა ტილოსა ზეჟან გამოსასა, და ავტაროსს სასოება აღუსრულა, და შემდგომად ამაღლებისა, თადეაის-სიიერითა კელითა მი- უფლისა და განჭკურნა კეთრისა-მის-გან ქვემდებარისა ⁵⁾, და უფლითა სხდევულით მისით ნათელ იღო, თადეაის-სიიერითა კელითა. და შემდგომად მისსა ძე კაცისა ⁶⁾ ავტაროსისა, და კვალად შვილისა შვილისა ძისა მისისა ეხანცაღნეს მათ შეყობათა ოდენ, და არა ლუთის-მისა-ურებითა: რამეთუ განდგომილ ექმსეს ღვთის-მსახურებასა, და დამოკლებულ ემშაგათა საოცრებასა ⁷⁾. რამეთუ რა-

1) T შორს ქქონდა წყალი, რომელია ქქენ ქსანი, შუა ტყე.

2) T ქსანი.

3) T შემოადგე, et le reste de la phrase, jusqu'à mon, manquo.

4) T finit ainsi: რომელსა სრულდა ღვაწლსა და ხსწყულსა სრული ცხოვრება მისი მოვედრობისა. და მისა შემდგომად თით წინაშე უფლისა აღვიდა. და წმიდა გუამი მისი დაიღვა მონასტერსა მასვე წილგანისა, რომელი აქამომდე ჩანს საივლითა მისი, სასოად და შესავედრებულად: უფლად ქსნიველითა.

5) Il faut le nominatif, ქვემდებარე.

6) Ce mot est tout-à-fait parasite.

7) T სიციორებასა.

იგი ავგაროვს ეჟო ეშმაკთა, და ვითარ შემუსრნს და განუდგა მისი, ენება შურისატება რათა მოუზღოს ეშმაკთა, სსეჟ ძეველისა-მის საზოარველისა ¹⁾ დამგობისა, და მგობათა ხატისა-მის საუფლოათა, რომელი აღმართა ავგაროვ ბჟეთასეჟდა ქალაქისათა, სადააიგი ემართა კერძი ბილწი: რამეთუ მუნ დაუსვენს ხატი-იგი ტილონი, ფიტარსა-სეჟდა გარდა-რთხმული, რათა უოგველნი შემავალნი მუნ შინა სიღვით თაჟანის-ცემდენ: მაშინ ბილწ-მან შვილისა-წულ-მან ავგაროვის-მან აღირხია დღე-კეთილეობისა-წილ უსახუროება, და ხატი-იგი უარ-ჭეჟო, და ეშმაკთა შეუდგა, და იგონა ხატისა-მის ქრისტეისა, რათა წარწყმიდოს იგი:

მაშინ ებისკოპოს-მან მის ქალაქისა-მან გულისსხმა ჭეჟო განზრანვა ბოროტისა-მის, და ჭეჟო განგება დირსი, და შემსტავსებული მის ჟამისა, რამეთუ სადა-იგი ხატი ისვენს, კამარედად ქმნილ იჟო, და წმიდა-მან ებისკოპოს-მან დადგა კანდეელი აღნთებული, საფარველად ტაძრისა-მის აღმართა კეტი წინა-პირსა ხატისსა, და აღმოუო-რა ²⁾ კარი-იგი კამარისა, და შეათარია, რომელ უოვლად არა ეტეობოდა, თუ ერთი რომელ უახლეს არს: და შემდგომად უგანასკნელთა დღეთა და ჟამთა, ხვასრო, სხვასთა მიუჟე, მოადგა ქალაქისა, და უწეო თხრა ქვეშე ზღუდესა, და კერეთ შევიდეს რომელ ვერა აგრძისან თუ ჭბრძავსო: მაშინ დმერთ-მან არა დაიღუმა უტუჟელი აღთქმა, რომელ აღუთქმა, ვითარმედ „სღუდე ვარ მე ქალისისა“, და მშობელისა თვისისა მიუხეობითა, ევლავო-ვს, ებისკოპოსისა მის ქალაქისსა, გამოეცხდა დაღა დვთისა და ჭრქმა, ვითარმედ „მას რომელსამე ბჟესასეჟდა არს ხატი-იგი გელით-უქმსელი და დაჟარული:“ და ვითარცა განიღვიძა ებისკოპოს-მან, გულისსხმა ჭეჟო ჭეშმარიტებით ძილსა-შინა სეჟსებულსა-მან, და განთიად წარვიდა, ლიტანიით, ავგელსა-მან, და ჰოვა წმიდა ხატი-იგი უოვლად განურეგნელი, და კანდე-ლი-იგი წინაშე მისსა აღნთებული ეჟო, ეგუაოდენს ჟამთა სიმრავლესა-შინა. და გარდა-წვეთეს ზეთი მის კანდელისა მბრძოლთა მათსა-სეჟდან მის ქალაქისათა, და მიეჟსეჟულად, ვითარცა მიიხლდა, მიეღვა და დაიწესეს, და ვითარცა მტეგერი განიბნივენეს, და უჩინო იქმნეს: ხოლო რომელი იგი კეტი საფარველად მის ხატისა აღმართებულ იჟო, მას-სეჟდა გამოასახელ იჟო სხვა ხატი და მსგავსება წმიდისა-მის საუფლოას ხატისა, რომელი-იგი სწორებით ჰატე-იციემებოდადეს, და ნისტორიანთა ეკკლესიასა-შინა დაქსენეს:

132

მაშინ წმიდა-მან ამან ანტონი-მ ძიას მოადჟრისა თვისისა გზა, და ისწავა ჭეშმარიტი, და ცნა რამეთუ წარვიდა სომხითს, ჩრდილოეთით კერძო, სსეჟათათანა მოწაჟეთა, რომელთა აწ მოვიხსენსეთა, დავით, და დოდო, და შიო ანტოქიელი, და რგანი სსეჟანი მოწაჟენი იოანესნი, ერთისა საზღჟრისანი: ესე ცნა წმიდა-მან ანტონი, აღიძრა ტრფილეუბითა მოადჟრისა თვისისათა და ესეცა ეძვინებოდა გუღსა თვისსა, რომელ ნისტორიანთა ეკკლესიასა-შინა იუჟნეს საუფლოანი-იგი ხატნი. და აღიუჟანა კეტი რომელ საფარველად მის ხატისა უოფილ იჟო, და ხატი ქმნულ იჟო:

1) T სწორედეს; ce mot dérive de l'arménien, ვ-ვ, victime, et le s h final s'est changé en ჯ r.
 2) Mon M-it ძილიყარ.

ესე უჩინრად წარმოიქმნას¹⁾, წინა-აღმოსავლეთის ანგელოზისათა და უწყებთა ზეცურიითა, ჩრდილო-
 უოს, და მიწის მტკუნარისაკადა, განვლო იგი და დაემკვდრა აღმოსავლეთით, ვითარ ოთხ მი-
 ლიონს, ნაპრალსა კლდისასა, შინა-უგან შთათა აკრიანთა: ითასეს ასიფიდა ვითარ ხუთ მილიონს,
 და შიოს ვითარ ცხრა მილიონს, დაფით-დოდოს ათ-სამეტ²⁾ მილიონს: სოლო მუხს-თქვესვე რამელ
 წმიდისა ამის ანტონის კდგნეს სახრდელად გუამისა თვისის ირემისი, და იყო მთა უღალი და სერტუიანი
 და იყო ქალაქი ვითარ ერთ მილიონს, მცნრე: და ესე ირემისი წარვიდას ველსა, და ვითარ ჟამი მო-
 ვიდის, შინს მოვიდას, წველის³⁾. ვითარ მწყემსნი მოვიდოდეს ქამეულად: სოლო ერთსა ოდეს
 ჟამსა მიწვიესს უკამოდ და ფრთხინს, და უკან ს-უკრი მონადევდა, გორც-შეკვეთილი, და ესე და-
 უგვირდა წმიდასა-მას, და თქუა გუელსა-შინსა თვისსა, თუ „სადა ვინ შექმისოცა:“ რამეთუ არს
 უწყედა სიხლე⁴⁾ მის ქალაქისა, და მუის ვითარცა კაცთა თავლამრეუმედ⁵⁾ სედეასათანს ჭრქვა.
 „რა არს ეკე:“ და მათ ვითარცა პირმეტყუწლთა თავმიზიდვით ჭრქვეს. „სემომიდეუ და გინგე-
 ნოთ:“ და შეუდგა კრელსა მათსა, და მიწის მას ადგილსა. სადა-იგი შექმთეუელ იყო მათდა, და
 აჭა მთავარი მის დაბისა მოვიდოდა ნადირთხდა. და წინა-შეკმთხვია, და ჭრქუა. „ვინ ხარ:“ სო-
 ლო წმიდა-იგი გელითა უჩვენებდა სადა-იგი იყოფოდა და ვოგელსავე საქმესა, რამეთუ ესა არს
 ესმედა: მაშინ მთავარ-მან ჭრქუა. „შე შენი არს მესმის, და რომელ-ეკე გელითა მეუბნები ეგეცა
 მოკვეთოთ:“ და ჭრქუა. „წარიუქნეთ მჭედლისათანსა:“ და ვითარცა მიიუქნასეს, მჭედელ-მან მს-
 თი გახურვა, და გამოიღო, რათა გელი მოჭკვეთოს, და დაფრდა ქვე, და გელნი ვითარცა შექმანი
 შექმნენეს: მაშინ წმიდა-მან მიჭყო გელი, და ვითარცა საკვერცხელი გელითა აღებული მიუჭურა და
 ჭრქუა, „ჭყავ ადრე ბრასნებული შენდა:“ და იგი განკრთა სსწინელსა-მანს ფკდა სილვისა: და
 მსწრაფელ მიუმტნეს მთავარსა, და ჭრქვეს ვოგელი ხილული, და მან ბრასნა, რათა წინა-შე მისსა
 მიიუვანონ: და ვითარცა მიიუქნეს, ჭრქუა მას. „რა ჭტნებავს სოქუ, და ვოგელი მიგე:“, სოლო
 მტირედი ქვა უჩვენა მას, ვითარ სამეუელი, და ილოგდა: და ცნეს რამეთუ მარული უნდა, და მთარ-
 133 თვეს ორი ოდეს ქუა განუტყეველი. და მან მოხლისა ერთი ლიტრა და წარვიდა, და ალოკა ფურ-
 თა თვისთა: და იყოფოდა ხატსა-მას წინა-შე ვიდრე აღსასრულადმდე ცხოვრებისა შისისა: და
 წმიდა-იგი წმიდათა-შინს მიიტყადა, და სვეს დაგვიტყვა ხატიაიგი საუფლო, და არს ვიდრე
 დღენადელად დღემდე უჩინრად, და სასწაულთა მოქმედებს განცხადებულად, რომელ უადვილეს არს
 აღრიცხვა ზღვის ქვიშათა ვიდრე სავეირველებათა საუფლოსა-მის ხატისათა: გარნა ვინათ-
 გან დემრთი მხოლო არს მოქმედი სასწაულთა, მანვე მხოლო-მანს უწყის სიმრავლე სასწაულთა

1) T წმინდოლო.
 2) T ათსამე.
 3) T წველის.
 4) T სიხლე.
 5) T მკვე.

ვისთა. და უკეთუ სოლომონცა იყო, გერცა მან შეუძლოს აღრიცხვად, თანაურ ღვთისა მსოლომონს: 1)

ჟამსა-მან ოდეს თათამჟერობელი იუსტინიანოს, მეფე ბერძენთა, ჰბრძოდა კერძოთა ოსეთისათა, სასლფარსა აფსკვიასისა, ნათესავსა ხასკუნთასა, რამეთუ ექმნა მათ განდგომილება, მაშინ მოძღუწასა ნიჭი დიდი იუსტინიანოსი ფარსმასს, ქართუშლთა მეფესა, და ვეედრას რათა შექწიოს მეკედრობასა მისისა, ეოფლითა ძალითა თვისითა, და ბრძოდა უფოს ხასკუნთას: ისმინა უკუშლ ფარსმან ვედრება ბერძენთა მეფისა, და დაუტრეფა ეგვარე, მტველ სამეუფოსა თვისსა. ხოლო თათ უკუშლ წარვიდა, და შეწვენითა ღვთისთა დამოწმილად ნათესავი-იგი ხასკუნთა. და მთავარნი მათნი ეოფელნი შეჰბერობილნი წარადგინის წინსჴე იუსტინიანესსა. მერმე მოიქცა თვსადვე სამეუფოდ:

ოცდამეექვსესა წელსა იუსტინიანეს მეფობისსა, იქმნა კრება მეხუთე. ას სამეოც და სუთთა წმიდათა მამათა-გან, ქრისტეს აქეთ, ფაქს, კასტანტინეპოლის, ვიგილიოს წმიდისა ჰრომთა ჰპაპისა-სჴე. რომლისა წინამძღუარ იუქსეს ეგტიქიოს კონსტანტინეპოლელი, აპოლინარი აფლქსანდრიელი, დომნოს სტილიქიელი, და ადგილისა აღმავსებელნი იერუსალიმელთანი სტეფანოს, გიორგი, და დამიანოს ეპისოპოსონი: ხოლო შემოკრებს ოროგვანთა და მის-თანა მიმდგომთა თვს, დიდიმოს და ეგვარესთვს, რომელნიცა შეასწავსეს და დაამკვიფეს:

მათეე ჟამთაშინა იუსტინიანეს მეფობისთა, აფხაზნიცა შეიგვადნეს უმჯობესად, და ქრისტეანობისა შეიქწინარეს ქადაგება. რამეთუ ჰადატსა შინა იუსტინიანეს მეფისსა იყო ვინმე საჭყერისი აფხაზი ნათესავითა, და ეფფარტა სასელის-დებითა, რომელი წარვიდისა მეფისა-სიერ ქადაგებად მათდა, და აღთქმად, ვითარმედ ამიერიო-გან არცა კრიოლა-ვისი ნათესავისა მათისაგანი განგვებუდ იქმნებოდის მამაკცობისა-გან, რგინისა მიერ. რამეთუ მრავალნი იუქსეს მათგანნი მსს-სჴერ სამეუფოსა საწოლისა, რომელთა საჭყურის იცის წოდება ჩვეულება-მან: ვინცა იუსტინიანეს ტაძარი წმიდისა ღვთისამშობლისა აღაშენა აფხაზეთის შინა, ბიჭვინტას, მღუღელნი და-დგინსა მას შინა, რათა უგანტხადებულესად ასწავებდეს სჯულსა ქრისტეანობისასა: 2)

ხოლო ჩვენი ჰირეულსავე სიტყვასა-სჴედ მოვიდეთ³⁾: და მეფობითა-გან მირიან მეფისთა, ვიდრე 134 მეორისა ფარსმანისა, გარდაგდეს წელნი ორ ასი⁴⁾, და მექენი გარდაიცვალეს თოთხმეტი, და ვანტანგისითა-გან კათალიკოსნი გარდაიცვალეს ექვსნი: და მოკუდა ფარსმან, და დაჰდა მეფედ ძე მისი ბაკურ:

1) L'écrivain des sept pages précédentes, dans le M-it T, est un certain Giorgi, comme le prouve cette note marginale, d'abord en kboutzouri, puis en grec et en arménien: *ღო შე უდ ცო და მს აღწერა ეს უკუცო-ნიოტი*; plus bas *ეს სიერ სი. ანსხ* ΑΘΣ „Seigneur, mio pitio du très grand pécheur Giorgi, qui a écrit cette feuille; amen". Je ne me rends pas compte des quatre derniers caractères.

2) Les trois §§ précédents manquent aux M-its T, R.
3) Ce commencement ne se trouve que dans le M-it T.
4) Mon M-it en est un peu plus exact, et ainsi V. la Traduction.

ლწ. მეოცდანათურამეტე მეფე, ბაკურ, მე ფარსმან მეფისა, სოსროიანი:

ესე ბაკურ იყო მორწმუნე, და მასესებელი ეგგლეისათა. ამან განამრავლნა ეგგლეისანი და მღვდელნი სამეფოსაშინა თვისსა და განწმიდა ქართლი ყოფლისა უსჯულაობისა-გან¹⁾: და მოკუდა კათალიკოსი ევლავიოს, და მანვე მეფემან დასვა კათალიკოსად მეშვიდე კათალიკოსი, მაკარი: ამისვე უამსა შეფობდა სპარსეთს. რომელსა ერქვა ურმიზდ

და მასვე უამსა იყო სომხითს კაცი ერთი, შვილი მთავართა, სახელით ვასქენ, და ესვა მას ცოლი მთავართა შვილი, რომელსა ერქვა შუშანიკ, ასული ვარდანისი: ხოლო ამან ვასქენს ეუფლა ეშმაკი და განიზრახა მიქცევად ცეცხლისმასწორებად, წარვიდა წინაშე სპარსთა მეფისა, და დაუტევა სჯული ქრისტესი, და იქმნა ცეცხლის-მისასურ: ხოლო სპარსთა მეფემან წარმოგზავნა იგი ნიჭითა დიდითა, ერის-თავად რანისა: ვითარ მოვიდა და სცნა ცოლ-მან მის-მან შუშანიკ ქმრისა მისისა-გან დატევებად სჯულისა ქრისტესისა, აზღაარა ერსდა იგი ცოლად, და დაივიწყა სიუწარული ქმრისა თვისსა, და ყოფლითა გულითა შეუდგა იგი ქრისტესსა, აღსრულებად მცნებათა მისთა: მამინ ვასქენ შეუდგა მრავალ ღონედ, პირველ ღიქნითა და ვედრებითა, და ნიჭისა მიცემითა, შემდგომად შეატლო სატანჯველსა დიდსა, რომელი სიგრძისა-გან ვერ დავწყურენ ღვასწლინი წმიდისა შუშანიკისანი, და მოკლა იგი ქმარ-მან მის-მან ვასქენ, ერისთავ-მან რანისა-მან:

მამინ ბაკურ, მეფემან ქართუწმლთა-მან, მოუწოდა ყოველთა ერისთავთა ქართლისათა, და შემოკრიბნა ლაშქარნი ფარულად, და წარემართა ვასქენსა-ზედა, ჰარვით²⁾: ხოლო ვასქენ ველსა გარე დგა, კიდესა მტკვერისასა, სადა შეერთვის მდინარე ანაქერტისა მტკვარსა, დაესსა და შეიპურა ვასქენ, და დასწრეს წვრილად ასონი მისნი, და მოკიდეს ხესა: ხოლო გუამი წმიდისა შუშანიკისი წარმოიღეს დიდითა ჰატვიითა, და დაფლეს ცოტავს: ამან ბაკურ მეფემან წარგზავნა მოციქული წინაშე სპარსთა მეფისა, აუწყო ესე ყოველი, და ითხოვა მის-გან შენდობა: მამინ მეფემან განიზრახა გონებასა თვისსა, და თქვა: „უკეთუ შეგრისხდეო ქართუწმლთა, განერთნენ იგინი ბერძენთა:“ შენდობად აღიძრია. გამოგზავნა მოციქული ბაკურისსა, ჰასურითა კეთილითა, და ყოველი გამობად და ბრალობად ვასქენ მოკლულისა უბრძანა, და ამართლად ბაკურ სიკუჭდილისა მისისა-თჳს. და 135 წარმოგზავნა რანსა და მოვაკანს სსჳა ერის-თავი, რომელსა ერქვა დარიელ, და უბრძანა რათა კეთილად შეგობრობდეს ქართველთა:

და მოკუდა კათალიკოსი მაკარი, და მანვე მეფემან დასვა მერვე კათალიკოსი სჯომნ კათალიკოსად. და მოკუდა მეფე ბაკურ, და დარჩეს შვილნი მისნი წყრდინი, რომელნი ვერა იპურობდეს მეფობასა:

მამინ მეფემან სპარსთა-მან ურმიზდ მისცა ძქსა თვისსა რანი და მოვაკანი, რომელსა

1) T უსჯულაობისა-გან.
2) T ჰარვითა, რმყოთუ.

ერქუა ქასრე ამბარგეზ, და მოვიდა და დაჯდა ბარდავს, და უწყო ზრახვად ერისთავთა ქართლი-სათა, აღუთქუა კეთილი დიდი, და დაუწერს საერისთავთა მათთა მამულები შეიღობითა შეიღად და ესრეთ წარბიზინს ღიქნითა. და განდგეს ერისთავნი თვსთვსად, ხარკსა მისცემდეს ქასრეს ამბარ-ვესს¹⁾. და შეიღნი ბაგურისნი დარჩეს მთიულეთს კახეთისსა. და ნათესავნი შირდატისნი, ვან-ტანგის ძისანი, რომელნი მთავრობდეს კლარჯეთს და ჭავჭავთს, იგინი დარჩეს კლდეთა შინა კლარჯეთისათა. სსუა ყოველი ქართლი, სომხითი და ასოურგანნი, დაიპყრეს სპარსთა და ჭბრძო-დეს ბერძენთა:

შემდგომად ამისა მცირედთა წელთა, იქმნეს შოთონი დიდნი სპარსთა-შინა, შემოვიდა თურქთა მეფე სპარსეთსა-შინა. მოვიდეს ბერძენნი, ეწვევნეს სპარსთა, შუამდინარესა, იოტნეს²⁾, შევიდეს სპარსეთს, და იწვეს ტყვენებად სპარსეთისა: მაშინ ქასრე ამბარგეზ-მან დაუტყვა ქართლი და რანი, წარვიდა შევლად მამის თვისს: ესრეთა-რს უცალო იქმნეს სპარსნი, მაშინ შეითქვნეს ყოველნი ერისთავნი ქართლისანი, ზემონი და ქვემონი, და წარგზავნეს მოტიქულნი წინაშე ბერ-ძენთა მეფისა, და ითხოვეს რათა უჩინოს მეფე ნათესავთაგან მეფეთა ქართლისათა, რათა იეზნეს ერისთავნი-იგი თვსთვსს საერისთავოსა, შეუცვალეებულად: მაშინ კეისარ-მან აღასრულა თხოვამ მათი, და მოსცა მეფედ დის-წული შირდატისი, ვანტანგის ძისა, ბერძენის ცოლისა, რომელსა ერქუა გვარამ, რომელი ჭმთავრობდა კლარჯეთს და ჭავჭავთს:

ლთ. ოცდამეათცხრამეტე მეფე, ქართლისა კურატვალბატი, გურამ ბა-გრატოვანი. სოლო ესე გურამ იყო, დედით სოსროიანი, და მამით ჰაგრა-ტოანი, და ესე ბაგრატონიანი შვილის შვილნი და ნათესავნი არიან ამ გურამისნი. და ვიწყოთ ყოველივე ამბავი ბაგრატოანთა, თუ ვითარ არიან ნათესავნი დავით წინასწარმეტყუებლისანი და სოლომონისნი, ანუ ვითარ მოიწივნეს ქუჭუნასა ჩუჭუნა: ვიწყოთ ადამით-გან, და წარმო-ვითქუათ ყოველი ნათესაობა მათი³⁾:

ადამ შუა სეით. სეით შუა ენოს, ენოს შუა კანანს, კანანს შუა მალეღაელ, მალეღაელ შუა იარედ, იარედ შუა ენუქ, ენუქ შუა მათუსადა, მათუსადა შუა ლამექ, ლამექ შუა ნოე, ნოე შუა

1) T ამბარგეზსა.

2) Lis. იოტნეს.

3) Note du M-it T: ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონთა, ჩვენ ქართულთა მეფეთა. თუ ხადო მოიწივნეს ამას ქვეყანასა იგინი, ანუ რომლით ემით-გან უბრუნეს მათ მეუღას ქართლისა, რომელი აღწერა სუმბატ, მე-მან დავითს-მან, cf. p. 190; cette note remplace ici la rubrique ლთ.

სემ, სემ შუა არფაქსად, არფაქსად შუა კანინან, კანინან შუა სალა, სალა შუა ებერ, ებერ შუა ფა-
 136 ლეგ, ფალეგ შუა რაგავ, რაგავ შუა სერუქ, სერუქ შუა ნაქორ, ნაქორ შუა თარა, თარა შუა
 აბრავი, აბრავი შუა ისაკ, ისაკ შუა იაკობ, იაკობ შუა იუდა, იუდა შუა ფარეზ, ფარეზ შუა
 ესრომ, ესრომ შუა არამ, არამ შუა ამინადაბ, ამინადაბ შუა ნასონ, ნასონ შუა სალმონ, სალ-
 მონ შუა ბოორ, ბოორ შუა იობედ, იობედ შუა იესე, იესე შუა დაფით შეფე, დაფით შეფე-
 შუა სოლომონ, სოლომონ შუა რობამ, რობამ შუა აბაჟ, აბაჟ შუა ასა, ასა შუა იოსაფატ.
 იოსაფატ შუა იორამ, იორამ შუა რაზა, რაზა შუა იოთამ, იოთამ შუა აქაზ, აქაზ შუა ესე-
 კია, ესეკია შუა მანსე, მანსე შუა ამონ, ამონ შუა იოსი, იოსი შუა იექონია, იექონია შუა
 სალათიელ, სალათიელ შუა ზორაბაბელ, ზორაბაბელ შუა აბიუდ, აბიუდ შუა ელიაკიმ, ელიაკიმ
 შუა აზორ, აზორ შუა სადეე, სადეე შუა აქიმ, აქიმ შუა ელიუდ, ელიუდ შუა ელიაზარ, ელი-
 აზარ შუა მატთან, მატთან შუა იაკობ, იაკობ შუა იოსებ, ქმარი მარიამისი და ქმად კლეპასი.
 კლეპას შუა ნამ, ნამ შუა სალა. სალა შუა რობამ, რობამ შუა მუხთარ, მუხთარ შუა
 ელიაკიმ, ელიაკიმ შუა ბენიამენ, ბენიამენ შუა იერობემ, იერობემ შუა მოსე, მოსე შუა იუდა,
 იუდა შუა ელიაზარ, ელიაზარ შუა ლევი, ლევი შუა იორამ, იორამ შუა მანსე, მანსე შუა იაკობ,
 იაკობ შუა მიქია, მიქია შუა იოაკიმ, იოაკიმ შუა იერუბემ 1), იერუბემ შუა აბრამ, აბრამ შუა
 იობ, იობ შუა აქაბ. აქაბ შუა სვიმონ სვიმონ შუა იზაქარ, იზაქარ შუა აბია. აბია შუა გად,
 გად შუა ასერ, ასერ შუა ისაკ. ისაკ შუა დანა დან შუა სოლომონ, სოლომონ შუა შეიდნი ძმა-
 ნი, რომელნი-იგი მოსცნა დმერთამან ტუქტობასს შინა:

და ესენი შეიდნი ძმანი, ძენი ამის სოლომონისნი, წარმოვიდეს ქვეყნით ფილისტიმით,
 ტუვეკობით წარმოსრულნი ჭურანსი 2), და მოიწივნეს კელეცს, წინაშე რაქელ დედოფლისა და 3),
 სათელადეს 4) კელითა რაქელ დედოფლისათა: ერთი მათგანი შემოიფუნა სიძედ, და ორნი მათ-

1) T აურობემ.
 2) Manque à T depuis წარმოვიდეს.
 3) T აქ. მს. ვარ.
 4) T აქ, და დამოუხ იგინი ქვეყნისა სომხისთათა, და მუნ დღეინდელად დღეინდელ შეილანი მათნი შთავრობენ ხომისთის; და ოთხნი მათნი შინა
 მოვიდეს ქართლს. სალო ენითა მათგანი, სხელით ეურამ, განსინეს ერისთავად, და ესე არს ერისთავი ქართლისა და მამა ბატალიონთა; და ესე
 ბატალიონთა შვილი შეილანი და ნათესავნი არიან გურამისანი. სალო შინა მათნი, სხელით ხაქე, წარვიდა ვახუთს და დამოუხ იგი სერსეს, და სხე-
 ნი ორნი-იგი შინა მათნი, სხელით ასან და ვანსავარდ, წარვიდეს კამბეჟანს, და მოკლეს მათ სპარსთა სპარსთა, და დამოუხეს კამბეჟანს, და და-
 სხედეს მუნ იგინი, ცხოვრებად სომხბოუეს; და ასა ესამდელ შეილანი მათნი შთავრობენ მას შინა;
 სალო ვინთ-გან შთავლდა შეილანს უკლითა ვარკასისთათა, მათ ემთო-გან ეურა უულებად ქართლისა მსნურითა, ელერ მათადღე, რომელ
 დავსრულდა უულებად ქართლისა მსნურითა ბორკითა, სქეჟთა-მთა-გან მას ესამს მცხეთის კათალიკოსი იუ სულან ზეტრე, და სესეთა აღთქვად-
 ბოდა, და ტუელთი ბოქნადობოდა. ამჟამს მუსლიმობოდა. და კალა განდობობოდა, და სპარსნი უუდობდეს ქართლს, კახეთს, ჭრეთს, ხომისთს,
 სენეთს, აბოქანსეს.
 მოკურა კათალიკოსი ხუმონ, და დავად კათალიკოსად სამოელ კათალიკოსი მეტრე;
 მს ესამს კათალიკოსი იუა მცხეთას სამოელ, და ერთად შეკრება უოველი ქართლი, და გაქობანეს გურამი, დავითის ნათესავთ-გან, მოწვენი-
 ლი მათი მისთა თანა, ასამს და ვანსავარდს, რომელნი-იგი შემო გაქენითა ესენი წარმოვიდეს კელეცით, რომელნი მონათლსა დაქელად დედოფალ-
 შან, შინა შეილანი ქურანსი. ტუვეკობით მოსრულენი, ქვეყნით ფილისტიმით, და სათელადეს კელეცს, კელითა რაქელ დედოფლისთათა; რომელს

განნი ამისხელსა სომეხთა შეფეთა, ხოლო ოთხნი ესე ძმანი გურამ, საჭაკ, ასამ და ვარსაფარდ წარმოემართნეს ქართლს: მაშინ ვინათ-გან მოაქლდა შეფობა შვილთა გორგასლისათა, მით უამით-გან უფლება ეპურს ქართლისა აწსაურთა ვიდრე ამათამდე, არამედ დაესრულა უფლება ქართლისა აწსაურთა, ბორცოთა საქმეთა მათათაგან: მას უამსა მცხეთა აღთხელდებოდა, და ტფილისი აღშენ-დებოდა: არმაზი შემცირდებოდა, და კალა განდიდდებოდა, და სპარსთა დაეპურს სომხითი, ქარ-თლი და ასფურგანი: ხოლო მაშინ, ვითარ უცალო იქმნნეს სპარსნი, ითხოვეს ქართუჭლთა ბერ-ძენტო შეფისაგან შეფე ქართლისად: მაშინ კეისარმან მოსტა ესე გურამ კურატპალატი, რამეთუ მანგე კეისარმან მოსტა პატივად კურატპალატობა: და წარმოგვსაგნა მცხეთად: ხოლო სამნი იგი ძმანი ამის გურამისნი წარვიდეს კახეთს. და საჭაკ დაემსახლა ბაკურს, ძეს ნერსესას. ხოლო 137

ასამ და ვარსაფარდ წარვიდეს კამბეჩიანს, და გარდაუქციეს ერი ვეზანს, ერისთავს ბაჭარაშვი-ნისსა სპარსთასა, და მოკლეს ვეზან, და დაიპურეს მათ კამბეჩიანი. და დასდებოდეს მუნ და ცხონდებოდეს ხორნაბუჯს, და ამა უამამდე შვილნი მათნი მთავრობენ მასშინა: ხოლო ამის გურამისსე მოკრება კათალიკოზი სუმან, და დასჯდა კათალიკოზად სამოკლ:

და შვილნი ბაკურ შეფისანი, ნათესავნი დანისნი, ვახტანგის ძისანი, რომლისათჳს შეცა შეფობაჲ ვახტანგ შეფესა, იგინი დარჩეს კახეთსა, და დაიპურეს კახეთი და ტყრეთი, იორით-გან, და დასდეს უკარმოსა, და იუწეს მორჩილებასა გურამ კურატპალატისასა: მაშინ კეისარმან წარმოსტა განძი დიდალი გურამ კურატპალატისათანა, და უბრძანა რათა მით განძითა გამოიუწინ-ჩეს ჩრდილოს ლაშქარნი და შეკრათნეს მათთანა სპანი ქართლისანი, და შეგვსაგნეს სპარსეთს: ხოლო გურამ ჰყო ეგრეთ. გამოიუწინა ოგინი, დურძუკნი და დიდონი, და წარუძღუნა წინა ერისთავნი ქართლისანი: შევიდეს ადარბადაგანს და დაუწიეს ტუვენგად, და ესე-ვითარნი ჭირნი და უცალოებანი მოიწივნეს სპარსთა-სე: მაშინ გამოჩნდა კაცი ერთი სპარსეთს, რომელსა ერქჳს ბარამ ჩუბინი), ესე ეწყო თურქთა, სპარსეთს შესრულთა, ვითარცა წერილ არს განცხა-დებულად ცხოვრებასა სპარსთასა, მოკლა თურქთა შეფე და იოტა ბანაკი მათი: ხოლო სპანი იგი ბერძენთანი, რომელნი შესრულ იყვნეს სპარსეთს, შეიქცეს და წარვიდეს შინა, და დარჩომილ-ნი იგი, გურამ კურატპალატის უკვანდელნი, წარმოვიდეს იგინიცა შინა. რამეთუ ვინათ-გან მოიტადეს სპარსთა თურქთაგან, შექმნიდეს, და დაეცა შიში და ძრწოლას ქართუჭლთა სპარსთა-

მან მამათა მათთანა უცხვლა სახელი. რამეთუ ერისთავსა სახელს ღვთა მუშელ, და ერთსა ბაგრატი, რომელ არს მამა ბაგრატიონთა. ერისთავთა ერთი შემოიყვანა საიქ, და ორნი მათგანი ამჴსინა სომეხთა შეფეთა.
 ხოლო ოთხნი ესე ძმანი წარმოემართნეს ქართლს ვითა უცხვლა გვარსით, და გურამ განხიზნეს ერისთავად.
 შეცადათ ცხრამეტე, გურამ კურატპალატი ქართლისად, ბაგრატიონი ხოლო ესე გურამ იყო დელით სოსროანი და მამათა ბაგრატიონი.
 და ესე ბაგრატიონანი შელასა შელანი და ნათესავნი არიან ამა გურამ კურატპალატისა: ხოლო ამას გურამს მისცა კეისარმან პატივად კურატპალა-ტობა, და წარმოგვსაგნა მცხეთას. ხოლო შვილნი ბაკურ შეფისანი, suiv. p. 187.

1) T ჩუბანი.

გან: მაშინ იწეო¹⁾ გუარამ გურატჰალატმან ციხეთა და ქალაქთა მატრებად: და კვალად წყალთა
 ზა ეო ღმერთმან ქრისტეანეთასუელა. და სსუბა შუელი დავარდა სპარსეთს, რამეთუ იგივე ბარამ
 ჩუბინი, გადა სპარსთა შეფესა. და დასწვეს თუაღნი ურმიზდს შეფესა და ცოლის ძმათა მისთა,
 და იწეეს ბრძოლად ჩუბინამან და ქასრემ ამბარგეზმან²⁾: იოტა ქასრე ჩუბინისაგან, და წარვი-
 და საბერძნეთს. მაშინ კეისარმან მავრიკ მისცა ასული თჳსი ცოლად ქასრე ამბარგეზსა, და მისცა
 სპაჲ თჳსი, და წარმოგზავნა ჩუბინისასუელა: იოტა ჩუბინი სპარსეთით, და ქასრემ ამბარგეზმან
 დაიხურა ყოველი სპარსეთი: მაშინ მავრიკ კეისარმან, იურგა ქართუჭლოთათჳს ქასრესთანა, და
 ჭრქუბა. „ვინათ-გან დაუტეობათ³⁾ ქართუჭლოთა კერპთმისახურებაჲ, მუნით-გან მორჩილნი არიან
 ბერძენთა. რამეთუ ჟამსა-შინა მძლავრებისაგან თქუჭნისა იქმნეს განრყენილ ქართლი, და თუ
 არა სსუბა⁴⁾ სამართალი თქუჭნნი არა-არა არს ქართლსასუელა: აწ ბრძანებთა ღვთისათა, ვინათ-
 138 გან სრულსა სიუჭარულსასუელა ვართ მე და შენ, იეოს ქართლი ჩვენ შორის თავის-გუფად, მშვი-
 დობით, რამეთუ⁵⁾ მე ვარ მოურავი და მწე ყოველთა ქართუჭლოთა და ყოველთა ქრისტეანეთა:“

მაშინ ერჩდა სპარსთა მეფე კეისარსა, და განთავისუფლდეს ქართუჭლნი, და ესე გუარამ
 გურატჰალატი დაადგრა ბერძენთა მორჩილებასასუელა: იეო ესე გუარამ⁶⁾ კაცი მორწმუნე და
 მაშენებელი ეკკლესიათა. მან იწეო ეკკლესიაჲ ჟუარისა ჰატიფოსნისა, და აქამომდე ჳვარი ველსა
 ზედა იეო, და უქმსა ეკკლესიაჲ წელთამდის ოდენ: და კვალად ამანვე გურატჰალატმან განაახლა
 საფუტყელი ტფილისის სიონისა, რომელ შემდგომად ამის გუარამისა, განასრულეს აღშენე-
 ბაჲ ტფილისის სიონისა, ნახევარი ერთმან ვინმე ქვრივამან დედა-გატამან, და ნახევარი
 ყოველმან ერამან, ჳამსა ჰირველისა დაარსაჲ მთავრისაჲ, და იგი დაარსაჲცეა შექწია აღშენე-
 ბასა მისსა: რამეთუ ნათესავნი მორწმუნისა მირიან შეფისანი ყოველნივე ეკკლესიათა მაშენე-
 ბელნი იუენეს: ⁷⁾

და შეფობდა ესე გუარამ გურატჰალატი კეთილად და უშფოთველად. არამედ ქართლისა
 ერისთავნი ვერ სცვალნა საქრისთფოთაგან მათთა. რამეთუ სპარსთა მეფისაგან და ბერძენთა
 მეფისაგან ჭქონდათ სიკელნი მკვიდრობისანი საქრისთოთა მათთა, არამედ იუენეს მორჩილებასა
 გუარამ გურატჰალატისსა:

1) T მან გუარამ... იწეო.
 2) Manque à T, ici et plus bas, plusieurs fois.
 3) T დაუტეობათ.
 4) Manque à T.
 5) Manque à T.
 6) Deux mots manquent à T.
 7) Manque à T, depuis კვალად ამანვე. Note: ამ გუარამ ჰანკრატეონსა და ლილით სპელოგანსა ყოველსა-შინა, აღამენაჲ ჳვარის
 ეკკლესია და სიუფუელი ტფილისის განაახლათ.

ხოლო ამას გუარამ კურატპალატსა ესხნეს ძენი, რომელთა ქწოდებოდა სხეულად, ერთსა სტეფანოზ, და მეორესა დემეტრე: და ¹⁾ მასვე-სე მოკრულა კათალიკოზი სამოელ, და ამანვე კურატპალატ-მან დასვა კათალიკოზად სამოელვე მეათე კათალიკოზი. და ამისსა შემდგომად მოკრულა გუარამ კურატპალატი, და მის-წილ მეფე იქმნა ²⁾ ძევე მისი სტეფანოზ:

მ. მეორმოცე ერისთავთა მთავარი ქართლისა, სტეფანოზ, მე გუარამ კურატპალატისა: ³⁾

ხოლო ამან სტეფანოზ მეფობისა სახელი ვერ იკადრა, სპარსთა და ბერძენთა შიშისა-გან, არამედ ერისთავთ მთავრად ხადოდეს. და მის-სე მოკრულა კათალიკოზი სამოელ, და ამან სტეფანოზ დასვა მეათერთმეტე კათალიკოზი ბართლომე კათალიკოზად: ხოლო ესე სტეფანოზ იყო ურწმუნო და უშიში დთვისა, არა მსახურა დმერთსა, არცა ჭმაცა ჭსურულს და ეგგელისათა:

და ამის-სე იქმნა შოგოთი დიდი საბერძნეთს, რამეთუ მავრიე კეისრსა განუდგა ფოკას მკედარი, და მოკლა მავრიე კეისარი და შვილნი მისნი, და იპურა საბერძნეთი ფოკას მკედარ-მან: მაშინ სიძე-მან კეისრისა-მან ქასრე, სპარსთა მეფე-მან, იწყო ძებნად სისხლთა ცოლის ძმათა და სიმამრისა მისისათა, შესდგად და ტყვევად ⁴⁾. საბერძნეთს: განძლიერდა ბერძენთა-სე, და ვერ წინააღუდგა ფოკა კეისარი. ხოლო სტეფანოზ, მთავარი ქართლისა, შეუშინდა მეფეს სპარსთა-სა, განუდგა ბერძენთა და მიექცა სპარსთა: მას ჟამსა მანვე ქასრე მეფე-მან წარმოსტევენა იერუსალიმი და წარმოიდრო ძელი ცხოვრებისა, და შემდგომად ამისსა აღიღო დმერთ-მან კელი წყალობისა ქასრესა-გან, შეიპურა ძე-მან მის-მან, შესვა იგი საპურობილეს ბნელს ⁵⁾ და მოკრულა სენითა ბოროტითა:

ხოლო ამის სტეფანოზის-სე მტრეთას მოაკლდებოდა და კალა აღშენდებოდა. ტფილისი განძლიერდებოდა და არმანსი აღთხლდებოდა: მის სტეფანოზისი, სახელით დემეტრე, აშენებდა

¹⁾ და მოკრულა კათალიკოზი სამოელ, და ამან გუარამ კურატპალატ-მან დასვა მეათე კათალიკოზად სამოელვე, ხოლო ზენ ბრველსავე ხატავა-სა-სე, და მოკლდეთი.

ხოლო სამი ესე შინა წარედეს ცხოვრს, და საქაე დავითისა ბაქურს, ქესა წერსისთა. ხოლო ამან და ვარამვარდ წარედეს კამეჩანსა და ვარამვარდის ერეკლეს, ერის თავსა ბაქარ სუბისისა, და გუგან მოკლეს, და დამარტეს მათ კამეჩანთი, და იყო მას ეამსა მტრეთას კათალიკოზი სამოელ, და ამის-სე ტფილისისა მკედრთა ვედევისთა გებად იწესს, რომლისა ნამუვარსა უოველი ერი აშენებდა, და ნამუვარსა ერთი ვინსე დედა-კაცი და ამანვე კურატპალატ-მანცა განამდგა საეუფეკელი ტფილისის სიონისა, რამეთუ ნამუვარსა შინან მეფისა მთრწუნისთა უოველსევე ვედევისათა მამე-ნებელნი იყვნეს. Telle est la rédaction du M-it T; v. la Traduction.

²⁾ T დაუდა მე მისი.
³⁾ Cette rubrique manque ici à T, mais on l'a vue plus haut dans une note.
⁴⁾ T ტმამა-ად.
⁵⁾ Manque à T.

139 ეკკლესიასა ჟჳრისა ჰატიფოსნისა. რამეთუ სენბცა იყო მისათანა ბოროტი, და ვერ შემძლებელ იყო განშორებად კარსა ეკკლესიისასა: და სტეფანოზ მთავრობდა ყოველსა ქართლსა, და დაჯდა ტფილისს, და მორჩილებდა იგი სპარსთა: ხოლო ამისსა შემდგომად რაოდენთაჲმ წელიწადთა გამოჩნდა საბერძნეთს კაცი ერთი, თჳსი მავრიკ კეისრისა, სსხელით ერაკლე. ამან მოკლა ფოკა კეისარი, და დაიპყრა საბერძნეთი: განძლიერდა იგი და მიიუჭნა დასავლეთით თურქნი, და შეკრიბნა სპანი ურიცხვნი, და წარმოემართა სპარსეთად, ძებნად, ძელისა ცხოვრებისსა: და მოვიდა პირველად ზემოქართლს ¹⁾, სამცხეს, და ესმა სასწაულთამოქმედება ხატისამის, რომელი წმიდასა ღვთისმშობელსა გამოესახა, და მიეტა პირველწოდებულისა ანდრინასოთჳს, და მას მოესვენა და დაესვენებინა მცირესა ეკვდერსა შინა, აწვეურს: მოვიდა კეისარი ერაკლე, ხილვად და თაყუანისცემად ხატისამის: მაშინ იწყო ერაკლე აწვეურს დიდისა სუდრისა სპირველისა ჩაგლებად და შენებად, ვიდრემდის შიერთი-გან განსრულდა, მოწმუნეთა კაცთაამიერ, და მიერ შექმნეს საჳსი-სკოპოსოდ:

მაშინ ამან სტეფანოზ არა ინება განდგომა სპარსთა. განამარცხა ციხენი და ქალაქნი, და დაჯდა ტფილისსა შინა, მოვიდა ერაკლე კეისარი, და მოადგა ტფილისსა: ხოლო სტეფანოზ იყო ქველი შეკადრი, და შემმართებული. დღეთა ყოველთა გამოვიდის კართა ქალაქისათა, და ბრძოლის ბერძენთა: მაშინ უკუჭ მას წუგბასა შინა ჩამოაგდეს სტეფანოზ, და მოკლეს, და დაიპყრა კეისარმან ტფილისი: ხოლო ციხესა კალისსა დარჩეს კაცნი, და არა მოერთნეს მეფესა, და ციხის გამოღმართ ²⁾ ციხის თავმანს კმა ჰყო ³⁾ და ჰქრქუა მეფესა ესრეთ. „ვაცისა წვერნი უასრენ ⁴⁾ და ფაცბოტისა ჭისერი გაქუს:“ მაშინ ვითარცა ⁵⁾ ესმა სიტყუა ესე ერაკლე მეფესა, განრისხნა მისათჳს და ბრძანა. „დალცათუ გაცმან ამან ბასრობით მრქუა მე ფაცბოტობა, არამედ არა არს სიტყუაჲ მისი ცუდ: და მოიღო წიგნი დანიელ წინასწარმეტყველისა, და ჰოვა მას შინა წერილი ესრეთ. „გამოვიდეს კაცი დასავლისა, და შემუხრნეს რქანი ვერძისა აღმოსავლისანი:“ მაშინ განიხარა კეისარმან და დაიდასტურა, რამეთუ ყოველივე განუმარჯვებოდა: მაშინ მოუწოდა კეისარმან ძესა ბაკურისსა, ქართლელთ მეფისსა. ნათესავსა დაჩისსა, ფახტანგის ძისსა, რომელი ერისთობდა კახეთს, რომელსა ეწოდებოდა სსხელად ადარნასე, და მისცა მას ტფილისი და მთავრობაჲ ქართლისა, და დაუტევა მისათანა ერისთავი, რომელსა ერქუა ვიბლა, ბრძოლად კალისა: ⁶⁾

1) T ქართლს, et ce mot remplace toute la phrase jusqu'à მაშინ მან სტეფანოზ, 5 lignes plus bas.
 2) T და დაჯდა დამართებით ციხეს კალისსა, და.
 3) T მ. ციხის გამოღმართ აგინა ერაკლე მეფესა.
 4) T რომელსა გაცხენ წვერნი აცთხანა.
 5) Manque à T.
 6) Manque à T, depuis და დაჯდა; mais cela se retrouve plus bas, au commencement d'Adarnasé: à tort.

მა. მეორეოცდაერთი მთავარი ქართლისა, ადარნასე, შე შესამე ბაკურ შეფისა ¹⁾, სოსროიანი :

ხოლო ²⁾ ამან ადარნასემ, მთავარმან ქართლისამან, და ერისთავმან ჟიბღუმ ³⁾ უწევს ბრძოლად ციხეს კალისსა, და კეისარი წარემართა ბღდადს: ჰირველად ⁴⁾ მივიდა გარდაბანს, ვარაზ გაგელისა, და დაიღაშქრა ადგილსამან რომელსა ჰრქჳან სუზაშენი, და ნათელსცა ერაკლემ ¹⁴⁰ ერისთავს ვარაზს გაგელსა და ყოველს ერსა მისსა: და იწყო შენებად ეკკლეისისა, რომელი იგი უბრწყინვალეს არს ყოველთა ეკკლეისათა, და მუნით ⁵⁾ წარვიდა ბერდუჟს, და დადგა გუგუსა სოფლისსა, და აღმართა ჟუზარი ქვისა, და დადგა საფუძველი წმიდისა ღვთისამშობლისა ეკკლესიად, და აღსრულა გუმბათი მისი: და მუნით მივიდა ღაღს, და უწოდა შეწეკენელთა მთავარს და ნათელსცა, და წარვიდა მუნით ბღდადს ⁶⁾:

ხოლო მან ერისთავმან ჟიბღუმ და ადარნასე, ქართლის მთავარმან, გამოიღეს ციხე კალისა და შეიპყრეს ციხის თავი-იგი. ხოლო ⁷⁾ ამან ერისთავმან ჟიბღუდ ⁸⁾ ჰირველად ჰირი დრჳტნით აღუგრო, რომელ სიტყვითა მისითა კეისარმან განიხარა, რომელი თჳა სადიდებელი შეფისა ერაკელისი. ხოლო კადრებისამისთჳს შეფისა უყო ესე ყოველი ⁹⁾. ტყავი განკადა და შეფესა ¹⁰⁾ მისწია გარდაბანს, ვარაზ გაგელისსა ¹¹⁾: და ესე-ვითართთა სიკჳდილთა წარეგნეს სტეფანოზ და მისინი მისსურნინი. ამისთჳს უყო ღმერთმან მთავარსამან სტეფანოზს, რამეთუ არა მინდობითა ღვთისათა ცხონდებოდა, არამედ მორწმუნეთა ემტერებოდა, და ურწმუნთა ჰმოუერობდა:

1) T ბაკურისი.
2) T: და ჰრქჳა შეფემან მასრობელის თჳსა. იუფეთუ იყო ნელა სიტყვა-ეგა, კადრებისთჳს ჩემისა მიხატებელი ორკეცი დავიტეო პენ“ და დოუტეა: ტუელის მისთანა ერისთავი, რომელსა ერქჳა ჟიბღუ, და უბრანს ბრძოლად კალისი, და თუი წარესართა... Cette phrase est incohérente; et ce qui prouve que le M-it T a dû être *arrangé* ici, c'est qu'un feuillet a été déchiré, dont il ne reste qu'un onglet, sans que l'écriture soit changée ni le sens interrompu, entre les mots აღ-საკლესნი, et მანან განიხარა; v. supra, 4 lignes plus haut.
3) Cette leçon, dans le M-it R, remplace ვიბღუდ, du mien, et toute la phrase, depuis le commencement, juspu'au mot კეისარი, manque à T.
4) T და.
5) Manque à T.
6) Manque à T, depuis და მუნით.
7) Depuis ხოლო მან jusqu'ici, on lit dans le M-it T: ხოლო მან ერისთავმან ვიბღუმ მდებრთა დღეთა წარლო კადა, და ცი-სეგი ტუელისისა გამოიღო, და ციხის თავი-იგი შეიპურა მან ერისთავმან. „Cependant l'éristhaw Djibghou prit, en peu de jours, la citadelle de Cala, s'empara de celle de Tbilis et de la personne du commandant.“
8) Manque à T.
9) Au lieu de cette phrase, les autres M-its portent: „et après cela...“
10) M-its კეისარს უყა.
11) Au lieu de ce mot et de ce qui suit, les M-its portent: კადრებისათჳს უყო ყოველი ესე მან.

ხოლო მასინ კვალად წარიღეს ბერძენთა სსზღვარი ქართლისა, სპერი და ბოლო კლარჯეთისა, ზღვს პირი, და შვილნი სტეფანოსისნი დარჩეს კლდეთა შინა კლარჯეთისათა, და სსწუ ეოველი ქართლი დაიპურა ადარნასე, ბაკურის ძემან, მთავრობით, და შეფობისა სსელი ვერც მან იკადრა, და ერისთავნი იეუნეს თვს თვსსა სკერისთოსა: მასინ მკვდრობდეს და მორწილობდეს ადარნასე მთავრისა: და მოკუდა კათალიკოზი ბართლომე, და ამას ადარნასეამ დასვა კათალიკოზად იოანე ¹⁾: და წარგზავნეს ანტიოქიის, და მისთანა მოსაზომნი ერთი მოციქულათა და სკურთხეველათა. რამეთუ განწყებულ იყო კურთხევა ანტიოქიით კათალიკოზისა, და ვერღარავის კელეწიფებოდა სვლად გზასა ანტიოქიისსა: ამისთვს დიდი ზრუნვა აქუნდა ქართუწლთა: ხოლო დღეთა თეოფილაკტე, ანტიოქელ ჰატრიქისა, წარაფლინეს მოციქულნი და მივიდეს წინაშე თეოფილაკტე, ანტიოქელ ჰატრიქისა, და მიუთხრეს ნეტარსა თეოფილაკტეს ვითარმედ დიდსა ჭირსა შინა არიან ქრისტიანნი, მკვდრნი ქართუწლთა სოფლებსინი, რამეთუ დღითგან ნეტარისა ანასტასი მღვდელ-მოწამისათა არა კურთხეულ არს, სიძნელისათვს გზათას: ხოლო მან ჰყო სსზოგადო კრება, და განაწინა, ბჭობითა კრებისათა, მთავარეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თვსთა თასა, რათა შეკრებოდეს ეპისკოპოსნი სსმრეველსა მისისანი, და აკურთხევედეს კათალიკოზსა, უამითიუჟამად, რომელიცა სსმღმერთომან მადლმან უწყენოს მათ, და რომელი გამოირჩიონ და სთნდეს მეფესა და ეპისკოპოსთა, და ერსა და მოუწასთა მის

141 ეკკლესიისათა: და შეუქმნა მათ აღწერილი მოსასსენებელი თავისა თვსისათვს და მუნ შემოკრებულისა კრებისათვს, და კელთა-დასსმულ ჰყო ერთი ორთამათ მისსა მოვლინებულთა მოსაზომთაგანი, სსხელით იოანე, მის უამისა კათალიკოზად მათდა: ხოლო ამას ანტიოქიის კრებასა შინა განატიონდა და განთავისუფლდა მათგან კათალიკოზი: რამეთუ კელ ქვეით აღარ არის ჰატრიქარსთა, აღარც აკურთხევენ, არამედ თვსნი ეპისკოპოსნი აკურთხევენ, და მიერთგან განუფინა ქვეყანასა ზედა ვითარმედ განთავისუფლდა კრებასა შინა ანტიოქიისსა: მასინ უკუწ იოანე გუთელ ეპისკოპოსი თვსისა სსმწესოსა და ერისა მიერ მოიფლინა ქართლად, და ქართლისა კათალიკოზისა იოანეს მიერ მიიღო კელთა-დასსმვა, მცხეთას. რამეთუ მას უამსა სსბერძენეთისა კერძონი ხატთა ბრძოლისა წვალებასა დაჰპურნეს: მოკუდა კვალად კათალიკოზი იოანე, და ამასვე ადარნასეამ დასვა ბაბილა კათალიკოზად ²⁾:

ხოლო ერეკლე კეისარი შევიდა ³⁾ ბაღდადს, შეიპურა ხვასრო, და მთაღებისა ძელი ცხოვრებისა, და მოკლა ხვასრო, და იწყო შენებად იერუსალიმისა, და დასვა მოდისტოს ჰატრიქაჰად: და წარუღო ბაღდადი და უკმოიარა გზა ქართლისავე, წელსა შეშვიდეს რადგან ხაველი:

1) Cette phrase manque au M-its T, et ce qui suit, aux M-its R, T, mais se trouve, avec beaucoup de variantes, dans ce dernier, à la p. 143; v. la Traduction.

2) Fin de ce qui manque aux M-its R, T.

3) T აქ. სსრკოს ჰა კმოლო.

და ეკკლესია ჭურისა ჰატიგოსნისა და სიონი ტფილისისა განესრულნეს ადარნასე, ქართლისა მთავარს: მამინ ¹⁾ ერეკლე მეფე-მან ტფილისს, მცხეთას და უჯარმოს, ქადაგნი განაფლინნა, რათა ეოველნი ქრისტეანენი ეკკლესიას შევიდნენ, და ეოველნი მოკუნნი და ტყეცხლის-მის-ხერნი, რომელნიცა არა მოინათლენ, მოისრენ: ხოლო მათ ნათლის-ლება არა იხებეს, არამედ ზაკვით აღერვიეს ქრისტეანეთა თანა, და მიაწიეს ეოველთა მათ-ზედა მხავილი: და ეკკლესიათა შინა მდინარენი სისხლთანი დიოდეს, და განწმიდნა სჯული ქრისტეს ღვთისა ჩვენისა: მამინ წარვიდა ერეკლე მეფე სამეფოდვე თუსად ²⁾ და წარიტანა თანა, მანგლისით და ერუშეთით, ფერკთა ფიცარნი, და სამსჭუბლნი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, რომელი მოცემულ იუენეს კოსტანტინუსა-გან მირიან მეფისადა: მამინ ³⁾ შეწუხდა ადარნასე, ქართლისა მთავარი. ევედრებოდა რათა არა წარისხენეს კეისარ-მან ⁴⁾ ნიჭნი იგი ღვთისა-მიერნი, არამედ არა ისმინა კეისარ-მან ვედრებად მისი, და წარისხენა თანა:

ხოლო ამის ადარნასეს-ზე გარდაიცვალა კათალიკოზი ბაბილა. მანვე ადარნასე დასვა კათალიკოზად თაბორ ⁵⁾: და შემდგომად ამისა ⁶⁾ მოკუნდა ადარნასე მთავარი, და ⁷⁾ მის-წილ დაჟდა ქე მისი სტეფანოზ:

მბ. ორმოცდაძეორე ⁸⁾ მთავარი ქართლისა, მეორე სტეფანოზ, ქე ადარნასე მთავრისა, ხოსროიანი:

ხოლო ესე სტეფანოზ იყო, უმეტეს ეოველთა ქართლის მეფეთა და მთავართა, მორწმუნუ და განმწმენდელი სჯულისა, მასენებელი ეკკლესიათა, და მან მოადგნა ზღუდენი ეკკლესიასა ჭვარისა ჰატიგოსნისას, და აღაშენნა დარბაზნი. და დაუწერა კრება ეოველთა ჰარასკევთა, და მან შეკრიბნა ეოველნი ებისკოპოზსნი და მღვდელნი მის არისანი კათალიკოზს თანა. წინაშე ჰატიგოსნისა ჭვარისა, და ადიდის ჰარასკევი, გითარცა დიდი ჰარასკევი: ხოლო სკათალიკოზო არნ კრება ეოველთა ხუთ-შაბათთა, და ადიდის წმიდად სიონი, და გითარცა დიდსა ხუთ-შაბათსა, საიდუმლოსა

1) Réduction du M-it T: და წარმოემართა ამითვე უშობიარა, რათ-გან ხაგლო ეზა ქართლისავე და მი-უდა წელსა შევიდნეს და კიდრე მოხლოვადვე მისს ტფილისს ეკლესია სიონი განესრულიათ, ხოლო ვკარას ეკლესიას აკლდა; და მან ერეკლე... „Parti de-là, il revint sur ses pas et reprit la route du Karthli. Avant son entrée à Tiflis, l'église de Sion était achevée, mais il manquait quelque chose à celle de la Croix.“ V. la Traduction et les variantes qui en résultent.

2) M-its წარვიდა, sans rien de plus.

3) Omis, T.

4) Omis, T.

5) T: კათალიკოზს სმნი კათალიკოსნი, მეათათმეტე კათალიკოზი იოანე, ბაბილა, დამორ.

6) Ce mot et le précédent manquent à T.

7) T და დაღდა ქე მ. ს.

8) T ორ.

თანა გორციოთა და სისხლითა¹⁾ ქრისტესითა: ხოლო მცხეთას სავისკოპოზოსს არნ კრებაჲ ყოველთა შაბათთა, და კსენებაჲ პირველ-მოწამისა სტეფანესი და ყოველთა მოწამეთა, და დიდი-სამის განძლიერებისა სპარსთასა, რომელი წამებულ იყო²⁾ აბიზოს, სეკრესელი ეპისკოპოსი, რომელმან მოაქცივნა უმრავლესნი მთუენნი არაგვსა ჯდომსაგლითა: ხოლო პატრიარხნი გუამი მისი, და დვეს მცხეთას, სავისკოპოზოსსა, სპარსოსსა ეპისკოპოზოსთას. და დღესასწაულსა მისსა უფროს ყოველთა დღესასწაულთა შეკრბიან და აღიღან ღმერთი:

სტეფანოზ დაჟდა ტფილისს ცხოვრებად, და კათალიკოზი იყო სამოელ და ენონ, და მის-ზე, ქუჩუანს ქართლისა აღწერეს, და წარიდეს საბერძნეთს: ხოლო მოიწია ამავე ვითარმედ ბა-დადს დაიპყრეს აგრიანთა³⁾:

მათ ჟამთა უკვე გამოხინებულ იყო მაჭმედ, ნათესავი ისმიალისი, მოძღუარი სარკინოზთა სკულისა, და ყოველი არაბია და იამანეთი დაიპყრა, და მოკჳდა იგი, და დაღვა მისწილ აბუბე-ქირ, და შევიდა სპარსეთს: რამეთუ გინათგან შესრულ იყო ერაკლე მეფე სპარსეთს, განერყუნა სპარსეთი და აღარაჲინ იყო წინააღმდეგობი მისი სპარსეთს შინა: ამას აბუბექირ აგრიან-მან დაიპყრა სპარსეთი, შევიდა ბაღდადს და უმრავლესთა მძღავრებით დაატეობინა ცეტცელის-მსახუ-რებაჲ, და მოაქცივნა ცეტცელის-მსახურნი-იგი სარკინოზად: და მოკჳდა იგი, და დაღვა მისწილ ომარ, და უმეტეს განძლიერდა იგი: მაშინ უთხრეს მეფესა ერაკლეს, ვითარმედ შემოვლენ აგ-რიანნი. შამად და ჟაჲირეთად, რომელ არს შუამდინარე, და გამოვიდა ერაკლე ფილისტიმედ, რა-თამცა ეწყო მუნ: ხოლო იყო მუნ მონაზონი, კაცი ღვთისა, და მან ჰქრჳა მეფესა ესრეთ, ვი-თარმედ „ივლტოდეთ სარას განსებულთა ანუ-თუ განკერძოებულთა, რამეთუ უფალ-მან მისცა აღმოსავლეთი და სამსრეთი სარკინოზთა, რომელ არს თარგმანი მისი სარას ძადლი:“ და მონა-ზონისა-მის სიტყვითა ესე უთხრეს ერაკლე მეფესა ფანსკულაფთა-ამრცხველთა და სრულთა მი-სანთა: აღაშენა ერაკლე მეფემან სვეტი და დაწერა მას ზედა. „მშვიდობით, შუამდინარეო და ფილისტიმო, ვიდრემდის წარგდეს შვიდნი შჯდეულები:“ შჯდეულისა-თჳს ესრეთ პოვეს ჟამი გან-საზღურებული ფილოსოფოსთა, ჰრემის-ტროსმან-იჟინტონის წიგნთა შინა, რომელ არს სარკი-ნოზთა-თჳს, რომელ არს ორ ას ორამეოც და ათი წელი: ხოლო მოჭმედის გამოხინებადმდე ალექსანდრესით-გან გარდასრულ იუენეს წელნი ცხრა ას ოც და შჯდნი: მაშინ ყოველნი ნათესავნი ბერძენთა წარხინებულთანი, ჰფლვიდეს ქვეყანათა შინა განძთა მათთა, რათა რა-ჟამს გამოვიდეს 143 პოონ განძი-იგი, და არდაღარ სახან ჰირი-იგი წარღებასა, და კვალად გამოღებასა:

და აღმოვლო მუნით ჰქრაკლე კეისარ-მან გზაჲ რანისა და მეორედ შემოვიდა ქართლად-და ჰქრჳა ნათესავსა სპარსთასა, რომელნი შემოღლტოფვილ იუენეს სარკინოზთა-გან, უკეთუ

1) Il me semble qu'il faudrait: კორციოთა და სისხლითა ქრისტესითა.

2) T მოკვლნი... იუენეს.

3) Tout ce § ne se trouve que dans le M-it T.

„უწყით ვითარმედ დასრულდა შეფობაჲ თქუენნი. დაუტყვეთ სრდილო და შემოვედით ჩვენათანა:“ და მათ დაუტყვეს ქვეყანაჲ ესე, და დაფხენეს განძნობიგი მათნი: და რომელნიმე წარვეყს, და რომელნიმე დადგეს, და შეიტანნეს ყოვლისა სვანძურისა გუჯარნი: და რა გუჯარნი დაწერეს, ადწერეს სათესავნი თჳსნი და ქვეყანაჲ, და დადგეს, რათა ოდეს მოვიდნენ ბერძენნი, მით გუჯართა მოიძიებენ 1) სათესავნი მათნი, და თვითოეულად განუეონ განძი და ქვეყანაჲ 2):

მოკუდა კათალიკოზი თაბორ, და დასვეს კათალიკოზად სამოყლ. ამის შემდგომად გარდაჰქედეს რაოდენნიმე წყლენი: ქრისტეს აქეთ, ქნე, იქმნა კრება მიეკუქნე, რომ წმიდათა მამათა, კოსტანტინეპოლის შინა, მეთაბამეტეს წყლეს ზოდონი კოსტანტინეს მეფობისას, რომელი იყო მამა იუსტინიანესი, რომლისა წინამძღუარ იუენეს თეოდორე და გიორგი, ხუტესნი, და იანე დიკონი, ადგილის მცველნი აღათონ, ჰრომათა შაზისანი. და გიორგი კოსტანტინეპოლელი, თეოდანე ანტიოქელი: ამის კრების მიერ ბრძანეს ესრეთ, წმიდისა ეკკლესიისა საქართველთა თჳს, რომელთა წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ ჰატევითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკკლესიანი, სპატრიარქანი. და იყოს კათალიკოზი ქართლისა სწორი ჰატრიარქთა თანა, და აკურთხევიდეს, მწყობად და განაკუბდეს სიმართლით მთავარეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა, და საწყეოს თჳსს ქართლსა, გამოდმავადმე კახეთსა, შაქსა, შირვანსა, და მიდგმით წამოვლით მთისა მის ადგილისათა, სვანეთისა და ჩეჩქენის სამხედურმდის, სულად ოსეთსა, და ყოველსა შემოქართლსა, სამცხე-საათაბაგოზსა: „მისთჳნ მიგვითოვლია საქართველთა

1) Ou moïsoïm.

2) T აჲ. და შევე კრევე ქვეყანაჲსილი სამეფოდ იუსად შეიქცა ამის შემდგომად განუენს მოქმედის ქადაგება, და შეუდგეს ერნი ურთიერნი, ვიდრე მისი დაიპირეს სპარსეთი და ურბანული კერმო ქვეყნისა, და მიდეთი და ხომითა ვიდრე კასადუთიმედ და პოსტომედ მოიწინეს. და ვითარცა განწესებულ იყო ანტიოქიანი კურთხევა ქართლისა კოსტანტინეს, და წესითა და სავსელობითა სწავლადარაღის კელეწიებობად ზღვა გზასამს, მამისიან ავარანთასა, ამისთჳნ იურადი ზრუნვა აქუნდა ქართველთა. სოლო აღდეთ თეოდორე ანტიოქელი ჰატრიარქისა წარვადეს სოციქული საქართველთა, და მოიხარეს ამს ბრძანებულსა სოლო თეოდორე ჰატრიარქთ (sic) იო კრებაჲ ყოველთა მართლმადიდებელთა მთავარ ეპისკოპოსთა და მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა, და განხიზნეს ერთი, რათა ეუხსოპოსნი სამცხელოს მისიანი შემოგებობიან და მოვალეთა გამოჩინეთა მათთა და საკათოლიკოსისა მის ადგილისა მკვლელთა და ერისთა და განხიზნონ ყოველ რომელიმე დეკრემან განმარტებლად და წესისა უბრთუთ მთვე კურთხეობა და მისი ზნობისა მასხანსეხელი წიფი დაწერად და დაბეჭდეს თჳსთა ბეჭდითა და მისცა მათ წესისა უბრთუელთა, და ერთსა მოსრულითა მთავანთა სასულითა იარსეს კელნი დასსსა კესტე: ამითოჲს განთავსიულად: რამეთუ კათალიკოსი ქართლისა და კელეწიეთა არს არს ჰატრიარქთა და არს იურთმევიან, ჰატრიარქთაგან, არამედ თჳსისა სამწყობისა მიტროპოლიტთა და მთავარ ეპისკოპოსთა და ეპისკოპოსთაგან იურთმევიან. რამეთუ იარსეს უფავლი არს და მოციქულთა მავიერი, და მოციქულთა ტაბლას სედა მულოში, და ჰატრიარქთ, თავი იარგელთა ეკლესიათა, წმიდა კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია სეცო ცხოველო, და ჰქეს უფლებობა და კელეწიებაჲ კათოლიკოსთა ყოველთა სედა. და მისიერად შეეცემის იარგელთა მადლი და კურთხევა შეკრებისა და განსისისა. და იურთმევიან შეუენი და მთავანნი, მთავარ ეპისკოპოსნი, და მიტროპოლიტნი, ეპისკოპოსნი, და არს სამწყობად კელეწიეთა ქართლი, რანი და კახეთი, ოსეთი, ზეანეთისა და ჩრქუმის სამხედრად. სამცხე, საათაბაგო, ზნორთა სეჯადამ არბუანისსა სეჯადამ: cf. sup. p. 140, 141, et la traduction de ce passage dans une note du texte français. Du reste, cette addition, dans le M-it T, est d'une main différente et suivie de quatre pages blanches, au bas desquelles se trouvent des remarques insignifiantes, de l'ancien possesseur du M-it, Tsoréthel Grigol.

ეკლესიანი, მას ჭმონებდენ, და მის გულ ქვეშე იუწენ, და ჭსჯულსა მისსა ერჩდენ, და მის-გან იმწესებოდენ: და მიგვიტყვიან გელმწიფება შეკრვისა და განკნისა, რომელი შეკრას, კრულ იყოს იგი ცათა შინა. და რომელი განჭკნას ქვეყანასა ზედა, კსნილ იყოს იგი ცათა შინა: სოლო ჰირფულით-გან, ანტიოქიის კრების მიერ განპატონებულ იყო, და ამ კრების მიერ დაგვიტყვიან ცათა შინა. რამეთუ ნუ იქმნებინ მიტროპოლიტი, ნუცა ებისკოპოზი კათალიკოზისა შეუნდობლად: სოლო უკეთუ ვინმე იკადროს კათალიკოზისა წინააღმდეგობა, მთავარებისკოპოზ-მან გინა მიტროპოლიტ-მან, ანუ ებისკოპოზ-მან, ანუ დაიპყრას ხარისხი და ეკლესია, ძალითა, კათალიკოზისა უკითხვად და შეუნდობლად ანუ იგურთხოს მეფე გინა მთავარი, ანუ მთავარ-ებისკოპოზნი და მიტროპოლიტებისკოპოზნი, განიკვეთეს: სოლო ოდესცა ენებოს შემზადება და კურთხევა მირონისა, აკურთხოს თვისა ეკლესიისა: რამეთუ მრავალნი მრავალ-გის ამათ

144 პირთა-თვს გვიკითხვიდეს, და დაგბრკოლდებოდით ჩვენ უმეტრებით: და ესე მცირედნი სიტყუნი, გთარცა თქლის შერებულმან მიმო-განთესულნი წმიდათა წერილთა-გან, ერთად შემოგვიკრიბენ, ჭერ-ჩინებთა შენითა, კაცო ღვთისა:

სოლო სტეფანოზს ესწეს ორნი ძენი. უხუცესსა გწოდებოდა სხელად მირ და შედეცა (არხილ¹⁾): და განუყო უოველი ზუსტად სემეფოსა მისისა, სავანძური ოქროსა, და ვეცხლისა, და თქლათა პატრიოსანთა. რამეთუ²⁾ სახეგარი საქონლისა მისისა წარილო³⁾ ქვეყანასა ეგრისსა⁴⁾, და წარიტანა თანა ძე თვისი პირამო⁵⁾. და სახეგარი საქონლისა მისისა მისცა არხილს, უმრწემესსა ძქსა თვისსა: სოლო არხილ დაფლა სავანძური მისი უფროსი გვესა კახეთისსა. სოლო სამსახურ-ბედნი ოქროსა და ვეცხლისანი, გვესა უფარმოსასა, და სავანძური ქართლისა და ჯავახეთისანი, დასხნა მასლობლად გორს, რომელი⁶⁾ მანვე ერაკელ განაჩინა განითა სავანძვად მათათვს რომელნი თანა ვერ წარჭქონდეს: სოლო სხელი გორისამის არს ტონითა, რომელ არს⁷⁾ თარგმანებით, მათ-ოქროსა: და დასვა მასზევად ტილისში, რათა ვერა-ვინ შეუძლოს გამოღებად: სოლო სავანძური უოველი ქართლისა ეკლესიათანი დაფლნა ახრდილსა დიდსა სიონისა მცხეთისსა: და შემდგომად მცირედთა დღეთა შევიდა არხილცა ეგრისადგე, შიშისათვს ამირა აგარიანისა, რამეთუ მოიწია ქართლად. და მუნ უოფასა შინა მოკაჭდა სტეფანოზ, მთავარი ქართლისა, და მის-წილ მეფე იქმნა ძე მისი მირ და არხილ.

1) T, simplement: არხილ და მიქ, Artchil et Mihar.

2) T და.

3) M-ის წარიტანა.

4) ესე გეგონდა კათალიკოზი აფხევისისა, ქრისტეს ძეგთ, ზედა ის იც წელს, n. de mon M-it; v. la Traduction.

5) Omis, T.

6) Ou გორს. T რომელნი.

7) T და.

მგ. ორმოცდაშესამე მეყუე, მირ და მძა მისი არჩილ, ძენი სტეფანოსის მთავრისანი, ხოსროიანი:

ხოლო მუნ ერისს უოფნას შინა ამის მეფისა მირისა და მძისა მისისა არჩილისა, მოვიდა ამირა ავარიანი ქართლს¹⁾, რომელსა ერქვა მურვან-ურუ, დისწული მომედისი, რომელი წარმოვედინა ეშიმს, ამირმემღს ბადადეღსა, ძესა აბდალ-შელიქისასა, სათესავისაგან ამათისა. შემდგომად სიკვდილისა მოამედისა, დაეტყუებინა მთავრობაჲ თჳსი²⁾. და ამის-თჳს ეწოდა ყრუმ, რომელ მეორედ არა მიითუღიდა სიტყუჳსა განმსრახათასა: ხოლო რაჳამს აღილო მთავრობა სპარსთა და არაბთა, და აღძრა ყოველი თჳსლ-ტომი ავარიანთა, და განილაშქრა ქრისტეანეთა ზედა, და აღაოკრა და მოსრა, და ტყუე ყო ქვეყანა საბერძნეთისა, და სასომხითოსა, ვიდრე ზღვადმდე, და მოეფინა ვითარცა ღრუბული ბნელისა, სიმრავლითა, ვითარცა მკალი და მუმილი, არეთა ჩრდილსათა, და დატარა შირი ქვეყანისა: მაშინ³⁾ ყოველი მთავარი და ბატონიშენი, სათესავნი ერისთავთა, წარჩინებულნი ქართველანი, შევიდოდეჲს კავკასიად, და დაიშლეს კლდეთა და ღრეთა. და მოგლო ყრუმან ყოველი კავკასიად, და დაიპყრა კარი დარიელსი⁴⁾ და დარუბანდისა, და შემუსრნა ყოველი ქალაქი, და უმრავლესნი ციხენი ყოველთა საზღვართა ქართლისათა და მოვიდა სამცხეს და დაიბანაკა არეთა ოპრეისათა: რამეთუ იყო მაშინ ქალაქიოგი სახელოვანი, ძველ ნაქმართა მისთათჳს: მაშინ უკვე აღიძრა და წარმოვიდა სამცხით, და წარმოემართა ქვეყანად არგვეთად და წინააზრობლნი და რჩეულნი წარმოვიდეჲს: მაშინ იყვნეს დიდნი და დიდებულნი ტომებითა მთავრნი, ქართველნი, სასახეებისაგან ქვეყანისა არგვეთისა, დავით და კოსტანტინე: მაშინ იყვნეს შეკრებულ და რჩეულ და ფრთხილ: ხოლო იხილეს-რა წარმართთა დავით და კოსტანტინე, აღიზახეს ვითარცა შეკრთა, და მოერთნეს: ხოლო დავით განაძლიერა გუნდი თჳსი, და უშიშ ყვნა იგინი. აღიზახა ვითარცა ღომამან და აოტა, და განაბნოვის იგინი: ურიცხვ მოსრეს, და აღდეგინა ძლევა ქრისტეანეთა: მაშინ მეოტნი უკუნაძიქეს მურვან ყრუსა. რა-იგი მოწვეულ იყო მათაზედა, ვითარმედ წინააზრობლნი დაშქარნი რჩეულნი ყოველნი მოსრეს შეშის მსახურთა, ხოლო მან შირსა თჳსსა იგრნა კლენი თჳსნი და თქვა, ვითარმედ „ვის არს მკადრე, რომელამინცა წინააღუდგა დიდსა მოციქულსა მოამედს, დედის ძმასა ჩემსა:“ ესე თქვა და შეუძახა ყოველსავე სიმრ-

1) Depuis la dernière phrase du chap. précédent, jusqu'ici, omission du M-it T, qui porte: შინათჳს ამირა ავარიანისა. რამეთუ შირი ქართლად, რომელსა ერქვა მურვან-ურუ, რომელი არა მიითუღიდა სიტყუას განმსრახათასა. ამის-თჳს ეწოდა ყრუ. და იყო დისწული მოამედისა, შემდგომად სიკვდილისა მოამედისა დაეტყუებინა მთავრობა თჳსი, და წარმოვედინა ეშიმს ამირ მემღს ბადადეღსა, ძესა აბდალ-შელიქისასა სათესავისაგან ამათისა. La rubrique manque ici.

2) Cette phrase, dans le M-it T, remplace ici la suivante, jusqu'au point.

3) Addition du M-it T, depuis ხოლო რაჳამს.

4) T დარიელისა.

ფლეს წარმართთას, და წარმოეჩინათს, ვითარცა ქრისტიანთა წინადადებითა, და მოვიდა ქრისტიანთა ანტიკონისა, და შეიგნეს ტუჩ და ფელის, მათნი და ბორცხის და შეეწყვიდინეს კედლის წარმართთას კრისტიანთასნი. რამეთუ რომელნიც ტუკეთა დანიადის და რომელნიცე მოსრნეს, სოფლო და ვითა და კონსტანტინე, და სხვა ვითინივე შექმდომნი მათნი შეპყრობილ იქმნეს მასნი, ვითარცა ეუწყვა ერესს შეპყრობის მათი, მასინ აღიტიჟებდეს კედლი და ადიდა დიდად დედის ძმა თუნი მოამიქ, და სუფელი მისი. გამარჯვებისა-მის-თაჲს სოფლო ვითარცა დანიბანაკის, დაჲდა სუფლათა სედა, მათუგანს და ვითა და კონსტანტინე წინასე ერესს, და წარადგინეს კედლ-შეკრული უმეფლეს-მისი სოფლო კონსტანტინე აღსარებისათჲს იქმნეს წმიდანი ესე და მრავალნი სარტანუგანნი თაგის-ისხნეს, და ვერსე მოაგარეს ტბასამას, და თუთ იფლტადეს მტარყალსთ, შემინებულნი კონსტანტინე-გან წმიდათა მათგინ (ან) მოწამეთა, რომელ იმისდა სე-გით: მასინ უდმერთა-მასნი არა თაგის-იდგა, და ¹⁾ ვითარცა ცნა, რამეთუ შეეგინ ქართლისანი და ვოყელსივე ნათესაჲნი მათნი წარვიდეს კერისად, და მუნთ კვლად მიიტყვალეს აფსესეთად, და უპამოიქტა და დანიბანაკა ქადაქს ვისის-ქვიფისსა, ქვიფისსა სემეტრე-დელს, სანსუბსა ჭკონდიდისას, რომელ არს შეკრულითა კრითა მუს დიდი და რამეთუ იყო ბანაკი მათი ცხენის-წყლით-გან ვიდრე აფსესეთად²⁾, შეუდგა გუგლს მათსა, და შეეყრნს ვოყელნი ქადაქსი, ცხენი და სიმბტენი. და აღაკარა და უკაცურ ვო ქვიფის კერისის და შეკრულთა, და აფსესთა, და ³⁾ ცხენ-ივი სემს-სადე შეეყრნა, რომელ არს ცხენ-ივი. შექმურნა და შეფლო სეფლ-ივი სემს-სადე კელისურისა: და მოსდუგან მისის კათალიკოსი იყო თამარ ⁴⁾; ვითარცა შეფლო ერუ-მან კელისურს, რომელი იყო მას უამის სემს-სადე სემეტრეთის და სემეტრეთელის, შეეყრნა ქადაქს აფსესეთის ცხენი, მოადგა ცხენს ანკოფისისა: ⁵⁾

სოფლო იუჟნეს მასის შეეე მირ, და ძმა მისი არნილ, ცხენსამან შინს ანკოფისისა, რომელს შინს იყო ⁶⁾ სეტი ვოფლად წმიდის ღვთის-მშობლისა, არა გატომბივითა კელითა დაწკ-
 145 რილი, არამედ სე-გარდამო. რომელისათჲს არა-გინ უწყის თუ ვინამ იგი მოსრული იბრყა თაგის-
 და ვედა მის გარისისა, რომელსა მესადგმიდა სანსირთ სეფლად და სემდიდლათ ჭადაგი მწყურნებ: მუნ შინს იუფეს მათუნი ქართლისანი მირ და არნილ. სოფლო მამა მათი გარდაცვალებულ იყო და დამარხულ კერისის შინს ⁷⁾; და კრისათაგი კერისის ღვიან შესრულ იყო ცხენს შინს სომ-

1) Addition du M-it T, depuis le commencement de la translation, ci-dessus, p. 173, l. 1e.
 2) Addition du M-it T, depuis le commencement.
 3) Au lieu de ce qui précède, depuis lequel, on lit dans les autres M-ss grecs et latins.
 4) M-ss tamars.
 5) Dans le M-it T cette phrase remplace les mots correspondant le § suivant.
 6) T. aut.
 7) Add. du M-it T, depuis le § 2e; après quoi on trouve la rubrique: შემოსილადამე შეეე მსტ და შეორე არნილ და სემეტრეთის შეეესა სანსირთანი. „Quarant-troisime fois, Mitr et Artelil H, fils du roi Stephanos, Khosro-dem;“ on remarquera le mot *rois*, au pluriel, le Il attribué à Artelil, et le titre *royal* à Stephanos.

ღისას, რომელ არს გარდასვდაც ოცნებისას, და იერაჲსი შემიძლებელ იყო წყობად გრუხამის. რამეთუ იუნიეს სხანი მისნი უფროს და უმრავლეს ჭადავთა ეგრისისათა; სოლო ამანვე ურუ-მ შეიბერა, და აქამა წმიდა დაჲით და კოსტანტინე, რომელთა წამებას ვრცელად მოგვიხსენებინ (ტხოვრებაჲ მათი: 1)

და ხვეს შირველივე სიტუჲა ვიწუთო; მასინ ყითარ იუნიეს ტიხესამარ შინს ანკოფისისა, მუნ მივიდა მურგას გრუ, და დაუწუო ბრძოლაჲ შეფუთა-მით; მასინ ჭრქჲა არზილ მიჭის, ძმას თუ-სა; „მიწვევიდი 2) არს ტიხე-ქადაქი ესე შემურსად. უკეთუ შეგვიბერსე კელად, გამოიკითხნეს უოგელნი სტანძურნი ნამდევნი, რომელნი-იგი დაჲყელნით ქვეყანასა ჩვენსა, მონატუნნი მირიან ღვითი განბრწყინებულისანი, და კვლად გახტანვ ღვთიე განძლიერებულისანი, და ვოგელთა შეიღთა მათთან, რომელთა გუშემსეს ჩვენს, და იგიცა ითხოჲეს კელთა-გან ჩვენთა რომელი და-მალა ერაკელ შეფუ-მან, რომლის აღწერილი უოგელე ედგით თრთა-მათ-თანს გვრგვინთა ზურმუ-ხტისა და იკუნდის ძაწველისათა, რომელნი-იგი გამოიტანს მამა-მან ჩვენ-მან, დიდ-მან გახ-ტანვ შეფუ-მან. სხდოკით და სინდოით, დაჲყელნით იგი უკარმოს, მახლბულად შორის თრთ-მით კომიტა უმტყელთა, და ვოგელი-იგი აღწერილ არს გონებას ჩემსა; და შეს წარხვეს თრ-ნი-იგი გვრგვინი მისვე განტანისანი, თქროს და ანოტანისნი, ერთი მირიან შეფის, და ერთი განტანის, რომელი მოუძღუნს სხარსთა შეფუ-მან, უოგელს თანს თქროს და ეტხელს, რომელი ადვიდა სტურთაჲს ჩუი ასის, და შეგირცხელს თრი ათასსა, შეს და მასამან ჩემამან დასდევით იგი ქუთათის და ტიხე-გუჲეს; სოლო იე გვრგვინი-იგი ჩემნი, და გუჲანნი-იგი ტუჲისანი 3) მარტად დაესრეს; და აწ უკეთუ მოგსწუდოთ, განძი-იგი გრანურად დაჩხეს უოგელივე 4). გამო-სდვას ბერძენთას, ძიებაჲ ესე კეისარ-მან სათესვის ჩვენისათჲს, და მოსტეს შეფობაჲ და გან-ძი-იგი აწ უკვე არს ვიქმნეთ ჩვენ მიწუჲ თურების ქართლის და საბერძენეთის, არამედ გან-ვიდეთ და გუწუნიუ სდვით კერძოს, ამან გვერდსა შინს. და თუ ესებოს ღმერთს, ერთთა თოტოს ათასი და თრთა ბუერო:“

და მივიდეს წინაშე სტისამის უოგლად წმიდის ღვთის-მშობლისას, შენდომით, და იტუოდეს. „განყაღთ სასოუბითა ძის შენისა, და ღვთის ჩვენისათა, რომელი იმჲა შენ-გან; მისა შეწირე ოს ჩვენ-თჲს, და თანამყად შეეფეს ჩვენს წყალობა შენი:“ და იყო მათთანს სიმრავლე მცირედ ტანდუელის მათის, და სათესვი ერთსათაჲთა, და მატანშითა, ათასი ოდენ. სოლო სხათა-გან აფსწოთ თრი ათასი, შებროლი: და ვიდრე განოქნებადმდე მოაყელის უფალ-მან სარ-კინოვით ზედა რისხვა, ესეს და ბანჯესა, და ეტლუხს მისეს სუდა, რამეთუ აბამთა სათესვი იყო 146

1) Относъ туръ, допринѣ сѣлою мѣнѣ. ქართლსა შეგუთ-მით, ძღუჲ ჩვენთ ქის ხარ.
2) უ-წვევიდი.
3) Туръ лѣтъ-ѣхъ ტუჲისანი de plomb?
4) Относъ, უ.

დაბანაკებული მდინარეს-მას-ზედა რომელს ჰქვიან აბაშა. ხოლო უნები და ეტლები, მდინარის კიდეს რომელს ჰქვიან ცხენის-წყალი: და იქმნეს სასწაულნი ზეუკარდამო, ქუხლნი და ეღვანი, და ხორშაკი ბღუარისა, წყმანი მრავალნი და სასტიკნი, და გვემანი-იგინი სატლითა სისხლისათა: განადო ზირი ქვეყანა-მან და აღმოატყნა სიმრავლენი წყალთანი, და სღვა იქმნა ქვეყანა გმელი: ხოლო მას ¹⁾ დაქვასა ქვეყანა ანტელოზი არხილს, რომელმან ჰქრქვა მას. „წარვედით და ეწვევით აბრინათამთ. რამეთუ მოგვივლენია მათ-ზედა გვემანი ²⁾ სასტიკად მომსგრელი, კატთაგან მიზირა უტეფთამდე: და განრახდეო ³⁾ გესმსთ ბანაკს შინა მათს გმამ გაეხის და ტირილისა: ხოლო თქვენ მგნე იფენით და განძლიერდით სასოებითა ღვთისათა:“ და ვითარცა განთენდებოდა, ისმა ბანაკით მათით გმამ ტირილისა და გოდებისა. მაშინ უგვე განვიდეს, სასოებითა ღვთისათა, წყობად მათდა. და ეწუქეს, და მოსცა უფალ-მან ძლევა მტირეთა ერთა ქრისტეანეთა, და მოსწუდა სატლითა სარკინო-სათაგან ოც და თხუთმეტი ათასი, და მახვილითა სამი ათასი: და იწუდა მირ მარსაკითა, ფერდსა. ხოლო ქრისტეანეთაგან მას დღეს შინა მოკლეს კაცი სამოცტი, და სარკინო-სათა ცხენი დაეცა ვითარცა ჭაღაკი, და საყრიდის უოგელს-მან სღვად:

მაშინ იხილა ვინმე ხვეწებამა აბრინ-მან, რომელს ეტყოდა, რეცა მოციქულდ მათი. „მოუტევიან ღმერთსა ძლევაჲ ხვეწნად ვიდრე აღსრულებადმდე ათთა მეფეთა, ვითარცა ჰქრქვა აბრინს და აბარს ღმერთ-მან არამედ კეკელისათა ღვთისათა, და კაცთა ღვთის-მისხურთა კერალეობდეთ, ვითარცა იგი გამცენ გურანსა შინა სემისა:“ მსწრთელ აღიყარნეს და უგუნ-იქცეს კვალსავე თვისსა, და ⁴⁾ აღვლეს ციხე-გოჯი, და დაბანაკეს წყალთა-მათ-ზედა ⁵⁾ ორთა, მსგაფსს ⁶⁾ ერთსა, და გარდამოკადა წყალი წვიმისა ფიცხელი, და აღდგეს ⁷⁾ მდინარენი სასტიკად, და მიმართა უმცროს-მან მან წყალ-მან სხვას აბაშთასა, და წარიღო მათაგან მკვირცხელი ოც და სამი ათასი, და მიმართა უფროს-მან მან წყალ-მან მკედართა რომელთა-იგი ბანაკი იყო უჭაღაკეს, რომელნი-იგი მიიფლტოდეს ადგილთა რომელთამე ⁸⁾, და რომელნიმე სეთა ზედა განკდებოდეს. და წარიღო ცხენი ოც და ათხუთმეტი ათასი: და მიერთგან სასელედვა ორთა-მათ მდინარეთა, ერთსა ცხენის-წყალი, და ერთსა აბაშა: და ვითარცა იხილა ესე ყოველი მურგან-ურგუმან, მოწეწნილი მისა ზედა, ფრიად აბრალა თვისსა განმსრახთა მისსა, იწროს და მანდარსა ამას ქვეყანასა მოსდვისა

1) Au lieu de ce qui précède, depuis 1836, on lit dans les M-ss: ხორშაკი ბღუარისა, და გვემანი იგინი სატლითა სისხლისათა, და ეწეწს ღმერთ-მან...

2) T. გვემანი.

3) M-ss რეცა განრახდეო.

4) T. მ. ვითარცა.

5) T. 2. ა.

6) Tous les M-its portent მკვირცხისა.

7) T. რეცა.

8) Manque à T.

ოჯნ, და აღიძრა და დაიხანკა პიტროტას, ზღვს ზირს, ქალაქს რომელს ქვიან ცხუმი ¹⁾: აღიყარა მუნიტობა, და შევლეს მუნ გზაჲ გურიისა, და განვლეს სპერი, და სიმრავლისაჲგან არა შეჩენილ იყო დაკლება: სოლო უწინვე დასჭირეს კუდები ცხენთა მათთა, რამეთუ თივისაჲგან ვერ იბრუნებდნენ:

და წაიარა უდმერთომან მურვანსურუ ზღვს ზირი და გამოიხვნა ციხენი და ქალაქნი ზღვს ზირისანი, და ოკერ ყო ყოველი ქვეყანა ზღვს ზირისა, ვიდრემდის მიიწია ქალაქსამან რომელ არს კოსტანტინეპოლუ, და დაიხანკეს, რომელს ხალკიდონ ქუვიან: რამეთუ არს მუნ ზღვა იწროდ წარმდინარეა, და არა აქვს ტანი სიფართისა: ამისათჳს განიზრახნა უგუნურმან და უგონებომან ერუმან რათა ქვთა აღაესოს ზღვა და სვავლ ყოს, რათა იგრევი განიყვანოს ერი თჳსი ზღვასა ზედა, და ესრეთ გამოიღოს ქალაქი კოსტანტინეპოლუ: არამედ ღმერთმან ცრულ ყო განზრახვა მისი. ეწია რისხვა ღმრთისა. რამეთუ დაიწვა მწუხრი მრთელი, და განიად იზოფა მკვდარი, მოძაგებული და დაფიწყებული ყოველთა მიერ: და ვითარცა იხილეს ესე სპათა მისთა, განიზრახნეს, და ლტოლვილნი წარვიდეს ქვეყანად თჳსად: ²⁾

სოლო იქმნა მას უამსა განრეუნილ ქვეყანა ქართლისა, სომხითისა და რანისა. რამეთუ არღარა იზოფებოდა არცა ნაშენები, არცა სასტუმელი კაცთა და პირუტყუთა, ყოვლადვე და წარვლინეს მოციქული წინამე კეისრისა ³⁾ მიჭრ და არილ, და ერისთავმან აფხაზეთისამან, და აუწყეს ესე ყოველი რაცა იქმნა ღმრთისა მიერ, კელითა მათითა: მაშინ კეისარმან წარმოხცა ორი გზრგზნი, და გუჳარი მიჭრსა და არილს, და მოსწირა მათათან ესრეთ, ვითარმედ „თქვენი იყო მეუბობაჲ, სიმკნე და სიბრძნე ქართლსა შინა. აჲ, დაღცათუ იდევენებით ხვეთანსა, მსახურებისათჳს ვყარისა, არამედ მოქცევასა ხვესსა, ვითარცა აღმოქუა ხვენ ღმერთმან, ხვენთანავე იდიდეთ. ⁴⁾ სოლო თქუქს დაადგერით სიმაგრეთაშინა თქუქსთა, ვიდრემდის წარადეს წელიწადნი მათნი სამასნი. რამეთუ ორ ას და მეგრეთაჲსა წელსა განეგლთოს ⁵⁾ მეუბობაჲ მათი, და განსრულებასა მესამისა წელიწადისასა, მოკცეს ძალი მეუბობასა ხვესსა, და შეემურსრეთ აჯარიანნი, და ყოველნი მათნი ამაღლებულნი, დამდაბლდეს, და ხვენთანა მადიდებულნი ⁶⁾ ამაღლდეს:“

და მოსწირა ლეონსა ⁷⁾ ესრეთ სსხედ. რამეთუ „ყოვლადვე საზღუდართა ქართლისათა ხვენგან ქმნილ არს ვნებაჲ და მეფეთა მათთაგან ხვენდა მომართ რეებაჲ, და თანადადგრომა ⁷⁾. სოლო აჲ შესავე მსახურება და რეება დადგეს ხვენთანსა, სავდარსა ამას სამეფოსა, რამეთუ პირველად ნა-

1) Addit. T, depuis ვითარცა პილი; le M-it porte ცხუ.

2) Tout ce § est une addition du M-it T.

3) T პურბუნთა მეფეს.

4) Tous les M-its portent cette leçon, mais à la rigueur il faut du moins განეგლთოს.

5) T ამაღლნი.

6) T porte ლეონის, le o étant effacé; mes autres M-ss ont aussi le génitif; cela prouve l'origine commune des diverses copies.

7) T დადგრომა.

თელი-მიდილეს კელსა ქრწჷსე ჩუჭნსა. და კვალად შემუსრვისა-გან დაარჩინეს დიდი-იგი ქალაქი ზონტოსი, და შორის ჩუჭნსა და შორის სპარსთა ყვეს მშვიდობაჲ: რამეთუ იგივე დიდი ¹⁾ ვანტანგ გურგასლანს ²⁾ შუამდგომელ იქმნა, და გრმლითა თვისთა უკამოულო სამეფოსა აჰს ჰალესტინე და ორი ნაწილი ვაჩირეთისა: და აწ თუმცა ღმერთსა არა მავთამიერ დაუბრგოლა ბოროტაიკე მტერი, შემომცანრულ იყო ვიდრე კოსტანტინეპოლედმდე. რამეთუ ³⁾ შვილთა შორის ნებროთისთა წარჩინებულ ყენს ღმერთ-მან ეტკინი ⁴⁾: რამეთუ არაჲ მოავლდეს ნათესავსა მავთისა ბრძენი გულისა-სმის-მყოფელი და მბრძოლი, ვითარცა ესე მოგვითხრობს ჩუჭნ ალწერილი გუჯარი, რომელსა შინა ალწერილ არიან მეფენი და წარჩინებულნი, ტომებით და სოფლებით მათით: ხოლო შენდა მიბრძანებეს ერისთავობა აფხაზეთისა, შენ და შვილთა შენთა, და მომავლთა სხლისა შენისათა ⁵⁾ მიუკუწისმდე: არამედ კეთილად ჰატიობდი მეფეთა და ერთა-მაგათ ქართლისათა, და მიერთ-გან ნულარამცა გელკწითება ვნებად მათდა, და სხლდუართა მათთა ეგრისთა, ვიდრემდის იუწენს მანდა. ანუ განვიდნენ მანდეთ:

მასინ მეფე მიჭრ ⁶⁾ დამიმიდა წყლულებისა-მისაგან მოსიკუდიდა. და რქუა მასა იაქსსა არჩილს ესრეთ, რამეთუ „მე ესეარა წარვალ, მხო ჩემო, მამათა ჩვენთა თანა, არამედ წარმეტ და დამვალ სთვლავსამან მამათა ჩუჭნთა თანა: ხოლო ⁷⁾ შენ გაუწყო ადგილი საგანძურთა-მათ ჩუჭნთა ნამალეეთა, იუ სადა არს. რამეთუ ⁸⁾ არა მივის ჩუჭნ შვილი წული მკვდრად, არამედ მისეენ შვილნი ქალნი, და აწ შენ ხარ მკვდრი სხლისა-გან მეფობისა ჩუჭნისა, მირიან მეფისა. და შენ იაუთ უწი ვითარმედ ქალი შვილი ჩუჭნ არაჲ მივსცით ერისთავთა ჩვენთა ცოლად: ანუ მივსცით მეფესა, ანუ მოვიმეფიდის სპარსეთით ნათესავი მეფეთა, ვითარცა ფეროზი, რომელსა მისცა მირიან მეფე-მან ასული თვისი ცოლად: ჩუჭნ შემცირებულ ვართ, რამეთუ შენ ხარ უცოლო, და მე ვარ უძეო. და აწ რამათ-გან მოიყვანიან მამათა ჩუჭნთა ცოლნი ⁹⁾ ასულნი ერისთავთა ჩვენთანი, და მისციან ასულნი თვისნი მათ, და ქრწჷვასანიცა ქართლისა მისციან მათ, და შენცა მიეტ მათ ასულნი 148 ჩემნი. და განუყავ ¹⁰⁾ მათ ქრწჷვასანი ქართლისანი. ნახევარი შენ, და ნახევარი მათ: ხოლო საუხუცესოდ რომელ მატქნდა მე ყოველივე ¹¹⁾ მომიტვიპა შენდა, და გაქნდეს საუხუცესოდ ეგრისი,

1) Omis, T.

2) T მეფე.

3) T და.

4) M-SS ეტკინი მხოლოდ აიღიან ღმერთ-მან.

5) T მომავლთა შენთა.

6) T ხოლო. შქრ.

7) Omis, T.

8) T და.

9) T ა. და.

10) Depuis ჩვენთანი, T porte seulement მისციან.

11) Omis T, ce mot et le précédent.

საფანკოი, თავგვერი¹⁾, არგვეთი და გურია. ხოლო კლარჯეთი და შუამთიულეთი მიეც ასულთა ხემთა, რათა მუნ შინა იუწიეს ქამთა ამთ ბოროტთა. და რამეთუ მამაცა ჩვენი მოკუდა შოფთას ამას შინა, რომელი დამარხულ არს ეგრისსა შინა²⁾ და ვერ წარვეცით იგი მტხეთას, წარსტენ ძვალნი მისნი და დაჭულენ საუდარსა ქუთათისსა, რათა იეოს იგი საწამებულად სამკადროსა ჩვე-
ნისა, და შენ დადგერ აქა და დაემოყვრებოდი ბერქენთა, ვიდრემდის განქარდეს ხელი ესე³⁾ და შემდგომად ამისსა⁴⁾ მოკუდა მეფე მიჭრ, და წარმოსტეს მტხეთას, და დაფლეს წყმოსა კბკლე-
სისას, შესავალსა კარისას. და დაჟდა მისწოდ მეფედ ძმამ მისივე არხილ:

მდ. მეორემოცდამეოთხე მეფე, არხილ, მე სტეფანოს მეფისა და ძმად მეფისა შირისა, ხოსროიანი: ⁴⁾

მამის ამას მეფეამან⁵⁾ არხილ მოუწოდა უთველთა⁶⁾ ერისთავთა ქართლისათა, და მისცნა მისწულნი მისნი. ერთი მისცა მამის მისწულის შვილსა⁷⁾ გუარამ კურატზალატისას, რომელსა ჭქონდა კლარჯეთი და ჟაფხეთი. და მეორე მისცა ზატანსა, ნათესავსა ფეროზისსა, რომელი მთავრობდა თრიალეთს, ტაშირს და ახლც. მესამე მისცა ნერსეს ნერსიანსა, რომელი იყო წარსი-
ნებული ვახტანგ მეფისა. მეოთხე მისცა ადარნასეს ადარნასიანს, და ორთა ამთ განუგო ზენა-
სოფელი, რომელ არს ქართლი. მეხუთე მისცა ვარაზიმანს, და მისცა კოტმანითაგან ქურდისკეკვად-
მდე: იყო ესე ვარაზიმან⁸⁾ ნათესავი სზარსთა ერისთავისა ბარდაველისა, რომელი იყო დედის მამა ვახტანგ მეფისა⁹⁾. მეექვსე მისცა ჟუნსურს ჟუნსურისას, რომელი იგი ნათესავი შირიან მეფისა, შვილთაგან რევის ძეთასა. და მისცა ვრჯარი და სურკი, და უთველი მთიულეთი, მანგლისის გეგი და ტფილისი: ხოლო საწილი არხილისი იყო განსოგებით გამოსაყოფი უთველთა ამთ გეგთაგან: და ვითარ იხილეს რამეთუ ჟუნსურს უმეტესი საწილი მისცა, დაუმძიმდათ მტრედ რამე სხვათამათ, და განუტეგნა მთავარნი ესე ცალკუბითურთ თჯსოჯსად ადგილად: ხოლო არ-

1) T თავგვერი.
 2) Omis par T, depuis რომელი დამარხული.
 3) Trois mots omis, T.
 4) Cette rubrique manque à T, ce qui n'empêche pas que la suivante ne ne soit le 44-e roi est onis que le 44-e roi est omis.
 5) T, ხოლო ახლად....
 6) Omis, T.
 7) R მამის მისწულისა.
 8) T porte deux fois ვარაზიმანს.
 9) Mon M-it დედის მამის ვახტანგისა შვილთაგან შუთა მისიანს.

ჩილ მოუწოდა ლეონს და ჰრქვა ესრეთ. „კურთხეულ იყავნ შენ უფლის მიერ, რამეთუ კეთილად იღუპე სტუმრობაჲ ჩუბნი, და დამიცვენ ჩუბნი ადგილთა შინა შენთა 1) მშვიდობით: გარნა აწ უწეი ესე, შენებაჲ ადგილთა 2) ჩვენთა კლისურითაჲს ადმართ. წარვად და დავუქენები ცხენუ 149 გოჭრ და ქუთათის. და აწ ითხოვე თავისა შენისათჳს რაჲ გნებავს ჩემ-გან, ნაცვლად კეთილისა მსახურებისა შენისა:“ ხოლო ლეონ ჰრქვა. „მომცა მე კეისარ-მან ქუბუჩანსაჲ ესე მკვიდრობით, კეთილად, სიმკნითა თქუბნითა: ხოლო ამიერიტაგან არს ესე მამულობით სმკვდრებულ ჩემდა კლისურითაგან ვიდრე მდინარემდე დიდად ხსარეთად, სდა დასწყდების წვერი კავკასიისა ამის: შემრთე მეცა მონათა შენთა თანს, რომელნი-ესე დღეს ღირს მევენ შვილად და ძმად შენდა: არა მინდა ნაწილი შენ-გან, არამედ ჩემიცა ესე შენდავე იუოს ყოველივე 3):“ მამის მისცა ლეონს ცოლად ძმისწული მისი ჳარანდუხტ, და გუგუნი-იგი რომელი ბერძენთა მეფეს წარმოეცა მირიანის-ათჳს. და ყვეს აღთქმად და ფიცი სსმისელი, ვითარმედ არაჲ იუოს მტკრობა შორის მათსა, არამედ ერჩდეს ლეონ არჩილს ყოველთა დღეთა მისთა:

წარმოვიდა არჩილ, და დაეკუჯდრა ეგრისს ვიდრე შორისაჲმდე. და განაგნა ყოველნი ცხენ-ნი და ქალაქნი, და აღშენსა სსზღუბრის ჴედა გურიისსა და სსბერძენთის ცხენ: და წარვდა ამათ შინა წელიწადნი ათ-არ-მეტნი, და იწყო შენებად ქართლ-მან, ხოლო 4) განრყენიდ იყო სყოფე-ლად მცხეთა. გარდამოვიდა არჩილ ეგრისით, და დაჴდა ნაცხარის კიდრისსა 5): მამის მოვიდა მისსა ერთი მთავარი ვინმე, რომელი იყო ნათესავისა-გან დავით წინასწარმეტყველისა, სსხელით ადარნასე, ძმისწული ადარნასე ბრმისა, რომლისავე მამად მისი მსახებულ იყო ზაგრატიონისათად-ვე, და ბერძენთა მიერ დადგინებულ იყო ერისთავად არეთა სომხითისათა, და ტყეობასა-მან ყრუ-სსსა შთასრულ იყო იგი შვილთა თანს გუარამ კურატპალატისსა, კლარჯეთს, და მუნ დარსომიდ იყო: ხოლო ამან ადარნასე-მ 6) ითხოვა არჩილისა-გან და ჰრქვა. „უკეთუ ინებო და მეო მე ვითარცა მკვიდრი შენი, მომეც მე ქუბუჩანსაჲ:“ და მისცა შოლავერი და არტანი:

ამისსა შემდგომად მოვიდა არჩილ კახეთად, და ყოველთა ტაძრულთა მისთა მიუბოძა კა-ხეთი, და აწნაურ ეგნა იგინი, აღაშენსა ეკლესია სსმორისა, და შეირთო ცოლი ას-ული გუარამ კურატპალატისა, რომელი იყო შვილთა-გან ვასტანგ მეფისათა, ბერძენის ცოლისა ნაშობთა: და დაჴდა წუქეთს, და აღაშენა კასრი, და კეგსა ლავანტისსა აღაშენა ცხენ: და ჰოგნა წუქეთს მთა-ვარნი რომელთა მიუბოძა ვასტანგ მეფესა წუქეთი, და იყო მამის რომელი ერისთავობდა თუშთა

1) T ჩვენთა.
 2) T უწეი შენებაჲ ადგილთა ადგილთა ჩვენთა.
 3) Omia, T.
 4) M-SS სსმეთუ.
 5) აჲ ბერძენთისა მოხულა ქართლისა შინა, T.
 6) Trois mots omia, T.

და ხუნძთა ზედა და ყოველთა წარმართთა მის მთისათა, სახელით აზუხვასრო, და არა ინება მის-
გან წაღებად წუქეთი. და აღაშენა ციხე-ქალაქი ერთი, ნუხპატის¹⁾ ორთა წყალთა შუა. ხოლო
ნუნპატელნი იუვნეს უწინარეს კაცნი წარმართნი, და მეცეს ბუნებისანი, არამედ ყრუს მოკრს
სიმარადლეიგი მათი და იძულებით მონათლნა არილ ივინი :

ხოლო განძლიერებულ იუვნეს სარკინოზნი ქუზუნასს რანისასა, რა დაეპურათ გაზირი და 150
სომხითი, და ჭბრძოდა მასლამა ბერძენთა: ხოლო ძმის-წულნი აღარნასე ბრმისანი, რომელთა და-
სწვნეს მამის ძმის თჳაღნი, წარმოვიდეს ტარონით შაკისად, სამნი ძმანი, და დაემკვიდრნეს მუნ,
ბრძანებითა არილისათა. რამეთუ ყოველი ჰირი კავკასიისა, რანით კერძო, უმკვდრო ქმნილ იყო.
ხოლო ჭერეთი და კახეთი, ჭაღაკთა და ტყეთაგან უკეთუ დარჩომილ იყო, და დამკვდრნეს სამ-
ნივეიგი ძმანი ვადრე გულგულადმდის :

მასვე ჟამსა ზატისშნი ვინმე არა შეეშენეს კლარჯეთს სხვად, და წარვიდეს ნახევარნი მათ-
განნი, და შეიპურეს კლდე ერთი ტაოს, რომელსა ერქვა კალმანი. და აღაშენა ციხე: ხოლო რა-
მელნიიგი შოვიდეს კახეთს, არილის თანა, მისცა ერთს მათგანს ცოლად ნაოკისვის აზუხვა-
სროსაგან, რამეთუ დაქვრივებულ იყო იგი, და არა ესვა ქმარი: და მოუბოძა წუქეთი, ციხით და
კართურთ, და ჟამთაშათ და ეცადნეს სარკინოზნი შემოსლვად²⁾ ქართლად, ყრუს წარსლვით-
გან წელიწადსა ორმოცდამეათესა³⁾: აქა ჟამადმდე არღარა შემოვიდოდეს, არამედ მიიღებდეს
ხარკსა ერისთავთაგან:

ხოლო არილს ესხეს ძენი ორნი, ჯუნსერ და იოანე. ასულნი ოთხნი, გუარანდ უხტ, მა-
რამ, მირანდუხტ და. შუშანი: ⁴⁾

წამებაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არილისა, რომელი-ესე
ყო მეფე ქართლისაჲ: ⁵⁾

და ვითარ გარდაცდეს ამას შინა წელიწადნი ორმოცდ და ათნი, კვლად მოვიდა ჭიჭუმი, ნათე-
სავი მოჭმელისი. მოაოგნას და შემუსრნა ყოველი შენებული ქართლისა, და მიმართა შესლვად კა-

1) T ნუსატი, et plus bas, ნახატელი.
2) T შემუსრვად.
3) T ათის.
4) N. du M-it T: ესე აღნილთს წამება და მეფეთა ცხოვრება, და ნინოს-კან ქართლის მოქცევა, ლეონტი მროველმან აღწერა. და მალა
ოანე დეკანოზმან აღწერა, „Ce Martyre du roi Artchil, la vie des rois et la Conversion du Karthli par S-e Nino
ont été écrits par Léonti Mroel (évêque de Rouis); maintenant c'est le décanoz Ioané qui écrit;“ cf. p. 185
la note du copiste Soumbat.
5) M-ss aj. ნახროანი.

სეთად, რათამცა მოაჯარა და ყოვლითურთ უმკვიდრო ჰყო: და იყო შიში დიდი მეფეთა და მთავართა, და ყოვლისა ერისა, და არა შემძლებელ იყუნეს წინააღდგომად, რამეთუ რამთკან განერქუნა ქვეყანამ ესე ერუსა, დადაცათუ გარდაფლანა ჟამნი მრავალნი მშვიდობით, არამედ არღა-რავე მოგებულ იყო კვალსაჲ თვისსა:

მაშინ წმიდამან არჩილ განიზრახა გონებასა თვისსა, სიმენითა გულისა მისისათა, რათა მივიდეს და ნახოს, და ითხოვოს მისკან მშვიდობამ ქრისტეანისა¹⁾ და დაცვა შეურყეველად ეკლესიათა, და არა დაპატიჟებამ დატყვებისათჳს სჯულისა: მინდობითა ღვთისათა, აღიჩინათვისა თვისისა და სულისა დადებამ საკრად ქრისტეანეთა, და აღდგა და მივიდა ჭიჭუშის თანსა, რომელსა ეწოდა ასიმ: მაშინ ვითარცა ცნა მისლგა მისი. მიეგება წინა, სიხარულითა, და შოკიოთხს დიდითა დიდებითა, და დაჴყეს დღე-იგი ერთობით, და აქო სიკეთე მისი, და შეუჴვარდა სისრულე ასაკისა მისისა, და უმეტესად შეენიერებამ პირისა მისისა: და შემდგომად მტირედათა დღეთა იწყო სიტყვად ლიტინათა, და აღუთქმიდა ნიჭთა დიდთა²⁾, და აწვევდა დატყვებასა ქრისტეს სჯულისასა, და მიქცევასა სარკინოზად: ხოლო წმიდამან არჩილ ყოვლადგე არა თავსი-
151 იდგა სიციბილი მისი, და მტკიცითა გონებითა მიუგო, და ჰქრქა ესრეთ. „ნუ იყოფნი. თუმცა სიტყვითა შენითა ვისმინე, ანუ მცა დაუტყვე ქრისტე ღმერთი ცხოველი, რომელი-იგი არს ღმერთი ჴეშმარიტი, რომელმან კნინისათჳს ჩვენისა კოტრითა სიკჳდილი თავსი-იდგა³⁾. და უბოთუ ვისმინო შენი, უწყოდა რომელ მოგვედე სიკჳდილითა რომლითა ვიტანჴებოდე საუკუნოდ: გარნა უბოთუ შენ მომკლა, აღვდეკო ვითარცა ღმერთი ჩემი, და მის-თანაცა ვიდიდო.“

ესმარამა ესე უსჯულოსამს, და იხილა სიმტკიცე მისი უტყვევლი, დაუგვრდა ფრხად და უბრძანა შეპყრობამ მისი, და შეეენებამ საპყრობილესა, რათა ღონისძიებითა მიაქციოს იგი. რამეთუ არა სინდა სიკჳდილი მისი, სიმშენიერისათჳს ხატისა მისისა და სიმაღლისათჳს ასაკისა⁴⁾: და ვითარ შეიფანეს საპყრობილესა, აკურთხევდა ღმერთსა და ითხოვდა მისმიერსა შეწვენასა, რათა მოწყვლებითა მისითა ღირს ჰყოს⁵⁾ მიმთხვევად, მკვდრეთად ნათელსა დაუსრულე-ბელსა⁶⁾, ყოველთა თანა წმიდათა, რომელთა ღვთისათჳს სიკჳდილითა უტყდაებამ შოკიეს:

მაშინ უკრძლ წარმოდგა წინაშე ასიმისა მთავარი ერთი კარდაბანელი, მიქცეული სარკინო-
ზად, რომლისა მამის ძმა მოეკლა წახართა, და მკლველნი მისნი განერივნეს მშვიდობით ჰანასა არჩილისასა, ადრანსე მეფესა. ამისათჳს უკრძლ შეროგო კარდაბანელმან და ჰქრქა ასიმს ესრეთ,

1) M-ss aj. აჯისა.
2) Membre de phrase omis, T.
3) T. დათმან.
4) მისა, M-ss.
5) M-ss aj. თჳს თჳს.
6) T, trois mots omis.

რამეთუ „არა უწყვი თუ ვინ არს ესე არჩილ: ესე არს ძე სტეფანოზისი, ნათესავი დიდისა მეფისა ვასტანგისი, რომელი იყო ნათესავისაგან მირიანისა, ძისა ქასრესა: და ესე იყო მამისა თვისისა თანა, რაჟამს იგი დაჭფლვიდეს საგანძურთა სამეფოსა ქართლისასა, და იგიცა იცის რომელ ჭერაკლე მეფემან დაჭფლა საგანძური თვისი. რამეთუ ერაკლეცა უჩვენებდა სადა იგი ჭფლვიდეს:“ ესმარაჲ ესე ყოველი ასიმი, მოუწოდა კვალად არჩილს, და ჭრქუა ესრეთ. „უწინ თვალგახვენი ქმნილჲკეთილობისა შენისათვის, რამეთუ ფრიად ქმნილჲკეთილი ხარ შენ: ხოლო აწ მითხრეს შენათვის, რამეთუ შეიღის ხართ დიდთა მეფეთა სვასროვანთა. არამედ აწ უფროსად განსდიდნე წინაშე ჩემსა, უკეთუ ისმინო ჩემი, და იყოს სამეფო შენი შენდავე, და საგანძურნიცა მამათა შენთანი მიგანიჭნე შენვე: პირველად მიჩვენენ საგანძურნი მეფეთა ბერძენთანი, და მოიქეც სჯულსა ჩემსა ზედა, იქმენ სარკინოზ, და სხასლარ გუო შენ ქუჭყანასა ზედა ქართლისასა, და მეფე და უფალ ურსავე შენსა ზედა:“ მაშინ მიუგო წმიდამან არჩილ და ჭრქუა ესრეთ. „უწყოდე მტკიცედ, რამეთუ მცირე ვიყავ ჰასაკითა, ოდეს იგი განვლო ქვეყანა ესე ჭერაკლე მეფემან: ხოლო 152 მამამან ჩემმან და ძმამან ჩემმან დასხნეს ყოველნი საგანძურნი მათნი ცისქუამას სადათო-იგი შეიქცა ურუა ამირა. და აწ აქუს იგი ბერძენთა: ხოლო მე არა დაუტუო უფალი ღმერთი ჩემი, და არცა განვიდო წარუვლი-იგი დიდებამ მსწრთულ წარმავლისამის-თვის:“ მიუგო და ჭრქუა ასიმი. „შენ უკუჩქ დაცემასამას აფხაზეთს შინა სარკინოზთას:“ ჭრქუა წმიდამან არჩილ. „მე ვიყავ მაშინ, რაჟამს დასცნა იგინი ღმერთმან:“ ჭრქუა ასიმი. „რომელმან ღმერთმან დასცნა სარკინოზნი:“ მიუგო არჩილ და ჭრქუა. „ღმერთმან ცხოველმან, რომელი არს შემოქმედი ცათა 1) და ქუჭყანისა, და რომელი იგი მოვიდა ზეცით ქუჭყანად, კისნისათვის ნათესავისა კაცთასა, და სიკუდილითა თვისითა აღგვადგინნა, და უკუდავება მოგვანიჭა. მან უკუჩქ დასცნა და დასმდაზნა იგინი:“ მაშინ ჭრქუა არჩილს მთავარმან მან ასიმი. „რომლისა უკვე ღმერთი მოკუდავი არს, და სასოება ცხოვრებისაჲ მოკუდავისა მიმართ აქუს, ჟერ არს მისიცა სიკუდილი:“ და უბრძანა თავისა მოკვეთითა აღსრულებამ წმიდისა არჩილისი, და არა ჭრიდა სიკეთესა მისსა, და არცა შეიკადიმა 2) დიდებისაგან წარჩინებულობისა მისისა: მაშინ განიუწყანეს გარე მტარვალთა მათ წმიდაჲ მოწამე არჩილ 3), და მოჭკვეთეს თავი მისი მახვილითა, თთუჭსა მირკანისასა, რომელ არს მარტი, ოცსა მის თვისსა 4), და შეჭკედრა სული თვისი კელთა შინა და მხადებულისათა: აღიჩნა სიკუდილი-იგი უკუდავებისა მომატევებელი, და შესცვალა მცირედ ესე მეფობამ სწუთოსა სიხარულად საუკუნოდ, ღირს იქმნა განწუობილსა შორის წმიდათასა და ახოვანთა მოწამეთასა წარდგომად წინაშე ღვთისა, და მათთანა გვრჯუნრასნი იხარებენ წინაშე სამებისა წმიდისა:

1) T ცის.
 2) T პერტვიანს.
 3) T omet depuis მეტარვალთა.
 4) T omet deux mots.

ხოლო ვითარცა აღესრულა წმიდაჲ მოწამე არჩილ, მოვიდეს დამესაძამს გოდერძიანნი ტბელნი, და მათ თანს სსჭანიტა აწინაურნნი მამკანნი, და მოიპარეს გუბნი წმიდისა მოწამის არჩილისი, წარმოიღეს და შემურეს დიდითა ჰატეითა, და დამარხეს ნოტკორას, მისამიერ აღშენებულს ეკკლესიას: ხოლო ცოლამან მისამან მიუბოძა სოფლები მათ რომელთა მოიღეს გუბნი წმიდისა მოწამის არჩილისი, კახეთს შინა, სსმკვდრებელად მათდა: ხოლო წიგნი ესე წამების მისისა იბოვა კსრეთ, სულ მცირედ აღწერილი, რომელ ჟამთა შილილობითა ჟერისაებრ გერაგის აღწერა:

ხოლო წიგნი ესე ქართულთა ცხოვრებისა, ვიდრე ვასტანგისამდე, აღიწერებოდა ჟამითი-ჟამად. ხოლო ვასტანგ მეფისითაგან ვიდრე აქამომდე, აღწერა ჟუანშერ ჟუანშერისამან, ძმისწულის ქმარამან წმიდისა არჩილისამან, ნათესავამან რევისამან, მირიანის ძისამან: და ამიერი-თაგან შემდგომთა ნათესავთა აღწერას ვითარცა იხილონ და წინამდებარემან ჟამან უწყებად მოსტეს გონებას მათსა, ღვთივ განბრძნობილს:

153 მე. მეორემეოცდამესუთე მთავარნი ქართლისა, იოანე და მამა მისი ჟუანშერ, ძენი წმიდისა მოწამისა არჩილ მეფისანი, სოსროიანნი:

შემდგომად ამისა რაჟამსიაი აღესრულა წმიდაჲ მოწამე არჩილ მეფე, დარჩნეს შვილნი მისნი იოანე და ჟუანშერ: წარვიდა იოანე ეგრისად, და წარიტანს თანს დედაჲ და ორნი დანი თვისნი. ხოლო ჟუანშერ და ორნი დანი მისნი დაშთეს ქვეყანას ქართლისას და კახეთისას: და უმრწემესი დაჲ მისი იყო სახითა შეენიერ. და მიესმა ქებაჲ მისი სასართა მეფესა, ხაკანს. მოგზავნა მოციქული ჟუანშერისად ¹⁾ და ითხოვა ცოლად, რომელსა ერქვა სასელად შუშან ²⁾, და უქდა შევლაჲ სარკინოზითა ზედა: რაჟამს მოიწია მოციქული ხაკანისა, მიუმცნო ესე ყოველი ჟუანშერ ³⁾ ძმისა თვისსა იოანეს და დედასა თვისსა. ხოლო მათ არა ინიებეს მიტემაჲ მისი, და უთხრეს ⁴⁾, „გეტეთ უდონო იქმსეს ყოფაჲ ჩვენი, უმჯობეს არს რათა შევიდეთ საბერძნეთად, და მივმართოთ ქრისტეანეთა, ვიდრეღარა შეიგინოს შვილი ჩვენი:“ და შუშანცა აგინა სასართა მეფეს: შემდგომად სამისა წლისა, მოგზავნა ხაკანამან სპასალარი თვისი ბლუჩან, გამოგლო გზა ლეკეთისა და შემოვიდა კახეთად, და მოადგა ციხესამანს. რომელსა შინა იყუნეს ჟუან-

¹⁾ Omis, T.

²⁾ T და ითხოვა შუშან ცოლად.

³⁾ T, trois mots omis.

⁴⁾ M-ss ირმედ მიუტნეს ესრეთ.

შერ და დაჲ მისი შუშან, და მტირედთა დღეთა წარილო ცხეიგი¹⁾, და ტუეჲ ყენა იგინი, და შემურსა ქალაქი ტუილისი, წარტყენა ქართლი და ყოველი ესე ქვეყანა: და ვითარცა წარმართთა გზასა დაწოდისასა²⁾, დღეს ერთსა ჭრქჳს ძმას თვისსა შუშან. „უმჯობეს არს ჩემთვის სიკჳდილი, რათა ღირს მეოხ მე უფალ-მას ნაწილსა³⁾ წმიდათა⁴⁾ დედათა, ვიდრეღარა შევიგინო წარმართთა მიერ:“ და ჭქონდა მას ბეჳედო, აღმოუგდო მას თვალი და მოწოა იგი, რამეთუ იყო აფალსამის ქქმე წამალი სსიკჳდინე, და მუნ-თქვესვე მოგჳდა: წარმოვიდა ხკანისა ბლუჳან, მოჭკვიანა ჳჳსანსერ ხკანსა⁵⁾, და მიუთხრა სიკჳდილი დისა მისისა შუშანისა: ხოლო⁶⁾ განუწერა მეფე ხკან, არა მოტანისათვის გვამისა შუშანისასა⁷⁾, რომლისა წადიერ იყო ხილვა: მამის შეიპერეს ბლუჳან და მობეს ყელსა საბეჳი, და განხილვად სტყჳს ორთა ცხენოსანთა, იმიერ და ამიერ, და მოსწყვიდეს იაფი მისი ბორცტად:

და ვითარ დაჭყო ჳჳსანსერ მუნ წელიწადი შეიდი, განუტეგა ნიჭითა დიდითა და წარმოგზავნა ქვეყანად თვსად ხკან-მას. ხოლო ამიერიტგან იწყო შემტირებად მეფობა-მას დღითა-მით მეფეთა ხვასრლანთა-მას. შირველად, უფლება სარკინო-ითა განდიდნა, და მათ-გან მიეტა ყოველი ესე ქვეყანა უსითო-უჳმად რბევასა და ოკრებასა. მეორედ, იქმნა სიმრავლე მთაფართა ქვეყანასა ქართლისასა, და შეკრით ბრძოლად, და იქმნეს მტერ ურთიერთას: და უკეთე ვინმე გამანდის რომელიმტა ღირს იყო მეფედ შეიღთა შორის ვასტანგისათა, იქმნის შემტირებულ სარკინო-ითა-გან. რამეთუ დაიპერეს ქალაქი ტუილისი აგარანთა, და შექმნეს სხლად სამეოფლად თვსად, და მიიღებდეს სარკას ქქმე-ფანისა-ამის-გან, რომელსა ჭრქვიან სრავა. რამეთუ განკუბითა 154 ღვთისათა, სიმრავლისა-გან ცოდუბათა ხვეთასა, განდიდნა ნათესავი აგარანთა, და განეფინა ქადტება მამად უსჯულასა; და მრავალი ერთი შეუღდა მას: შემდგომად მისსა, გამოვიდეს სპარსნი და ჰანტომდე მოიწინეს, და ყოველი კაბადუჳია დაიპერეს ღვთიე:⁸⁾

ხოლო ამან ჳჳსანსერ შეირთო ცოლი ნათესავი ბაგრატიანისათა⁹⁾, ასული ადარნასესი, სხელით ლატაგრი, და აბრალა დედა-მას მის-მან მოუწუნებდა მისი ცოლად. არათურე კეთილად მეტნიერი იყო, ვითარმედ არიან იგინი ნათესავნი დავით წინსწარმეტყველისანი, რომელი-იგი კორციელად მამად ღვთისად იწოდა: და ვითარ იხილა ძის ცოლი, შეუჳვარდა იგი. აკურთხა და

1) T, deux mots omis.
 2) M-ss დარველისასა.
 3) Omis, T.
 4) T წმიდათა თანა.
 5) Omis, T.
 6) T იქ. იგი.
 7) T მისისა.
 8) Manque aux M-ss B, T, depuis და განეფინა.
 9) Mon M.it ბაგრატიანისათა.

დალოცა. და ვითარ გარდაკდეს ამას შინა წყლიწადნი მრავალნი, მოვიდა ამირა აგარისნი, რომელი მთავრობდა სომხითს, ქართლსა, ჭერეთს, სახელით ხვასრო ოღეს: ამან აღაქენს ტფილისი ქალაქი, მოკრებული ხაზართაგან:

ხოლო რაჟამს მოუძღურდეს ბერძენნი, გააღვა მათგან ერისთავი აფხაზთა, სახელით ლეონ, ძმისაწული ლეონ ერისთავისა, რომლისად 1) მიეცა სამკვდროდ აფხაზეთი: ესე მეორე ლეონ ასულის წული იყო ხაზართა მეფისა, და ძალთა მათითა გააღვა ბერძენთა, დაიპურა აფხაზეთი და კერისი, ვიდრე ლისადმდე, და სახელადეცა მეფე აფხაზთა. რამეთუ მიცხვალეულ იყო იოანე ერისთავი, და დაბერებულ იყო ჟუანსერ: და შემდგომად ამისა ჟუანსერცა მიიცხვალა. არამედ სიტოცხლესაცე ჟუანსერისას ადარნასე ბაგრატიონისამან იცხვალა წამიშალი კლარჯეთისა, შავშეთისა, აჭარისა, ნიგალისა, ასისფორისა, არტანისა და ქვემოტაოსა, და ცხეთაგანცა რომელი ჩქონდეს შვილის შვილთა ფსტანტ მეფისათა: და შემდგომად მისა წარვიდა კლარჯეთად, და მუნ მოკუდა 2) ადარნასე: რამეთუ მამა მისი ნურსე, ძე ფარაზბაგურ ანთიპატრიისა, და ამის ფარაზბაგურის მამა, სახელით გურამ გურატპალატი, ძე შირგელისა სტეფანროზისა და ძმა დემეტრესი, ესენი გარდაცხვალეულ იუწენს, და ძმანი ამის ადარნასესნი, სახელით ფილიპე, და სტეფანოზ, იგინიცა მომკვდარ იუწენს. და შემდგომად სიკუდილისა ადარნასესა, განდიდა უფალმან მეფობა ამოტ გურატპალატისა, რომელი იყო შვილი ადარნასესი და ძმა გურგენ ერისთავის:

მე. ორმეოცდამეექვსე კურატპალატი ქართლისა, ამოტ, ძე ადარნასესნი ბაგრატიონანი:

ხოლო ესე ამოტ გურატპალატი მთავრობდა ქვეყანასამას შინა, და სახლად მისა იყო ბარდავი და ტფილისი, და ჩქონდა მას ქვეყანა რომელ არს გარემოს მისსა: რამეთუ მათვე ჟამთა შესრულ იყო მასლამა საბერძენთად, და შეიქცა მოუძღურებული და გაწბილებული: მამის ბერძენთა მეფემან მოუბოძა ამოტს გურატპალატობა 3), და მოუძღურებულ იუწენს სარკინოზნი, და 155 განდიდნა ამოტ გურატპალატი: ხოლო ტფილისს არღარავინ დარჩა სარკინოზთაგანი, თხნიერ აღი შეაბის ძისას, და გრიგოლი მთავრობდა კახეთს:

და ესენს ძენი ამოტს, ადარნასე და ბაგრატ 4):

1) M-ss რომლისათჳს.

2) Immédiatement ici, le M-it T porte la rubrique: ამოტ გურატპალატი, et cette phrase: შემდგომად სიკუდილისა ადარნასესა განადინა უფალმან მეფობა ამოტ გურატპალატობა: ხოლო ეუფლა ქართლს, სსხდვართა მისთა: suivent რამეთუ მათვე შემო . . . , au chapitre suivant; i. e. „Ashot couratpalate (couropalate). Après la mort d'Adarnasé, le Seigneur glorifia la royauté d'Ashot couropalate, qui fut maître de la Géorgie et de ses frontières. En effet. . . “ Tout le reste manque à T.

3) T მუჳამს გურატპალატობა ამოტს.

4) Cette phrase manque à T.

მას უამისა, მეორესა წყლსა, გამოილაშქრა აშოტ კურატზალატ-მან, და უიყელა თეფდოსი, აფსაზთა მიფუკმან, ძემან მეორისა ლეონისა-მან, რომელითი სიძიე იყო აშოტ კურატზალატისა. მოვიდა გრიგოლ კახეთით, და გრიგოლს უმეფელს მთიულთა და წანართა, და ამირა-მან ტფილი-სისა-მან: უსიბნეს ქსანსა წყლად აშოტ და გრიგოლ: გაიქცეს გრიგოლი, მთავარი კახეთისა, და დამპყრეს ქუჩქანსა რომელი ჭქოანდა ქართლისაგან. და დაიპყრა აშოტ კურატზალატ-მან კლარჯეთით-გან ვიდრე კსნადმდე 1):

და შემდგომად მისსა მოვიდა ხალილ, იზიდის ძე, არაბით, დაიპყრა სომხითი, ქართლსა და ტყრეთი 2): და იწყეს ძიება აშოტ კურატზალატისა, და გერ უძლო წინა-ადგომად მათა აშოტ, და იფლტოდა მათ-გან: და წარემართა იგი რათა წარვიდეს საბერძნეთად, და თანაჰყვეს მას დედა და ცოლი, და ორნი ძენი ასაკითა ჩსჯლნი 3). უსუტესი, ადარანსე, და შედევი 4) ბაგრატ: სოლო უმრწემესი ძე სასელით გურამ, არტანუჯსა შინა დაეზადა 5): და ერი თჯი მტირედ ჭევა თანა, მგვიდნი მისნი, დედა-წულითურთ და შვილით მათით: და მოიწინეს მთასა ფაგსეთისასა, კიდეა დიდისა-მის ტბისა ფარაგისისასა, დამაშრავლნი სღვისაგან, და გარდაკდეს განსვენებად კიდესა-მას ტბისას: ჭამესორა ზური მტირედ, მიერულათ, და მძინარეთა ეწიგეს დიდნი ლაშქარნი სარკინო-ხთანნი: მაშინ შექცია დმერთი აშოტ კურატზალატსა და კინისა-მან ლაშქარსა მისსა მოსტა ძლევა მათ-წყლად, და მოსრეს სომარავლნი ურცხვნი: წარმოვიდეს მუ-ნით 6), და მოიწიგეს კეგეს შავშეთისასა. სოლო კეგი შავშეთისა უშენებელი იყო მამისი, გარე-სე მტირედათა სოფელთასა: რამეთუ უამთა სზარსთა უფლებისასა აკარდა, ოდესივი ერუმან ბადადელ-მან შემურსა ყოფელნი ციხენი და მოფლო შავშეთიდა, და ღადრნი: 7) და კვლად შემდგომად მისსა სრფამან სატლახობისა-მან მოაოკრა შავშეთი, კლარჯეთი და მტირედელ და-შოეს კატნი ადგილად-ადგილ: სოლო და მთლილთა-მთ მგვიდრთა შავშეთისათა შეიწყნარეს იგი სისარულთა და სიყვარულთა, და დაემკვიდრა მუნ, და მისტან დმერთ-მან განმარჯუება და აკელ-

1) C'est, je crois, une fausse orthographe du nom écrit plus haut par un j initial; c'est celle que Wakhoucht avait suivie dans sa Géographie, mais que j'ai corrigée d'après l'usage généralement suivi aujourd'hui.

Le M-it T' aj. ici: სოლო აშოტ კურატზალატ მთავარად ქსანსა-მან შინა, და ხალილ მისსა იყო ბარდავი და ტფილი, და ქანდა მის ქენა რომელ არს გარემოს მისსა. და მაშინ განსლოდრა კვლამყოფობა აგროანთა.

2) Manque à T, depuis le შემდგომად.

3) M-ss მისნი, au lieu de ce mot et du précédent.

4) Omis, T.

5) T, au lieu de ces trois mots: დერეთ არა ვეს. „Gouram n'était pas encore né.“

6) Omis, T.

7) Je rapporte ici une note de mon M-it, mise à la p. 162, par erreur:

აქა წესა წყლად არა, ქალიქა ტფილისა, ფრხოპანსა გურგენისსა, კთალიკოსობასა სომოელისსა, ქრისტესი აქეთ-რეჟა (ის. ჰუდ) ან ოთხ-სოვი და არსა, შეფარებასა ზერმენტისა კონსტანტინე, მისა ლეონისსა; V. la Traduction.

მწიფა იგი შავშეთ-კლარჯეთსა ზედა: და რომელნიმე სოფელნი მის ქვეყანისანი მოიფიდნა სოფა-სოთი, და ზოგნი ოკერნი აღაშენნა, და განამრავლნა სოფლები აშოტ გურატჳალატჳამან ქუჭყანათა მათ შინა: და განამტკიცნა ღმერთმან კელმწიფობა მისი, ნუბითა ბერქნათა მეფეთათა: ხოლო 156 მან აშოტ გურატჳალატჳამან ზოგა კლარჯეთის ტყეთა შინა კლდეჲ 1) ერთი, რომელი ჰირველ ვანტანტ გორასალს 2) ციხედ აღაშენა, სახელით არტანუჯი: აოკრებულ იყო ზაღდადეღისა-მის ფრუობითაჲ. იგი განაზღა აშოტ, და აღაშენა ეგრეთვე ციხედ, და წინააგერძო მისსა, ქვეშეთ, აღაშენა ქალაქი, და აღაშენა ციხესა-მან შინა კელესთა წმიდათა მოციქულთა ჰეტრესი და ჰავლეი და შექმნა მას შინა საფლავი თჳსი, და დაემგვიდრა ციხესა-მან შინა ცხოვრებად: და მერმე გუჳლად ეუფლა ქვეყანათა ვიდრე კარადმდე ზარდავისა ქალაქისა: და მრავალ-გისის მოსცა ღმერთმან აშოტ გურატჳალატჳას ძღვევა და დიდი დიდებაჲ ბრძოლათა შინა:

და იყო ერთსა შინა ჟამსა, კანვიდა აშოტ რათამცა შეიკრიბა ლაშქარი ბრძოლისათჳს სარკინოზისთჳს, მოვიდა იგი ადგილსა რომელსაჲ და განავლინა ლაშქრისა მარჯველნი. და ვიდრე არღა შეკრებულ იყო ლაშქარი იგი მისი მისათანა, დაუსხსნეს მას სარკინოზნი უცხანურად, და აოტეს იგი: და წარმოემართა, და მოიწია კეგსა ნიგალისსა, და იწყო ძეხნად ერისა, რათამცა ვითა განიმრავლა ლაშქარი თჳსი: და წარმოემართნეს მის წინაჲ იგინი, რომელთა მან უბრძანა: ხოლო იგინი მოვიდეს გლვად მისსა. მაშინ ვიდრე მოწვევადმდე მათდა კარად მისსა, არა უწყობდა აშოტ ზაგვა მათი: და რა-ჟამს მოიწივნეს იგინი კარად მისსა, მაშინდა აგრძნა რაჲ იგი ეგრევე-ბოდა მათ. და არა ჰქვავ მას ერი თჳსი, თჳსიერ მცირედთასა, რომლითა ვერ წინააღუდგებოდა მათ იგი 3): ამის-თჳს შეივლტოდა აშოტ გურატჳალატი კელესიად, და მოწყლეს იგი მანვილითა 4), საკურთხეველსა ზედა, და შეისფარა საკურთხეველი იგი სისხლითა მისითა. რამეთუ დაკლეს იგი მუნ ვითარცა ცხოვარი, აღსავალსა საკურთხეველისსა, და სისხლი იგი მისი, რომელი მას შინა 5) დათხუელი, დღესაცა საჩინოდ სახილველ არს. ხოლო ესმს რაჲ ესე ამბავი ერსა მისსა, რომელნი იგი იუწენს დოღის-ყანას, ვითარმედ მოიკლა უფალი იგი მათი აშოტ, კელითა ოროზო მაროზის ძეთათა, წარვიდეს დოღის-ყანით 6), და დევნა უფვეს მკვლელობათა უფლისა თჳსისათა, და ეწივნეს მათ სავანესა ზედა ჰოროზისსა. მოსრნეს იგინი ბოროტად, ვიდრემდის არა დაუშოათ არცა ერთი მათგანი: და წარმოიღეს აშოტ მკვდარი და დაფლეს მისსა-მან საფლავსა შინა, ციხესა არტანუჯისსა, კელესისა წმიდათა მოციქულთა ჰეტრესა და ჰავლესსა: ხოლო

1) T ტყე:

2) M-SS გურატჳალატჳამან.

3) და მისსა შეივლტოდა მოვიდა სხილი, იხილის მუ, არაბით, და და იღრს სიამით, ქართლი და ქვერეთი, მის-თჳს შეივლტოდა აშოტ გურატჳალატჳამან კელესად.... Transposition du M-it T; v. la Traduction.

4) T ajoute, très mal-à-propos: კარდავისი, კელესისა შინა.

5) T aj. ici 3 mots.

6) M. R, დოღის-ყანით.

მოიკლას შეგრელთაგან 1) ესე აშოტ კურატპალატი, დასაბამითგანთა წყლთა სტლად 2), ქორინი-
კონსა შეკთვამეტედ მოქცეულსა შინა, მე, თთქსა ინაგრას კო: და დაუტევნს სამნი ძენი, უხუ-
ცესი ადრნასე, და შედეგი მისი ბგრატ. ესე ორნი თანა-ჭყეეს მას რა-ჟამს იგი მოიწინა შავშეთა
კლარჟეთად. ხოლო უმრწემესი, გურამ, არტანუჯის მოსლვასადა შინა დაბადა:

და შემდგომად აშოტის სიკუდილისა 3), რომელ გარეთ ქვეყანა ჰქონდათ ძეთა აშოტისთა,
ხოლო კვალადცა და ეუფლენეს სარკინოზნი ქართლსა 4), წარუდეს სარკინოზთა, რამეთუ იეუნეს
იგინი უსრულ ჰქსაკითა: ხოლო რა-ჟამს სრულ-ჰქსაკ იქმნეს იგი, კვალადცა მოსცა დემეტანს
მთვეე ყოველიე-იგი საქონები მამისა მათისა. რამეთუ იზრდენ სამნიე-იგი ძმანი, ძენი ამის 157
აშოტ კურატპალატისანი 5) ციხესა შინა არტანუჯისას, და იეუნეს ხარკის მიმცემელ სარკი-
ნოზთა ყოველნიეე კეფნი შავშეთა-კლარჟეთანიგლისანი: 6)

რამეთუ ამირობდა ტფილისსა შინა ალი, შუაბის ძე, რომელი დაედგინა ხალილს: ხოლო მას
ჟამსა შინა შეითქმენეს გარდაბანელნი, და განაჩინეს ქორეფისკოპოზად დანი, ძე იოანე ქუაბულის ძი-
სა, და შემდგომად მისსა დასწესს ქორეფისკოპოზად სამოელ დონაური: და კვალად მეორედ მო-
ვიდა იგივე ხალილა არაბი. შეეხსეს გარდაბანელნი, გავას, და გააქციეს ხალილ, და მოსწიდა სიმ-
რავლე ფრიადი: და კვალად დაჰდა ამირად ტფილისსა სჰაკ, ისმაელის ძე: ხოლო ხალილ მოვიდა
შესამედ, და მოკლეს ვაჟაჩეთს, და ძე მისი მოჰმედ მოვიდა ქართლს 7): მოერთო მას ბგრატ, ძე
აშოტ კურატპალატის, და მისცა მას ქართლი, და წარმართა დემეტანს კელმწიფობა მათი: 8)

მხ. მეორემოცადამეშვიდე 9) კურატპალატი, ბგრატ, ძე აშოტ კურატპალ-
ატისა და მის ადრნასესი და გუარანძისი, ბგრატოანი:

ხოლო ამას ბგრატ და ძმთა მისთა დაიპყრეს არტანუჯით გამოდმართ მათი ნაქონები-
იგი მამულესი მამისა მათისა და მორჩილადეს სარკინოზთა: ხოლო ვითარ მოვიდა მოჰმედ

1) Ce mot manque à T.
2) T. ԿԿԸ; R, სჯ. v. la Traduction.
3) T aj. შინა მათისა.
4) T aj. ici 4 mots.
5) Il y a ici dans le M-it T, des transpositions de mots, qui n'affectent pas le sens.
6) T, და ვითარ წარვიდა ხალილ, დაუტევნს ამირად ალი, შუაბის ძე.
7) Le M-it T met ici la phrase ci-dessus: ხოლო რა-ჟამს სრულ-ჰქსაკ იქმნეს იგინი შინა აშოტისანი, მოსცა დემეტანს ხოლო
(sic) არტანუჯით გამოდმართ დაიპყრეს მათი ნაქონები იგი მამისა მათისა, დაიკლეს ბგრატ კურატპალატად: ხალილ...: cette rédaction est
trés vicieuse.
8) T aj. depuis და.
9) le M-it T porte შეორმოდე მეშვიდე... 40-e roi, tandis que, le chiffre de la dernière rubrique, p. 158, est:
45-e roi. Outre cela, ce M-it omet depuis და შს..., jusqu'a გუარანძისი, inclusivement.

ქართლს და მიერთო მას ბაგრატ კურატპალატი, მაშინ¹⁾ გამოვიდა სჯაკე, ამირა ტფილელი, ლაშქრობა, და დადგა რეგს. ხოლო მოჭმედ და ბაგრატ წარიღეს უფლის-ცხიყ, და მოვიდეს კახნი გარდაბანელნი შეკლად სჯაკისა: შეიბეს რეგს და იბრძოდეს, და იყო ბრძოლა ძლიერი²⁾ მათ შორის: არცა ივინი გაიქცეს და არცა ივინი, ვადრემდის გაიყარეს. და აიყარა მოჭმედ და წარვიდა³⁾ ბარდავს:

ხოლო მას ბაგრატ გახინს და განაწესა გათალიგოზი აფხაზეთს, ქრისტეს აქეთ, ჰელ⁴⁾: ხოლო აქა ჟამდის გარდასრულ იუენეს წელნი მოჭმედის გამოხინებითაგან რომელ-მან სკეული სარკინოზთა დაუღვა, ორ ას ათ-ცხრა-მეტნი:

მაშინ მოვიდა ბუღა თურქი: მოსა, ბადდადით, რომელი გამოეგსაგნა ამირ-მუმელსა, სპითა დიდითა. შემუსრნა ყოველი სომხითი და ტყვე ჭეუზნა ყოველნი მთავარნი მათნი: და მოვიდა მუნით და მოადგა ქალაქსა ტფილისსა, რამეთუ არა მორჩილობდეს⁵⁾. და მოკლა ამირა ტფილისისა სჯაკე, და შემუსრა ტფილისი, და დაწვა ცეცხლითა, და მოაკარნა ყოველნი არქნი მისნი: მაშინ გამოვიდა თევდოსი, მეფე აფხაზთა, წინა-აღდგომად მისსა, და დადგა კვერცხობსა: ხოლო ბუღა, ვითარცა ცნა: წარავლისა ზირაქ, სპასალარი აზსი, და ბაგრატ⁶⁾ კურატპალატი. და შეეზეს და გაქცივნეს აფხაზნი, და მოსწედა სიმრავლე ურიცხვი: და თევდოსი მეფე წარვიდა, მეოტი, გსასა დგაღეთისსა: ევლად უეჭრ მოქცეულთა დაუდგეს წინა გარდაბანელნი. ჯვარის-გვერდსა, და 158 აქნეს დიდად დაშქართა: ხოლო ვითარცა ცნა ბუღა, აღიყარა მუნით და მოვიდა ჭართალეთს, და დადგა მუნ შინა, აღიყვანეს მთიულთა-გან მძევალი კაცი სამასი⁷⁾. და ლამოდა⁸⁾ შესღვასა ოვსეთად და შევიდა ცხავოტამდის: ხოლო აბულმას, სომეხთა ერის-თავ-მან, და გუარამ მამფაღლიამ, ამოტის ძე-მან, ძმამან ბაგრატ კურატპალატის-მან⁹⁾, მიუთხრეს მთეულთა, რათა არა შეეშავნ: ხოლო მათ განისარეს და განწირეს მძევალნი მათნი: უშველა ღმერთ-მან. რამეთუ მოვიდა თოვლი. დაუდგეს წინა და შეეზეს, და მოსცა ღმერთ-მან ძლიერა. და მოკედა სარკინოზთა-გან ურიცხუ, და ცხენ-მან მათ-მან მოსოფა იელი, დაიკოცა ფრიადი. ხოლო სიმრავლის-გან დაშქრისა, არა ხნდა: რამეთუ იყო სიმრავლე მისი ვითარცა ოცი ათასი:

1) Manque à T, depuis ხოლო მან, jusqu'ici

2) T, quatre mots omis.

3) T წარვიდეს.

4) Ce § manque à B, T; v. la Traduction.

5) T აქ. მან სჯაკე მოკლა, შემუნა.

6) T მკ. ამოტ კურატპალატისა.

7) Addit. du M-it T, depuis აღიყვანეს.

8) M-ss დამოდა.

9) 'Tous les titres de Gouaram, dans le M-it T, se réduisent à ამოტეს-მან, mots qui manquent dans les autres copies.

შეიქცა გარე და დაიწმინთა ბარდავს. და შეიპურა სუცისა ვინმე ძე, რომელი გამააფრებულ იყო, და შემუსრა გარდაბანი: განაღო კარი ღარუბანდისა, და გამოიფანა სსზარნი, სსხლი სსმასი, და დასხნა იგინი შსქორს: და დარელით ¹⁾ გამოიფანა ოვსნი, ვითარ სსხლი სსმი ოვსნი, და დასხნა დმანის, და ესება შესლვა ზაფხულის ოვსეთად: ხოლო ამირამუღლმან ვითარცნა ვითარმედ სსზართა, ტომთა მისთა, ყრასეს, მოუვლისა ბუდას, რათა დაუტეოს ქართლი მოჭმედს, ხალილის ძეს: და წარვიდა ბუდა, და ამირობდა მოჭმედ ²⁾, ხალილის ძე: და გარდადგინა ამირამუღლმან ³⁾ მან მოჭმედ ⁴⁾, და დადგინა ისე, შისის ძე, სათესავი მოჭმედისივე: და ქორეპისკოპოპი იყო გაბრიელ დონაური, მძა სსმოელ ქორეპისკოპოპისა: და წარვიდა ისე, და მოვიდა სსუა ამირა, რომელსა ერქვა სსხელად აბრანამ: და გუჯლად მოვიდა ამირად ხალილის ძე მოჭმედ, და უფროს ნებიერად დაიპურა ყოველი ესე ქვეყანა, სომხითი, ქართლი და რანი: და წარვიდა ხალილის ძე, და დადგა ამირად კაცი სსჭაკის ⁵⁾ მონათესაფთაგანი, სსხელით გაბლუც: ხოლო გუარამ, ძემან აშოტ გურატპალატისამან და ძმამან ბეგრატ გურატპალატისამან ⁶⁾, შეიპურა გაბლუც და წარსტა საბერძნეთად. რამეთუ განდიდებულ იყო გაბლუც, და დემოტრიდეს გარდაბანელნი: და ბრძლდა აშოტ, მამის ძმისაწულსა მისსა, ძესა სუმატ სომეხთ შეფისასა, ძმასა გუარამისსა: ხოლო გუარამს დაეწერა ჳაფხეთი, თრიალეთი და ტაშირი, აბოცი და არტანი, და ჳბრძლდა სარკინოზთა. ზოგჯერ სძლის გუარამ, და ზოგჯერ სარკინოზთა: ხოლო გუარამ განუუენ ქვეყანანი ძმათა თჳსთა, ადარნასეს და ბეგრატს, და აბოცი განუეო ცოლის ძმასა თჳსსა, სომეხთა შეფესა: და შემდგომად ამისა გარდაიგვალა ადარნასე, ძმა ამის გუარამისა და ძე აშოტ გურატპალატისა: გარდაიგვალა ბეგრატ გურატპალატი, ძმა ამის ადარნასესი, ქორთნიკონსა უფ, და დაუტეუნა სსმინი ძენი, დავით, აშოტ და ადარნასე: გარდაიგვალა ესე ადარნასე, ქორთნიკონსა უფ: 159 გარდაიგვალა აშოტ, ძმა ამის ადარნასესი და ძე ბეგრატ გურატპალატისა, ქორთნიკონსა რე: ⁷⁾

მას ჳამსა გამოვიდა აფხაზთა შეფე, გიორგი აღწეველი, ძმა ⁸⁾ ოვედონესი და დემეტრესი. ძე ლეონისი, დაიპურა ქართლი და დაუტევა ერისთავად ჩინას. ძე დემეტრესი ⁹⁾: და ვითარ გარდაიგვალა გიორგი, აფხაზთა შეფე, დაჩნა ძე დემეტრესი მცირე, რომელსა ერქვა ბეგრატ, რომელი

1) T აღწეველით.
 2) T ჳმედს, ici et plus bas, habituellement.
 3) T ამირამან.
 4) ჳმედს.
 5) Ici, et plusieurs fois nos M-ss portent ხეჳ ou ხეჳჳ, ხეჳჳ ou ხეჳჳჳ.
 6) T omet quatre mots.
 7) Manque à T, depuis და შედგომად.
 8) L'épithète აღწეველი s'explique par la dernière ligne de ce §; elle manque aux M-ss T, R, qui ajoutent le mot bien nécessaire, მძა.
 9) Mon M-it აჳ. შევიდა ესე უფ წელს.

ივნობების ექსორია ქმნილობით. და ცოლ-მის გიორგი მეფისა-მას მოკვდა ტინინე, ძე დეჟე-ტრესი, ერის-თაფი ჩიხისა, და ერეკლე იგი იოანე, მთაფარს შავლაღიანისა, და შთაბედეს ბაგრატ ზღვას: ხოლო დემეტრ-მას განარჩინა იგი, და მიიწია კონსტანტინეპოლად: და მოგვარა მეფე-მას იოანე-მ ძეს იუსის ადარნასეს ცოლი, ასული გუარამ, აშოტის ძისა: და მოკედა იოანე, მეფე აფხაზთა, და მეფობდა მის-წილ ძე მისი ადარნასე: მამის გუარამ¹⁾ ლიპარიტს ქვეყანანი თრიალქ-თისანი, ალგო ცხე კალდე-კართა. და იმპეროსს დავით, ძე ბაგრატ კურატპალატისა²⁾:

თეოდოსი მეორე კარდაცვალა ცოლ-მ-ღიანად, და დავდა მეფედ გიორგი, რომელისა სუფელისწყოლად ჭქონდა ალქეგი. ამის-თჳს ეწოდა მას გიორგი ალქეგელი: თეოდოსი იბატონა ოც და შვიდი წელი: ³⁾

მც. შეორმეოცდამეორე მეფე, კურატპალატი დავით, ძე ბაგრატ კურატპალატისა, ბაგრატონი: ⁴⁾

ხოლო ამას დავით კურატპალატს ადუგდა მტრად ხასრა, ძე გუარამ მამეაღისა, რომელი იყო მამის ძმა ამის დავითისი: ხოლო ესე ხასრა, ბიძის⁵⁾ ძე ამა დავით კურატპალატისა, და გურგენ იუენენ აფხაზთა კერძ. ხოლო დავით და ლიპარიტ უშეკლდეს სომეხთა, და იბრძოლეს სომეხნი და აფხაზნი ქართლსა ზედა: მას ჟამის მონაზონ იქმნა გუარამ:

ხოლო ამან დავით კურატპალატ-მას აღაშენა ეკგელისა ხახულისა⁶⁾: და ვითარ მოკედა კახთა ქორეპისკოპოსი გაბრიელ დონაური, დავდა ქორეპისკოპოსად ფადლა არევისელი, კაცი ბრძენი, და სიქმის მეცნიერი:

მას ჟამის შინა მოიტყუა ხასრ, ძე-მას გუარამ⁷⁾ მამეაღისა-მას, დავით კურატპალატი, ძე ბაგრატისი, მამის მისი-წული მისი⁸⁾, და მოკვდა იგი ქაქრა⁹⁾. დაუტევა ძე, სისეღით ადარნასე, რომელი მეფე იქმნა შემდგომად მამისა იუსისა: ხოლო კარდაცვალა აშოტ, კეკელა, ძე ადარნასესი,

1) T და შეკურა.
 2) Au lieu de ces trois mots, le M-it T porte; ბაგრატის ძე, ხოლო ხასრ, ძე გუარამისი, და გურგენ...; სიულე plus bas: იუენენ აფხაზთა...
 3) Tout ce § manque, T, R.
 4) La rubrique manque à T.
 5) Le M-it R et le mien portent la finisse leçon 266b.
 6) Cette phrase manque, T; cf. p. 169.
 7) T გუარამისანი.
 8) A J, par T, depuis le ბაგრატისი. Tout ce qui suit est omis jusqu'à ბაგრატისი, seconde ligne du § suivant, et se retrouvera, avec de grandes variantes, dans une note de la p. 161, à la fin du 49-e règne.
 9) La dato manque à T.

ძისა აშოტ დიდისა, ქორონიკონს ჰზ: გარდაიგვალა სუჰმატ მამფალი, არტანუჯელი, ძისა აშოტ-
 ტეკელასი და ძე ადარნასესი, ძისა აშოტ დიდისა, ქორონიკონს რთ: გარდაიგვალა ძე ამის სუჰ-
 მატისა, დავით მამფალი, მონაზონ ქმნილი, ქორონიკონს რჯუ: გარდაიგვალა სუჰმატ ერის-
 თავი ერის-თავი, ძე მის დავით მამფალ მონაზონისა, ქორონიკონს სსწ. და დაუტევა ძენი ორნი,
 დავით და ბაგრატ: გარდაიგვალა ესე ბაგრატ, ძე სუჰმატისი. და ძისა დავითისი, ქორონიკონს სსწ. 160
 მასვე წელსა, რომელსა წელსა მოგვდა მამა მისი სუჰმატ, და დაუტევა ძენი ორნი, გურგენ და
 სუჰმატ: სოლო გურგენ დაუტევა ძე ერთი, სახელით დემეტრე. და სუჰმატ დაუტევა ძე ერთი,
 სახელით ბაგრატ: გარდაიგვალა გურგენ გურატმალატი, მის სუჰმატ მამფალ-არტანუჯელისა, და
 ძე ადარნასესი, ძისა აშოტ დიდისა, ქს რთ: გარდაიგვალა აშოტ გუი, რომელმან აღაშენა ტბეთი
 სკეპისკოპოსო, ძე მის გურგენ გურატმალატისა. ქორონიკონს რლწ: გარდაიგვალა ადარნასე, ერის-
 თავი ერის-თავი, ძე გურგენ გურატმალატისა, მის აშოტ-გუისა, ქორონიკონს რივ. და დაუტევა
 ორნი ძენი, დავით, ერის-თავთ ერის-თავი. და გურგენ, ერის-თავი ერის-თავი: გარდაიგვალა ესე
 გურგენ, ერის-თავთ ერის-თავი, მის დავით ერის-თავთ ერის-თავისა, ქორონიკონს რთ: გარდა-
 იგვალა ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელი. ძე სუჰმატ მამფალ-ანთუპატი არტანუჯელისა, ძისა ადარ-
 ნასესი, და მის მამფალ დავით მონაზონს ქმნილისა, ქორონიკონს რკო: გარდაიგვალა ადარნასე
 უოთილი, და მონაზონს ქმნილი ფასილი, ძე მის ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელისა, ქორონიკონს
 რჯუ: გარდაიგვალა აშოტ, მის ადარნასე მონაზონს ქმნილისა, და ძე ბაგრატ მამფალ-არტანუჯე-
 ლისა, ქორონიკონს რსო: გარდაიგვალა დავით ერის-თავი ერის-თავი, ძე ბაგრატ მამფალ-არტა-
 ნუჯელისა, და მის ადარნასე უოთილ ბასილისა, ქორონიკონს რტწ: გარდაიგვალა გურგენ ერის-
 თავი, მის ამის დავით ერის-თავთ ერის-თავისა, ქორონიკონს რმვ: გარდაიგვალა გურგენ, ძე მის
 გურგენს ერის-თავისა, ძისა ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელისა, რწწ:

სოლო ვიწყოთ სგენ პირველივე ამბავი-იგი დავით გურატმალატისა, რომელი მოკლა სასრი-მ
 მამის ძმისაწულმან მის-მან, ძემან გურამ მამფალისა-მან: ამისთჳს ¹⁾ შეუკრბეს სასრის მკრად
 სომეხნი და ლიპარიტ, და ქართუმწლნი, და აშოტ, მის დავითისი, და მათ-თანა სარკინო-ხნი. და
 შეკრბეს სასრს და გააქციეს, და მიუჩნეს ცხენი: და წარვიდა სასრი მეოტო გასტანტიპოლედ,
 წინაშე ბერქინთა შეფისა ²⁾ და იყოფოდა მუნ მრავალჳმ ³⁾. და დასვეს ქართუმწლითა შეფედ
 ადარნასე, ძე დავით გურატმალატისა:

1) T, სოლო სსწ.
 2) T porte seulement: წარვიდა სასრისა, et ajoute: და მოკლა გურამ, ძე აშოტისა, და ადარნასე ომისა, გურგენ მსკლან
 აღსკნულისა, tout ce qui suit étant omis; T continue: სოლო ბაგრატ, ძე ადარნასესი... p. 161.
 3) Ici il reste, dans le Ms-it T, les ongles de deux feuillettes, qui ont été coupés; mais après huit feuillettes
 entières ou en trouve trois qui semblent être de même papier et de la même main que le reste, où se
 lisent les détails généalogiques dont j'ai parlé plus haut; v. à la fin du 49-e règne, dans le texte et dans
 la Traduction.

მთ. მეორე მოცდას მივყავართ, ადარსას, მე დავით მეფე-ეკურატალატი-სა. ბაგრატიონი: 1)

ხოლო ამან ადარსას-მეფობას შინა მისსა ადამენ ბანა, კელითა კვრივე ბანელისათა. რომელი-იგი ქმნა პირველი ეპისკოპოსი ბანელი: ხოლო მასვე უამსა შესრულ იყო ბაგრატ, ქე დემეტრე აფხაზთა მეფისა, საბერძნეთად, კონსტანტინეპოლად, და მოსტა ბერძნისა მეფე-მან 161 ლაშქარი, და გამოგზავნა წილთ, და ნავით შემოვიდა აფხაზეთად. და მოკლა ადარსას, ქე იოანესი, და დაიპყრა აფხაზეთი: ხოლო ამან ბაგრატ მეფე-მან შეირთო ცოლი 2) ადარსასის ცოლად, ასული გუარამ მამფალისა 3). და გამოიფინა ბაგრატ. აფხაზთა მეფე-მან, ნასრ ცოლის ძმა მისი, საბერძნეთით, და მისცა ლაშქარი: და მუნით კარდამოვიდა ნასრი სამცხეს 4), და შეიპყრა სამნი ციხეი, ოძრკე, ვვარის-ციხე და ლომისათა, გუარამისვე აღმენებული: და მუნცა შეიგობნა სხუანი ლაშქარნი ურცხუნი, და მომართა ადარსასს, ქართლისა მეფეს, ქეს დავით კურატალატისას: ხოლო ადარსას მეფე, ქე დავით მოკლულისა, განვიდა ბრძოლად მისა, და მიჰყვა მის-თანა შეწყნად გურგენ კურატალატი, რომელი უწინარეს ამის ადარსას მეფისა კურატალატი იყო, და შვილნი მისნი, და მათ-თანა სომეხნი, და ჰყუჭს ბრძოლა და ომი დიდ-ძალი მტკაჲსსა ზედა. და შეეწია დიგრით მცირეთა ამით ადარსასს კერძთა, და იძლივნეს ნასრი. და აფხაზნი, და ბაჟაიარ, მთავარი ოგსი, და შოტ იქმნეს, და შეიპყრეს ნასრ და მოკლეს კეგისა შინა სამცხისასა. სოფელსა რომელსა ეწოდების ასპინძა, ქორთნიკონს რწ, და არა დაუშოთა შვილი, და აღიხრცა სასხენებელი მისი: კარდაიცვალა გუარამ მამფალი, მამა ნასრისა და ქე შოტ დიდისა. ქორთნიკონს რბ: კარდაიცვალა აშოტ. ქე გუარამ მამფალისა, ძისა აშოტ დიდისა, და ძმა ნასრისი, ქორთნიკონს ვი: 5)

ხოლო ოდეს ვერეთ არა მომეჭადრ იყო გურგენ კურატალატი, ქე ადარსასისი, ძისა აშოტ დიდისა, წარმოვიდა ესე გურგენ ტათო, კალმხით, მამულით თვსით, ცხოვრებად შავშეთს და არტანს, და მისსა შემდგომად შეიმტკერეს ურთიერთას, და შეკრბეს ლაშქარი ერთმანერთსა ზედა: ერთ კერძო გურგენ კურატალატ-მან და ერთა მისთა, მეორე კერძოსა ადარსას მეფე-მან და ბაგრატ არტანუჯელ-მან: მოვიდეს ესენი კეგისა არტანისასა, სოფელსა მგლინავს. და ჰბრძოდეს ერთმან-

1) La rubrique manque, T.
2) Ici s'intercale l'Addition signalée n. 3, p. 193.
3) T, გუარამისა.
4) T, ხოლო ნასრ შეიპყრა...
5) M-it T, même récit; depuis აღმენებული მოვიდეს გურგენ და ადარსას, ქე დავითთა, უკლესი სომეხთა. შეიბნეს მტკაჲსსა ზედა. აღმენებულნი, ნასრ და ბაჟაიარ, მთავარი ოგსი, და ერთ-თავი აფხაზთა სოფლი. ავად... plus bas.

ერთს, და შეოტ იქმნა გურგენს. წელეს და შეიპყრეს, და მოკრძა წელულები-მის-გან გურგენს
გურატზალტი, ქორთიკოსისა რია. რომლის სიკრძელი სემოტრდა ალგვიწერია:

და ამისსა შემდგომად განსლიერდა ფაღლას ქორეპისკოპოსი, და დაიმორჩილნა გარდაბა-
ნელნი, და შემდგომად მისისა დაჟდა კვრიკე ქორეპისკოპოსად, და დაიპყრობდეს ქართლსა
ახსნაურნი:

მას უამსა გამოვიდა კოსტანტინე, აფხაზთა მეფე, დაიპყრა ქართლი, და დაემტერა სომეხთა
მეფე, სუმბატ ტეზერაკელი, და გამოიღაშქრა სპითა დიდითა, და მოადგა უფლის-ცისეა, და მო- 162
იღეს ზალან-გურტანი. აღმოაკეს ზემო-კერძო, და წარიღეს ცისე კერეთა¹⁾: სოლო კვალად
იმზახნეს სუმბატ და კოსტანტინე და უკ-მოსტა უფლის-ცისე და ეოგველი ქართლი:

სოლო ამისა შემდგომად მოვიდა ამირა აგარანი, სსხელით აბულ-გასიმ, ძე აბუ-საჯისი
არაბელი, რომელი გამოეკ²⁾აენს ამირ-მუმლას, სპითა დიდითა და ურიცხვითა, რომელთა არა
იტყვდა ქიჭქანს: და მოვიდა ზირფელად სომხითს, და მოსრა ეოგველი სომხითი, სიფეთი, ვაკო-
რი და ასფურკანს: მაშინ სუმბატ, სოპეხთა მეფე-მას, ვერ დაუღგნა ფარისა-მის-გან და წარმო-
ვიდა მუნით შეოტებით, და მიმართა მათთა აფხაზეთისათა, და მუნ იყოფოდა: და მოვიდა აბუ-
საჯისი ძე ტფილისს, და მას უამსა ამირა იეო ჯაფარ, ძე ალისი: მოვიდა და მოადგა უჯარმოს,
და შიგან დგეს სსმ ასი ოდენ კანსი, და ჰბროდეს მრავლთა დღეთა. და ვითარ იხილეს რომელ
ვერ დაუღგმიდეს. ამის-თჳს აღდგეს ღამით და გარდაიხვეწნეს. რომელნიმე წარვიდეს, და რა-
მელთაჲმე ეწივნეს: და დაკოცნეს: ვითარცა ცისე ბოჭორმელთა ციხეფანთა წარლებად უჯარმოს,
დაგდეს ცისე და გარდაიხვეწნეს: სოლო რა-უამს მოვიდეს მუნ, ჰბოვეს იგი უჯარმოს, და
თქვეს. „რომელი ბაჲი იეო, მას შინა ფიცხელად შეტევენს. და რომელი ცისე-ა იგი უჯარმოსად
დაუტდით:“ აღიღეს ბოჭორმანა, და დაიჭირეს ცისედე, და უჯარმის ზღუდექნი დაარღვივნეს:

სოლო კვრიკე ქორეპისკოპოს-მას ვითარ იხილა რომელ არა იეო ღონისი მისი, ამის-
თჳს³⁾ მიენლო ფიციოთა, მივიდა და სსხა. და ჰჭითხა მას. „ვის გაწვია აქა მოსვლა:“ და უთხრა.
„მაწვია დედა-მან ჩემ-მან და თქუა, არა ვატყვისო გული ერთისა შემხედვარსა⁴⁾:“ და შეუკარდა
სიკეთისა მისის-ათჳს. და განუტევა, გარნა ბოჭორმა თუთ დაიჭირა: შემდგომად ამისა შემოვიდა
ქართლად, და მოაკრა ქართლი: და ვიდრე-იგი შემოვიდა, მოარღვივნეს ზღუდექნი უფლის-
ცისისანი, რომელ არა დამჭირონ: შევიდა მუნით სამცხეს, და მოაკრა სამცხე და ჯავახეთი. და⁴⁾
მოადგა ცისეს თმოგვისსა: და ვითარ იხილა სიმაგრე მისი და სიმტკიცე, აღიყარა მუნით. და

1) T წიკითა (sic).
2) Manque, T.
3) Leçon de tous les M-ss; il faut au moins შემხედვარსა.
4) T წამეთუ.

მოვიდა უკვლხა, და მოადგა გარე: და აწყო ბრძოლად. ხოლო იყო მუნ-შიცა ქაზუგი ერთი, სს-
163 ხელით გობრას. ებრძოდა შიგნით გამოდმართ, დღეთა უოკვლთა, მოეჭესთა მისთა თანა: და
ვითარ წარდიეს ციხე-იგი, შეიპყრეს წმიდაა გობრონ და აწამეს. რომლისა წამება მისი აღწერა
ფრცულად: 1) წმიდა-მან მამა-მან ჩუწნ-მან სტეფანუ, მტბეგვარ-მან ეპისკოპოს-მან:

2) აღიყარა მუნით და წარვიდა დგინად ქალაქად. ხოლო მუნ მოვიდეს, და ეთბრეს ვი-
თარმედ სუმბატ მეფე შევიდა ციხესა კაპოეტისასა, და მსწრაფად აღიყარა და მიმართა ციხეს-მან
რომელსა შინა იყო სუმბატ, მეფე სომეხთა, და ამცნა დაშქარსა თვისსა, რათა უოკული კაცი
რომელი ჰოვან ცოცხალი მოიფუანოს წინაშე მისსა: და მოვიდა, და მოადგა ციხესა კაპოეტისა-
სა, და ციხეფანთა დედაწული რომელი ჰოვეს გარეგნით დაიპყრეს³⁾ კელთა: და ამის-თჳს გა-
მოსრეს ციხე-იგი და შეიპყრეს სუმბატ მეფე და წარიუქანეს დგინს, ჩამოჭვიდეს ძელსა:
და მოკუდა:

შემდგომად ამისსა, ვითარ გარდაედეს წელნი რა-ოდენსივე და მოეშენა ქართლი, მამინ
უბო გურიკე ქორეპისკოპოს-მან კოსტანტინე, აფხაზთა მეფესა, და ჩავიდეს ტერეთად, და
მოადგეს ციხესა ვეკისისასა: აფხაზთა მეფე მოადგა ზედა-კერძო, და კვირიკე ქვემოთ: და ვითარ
მისწურეს წარლებად, მამინ აღარსსე პატრიგი მოვიდა, და პარსკეფესა ჟუჳარსა მიუპერა ზაფის პი-
რი, მოსტა აფხაზთა მეფესა არიში, გაფხსნი. და გურიკეს ორჭობი, და ესრეთ დანიხაფეს და
შეიქცეს: მამინ მოვიდა კოსტანტინე, აფხაზთა მეფე, და ილოცა აღაფრდეს. წმიდის გიორგის
წინაშე. და შემოსს ხსტი მისი ოქროთა: ხოლო დაშქარი მისი უფროსი წარავლისა გზასა გარე-
სა, და ფრად პატრიკუსტა კვირიკე ქორეპისკოპოს-მან, და წარვიდა ქუჭყანად თვისად: შემდგომად
მცირედთა დღეთა გარდაიცვალა კოსტანტინე, აფხაზთა მეფე. და იშლებოდა ქუჭყანსა აფხაზეთისა
ჟამ რა-ოდენმე: რამეთუ ესხეს ქანი ორნი კოსტანტინე მეფესა. ერთი უხუცესი, და მეორე, რომ-
ელი უმეა ცოლ-მან, უმრწემესი: უხუცესსა ერქუა გიორგი, და უმრწემესსა ზაგრატ: და იყო მათ
შორის ბრძოლა ფიცხელი, რომელი თვთოეულად ჰპოო ცხოვრებასა მათსა: ხოლო ესე ზაგრატ
სიძე იყო გურგენ ერისთავთ ერისთავისა, მისა აღარსსე ერისთავისა, რომელი იყო ტომად
ზაგრატოანი, რომლისა სიყვდილი ზემო აღგვიწერია: ხოლო 4) ესე გურგენ უმეულად ზაგრატს⁵⁾,
უოკლითა ძალითა მისითა: ვიდრე არა მიიტყალა ზაგრატ, არა იყო მისილობად შორის მათსა:

და 6) შემდგომად სიყვდილისა მისისა მიიღო სრულებით მიფობად აფხაზთა გიორგი

1) Manque, T.

2) M-SS და უოთარ ბილეს ცხე-იგი.

3) T ჰოკ... დიპყრა.

4) Omis, T, depuis რომელი.

5) Omis, T.

6) T trois mots omis.

მეფე-მან: იყო ესე გიორგი მეფე¹⁾ სრული ყოვლითა სიკეთითა, სიმკნითა და ახოვნებითა, ღვთის-მოყუარე იყო, უმეტეს ეთა მასწავლებელი ეკლესიისთა, მოწყალე გლეხათა, უხვი და მდაბალი, და ყოვლითა კეთილითა და სათნოებითა სრული: ამის განაცნა და განაწევნა ყოველნი საქმენი 164 კეთილნი მამულისა სამეფოსა თვისსა: ამას აღაშენა საედარი ქუონ-დიდისა²⁾, და შექმნა საეპისკოპოსოსად, და განაშენა იგი ნაწილთა სიმრავლითა წმიდათა მარტვილთათა:

მის ქაშისა გარდაიცვალა კვირიკე ქორეპისკოპოსო, და დაჟდა მის-წილ თაღლა, ძე გურიკისი. და ამას ადგო ციხე ღოწოზანსთა: ამასვე ქაშისა მოვიდეს სარკინოზნი, რომელთა უგმობენ³⁾ სჯობით, და მოტყუენეს კახეთი, და დაწვეს ჯვარი მცხეთა. და შეიქცეს, და წარვიდეს, და წარიტანეს თანა ჯვარი ჰატოხსანი დაჭრილი: და შემდგომად მისსა⁴⁾ შეეჯავო სხება მუცლისა, და გულის-ჩმა-ეყენა რომელ ჯუარისა-გან ევსოთ: ამის-თვის⁵⁾ შეკრიბნეს ნაწილნი, და წარმოსცნეს ქართლსავე⁶⁾: ხოლო მათ ჩაკრიბნეს ნაწილნი-იგი ბუდეცა შინა, და აღმართეს ადგილსავე თვისსა:

და ჰქრეთსავე, შეყოზამდე იშინიკისასა, ჰირველნი ყოველნივე იუწენს მწვანეებლნი. ხოლო იშინიკი, დისწუელი იყო გურგენ ერის-თავთა ერის-თავისა, და დედა-მან მის-მან დისარ დედოფალ-მან მოაქცივნა მართლ-მადიდებულად: და საღართა დაქუერა მასინ ბარდავი და აღარბა-დაგანი:

ხოლო გიორგი, აფხაზთა მეფე-მან, მისცა ქართლი ძეს თვისსა უხუცესსა კოსტანტინეს⁷⁾ რამეთუ მასინ გარდაცვალებულ იყო მეფე ადარნასე, ქორონიკოსის რმე: და გარდაიცვალა ძე ამის ადარნასეს მეფისა, აშოტ გურგუთაშვილი, ქორონიკოსის რმე: გარდაიცვალა ძმა ამის აშოტ გურგუთაშვილისა, მეფე დავით, ქორონიკოსის რმე: გარდაიცვალა ძმა ამით და ძე ადარნასე მეფისა, ბაგრატ მაგისტროსი-გურგუთაშვილი, ქორონიკოსის რმე: გარდაიცვალა ძე ამის ბაგრატისა, ადარნასე გურგუთაშვილი, ქორონიკოსის რმა: გარდაიცვალა ბაგრატ, ძე ამის ადარნასე გურგუთაშვილისა, ქორონიკოსის რმთ: გარდაიცვალა დავით მაგისტერი, ერის-თავთა ერის-თავი, ძმა ამის ბაგრატისა, ქორონიკოსის რმე:

1) T იყო იგი.
2) M-ss უკონ-დიდის ყვლეხთა.
3) T უმობდეს.
4) T, 2 mots omis.
5) T, 2 mots omis.
6) T ვაგანა.
7) Ici le M.it T porte cette rubrique: უკონ-დიდის მეფე ქართლისა, კოსტანტინე ძე აფხაზთა მეფისა.

omettant ce qui suit, il continue, p. 165, კითხვ. დავით... règne 50-e bis: v. la Traduction: 27

მ ო მ ა ტ ე ბ ა :

შთაძომავლობა ბავრატოანთა, T ნაძღვლისა-ძებრ:

ხოლო ჩვენ შირველსავე სიტყვასა ზუდა მოვიდეთ: ღმერთ-მან ოდეს წარუშართა ბავრატ, აშოტ კურატპალატის ძესა, კელმწიფობა მათი, და ივესსე ძენი უხუცესისა ძმისა მათისა, აშოტის ძისა, ადარნასესი, სამნი, გურგეს, რომელი-იგი, დღეთა სიბერისა მისისათა, კურატპალატად დასვეს, და ძმანი მისნი, აშოტ-ეპეკელა და სუმბატ არტანუჯელი, რომელი კელმწიფობასა მისსა დასვეს ანთიპატოს-პატრიარქად: და ძენი ბავრატ კურატპალატისნი სამნი. დავით, რომელი შემდგომად მამისა თვისისა დასვეს კურატპალატად, ადარნასე და აშოტ: და ძენი უმრწემისა აშოტის ძისა, გვარამისი, ორნი. ნასრა და აშოტ: ხოლო აშოტ-ეპეკელა, ძე ადარნასესი, გარდაიცვალა ქორანიკონს ზუ. და დაუტევა გურგეს, რომელი შემდგომად კურატპალატად დასვეს, და სუმბატ არტანუჯელი:

გარდაიცვალა აშოტ, ძე მამივლი გვარამისა, უწინარეს მამისა თვისისა, ქორანიკონს ზთ, არა დაუტევა ძე: გარდაიცვალა ადარნასე, ძე ბავრატ კურატპალატისა, ქორანიკონს უდ, სიცოცხლესავე მამისა თვისისა, და არა დაუტევა შული: და მამა მისი! ბავრატ კურატპალატი, ძე აშოტ კურატპალატის, გარდაიცვალა ქორანიკონს უფ. და დაუტევს ძენი, დავით. რომელი შემდგომად მისსა კურატპალატად ევეს, და მოიგლა იგი კელითა მის (ის მამის) ძმის-წოლისა თვისისა, ნასრა გვარამის ძისათა, სიცოცხლესავე გვარამისსა, ქორანიკონს რა: ხოლო გვარამ მამივლი, მამის ძმა მისი, მამა ნასრესი, უბრალე იყო სისხლსა-გან დავით კურატპალატისათა: დაუტევა მან დავით მოკლეულ-მან ძე მცირე, ადარნასე, მოწიფებელი ჭსაკითა:

ხოლო ნასრ მკუელელი იფტოდა სამეფოსა კოსტანტინეპოლედ, და იყო მუნ მრავალ წელ:

და ამისა შემდგომად დასვეს გურგეს ძე ადარნასესი კურატპალატად, დიდისა აშოტ კურატპალატისა ძისა. გარდაიცვალა გვარამ მამივლი, ძე აშოტ დიდისა მამამა ნასრასი, ქორანიკონს რბ.

და გარდაიცვალა აშოტ, ძე ბავრატ კურატპალატისა, ქორანიკონს რე. ამისა შემდგომად გარდაიცვალა ნასრ სამეფოდ და მოვიდა აფხაზეთს, და იყო მამის აფხაზთა მეფე ბავრატ დის ძე ნასრესი. და შეესწია მან დიდთა ლაშქართა მეფე-მან აფხაზთა-მან, და მუნით გარდამოვიდა ნასრ სამცხეს და შეკრბა სხვადა ლაშქარი ურიცხე. ხოლო ადარნასე, ძე მოკლეულის კურატპალატისა, განვიდა ბრძოლად მისსა. და მიჰყვა მის-თანა, შეწევსად ადარნასეს. გურგეს კურატპალატი და შუღისი მისნი, და ევეს ბრძოლამა და ომი დიდი ნასრას ზუდა. და შექწია ღმერთი მცირეთა ამათ ადარნასეს კერძთა, და სძლეს ნასრას, მეოტ იქმნეს და შეიპურეს ნასრა, და მოკლეს ევესა შინა სამცხისსა, სოფელსა რომელსა ეწოდებოდა ასპინძა, ქორანიკონს რტ (ტაქს), და არა დაუშთა შული ნასრას, და აღიგოცა საგსენებელი მისი:

ადარნასე, ძე დავით კურატპალატისა, დასვეს ქართველთა მეფედ მის მოკლეულისა (sic). ამის ადარნასე, ძემან დავით მოკლეულისა-მან. აღაშენა ბანა კელითა კვრივე ბასილისათა რომელი-იგი

ქმნა: ზირველ ეპისკოპოსს ბანელ: და მამფალი სუმბატ არტანუჯელი, ძე ადარნასესი, ძისა აშოტ დიდისა, გარდაიცვალა ქორონიკოსისა რთ. და დაუტევსა ძისი ორნი, ბაგრატ მამფალი და დავით მამფალი. და სიცოცხლესეუ შინა სუმბატ არტანუჯელისა, რადეს სასრი მოიკლა, ქვეყანა მისი სხვათა მთავროსა შეიპყრეს:

სოლო გურგენ კურატპალატი წარმოვიდა ტაოთ-კალმანით, მამულით თჳსით, ცხოვრებად შავშეთს და არტანს. და მისსა შემდგომად შეიმტყუნეს ურთიერთას და შეკრბეს დაშქარი კრომან-ერთისა ზედა. ერთ-კერძო გურგენ კურატპალატმან და ერთა მისთა. მეორე კერძოს ადარნასეუ. ქართველთა მეფემან, და ბაგრატ არტანუჯელმან: მოვიდეს ესენი გეგს არტანისსა. სოფელსა მგლინაგს, და კბრძოდეს ერთმანერთს. და მეორე იქმნეს გურგენ კურატპალატი, წყლეს და შეიპყრეს, და მოკრედა წყლულებისა-მის-გან გურგენ კურატპალატი, ძე ადარნასესი, ძისა აშოტ დიდისა, ქორონიკოსისა რთ. და დაუტევსა ორნი ძენი, ადარნასეუ და აშოტ, რომელიცა შემდგომად ერის-თავთ ერის-თავად დასვეს, შემდგომად გურგენ მამისა თჳსისა, კურატპალატისა, გარდაიცვალა ქორონიკოსისა რთ. და დაუტევსა ძისი ორნი მცირენი, დავით ერის-თავთ ერის-თავი, და გურგენ, რომელი შემდგომად მეორე დიდი ერის-თავთა ერის-თავი იყო: და გარდაიცვალა ბაგრატ მამფალი. არტანუჯელი, ძე სუმბატისი, ქორონიკოსისა რთ, თვესა აზრილსა კ, დღესა აფსეხასა. და დაუტევსა ძისი ოთხნი, ადარნასეუ, რომელი-იგი მონაზონ იქმნა, და ბასილი სხელ იდგა, გურგენ ერის-თავი. აშოტ და დავით. გარდაიცვალა დავით ერის-თავი, ძე ბაგრატ არტანუჯელისა, მამფალისა, ადარნასესი ძისა გურგენ კურატპალატისა, ძმა დიდისა გურგენისი ქორონიკოსისა რტ, და არა დაუტევსა შვიდი აშოტ ერის-თავთა ერის-თავ-მან, ძე-მან გურგენ კურატპალატისა-მან, რომელსა ეწოდა კრუხი, ალაშქნა ტბეთი შავშეთს, და განასრულა იგი ყოვლითა განკებითა, და დასვა ზირველად ეპისკოპოსად სანატრელი სტეფანეუ, უწყებთა სულისა წმიდისთა. და გარდაიცვალა ესე აშოტ-კრუხი ქორონიკოსისა რტ. და არა დასვა შვიდი:

და ამისსა შემდგომად გურგენ ძმის-წული მისი, მე ადარნასესი, დასვეს ერის-თავთ ერის-თავად: გარდაიცვალა დავით, ძე ბაგრატ არტანუჯელისა, ქორონიკოსისა რტ. და დაუტევსა ძე მუცხელსა შინა ცოლისა ოჯისისა, რომელსა ეწოდებოდა ბაგრატ: გარდაიცვალა ადარნასეუ, ქართველთა მეფე, ძე დავით მთავრელისა, ქორონიკოსისა რტ. და დაუტევსა ძისი ოთხნი, დავით, რომელი შემდგომად სიკუდილისა მისისა ქართველთა მეფე იქმნა, აშოტ კურატპალატი, და ბაგრატ მაგი-სტროსი, და სუმბატ, რომელი ძმითა შემდგომად კურატპალატად დასვეს:

გარდაიცვალა გურგენ ერის-თავი, ძე ბაგრატ არტანუჯელისა, ქორონიკოსისა რტ, მასვე წყლეს შინა რომელსა შინა ქართველთა მეფე ადარნასეუ მიიცვალა. და დაუტევსა ამან ძე მუცხელსა შინა ცოლისა თჳსისა, რომელსა ეწოდა გურგენეუ, სხელი მამისა მისისა:

გარდაიცვალა დავით ქართველთა მეფე, ძე ადარნასეუ მეფისა, ქორონიკოსისა რტ, და არა დასვა ძე: გარდაიცვალა აშოტ, ძე ბაგრატ არტანუჯელისა, ქორონიკოსისა რთ. თვესა ივნისსა, და არა დასვა ძე: გარდაიცვალა გურგენ, დიდი ერის-თავთა ერის-თავი, ძე ადარნასესი, რომელმან უმეტესნი სიმკენნი და ბრძოლანი ქმნა ყოველთა მამათა მისთასა და დაიმორჩილნა ყოველნი

გარემოსნი, ქორონიკოსის რმა, თვეს ფებერვალს იღ, არაჲ ესვა ძე: გარდაიცვალა მამოვლნ დაით, ძე სუმბატ არტანუჯელისა, მონა'ხორობას შინა. ქორონიკოსის რმა, თვეს ფებერვალს ზ დაუტყვა ძე თვის სუმბატ, რომელიცა-იგი დასვეს ერის-თავთ ერის-თავად: გარდაიცვალა ბეგრატ მავისტროსი, ძე ადარნასე ქართველთა შივისა, ქორონიკოსის რმა, თვეს მარტს, და დაუტყვა ძე თვის ადარნასე, რომელი შემდგომად მამის იჯსისა მავისტროსი იქმნა, და შემდგომად მამის ძმთა კურატვალატ იქმნა:

მასვე წელს ბეგრატ მავისტროსის გარდაცვალებისა, ბასილი მონა'ხონი კლარჯი გარდა- ცვალა, ძე ბეგრატ მამოვლისი: გარდაიცვალა აშოტ კურატვალატი, ძე ადარნასე ქართველთა ში- ვისა, ქორონიკოსის რმა, და არა ესვა შვილი. და მასვე წელს აშოტ, ძე სუმბატისი, გარდაიცვა- ლა, და არა ესვა ძე: და შიქვდომად აშოტ კურატვალატის ძმა მისი დასვეს კურატვალატი, სუმ- ბატ. და ესე სუმბატ კურატვალატი, ძე ადარნასე ქართველთა შივისა, გარდაიცვალა ქორონი- კოსის რმა, და დაუტყვნა ძენი ორნი. ბეგრატ ერის-თავთ ერის-თავი, რომელი ქართველთა შივეს დასვეს რეგუნი (sic), და ადარნასე კურატვალატი:

გარდაიცვალა ძე ბეგრატ მავისტროსისა ქორონიკოსის რმა, რომელიცე ძეა შიქვირეს და მონა'ხონ ქმნიეს. მოკუდა უნებლიეთ იიხვითა მისილი, და დაუტყვნა ძენი ბეგრატ და დაით ერის- თავთ ერის-თავი. ესე ბეგრატ ერის-თავთ ერის-თავი, ძე ადარნასე კურატვალატისა, გარდაიცვალა: ქორონიკოსის რმა, ხოლო ძმა მისი დაით: კურატვალატი იქმნა დიდად:

გარდაიცვალა გურგენ, ძე გურგენის ძის ბეგრატ მამოვლისა, ქორონიკოსის რმა: გარდაიცვა- ლა ადარნასე, ძე სუმბატ კურატვალატისა, ძმა ბეგრატ რეგუნისა, ქორონიკოსის სვა, და ძე მცირე დაყო დაუტყვა: გარდაიცვალა სუმბატ ერის-თავთ ერის-თავი, კაცი მართალი, ძე დაით მამოვლი- სა, არტანუჯელი, ქორონიკოსის სვა. და დაუტყვნა ძენი ორნი, დაით და ბეგრატ. და შემდგომად მიცვალების მისისა, დღეს შიორმოცესა, გარდაიცვალა ძე მისი ბეგრატ. და დაუტყვნა ძენი ორნი. სუმბატ და გურგენ:

გარდაიცვალა სუმბატ, ძე ბეგრატ-რეგუნისა. ქართველთა შივისა, ქორონიკოსის სიბ. და არა ესვა შვილი: გარდაიცვალა დაით, ძე სუმბატ ერის-თავთ ერის-თავისა, კაცი მართალი. და გარდა- ცვალა ბეგრატ რეგუნი, ქართველთა შივეს, ძე გურთიქელისა სუმბატ კურატვალატისა, ქორონიკოსის სიბ. და დაუტყვა ძე თვის უხუცესი გურგენ, რომელსა უწოდეს შივეს შივეს. და მას გურ- გენს ესვა ბეგრატ, დეითი აფხაზთა შივისა დის-წული, დემეტრესი და თევდოსისი:

ვიდრე გურგენის გამყოფობამდე ესე ბეგრატ შივეს იქმნა აფხაზეთს, და მის-თჳს გურგენს ში- ვით შივეობაჲ ეწოდა:

ხოლო ჩვენ პირველსავე სიტყვას სება მოვიდეთ. ხოლო ბეგრატ, ძე დემეტრესი აფხაზთა შივისა, მისრულ იყო სახერხეთად კონსტანტინეპოლედ, და მოსცა ბერძენთა შივეს-მან დაშქარდ და გამოცხადეს იღვით. და საგითა შივესიდან აფხაზეთად, მოკლა ადარნასეს ძე იოანესი, და ბერძენთა აფხაზეთი:

